

SEBRANÉ SPISY

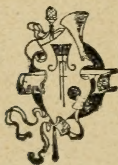
SVATOPLUKA ČECHA.

DÍL II.

LEŠETÍNSKÝ KOVÁŘ

A MENŠÍ BÁSNĚ.

— PÁTÉ VYDÁNÍ. —

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC.

1912.

LEŠETÍNSKÝ KOVÁŘ

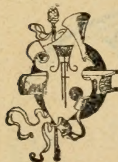
A

MENŠÍ BÁSNĚ.

Napsál

SVATOPLUK ČECH.

PÁTÉ VYDÁNÍ

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC.

1912.

TISKEM »UNIE« V PRAZE.

Lešetínský kovář.

LEŠETÍNSKÝ KOVÁŘ vyšel roku 1883 v »Poetických Besedách« a byl za krátko konfiskován. Za změněných poměrů podávám jej v Sebraných spisech — ale přece bylo potřebí některých změn, které však nezasahují ve vlastní osnovu básně. Pozměnilť jsem v II. oddíle první dva řádky 13. odstavce a poslední čtyři řádky 15. odstavce; v III. oddíle vynechány jsou dva řádky (20. a 21.) druhé odpovědi kovářovy; v VIII. oddíle vynechal jsem dva řádky na konci 3. odstavce a po několika řádcích na místech označených ležatými čárkami v odstavcích 4., 5. a 6., v kterýchžto odstavcích jsem též ve 4 řádcích provedl nepatrné záměny slov; ve XII. oddíle vynechána je sloka na místě vyznačeném ležatými čárkami; a konečně v XVI. oddíle pozměnil jsem první čtyři řádky posledního odstavce.

S. Č.

I.

Lešetínský kovář
chlapík jak se sluší:
Ocel rukou láme,
pěstí kámen kruší,
hračkou zvedne statný strom,
jeho perlík jako hrom
v kovadlinu buší.

Když mu v rukou dílo
jiskří, kouří, syčí
a mrak sazí tváře
na černo mu líčí,
vlaje temný vous a vlas:
v rudé záři jako ďas
do stropu se týčí.

Ku kovárně zděné
zubovatým štítem
chaloupka se tulí
s došků sivých krytem;
v ní je pěkná světnička,
čistá jako kaplička,
a v té anděl bytem.

*

Panenka tam švarná
jako jarní kvítí
v pošívané zlatem
kordulce se třpytí,
bílá jako kalina,
červená jak malina,
modrým očkem svítí.

Pěkně na hlavičce
rdí se na vše strany
šátku hedbáv řasný,
v babku zavázaný,
rusým vlasem prokvetá,
jako hoří za léta
v obilí mák planý.

S její tváře v jizbu
štěstí záře splývá,
z jejích očí radost
nevinná se dívá,
z jitra v pozdní červánek
jako v modru skřivánek
vesele si zpívá.

V kovárně je živo
z rána do večera,
hřímavě tam duní
kladiv rána sterá
a když chvilkou oněmí,
vystřídá je písněmi
kovářova dcera.

*

II.

Krásně bylo v Lešetíně:
Vesnička ta prostomilá
jak robátko v matky klíně,
utajena světu, snila
ve hvozdnatém údolí.
Vížkou rděl se nad dědinou
kostel mezi topoly,
a kol něho v zeleň stinnou
třešní, jabloní a hruší
tísnila se chatek tlupa
jako slípky, když je vzruší
na blankytu přelet supa.

Měly štíty z prken sbité
výstupky v nich kruhovité
jako kazatelen krovy, —
s holubičkou mnohdy také.
Koberec tkal sametový
v pěkné barvě všelijaké,
do zelena, ruda, hněda,
mech na došků rouna šedá.

Pode střechou bílé pruhy
propínaly hnědé trámce,
z bílého pak oken rámce
zřelo kvítí v barvách duhy.
Pod oknem též sádek něžný
odíval se pestrým šatem:
Mák tu ruměný a sněžný
s plamenným se družil zlatem
kněžek slunce štíhlounkých,
růžemi se obeskvíval
pyšný sléz, an oměj kýval
modrem přílbic drobounkých.
Tu se chata ukrývala
z pola v jasnolistém víně,
tamo dotěravá dýně
na nízkou se střechu vzpjala,
stelouc jí své květy zlaté
a své plody boubelaté.

Tichá říčka vinula se
oklikou od vísky sterou,
tu vrb, olší tlupou šerou,
lučinou tam kyprou zase,
onde pokraj lesní skály,
kde tak mnohý do ní vnořen
spletitý se černal kořen,
kde se do vln hroužit zdály
obráceny dolů hlavou
dříny, jedle chvojí tmavou;
zřel jsi ve průhledném jase
každou rybku, škeble misku,
až i na dně v bílém písku

míhavé ty kroužky stínu,
jež tam kreslí drobní honci
v bystrém běhu přes hladinu
nožek niťovitých konci.

Úval tento v borů taji
uchránil si způsob ryzí
zašlých let, kdy příval cizí
zakypěl po našem kraji.
Jak mys úzký trčel pevně
v okeán, jenž drahné doby
tu v mez naši bouří hněvně,
tam ji v míru klamném drobí,
že zrak žalem kalný zírá
teskně v příboj hltavý —
však jen práce, v sebe víra
vzdornou mez mu postaví.

Jako v tajné skrýši tady
uchránil se odkaz dědů,
mnoho prostovábných sledů
v žití, kroji z prchlé vnady,
kterou kdysi země kvetla
jako čerstvým vděkem jara,
než jej chladným vichrem smetla
přítomnosti jeseň chará,
v nížto teskně křídla věsí
vlaštovička poesie,
vidouc, jak pláň holou, lesy
sežloutlé stín mutný kryje;
zachvěje se mrazným dechem,

náhle peruť vzepne k letu,
zpět se nese toužným spěchem
v teplé kraje bájných květů...

Jarní sny když slétly k dolu,
nad vesnicí štíhlou jedli
s pestrou zdobou na vrcholu
jako Vesny berlu shlédly.
Chasa v jasných barvách stuh
hrála jako kvítím luh,
a vsí jaré zpěvy zněly;
s výskou jásal úval celý
písněmi, jež z dola, s hůry,
z luk a hvozdů splývaly
s teskným plesem píšťaly,
urobené z vrbí kůry.

Píseň z léta do jeseni
provázela mladou chasu
polem v kos a srpů znění;
při večerních zvonů hlasu
vracela se s nimi lesem,
kde tak svůdně v polotemně
šarlat jahod svítil vřesem
a hub různotvárné plémě
zvalo ruku v úkryt stinný
pod vějíře kapradiny;
bdělá s nimi chvíli mnohou
v komůrce i v sadě tichém
pod hvězdnatou pod oblohou,
zněla pláčem, zněla smíchem,

slavičí jak písenka
vůní květů ku měsíci
rokotala z okénka,
ze rtů děvy milující.

Hospodáři o neděli
s rozkoší si poseděli
ve stařičké lípy stínu.
Zvonila tu víčka z cínu,
modraly se mráčky kouře,
hovor volně plynul kruhem;
bradu hladě, oči mhouře
druh si zanotoval s druhem
o žních, daních, o počasí,
o tom, co se děje světem.
Ba, sám farář bělovlasý
mnohdy s usmívavým retem
usedal si mezi nimi;
jinak vážný duší rádce,
miloval zde žert a šprýmy
dobrý pastýř toho stádce.

Když však zimy čepec bílý
řásně pokryl každou chatu,
znělo v podvečerní chvíli
u vrčících kolovratů
hojně starodávných bájí,
zkazek divných, zasmušilých,
na peci až v teskné tísni
tlum se schoulil dítek čilých,
bázlivými zraky měně

žen a přeslic stíny hravé,
vlající po bílé stěně,
ve obrysy přelétavé
děsných příšer, kouzelníků,
ježibab a peklníků . . .

Takto klidně v lesů stíně
žil ten vábný horský luh,
až kdys náhle divný ruch
rozvlnil se v jeho klíně:
Od strany, kde v sosen bráně
dav se jeví zamodralý
hor těch nevěrných, jimž stráně
moře cizoty již halí,
valil se v ten tichý kout
postav nevídaných proud,
v nuzném kroji, nad rameny
s lopatou a toporem;
plnily dol omámený
dřevěných bud táborem,
vřavou řečí pomíchanou,
směsí zvuků neslýchanou.
Řinčí špičák, boře skály,
duní topor, kmeny tříště,
vše kol hemžení, hyb stálý,
obrovské jak mraveniště.

Hledí úval postrašený,
hledí teskně družné chýše,
jak z těch ruchů šiřé stěny
chvatně rostou výš a výše,

jak se otvory v nich šklebí
oken nesčetných, jak vedle
komín titán vzrůstá k nebi,
nad nejvyšší horské jedle,
teď již nad kostelní kříž
a dál u závratnou výš.

Věž to vzpíná pod oblohu
nový chrám, kde v obětisku
dýmavém se slouží bohu
našich časů, bohu zisku;
kde mu oltář divný spleten
z koles, řemenů a vřeten,
kde za hudbu varhan, zvony
hlučí strojů píle kvačná
a kde mirrhy oblak vonný
zastupují páry mračna,
od jitra kde do soumraku
v komžích bídy, z cárů tkaných,
slouží jemu volní rabi:
muži rysů potrhaných,
bledé ženy kalných zraků,
i sval chorých dítek slabý.
V potu, slzách, trudu, hladu
slouží tam až do úpadu
zlaté modle, kteráž ryje
těžkou nohou jejich šije
krev a mízu jejich ssajíc,
v pýše chladné pozírajíc
na ty stíny lidí matné;
a když některé z kol hřmících,
ku slávě ji vznášejících,

zub svůj rabu v srdce zatne,
rozerve mu mroucí líci:
bůh ten s tváří odvrácenou
hodí grešli zkrvácenou
do siroty bědující!

Dobyvatel v naše strany
přikvačil ve voze zlatém —
vše se vzdalo bez obrany.
Jeho tvrz se věží chvatem,
roste, sotva dol jí stačí,
do vísky se zpupně tlačí:
Některé tu z chatek záhy
pod mohutné její valy
skromný vděk svůj pochovaly.
Ostatním za tiché prahy
jeho žoldáctvo se vtírá,
mění jejich prosté tahy,
v úsměšku jim s lící stírá
skromný půvab starosvětský,
vyhání z nich skřítky bdělé,
pohádky a písně všecky.
Staří jejich bydlitelé
s rodnými se loučí krovy;
zlata hrsť si nesou za to.
Jedni jinde domov nový
hledají si; jiným zlato
kulaté se rozkutálí,
novému pak vísky pánu
bídně slouží aneb v dáli
za peřeje oceánu
v nový svět je svádějí
hvězdy klamných nadějí.

A jak vábný dol se mění!
Jedle statné, sekyr třeskem
z dávného procitše snění,
shůry sklánějí se bleskem
za smrtelných těžkých vzdechů
na zedraný samet mechu.
Ve skal hrudi obnažené
prach se znímá s řevem hromu,
v jejich pleci rozražené
zejí děsné rány lomu.
Kde se luka smála svěží
květů šperkem líbezným,
po vysokém náspu běží
kolej pásmem železným,
páry oř tu letí mrakem
a plá v temnu rudým zrakem.
Proměnil se v kalné tůně
říčky křišťálový proud,
místo dechů čerstvé vůně
šíří morný puch a čmoud,
bažinou se vleče rmutně,
temnou pěnou šeptá smutně
sežloutlému rákosí
o vrbách, jichž klesly řady,
o děvách, jimž boků vnady
za šera již nerosí,
o povadlých květech milých,
o zhynulých rybkách čilých.

Zpěv se ztajil v údolí
rozrušeném, rozervaném:
nejásá již se skřivanem

nad lukami, nad rolí,
nezní v luhu k dětským plesům,
nesvěřuje tichým lesům
milujících srdcí chvění —
novým pánům rozmar kalí
naší řeči zvuk a pění —
jenom tuhé naše svaly
hodí se jim k tuhé práci.

Zpěvy, báje oněměly;
zdá se, že tu sami ptáci
sladkou notu zapomněli.

III.

Do kovárny přišel jednou z rána
správce na rozmluvu, tahy lstivé
ladě v usmívání přívětivé.
Kovář do světnice vedl pána.
V úklidu již vzorném jizba celá
v ranním jase čistotou se skvěla.
Liduška tam klonila se právě
nad truhlicí pestrou, jižto plnil
plátna sníh, kde různý šat se vlnil
v hojných varhánků a třásní slávě.
Třesklo víko chvatně přiklopené,
na němž obrázky vnitř nalepené
zamihly se v barev, zlata třpytě.
Vyplašená dívka vstala spěšně,
pozdravila hosta rozpačitě,
v líci zardělá jak čerstvá třešně.
V zalíbení hleděl správce na ni,
na zjev milý, zářně stojící
před ním v čistém blesku záře ranní,
jenž sem jasných oken dvojicí
vnikal směsí listů průsvitných,
květů ruměnných a blankytných;

a květ jiný, ze zahrádky venku,
— rosy sled mu svítil na lupénku —
zdobil ňadra vábně porozvilá
té, jež sama jitřním květem byla.
Hleděl ještě na postavu švarnou,
lehounce když světlým fěrtochem
otřela mu židli hrubotvárnou
s vykrojeným v srdce lenochem,
a spěl za ní ještě třpytným okem,
do síně když vyšla švižným krokem.

Jizbou pak se rozhleď usmívavě.
Od stěn sněhobílých řadou trámů
nízký strop se odstiňuje tmavě
Na všech stranách z úzkých, černých rámů
vyzírají pestří svatí, svaté,
v rukách nástroje muk, palmy zlaté;
za největším zatknuta se bělá
haluz kočiček. Však mistra Jana
též tu visí malba neumělá
a s ní hrdinská tvář Trocnovana
z pod přilbice hledí zamračeně
po biskupech na protější stěně.
V rohu postel vypíná se, plna
peřin kyprých s růžovými pruhy,
na truhlách čar pestrých mnohá vlna
září s divným kvítím v barvách duhy.
A nad kamny z kachlů hladkých, tmavých
visí, různou cetkou ozdobena,
holubička z vejce urobená
pestroskvoucích křídel mihotavých.

S úsměvem se rozhleď po všem správce,
na židlici sednuv. Proti němu
kovář usedl na prosté lávce,
tulící se k širých kamen lemu.
Volně sedí tu, jak nechal díla:
V předu tělo, mužně ztepilé,
z kůže zástěra mu obestýlá;
pod rukávem režné košile,
vykasaným vzhůru, mocné svaly
jeví rámě, stmělé žárem, čmoudem;
obličej pak divě počernalý
pod havraních vlasů volným proudem
na hosta pne jiskrnatý zor.

Takový byl obou rozhovor:

Správce.

Vzrůstá úžasně, jak obr báje
mladý závod náš. Skráň vypínaje
nad údolí, každým krokem ničí
některou vám chatu trpasličí.
Ale za vše, co teď nohou hněte,
záhy hojné požehnání zkvete.
Za ty pošlapané hříčky dětské,
za prostičké žití starosvětské
doba slavnější těm horám vstane:
Rozepne tu průmyslný duch
perutě své zlaté, požehnané,
probudí tu čilý dělný ruch,

proudem veselým se rozehrají
blahobyt a pokrok po všem kraji. —
Než, jak pravil jsem, náš obr mladý
vyrůstá, že ves vám celou zdolá,
pravý Otesánek, už ji zpola
pohltil a ještě zmírá hlady.
Avšak žerty stranou. Vaše jmění
kovárna, k ní chaloupka ta sivá —
rozmilé v ní kouzlí ovšem dlení
dcery vaší ručka přičinlivá,
ale přece — pravda nezabolí —
přec to úhrnem jen trochu slámy
obemšené nad vetchými trámy —
na dlaň zahrádka, pak něco rolí.
Nám je třeba místa. Nuže, mistře!
Shodnem'-li se na rozumnou cenu,
zakoupím to všechno v pána jménu —
Železo to žhavé kujte bystře!

Kovář.

Vím, že mnoho nemám. Tato chata
sivá, slaměná jak hnízdo ptačí
proti domům vašim. Mně však stačí,
ba mně milejší než koba zlatá.
Pohled váš tu vidí ovšem leda
kupu dřev. Než jinak moje zraky:
Za stolem tam dvojí hlava šedá
prosvítá jim zašlých časů mraky,
jim tu zevšad usmívá se vstříc
ženy milované tichá líc,

odevšad se noří milé tahy,
chví se kolem nejen stín drahý —
jsem tu doma — jsem tu mezi svými,
třeba v památce jen živoucími.
Tato světnička se obrážela
s první jitřenkou v mém dětském oku,
tolik výjevů mně drahých zřela,
radosti a žaly mnohých roků —
Rcete mi, jak všechno toto cenit?
Mám-li teplé toto hnízdo směnit
za krov cizí, vanoucí jen mrazem?
Zdá se mi, žeť srostlé sterým svazem
srdce moje, spjaté poutem sterým
s těmi stěnami, s tím stropem šerým.

Správce.

Jste muž citu. Zápal váš je chvalný,
ale ze slov nekyne zisk valný.
Věřím, že jste poután k otců domu
mnohou vnadnou, jiným utajenou,
a chci slušný zřetel míti k tomu
jakous částí nad skutečnou cenou.
Ale s mírou! Nedojdem'-li cíle
u vás, jinam zanesem' své zlato —
Nuže, chutě! — Kdož vám ručí za to,
vrátí-li se příhodná tak chvíle?!
Za peníze pučí blaho všude;
zřídíte se pěkně v domku novém,
snad vám krásněj', tepleji tam bude
nežli pod tím starým, vetchým krovem.

Stejně milou, přívětivou síňku
dcerušky tam vkouzlí ruce čilé —
snad si do ní švarnou hospodyňku
uvedete — jste muž v plné síle —,
štěstí nového zář tam se vhostí,
vábnější než stíny minulosti.
Kovárnu si pořídíte větší —
. . . jinde snad. — Hm — . . . Pocítíte v málc,
že náš závod nehrubě vám svědčí, —
počet sousedů se tenčí stále,
nám pak vašich kladiv třeba není —
Všechno to je hodno uvážení.

Kovář.

Znám tu zlata řeč! Tak svůdně cinká
takto zpupně na chuďasa břinká!
»Já jsem všemohoucím světa pánem!«
pyšně volá. »Já jsem bohem doby!
Skloňte se, vy lesků mojich robi!
Odkoupím vám rodný krb i s lánem,
domov, předků památky i hroby.
Co vy jste, vy lidé holých dlaní,
v jařmu práce bičem nouze štvaní,
co jest vaše vůle, krtčí snaha
proti mé, jež odpor každý zmáhá?!
Vaše duše, myšlenky a city,
všechno moje zaplatí vám třpyty.«
Znám tu řeč; tak z vašich slov mi zvoní —
však má šíj' se před ní neukloní.

Nechať pán váš zaplaví vše kol
zlatem svým, ať skoupí celý dol,
všem, kdož bývali tu domovem,
odloudí krov otců, rodnou zem':
já tu pevně setrvám jak z žuly!
On má zlato své — já mám svou vůli —
zde chci být, chci podržet, co mám,
a tím jeho zlatem pohrdám!

Správce.

Proč ty hněvy?! Máte vůli svou.
Nechcete — nuž dobrá! Půjdu dále.
Však-tě vaši zlobu svéhlavou
ukrotí as rozum lepší v mále,
až vám pavouk hustým předivem
otká kovadlinu s kladivem —
a snad pozdě bude. S bohem tedy!

Kovář.

S bohem, pane! A nechť naposledy
překročil jste práh můj s takým vzkazem!
Nechť mi pustá výheň fičí mrazem,
ať ni hřebu nezbude mi kouti,
spíš ta chatrč nade mnou se shroutí,
než bych postoupil z ní třísky jedné!

Zde mí předci žili, zde mi svit'
oka nebeského první třpyt,
zde jsem prožil roky šťastné, bědné,
zde chci dále žít, ať v nouzi, trudě,
a kde stojím, na té zemru půdě!

IV.

Srší jiskry, srší,
s kovadliny prší,
perlík buší vesele,
do stropu si poskakuje,
pro dvě srdce pouto kuje
ze železa, z ocele.

Co nám oko vlaží,
co nám duši blaží,
nikdo neví z dědiny,
že se dávno rádi máme,
věrnost sobě přísaháme, —
ví jen měsíc jediný.

Slunéčko se chýlí,
vzchází měsíc bílý,
hvězdy svítí do šera —
mezi nimi nejskvělejší
oči mojí znejmilejší,
když mě čeká z večera.

Čeká mezi vrátky
dole u zahrádky
pod košatou jabloní;
tisíc květů s hůry letí,
když mi padne do objetí,
když se ke mně přikloní.

Tvoje ústa malá,
jako třešně zralá,
voní nad jabloně květ;
tvoje sladká, čerstvá líčka
krásnější jsou nad jablíčka,
co jich rodí širý svět.

Liduško má milá,
dívko roztomilá,
jsi-li z ranních červánků?
Na srdce když vinu tebe,
nade mnou hned plno nebe
jásajících skřivánků.

Pověz, moje zlato,
odpověz mi na to:
Máš li křídla ukrytá?
Když se ke mně tulíš jemně,
pod nohou mi klesá země,
boží ráj mi zasvitá . . .

Buší perlík, buší,
tvrdý ocel kruší,
jiskry srší do kola —
ale pouto, které pojí
duši mou a duši tvoji,
žádná síla nezdolá.

V.

Rány buší ráz na ráz —
každá od milého vzkaz,
od Vašíka mého:
že mne věrně miluje,
že mi prsten ukuje
ze zlata čistého.

Když ho vidím pozdálí,
oko se mi zakalí,
všechno vůkol mizí,
když se na mne usměje,
srdce mé se zachvěje,
jako lístek břízy!

Láska naše celý den
jak fialka pod lupen
pečlivě se kryje;
vzchází jen, když nad hlavou
noc nám rolí modravou,
zlaté zmí seje.

Dvě tam jasné hvězdičky
oči jsou mé matičky —
ta k nám hledí mile,
k mateřskému žehnání
s výsosti se uklání
v šatce z oblak bílé.

Proč, ach! matko milená,
proč se tráva zelená
na tvém časném hrobě?
S pláčem bych tě objala,
všechno bych ti vyznala,
ulevila sobě.

Tatíček nic netuší;
jemu, co mám na duši,
vyjevit se bojím —
a tak sama bdím a sním
se svým štěstím velikým,
s velkým steskem svojím.

Však dá bůh, čas přispíší,
že nás otec vyslyší,
ruku s rukou složí;
pak nám bude celý svět
jedna píseň jeden květ,
na zemi ráj boží . . .

Jen tam hřímej, hochu můj,
statně dále buš a kuj —
hleď si díla svého!
Stále věrnost zachovej,
prstýnek mi ukovej
ze zlata čistého!

VI.

Václave, slož perlík — pojď sem, hochu —
rád bych s tebou pohovořil trochu.

Nebožtík tvůj otec ze soudruhů
byl mi nejbližší. Rád mám i tebe.
Ale vidíš sám: Co z našich luhů
prokletý ten komín trčí v nebe,
moje kovárna, den ke dni hlušší,
záhubu svou blízkou teskně tuší.
Soused za sousedem ze vsi mizí,
všude rozkládá se panstvo cizí
a s té strany nekyne mi čáka;
tam se spíše sterá léčka chystá,
jak by vytiskly mne z místa.
Mne však nevyhrozí, nevyláká
odtud nikdo. Ať mi perlík třeba
zrezaví, ať na té špetce rolí
sklízím kamení jen místo chleba —
Lešetínský kovář nepovolí!

Duše moje nerozlomným poutem
spjata je s tím rodným země koutem.
Ale pro tebe zde bydla není —
ladem ležela by mladá síla —
těžké mi, věř, slov těch pronesení:
Hledej sobě, hochu, jinde díla.«

Zachvěl se jak mrazu dotknutím
štíhlý jonák, jako větrem jedle,
vytřeštiv na mistra leknutím
temné oči z líce poubledlé.
Pochýlil pak ve snu truchlivém
hlavu s černým kučeravým vlasem,
mlčky hrabal v půdě kladivem,
až pak řekl chvějícím se hlasem:
»S bolestí bych, mistře, kráčel ztad —
I mně nejlíp na tom u vás místě —
Zdarma chci vám pracovati rád —
Časy lepší navrátí se jistě.«

»Bohužel! V to naděje jsou malé,«
kovář povzdech'. »Jdi jen, hochu milý,
v jiný kraj! Věc uvážil jsem zrale.
Jenom k posměchu by lidem byli
dělníci dva u ohniště toho,
kde je sotva díla pro jednoho.
K čemu snít nad prázdnou kovadlinou?
Jinde lepší žně tvé píli kynou.
Jdi jen, Václave! Líp takto bude.
Zdar a štěstí provázej tě všude!
Vzplane-li má výheň v zašlém jase,
veselej' se u ní sejdem zase.«

Umlknuli oba. Klid zas rušil
perlík jen, jímž do žhavého kovu
mistr zasmušilý prudce bušil.
Také Václav k výhni zašel znovu;
ale stál tam bez hnutí a zíral
zakaleným okem do plápolu,
jenž mu rudým svitem obestíral
pěkné líce, pohřížené v bolu.
Mněl, že v mukách ohnivých tam plane
vlastní jeho srdce rozervané.

Náhle ke kováři přistoup' zas
a když kladiva se ztišil třesk,
oslovil ho tiše. Žal a stesk
zněl tou řečí; zachvíval se hlas
přitlumený, vzduchem přerývaný;
ret se třás' jak lupen bouří rvaný.

»Půjdu; ale prve, mistře, vám
všechno, co mou duší zmítá, sdělím:
že zde drahý poklad zanechám
se svým srdcem, se svým štěstím celým.
A chci vědět, zda ten klenot drahý
do návratu zachováte pro mne.
Až vám řeknu: Dobyly mé snahy
tiché hnízdo pro dvě duše skromné,
Lidušku si teď pod střechu vlastní
uvedu, tam žíti budem' šťastni — —
zdali zvoláte: Buď vítán, synu!?«

Mistr schýlený nad kovadlinu
z rukou, spjatých nad kladiva dřevem,
prudce hlavu čupřinatou zvedl,
v ustrnutí na jinocha vzhledl
a pak zaduněl hlas jeho hněvem:
»Jakže? Liduška? Že tajné svazky
s tebou má?«

»To svazek čisté lásky,«
junák zvolal, »jež nám v duše vlétla
jako paprsk nebeského světla.
Požehnejte jí. Ta naděj' se mnou
půjde v jiný kraj a hvězdou všude
zářiti mi bude v cestu temnou.
Ona rameno mé sílit bude
k píli klopotné, bych záhy dobyl
krovu vlastního a šťastně zrobil
hnízdo pro hrdličku svoji zlatou.
Přetnete-li však tu pásku svatou
našich srdcí, zvadne štěstí obou,
dceru svoji zasvětíte hoři
a já, tulák štvaný sudby zlobou,
v dálce zapadnu jak troska v moři — —«

Ale neslyší ho mistr již.
Kloně tvář, jež zlověstně se chmouří,
po kovárně širé kříž na kříž
v zamyšlení hřmotným chodem bouří.
V pozadí teď polotemné spěl,
na prahu tam stanul nízkých dveří,
»Ludmilo!« hlas jeho mocný zněl
a dál pádným krokem prostor měří.

Síní ozvaly se kroky jemné.
V kovárně se zjevil milý vděk
Liduščin, jak svit' by paprsek
jarní zoře do jeskyně temné.
Prostora ta šerá černých stěn,
jíž se střela chmura čadivá,
špalek, dláta, kleště, kladiva,
rudá výheň, muž, jenž zamračen
u ní stanul, jinoch, který vedle
teskně zíral z tváře poubledlé:
celek ten tak divou tvářnost měl,
že se od těch zjevů odrážel
jako v říši temna smavý jas
svěží půvab štíhlé dívčiny,
modrojasné oko, světlý vlas,
obličej ten krásný, nevinný,
ač teď bledší sněhu, plný tísně.

Kovář dívky otázal se přísně:
»Pravda-li, že jemu zadala's
srdce svoje?«

Děvče polekané
schýlilo se jako bouří klas
a pak jako třpytem rosy ranné
slzí vláhou oči srdcejemné
vznesla k otci, jemuž výhně lesky
právě vletly pod brv mráčky temné —
vzhledla tam — to nejsou hněvu blesky!
Skok — a lehká jako mlhy dech
visí na tom statném, strmém kmenu,

hlavu krásnou majíc přitulenu
k jeho srdci, v černých záhybech
hrubé zástěry. I jeho hlava
k ní se kloní, blíž ji rámě vine
a z pod brvy, tam kde řasy stinné
výhně barví záře červenavá,
do zcuchané brady kmitlo cosi
jako jiskra rubínové rosy.

»Nehřešila's,« vece s láskou dceři.
»Dívčí srdce rádo jen se svěří
té, jíž nemáš více . . . Konec hněvu!«
Přejel rukou tvář. Pak lehce děvu
pustil z náručí a volně kráčel
k oknu kovárny. Zřel kalným sklem,
jak den, loučící se, v nachu mdlém
kostela věž nedalekou smáčel;
jeden kříž tam nad hřbitovní zeď
truchle čněl a naposledy teď
pozaskvěl se bledou září zlatou . . .
Co as táhne hlavu čupřinatou,
tisknoucí se na rezavé mříže?
Snad se k němu vrací živa, mláda
ta, jež onde spí ve stínu kříže,
snad mu vzpomínka ten večer spřádá
z vůně květů, ze slavičích písní,
kdy si políbení nekonečné
vtiskli ponejprv a v blahé tísni
přísahali milování věčné.

A v tom s vížky nad utichlým krajem
zazněl svatvečerní hlahol zvonů,

rozlily se vlny tklivých tonů
prochvívané nadehvězdným tajem
a ty vlny zvučné uchvátily
šumně duši jeho, proudem valným
sladkých vzpomínek ho navrátily
uplynulým krásným časům dálným,
unesly jej v dětství zlaté kraje,
v žití máj a sladké kouzlo ranní . . .
Nevím, zda se modlil šepotaje,
až pak tvář si přejel drsnou dlaní.

Obrátil se. Odlesk třepetavý
na dvě k sobě přitulené hlavy
jako svatozář tkal výhně žár;
když jich pohled s mistrovým se střetl,
odtrhly se, jakby plaše vzletl
holubiček cukrujících pár.

Ale kovář dceru k sobě vine
a vstříc jinochovi ruku šine:

»Tobě zůstane. Měj ruku na to!
Dobré srdce máš a pilné dlaně —
to mi vítanější nade zlato.
Do světa již kráčej odhodlaně,
vysluž si ji perlíkem svým pádným,
jako dobývá své princezny
rytíř báje mečem čarovládným.
Tebe ovšem za boj vítězný

*

chudobná jen čeká odplata —
však ať v žebráckém ji spatříš kroji,
vždycky, bohdá, v ňadrech Lidky mojí
poklad najdeš: srdce ze zlata!«

VII

Ještě jen dále pojď,
k lesu mne vyprovoď,
přitul se ke mně blíž,
  Liduško má!
Ztratíš mě za krátko,
mé zlaté poupátko,
najdeš až po letech,
  když pán bůh dá.

  Ruku svou podej mi,
ještě mne obejmi —
už tebe v náručí
  nebudu brát.
Ještě dnes naposled
slaďoučká jako med
ústa dej zulíbat
  na tisíckrát!

S bohem, ty údolí,
vesničko s topoly,
ty stará kovárno
pod jabloní!
Zvonil tam vesele
do želez, ocele
perlík můj — nikdy už
nezazvoní!

Krásný květ uvadne,
s jabloně opadne,
kde jsem tě, Liduško,
míval tak rád.
Až vyjdou hvězdičky
jak z oulu včeličky,
budu kdes v cizině
pro tebe lkát.

Po řece, po stráni
soumrak se uklání,
do smutku šatí se
louka i les.
Nikdy mi nezněly,
Lešetský kosteli,
zvony tvé truchlivě
tak jako dnes!

Smutně šumí vítr
do zelené chvoje,
že mi s bohem dává
potěšení moje.
Srdéčka dvě ryju
s pláčem na kmen buku —
a žežulka z dálí
volá: kuku, kuku!

Pověz, žežulinko,
zdali v brzkém čase
srdce tady k srdci
přitulí se zase?
Kdy tu opět blaze
ruka stiskne ruku?
A žežulka z dálí
volá: kuku, kuku!

Dost již, milý ptáčku!
Roků dvou je dosti
v hoři pro miláčka,
v těžké toužebnosti
Ach, ty jistě neznáš
rozloučení muka —
A žežulka z dálí
kuká jen a kuká.

Léta, dlouhá léta
čítám s těžkým vzdechem —
dřív ta srdce v buku
obalí se mechem.

Ustaň! Srdce v ňadrech
žalostí mi puká —
A žežulka z dálí
kuká jen, ach! kuká.

Neplačte, vy modré oči,
    však se brzy vrátím k vám!
Kam jen moje noha vkročí,
    tichý lesk váš uhlídám;
pozdraví mne chrpou v žitě,
jitřní hvězdou na blankytě,
    bude sílit ruce mé,
        by den celý
        kuly, hřměly
    pro ty hvězdy překrásné.

Zjasněte se, krásné líce,
    však vás brzy zlíbám zas!
Ať mil přejdu na tisíce,
    všude uvidím jen vás;
vzejdete mi růží v sadě
a červánkem na západě
    posilníte ruce mé,
        by den celý
        kuly, hřměly
    pro ty růže rozkošné.

Setři slzu, ruko měkká,
však zas brzy stiskneš mou!
Ať nás dělí sterá řeka,
všude spatřím krásu tvou;
svitneš sněhem v zimním vání,
konvalinkou v jarním tání,
budeš sílit ruce mé,
by den celý
kuly, hřměly
pro to kvítko bělostné.

Rozbalím uzlíček
v bílém šátku,
dám ti ten prstýnek
na památku!
Když se ti zaleskne,
srdce si zasteskne
po děvčátku.

Zlatý ten prstýnek,
perlička v něm,
slzu ti připomeň
na líčku mém.
smutnou tu perličku,
hořkou tu slzičku
před rozchodem.

Půjdu sem každý den
v zelený les,
usednu pod bukem
na hustý vřes,
vzpomenu, můj milý,
jak jsme se loučili
s žalostí dnes.

Vyhlednu z doubravy
jak smutná laň,
povzdechnu: Bože můj,
chraň mi ho, chraň
kraj světa širého,
ať nosí měkce ho
jak Tvoje dlaň.

Zlatý, ach! prstýnek,
perlička v něm —
vrať se s ním, hochu můj,
brzičko sem!
Jasně pak zasvítí,
krásně se zatřpytí
před oltářem!

Nuže, s bohem! Není pomoci —
Ještě chvilku jen! Mně těžko tak!
Hvězdičky už svítí do noci —
A má hvězda zajde v temný mrak

Jednou z mraku jasně vyskočí.
Ještě políbení —

Drahý můj!

Ještě jedno — v čelo — na oči —
s bohem buď!

Ach s bohem, pamatuj!

VIII.

Tak už tedy, Liduško,
moje zlatá dceruško,
tak jsme tedy sami spolu
ve vsi milé, v rodném dolu.

Všichni přátelé a známí
již se rozloučili s námi,
opustili starý dům,
a co zbylo ve vsi, slouží
bídně pyšným cizincům.
I mně osidlo se ouží
zkázonosné kolem šíje:
kladivo mé odpočívá,
v pusté výhni pavouk tyje,
nouze hrozebně se dívá
v jizbu naši ubohou.
Ještě rolí žatva zbývá —
ale zdaž ty pomohou?!

Odevšaď se na nás tlačí,
šklebí potupně a mračí
cizota; jim ku posměchu
chatrč tato starosvětská,
sivá střecha v rouně mechu,
kroj a správa žití všecka,
i to kouzlo tvého zpěvu —
vše jim k potupě a hněvu.

— — — — — —

S hněvem rodné naše zvuky
slyší z davů, jejichž ruky
potřebují k robotě.
Za to dítkám jejich ruší
odkaz dědů v útlé duši,
ubohé té drobotě!
se rtů loupí mluvu ryzí,
v ústka nutí hlahol cizí.

— — — — — —

Zdaliž Otec v nebes výši,
pod nímž klidně očka mhouří
ptačí mláď ve stébel skrýši,
na vysoké sosně v bouři,
který různou píseň vkládá
v hrdélka té vzdušné chasy
a vděk pestrý světu spřádá
sterými kol květy, hlasy —:
Zda Bůh klidně může zříti,
jak tu dravčí spáry derou
dětských myslí něžné kvítí,
jak mu rosu, vůni berou,

již On vdechl v duší kalich,
do poupátka rtíků malých?!

— — — — — —

Odebral se z tiché fary
na věčnost kněz dobrý, starý,
a teď odrodil se nám
i ten starý šedý chrám.
Cizí řeč tam ucho slyší
s kazatelny, z žáčků řady,
z lavic, kůru — odevšady
cizota jen mrazem čiší;
zdá se, že i z varhan šumí
hra, jíž srdce nerozumí,
že své ryzí, tklivé tony
ztratily též staré zvony.
Zdá se, že ti dávní páni,
na náhrobcích vytesaní,
v sešlé tváři hněvem planou,
a že svatý Václav stranou
poukrývá smutnou líci
do korouhve, pod orlici.
Krev se mi tam v čelo žene —
přes ty práhy odcizené
nevšinu již nikdy nohu;
raděj' pod tím starým krovem
pomodlím se svému bohu
od srdce svým rodným slovem!

— — — — — —

Celou ves již obetkal
svojí sítí pavouk cizí —

marně prosil jsem i lál —
všechny lapil v zlaté přízi,
již kraj celý zove svým.
Jenom já té dědiny
troska chudičká zde tkvím
a chci zůstat do posledu
památník co jediný
zhynulého ducha dědů.

Aspoň hrstku rodné země
chci z těch jícnů vytrhnout!
Neopustím drahý kout,
jenž tak mnoho mluví ke mně,
luka zprahlá, zřídlé bory,
plné milých vzpomínek,
řeku, role, stráně, hory,
kde jsem prožil celý věk.
Nech tu aspoň dvojí duši
kraj ten sirý šeptá, šumí
svoje zkazky v cizí hluši,
jež té řeči nerozumí.
A byť nebyla tak spjata
duše s nimi — lesku zlata
nepoddám se; proti chtíči
jiného má vůle týčí
hrdou hlavu s pevnou lebí.
Splním, co jsem přisáh' nebi.

Kovárna s tou chýší chudou,
země píď, jíž zovu svojí,
jak ostrůvek trčet budou
dále cizím ve příboji.

Třeba s trochou kůrky suché
budeme tu po svém žíti,
bude zvuk náš rodný zníti
v nepřátelské vlny hluché.

A nechť jim všem ku posměchu,
mně tu sladce pro útěchu
písněmi zvoň, Liduško,
moje zlatá dceruško!

IX.

Louky, háje už se stměly,
měsíček, můj tichý druh,
pouští z oulu zlaté včely
na nebeský modrý luh;
jedna vyletěla tady . . .
druhá tam . . . a třetí tam . . .
už jich svítí celé řady,
že je těžko spočítám,
a teď, hoj!
celé nebe jeden třpytný roj.

Tolik je vás, oček zlatých,
přehlížíte celou zem;
které z vás mi, světel svatých,
poví o miláčku mém?
Zda k vám, hvězdy, s tichým steskem
hledí mlhou vzpomínek?
Či mu zraky slibným leskem
jasní zlatý prstýnek?
Či mu sen
návratu přináší šťastný den?

Potěšte ho svojí září,
povězte mu, hvězdičky,
že tu smutná s bledých tváří
stírám horké slzičky,
že z komůrky osamělá
hledím na horu a les,
tam, kde širá dálka stmělá
miláčka mi kryje kdes,
tam, ach! tam,
kde své blaho, štěstí všechno mám.

X.

(Daleko za horami.)

Lešetínské zvony slyšet valné hony,
přes pole háje zní ten svatý hlas,
hlaholí tak jasně, hlaholí tak krásně —
Lešetínské zvony rád bych slyšel zas!

Chaloupka tam sivá, shrbená a křivá
pod mechem a slamou, chudým krovem svým,
hejno dětí kryla, kuřátka jak čilá
ukrývá si kvočna křídlem šedivým.

Všichni pod večerem na zápraží šerém
sedali jsme s matkou, otcem pospolu,
ve blaženém snění k sobě přituleni
při slavících zvonů jasném hlaholu.

Dětské moje čelo nejraděj' tu dlelo
na rameně sestry, nejmilejší všech,
v její duši bájí pučelo jak v máji
zlatoušků se shlíží v jasných pramenech.

Když ty zvony zněly, tu jsme spolu jeli
v oblakovém voze v divný, krásný svět,
kde jsou zámky zlaté, princezny v nich jaté,
k tanci lesním ženkám zvoní zvonků květ.

Truchlily jste se mnou, zvony, hudbou temnou,
když jsem otci lůžko v černé zemi stlal,
a když stlali k němu srdci mateřskému,
se sirotkem smutným hlas váš naříkal.

Milé sestry není, bratři rozptýleni,
jak podzimní vítr listí rozsívá,
kopřivy jen husté kryjou místo pusté,
kde chaloupka naše stála šedivá.

Mně však jinde štěstí počalo zas kvésti,
rodná ves mi jiné hnízdo ustlala;
vesele jsem koval, v srdci lásku choval,
kryla se jak v houští vonná fiala.

Kladiv rána ztichla, prsa blahem vzdychla,
když mě k milé volal večerní váš zvuk.
Smutně však to znění lkalo při loučení,
když jsme srdéčka dvě ryli v šedý buk.

Leštínské zvony slyšet valné hony,
přes pole a háje zní ten svatý hlas.
Srdce touhou hyne, z prsou vzdech se vine:
Kdy vás uslyším, ach! milé zvony, zas?!

*

XI.

Léta přeletěla nad kovárnou,
naplnila chladem výheň žárnou,
utišila kladiv zvučný ruch;
kol do kola pavouk sítě husté
upřádá; na kovadlině pusté
kovář sedá samoten jak duch.

Truchlivo tu, mrtvé ticho všude.
Jenom vítr do komína hude
pronikavě žalné noty své,
oknem lomcuje, krov sešlý rve.
Sama píseň Liduščina už
zřídka jen se perlí v tesknou hluš,
jako mlkne skřivánek, an svištÍ
podzimku dech ostrý po strništi.
Skřípnou časem vetché stežeje
dveří děravých a vítr kvíle
sněhu přehršli sem navěje.
Zdává se tu, jak by hvězdy bílé
byly zalétly též na vous tmavý,
v černou kadeř kovářovy hlavy.

Však bouř' jiná na bradu a kštice
navála ty první vločky sněhu,
jiná bouř', jež také v ostrém šlehu
zbrázdila mu čelo, skráň i líce.
Spoustou črt se zapsal kováři
hluboko boj vnitra do tváři,
mnohý nezdar, mnohá naděj' marná,
mnohá péče těžká, vášeň žárná.

Zpustla dílna. Skrovných rolí plody
chřadly žhavým dechem neúrody.
Poznal drápy dluhů, bídy zub;
poznal, že je mocný soused chtivý
chuďasovi jako šírý dub,
strmící na mezi žitné nivy:
kamo padá hustých větví chlad,
útlé stéblo marně čelo šine
k živným paprskům a chřadne, hyne.
Bylo brániti se odevšad
soka velmocného svévoli:
zde mu zpustošili setby líchu,
tam zas jabloň, sadu skromnou pýchu,
zde mu svedli vodu do rolí,
porušili meze lánu jeho — —
Mistr hájil práva zkráceného, —
rostly spory jak po dešti hřiby,
rozvlékly se v dálky nedohledné —
křiví svědci — úskoky a chyby —
útrat moře — soudů honce bědné.
Ale kovář vypínal vždy znova
tuhou lebku nad nezdary všemi;
zuby skřípaje jen šeptal slova:
»Zvím, zda spravedlnost na té zemi!«

A kol kolem nenávistdech
ovíval jej žhavě; »kovář český«
davu cizinců byl pro posměch;
potupné jich posuňky a vřesky
v duši bodaly ho sterým ostnem.
Leckdy nové panstvo v pyšné zdobě,
jedouc kolem na povoze skvostném,
na dům jeho ukázalo sobě,
na kovárnu pustou, nízkou chatu,
na střechu, kde bujel netřesk, mech,
na Lidušku v starosvětském šatu,
s rudou třásní šátku na vlasech;
vídal tu, jak panstvo pohrdavě
k úsměvu ret pyšný stahuje,
slýchal posměch, jenž ho bodal žhavě:
»Hle, tu kovář, který nekuje!«

Jako divous v temnu jeskyně
sedal v pusté kovárně a zíral
do mohutné knihy na klíně.
Desky tlusté hrubou rukou svíral
a když obracel jí vetchý list,
oko zamlžené časem zdvihal
k oknu kalnému, jímž sníh se mihal,
za nímž ozýval se vichrů svist.
Ale-někdy také prostřed čtení
pozdvihl se v prudkém rozčilení,
pádným krokem po kovárně křížil,
až pak stanuv náhle, k oknu vztáh'
pěstě zaťaté, jak by tam vrah
neviditelný se temnem plížil.

Jeho duch byl jako horská řeka,
k nížto z jara z tajícího sněhu
na sta potůčků a bystřin stéká;
proud se čeří, zdýmá v prudkém běhu,
vzrůstá, bujně řečištěm se šíří,
s hukotem se pění, kypí, víří,
avšak sepjat ještě poutem břehů,
ač snad zítra všechno strhne, zkácí
a jak orkán krajem zaburácí:
tak ty steré strasti, svízele,
ústrky a rozepře a hany
v duši jeho mračně ztemnělé
zdýmaly proud vášní rozháraný,
hněv mu bouřně útrobami zmítal,
bušil v skráň a bleskem z očí svítal,
že tím stálým vnitřním rozruchem
přeplněna byla ňader schrána —
ještě mžik — ta bouře upoutaná
prolomí se strašným výbuchem . . .

Jako v temné přízi pavouk šerý
sám tak mistr ve svých dumách dlel.
Ale po čase host ledakterý
do kovárny pusté přicházel.
Soused Brázda nejednou tu sedal.
Statek prodalť on a v kraji kdes
poblízku si nové bydlo hledal.
Ale za nedlouho v rodnou ves
navrátil se v neodbytné touze.
Doma byl, však mezi cizím lidem,
doma byl, však s ním tu byla nouze.
Jako vlaštovice s nepoklidem

při návratu obletuje štít,
kde pněl teplý, něžný její byt,
však teď očím teskným trámec hnědý
nejeví leč matné jeho sledy:
takto zamyšlen se ubírával
vůkol míst, kde barák jeho stával,
obcházel jak druhdy v lepší časy
známý lán, kde cizím zrály klasy.
Jinak Brázda nezměnil se hrubě:
Beranici měl, jen s řidší srstí,
kožich svůj, ač s chudou jenom hrstí
rozptýlených čupřin po obrubě,
s odkvetlými tulipány vzadu.
Ledabylo oholenou bradu
měl jak prve; v širé líci stejný
prostoduchý výraz blahopřejný
a kol přimhouřených oček sivých
stejné shluky vrásek přívětivých.
Mluvil také jako před lety
o setí a sklizni, o počasí,
o významu loňské komety
a co potentáti kujou asi
a že časy podivné jsou teď.
A rád vpletl milou průpověď
šoupnuv beranici s ucha k uchu:
»Jsou to věci, na mou milou duchu!«

Také z Ameriky v rodné strany
navrátil se hlouček obervaný,
Józa vůdcem byl té chudiny.
Neveselý příběh jeho byl:
Když se s otcem starým z dědiny

za »veliký rybník« vypravil,
zůstavil tu děvče, duší celou
tulící se k miláčkovi svému;
avšak otčím s myslí zatvrzelou
odpíral ji mládci chudobnému.
Byla Baruška jak štíhlá srnka,
bílá, ruměnná jak máku květ
a z řas černých oko jako trnka
radostně se smálo v boží svět.
Naposled si věrnost přísahali,
a hoch těšil se, že skrovné jmění
snadno získá tam, že za čas malý
vrátí se a s dívkou prsten smění.

Ale zámky, které štěstí lačná
duše viděla v par mořských lesku,
rozprchly se jak ta jitřní mračna.
Čas mu plynul v bídě jen a stesku,
a když otce pohřbil v cizí půdu,
v tlupě rodáků, s ním stejně štvaných
bídou všady, trpce oklamaných,
do vlasti se vrátil v těžkém trudu.
Chud se vracel. V myšlence však jedné
sladce okříval: že opětně shledne
krásnou růžičku, již po čas celý
v duši nosil na své bludné dráze,
že snad přece rozvalí ty hráze,
jimiž osud srdce jejich dělí.
Ale našel v bolném zděšení
hrob jen pustý v nesvěcené prsti,
na němž chladný vítr jeseni
pohrával si s rudých lístků hrstí,

šeptaje tu starou, smutnou zvěst
o dívčici zchudlé, která v píli
boháči své věnovala síly
a již boháč za to urval čest.
Šeptal o strašlivé noci jedné,
kdy se rozleh' stonem vichřice
naposledy výkřik dívky bědné,
až pak v tůni shledla dennice
jako leknínu květ s poupětem —
mrtvou matku s mrtvým dítětem.

Józa na tom hrobě dlouho lkal;
pěstí zaťatou pak zamáv' směrem,
kde jak stožár obrovský se pjal
k nebi komín temný nočním šerem.
Jako zvěř pak těkal hvozdem, nivou,
kol továrny jak vlk se plížil;
kadeř pustá clonila tvář divou,
děsný blesk se vpadným okem křížil.
Časem zašel v kovárnu a tupě
hleděl k zemi, sedě mlčky stranou.
Také dělník Prokop v malé tlupě
soudruhů svých s licí utýranou
někdy sedal zde, když věčně čilý
továrny ruch přál jim klidu chvíli.
Toužili na život, horší smrti,
kde jen břímě lopoty je drtí,
líčili svou bídu, děsné byty,
kam slunéčka nezabloudí svity,
kam jen zima fičí sterou skoulí
a kde pokryt cárů pavučinou
s očkem zapadlým a tváří sinou
chomáč dětí hladových se choulí...

Takto vše, co s nenávistí zřelo
k panstvu cizímu a hněvem vřelo,
všechen vzdor, jenž proti nim se zdvihal,
ponenáhlu v kovárně se sbíhal.

Kovář rozmluv účastnil se málo.
Za to leckdy ze své kroniky
přečítal jim příběh všeliký.
Mocně hlas tu zníval, oko plálo,
čet'-li nejmilejší kapitoly,
kterak lid náš vznícen dechem Páně
zanechal svých příbytků a rolí,
proměnil své cepy v děsné zbraně,
proměnil své vozy v pevné valy
a vše drtil hněvů záplavou,
že se národové zachvívali
před kalicha září krvavou. —

Dleli tu zas jednou neveselo.
Kovář víc, než jindy, vraštil čelo
pod kadeří svislých pustou změtí.
U kovadliny stál zasmušile,
ruce nad kladiva rukojetí
maje složeny, zrak v půdu chýle.

Vešel Brázda, husté sněhu vločky
vytřás' z kožichové třásně chudé,
mžoural dlouho zavlhlými očky
a pak pravil, mna si dlaně rudé:
»Hu! dnes člověk sotva oči protře —
sníh a déšť — a vítr k tomu sviští —

věru neškodil by u vás, kmotře,
pěkný plamínek zde na ohništi! —
Avšak — víte-li, že správec klatý
vychloubá se, že jste procesy
všechny prohrál, že vám pro útraty
exekuci na krk zavěsí —
že je konec s vámi — že prý také
jiné dloužky hrozí všelijaké —
zkrátka, že prý na blízku již den,
kdy vám všechno dají na buben?
Vaši chalupu prý továrna
dražbou koupí, zboří všechno všudy
a, kde stála vaše kovárna,
hladká cesta povine se tudy
a vám nezbude než perlík sebrat,
jinde kout' neb — jeho slova! — žebrat! —«

Mistr hleděl temně na souseda,
jenom tvář se chvěla mrtvě bledá.
Však teď oko zasvitlo mu bleskem,
zaskříp' zuby v jeku zuřivém,
vzkočil divoce a kladivem
v kovadlinu mrštil prudkým třeskem,
že se půda zachvěla, že všici
coufli leknutím a Brázda klesl
na lávku, tam pustiv beranici,
na kováře oči poděšené
vypoulil a potichu jen hlesl:
»Jsou to věci — jsou to — svatý Jene!«

V celé výši své se mistr zdvihá,
těžce dýchá hruď a ret se chví,

okem zákmit podivný se míhá
jako bludná jiskra šílenství.

»Pravda,« vykřikl, »že křivda čirá
zvítězila na pozemském soudu;
však nechť celý svět se na mne sbírá,
já své půdy nevydám ni hroudu!
Neustoupím! Přísahám to k bohu,
který vidí spraved'nou věc moji,
nechť se s nimi peklo samo spojí,
nepošinou odtud moji nohu!«

Mlčky ostatní naň chvilku zřeli,
až se Prokop ozval: »Právo svaté
na své straně máš; to víme, brate!
Ale moc je při tvém nepříteli.
A moc platí! Zablýsknou se zbraně
a co pak tvé právo holé dlaně?«

»Nechť se zablýsknou!« řek' mistr pevně.
»Vím jen, že má noha neustoupí
s této půdy — vím, zač si ji koupí —
přisám bůh, že neprodám ji levně!
Živého mne nikdo nezdolá.
Přes jediný práh se v místa tato
dostanou — tři prsty zdvihám na to —
prahem tím jen — moje mrtvola!«

»Zde má ruka!« zvolal Józa divý.
»Budu při vás, dojde-li to k pěsti,

mne tu dříve musí bodák smésti,
nežli vlasu jednoho vám zkřiví!
A snad jinam padne též mé paže —
mám zde vrub, jenž krví jen se smaže — —«

»Nu což —« řekl Prokop. »Možno
že i já se přidám k této mele.
Líbíš se mi, kováři! Ty's pravý
věru muž! Jen takých mějme více,
a hněv lidu vyvstane jak lvice,
jedním skokem tyrany své zdáví —
moře bodáku ho nezastaví!
Než my baby! Každý jen se třese
o ten život bídný, horší skonu,
a dál těžké, potupné jho nese.
Možná, kováři, že při tom shonu
najdeš také mne . . . Což ztratit mohu?
Žalář míň, než volnost taká, hněte —
smrt — ba lepší než to žití kleté —
žena, děti — poroučím je bohu!
Což je čeká? — — Aspoň jednou sobě
ulevím! Té bouři, jež mi hlučí
spoutaná již dávno ve útrobě,
lačné zlobě, kypící té žluči;
aspoň jednou duše má si nahne
z číše pomsty, po níž dávno prahne!«

»Ba, z nás každému vře stejně vpleci
Dupněme si na ně také jednou —
Jaký strach! — Líp okovy, než vléci
žití takového tíhu bědnou!«

Takto odevšad bouř' vášně kypí
Jenom Brázda vrtí šedou hlavou,
na kolena poklidně tou vřavou
kožichu si skládá sešlé cípy,
hladí vyšité tam pestré zvonce:
»Nevím, braši, jaké budou konce!«

XII.

Div divoucí! V rudém jase
kovárna se svítí zase,
kladiv buch
probouzí tam dávný ruch.
Jarý plamen vyšlehává
na ohništi čadivém,
v jeho svitu kovář mává
vysoko svým kladivem;
perlík buší,
padá bleskem,
rádlo kruší
temným třeskem
v dešti jisker ohnivém.

Padá perlík ranou hromu,
kovář notuje si k tomu:
Jasně zvuč,
perlíku můj, buš a tluč!

Překovej mi toto rádlo,
překovej mi tento hřeb,
aby rámě ostřím vládlo,
aby svištěl smrtný tep;
v záři rudé
lítej bleskem;
zle až bude,
padni třeskem
v nepřítele kletou leb!

— — — — — — —

Na mém právu, půdě mojí
žulou noha moje stojí,
od těch dvou
mrtvého jen odervou!
Nech svět celý: Vzdej se! volá,
kovář hlavou zavrtí,
ďábel sám jej neudolá —
Zde jsem, budu do smrti!
Kdyby mdlelo
chabým steskem,
spíš to čelo
rázným třeskem
kladivo mé rozdrtí!

Užil's dosti dlouho klidu
v posměch cizáckému lidu —
chutě zas,
perlíku můj, ráz na ráz!
Jiného-li nemáš, zbraně
na odvetu aspoň kuj !

Snad se najdou k nim též dlaně —
Ne-li, ty jen při mně stůj!
Bij v tu rotu
božím bleskem,
pomsty notu
smrtným třeskem
naposled mi zahromuj!

XIII.

»Vzdoru konec, mistře! Vari ztad!
Hle! tu listina, jež mocí práva
pánu mému všechno odevzdává:
kovárnu i chatu, role, sad;
jeho již ten práh i tyto stěny.
Soudu vyslance po boku mám,
k ochraně i průvod ozbrojený —
Zmoudřete a dejte průchod nám!«

Mistr, stoje před kovárny prahem,
vyslal na správce dva blesky zlobné
z temných řas a náhlým ruky vzpřahem
list mu vyškub', trhal v kousky drobné,
že kol něho útržky té běli
jak roj bělásků se větrem chvěly.

A hlas jeho duněl: »Hle! tu dává
ruka moje větrům vaše práva,
mrzce zakoupená lesklým kovem,
spečetěná křivých svědků slovem.
Mou jest tato půda! pravím vám.
Mějte si těch cárů na tisíce,
bodáků než jehel v boru více,
já své právo čisté, svaté mám,
zapsané v tu půdu péčí hrotem,
rukou mozolnou a čela potem,
mám ta prsa, pevné srdce v nich,
touhou tuto leb, tu ruku zdravou,
mám ten perlík svůj a nade hlavou
nejvyššího soudce v nebesích!«

»Jménem zákona!«

»Co po zákonu!«
zvolal Prokop, vyšed odhodlaně
z postav bědných hlučivého shonu.
»Právo na mistrově stojí straně.
Kovárny té zachtělo se pánu —
to váš zákon. Má-li jediný
hltoun všechno mít?! Je vládcem lánů,
luk a lesů, celé dědiny,
jemu všecka dolina již patří,
jemu slouží bídně za podnoží
na sta otroků nás — Blesky boží!«

»Vari, chlape!«

»Zůstanu! Hej, bratři!«

A v mih příští viděti jen kupu
lidí zmotanou, kde všechno s jekem
strká se a sráží, sálá vztekem —
Tu: »Jsem raněn!« výkřik ze zástupu —
»Krev!« hřmí Prokop, »naše krev již teče!
Krev tu pomstíme! Ať zahynou!«
Zděšen prchá správce s družinou,
za nimi dav pádí, zlobou ječe.
S lící mrtvoly a s okem běsa
Józa z kovárny se řítí, nesa
plnou náruč zbraní rozmanitých
podivného nestvůrného zjevu,
z okovaných dřev a hřebů vbitých,
jež kul mistr v šíleném svém hněvu.
Józa v dav je metá na vše strany
a hlas jeho řičí: »Bijme, palme!
Vzhůru do továrny! na tyrany!
Všechno do prachu a trosek svalme!«

Takto někdy přichází bouř' náhlá;
niva teskně dřímá, vedrem zprahlá,
když tu vítr na vzduchovém oři
rázem přicválá a po všem kraji
vztekle burácí, že pod ním hrají
klasy zmítané jak vlny v moři,
šumně tetelí se vršky stromů,
prach a listí prohání se vírem

v mocných kotoučích, tma v luhu šírém,
kmitne blesk a třeskne rachot hromu:
Tak zde vášeň ztýraného lidu, —
lidu s otčinou a řečí různou,
spjatého běd stejných páskou hrůznou —
šlehla rázem z ponurého klidu,
vyvřela tu v děsném pomsty jeku
výheň dlouho utlumených vzteků
a vše naplnila kolkolem
třeskem, rykem, kletbami a stony,
vřavou pustou, do níž chrámu zvony
v poplach bily kvilným hlaholem.

Na práh kovárny zář divná padá:
zlatem řeřavým a nachem spolu
barví jej a růžnou aureolu
Lidunce kol jasných vlasů spřádá,
kteráž k otci úskostně se tulí
nořic pohled, hrůzou ustrnulý,
v oněch svitů děsný zdroj. To svítí
stavba ohromná, v luh září dálný,
z litých žárů, jakby koráb valný
ve plamenném tonul vlnobití,
jisker déšť jak prašná pěna žhavá
srší v dýmu mračna červenavá
a z té spousty divě trčí vzhůru,
všecek záře nachovými svity,
komín titán v oblak zrudlou chmuru
jako zářný maják obrovitý.

Kovář zašeptal: »To *jejich* dílo!
Já jen ubránil, co moje bylo!«

XIV.

Buben duní, bodáky se blyští,
pušky rachotí, vzdor slabý tříští, —
padli, prchli, ostatek se vzdává —
soudci kyne čas a hrobaři —
Zdeptala vše vítězná moc práva —
pouta řinčí — — Vzdej se, kováři!

Kovář sedí na své kovadlině,
čelo v ruce, perlík chová v klíně,
bez pohnutí jakby tesán z žuly.
Marně Liduška se k němu tulí
s úpěnlivou prosbou, soused kárá,
že čas příhodný se promaří —
tudy oknem! — hustá jitřní pára
ukryje tě — Prchni, kováři!

Mistr vstává, ku prahu se bere:
bodáky již svítí v mlze šeré,
slyšeti již povel, řinkot zbraně...
Kovář jímá perlík v obě dlaně,
povznáší jej s jiskřícím se okem,
smrtí pohrdu má na tváři — —
Vojska řad již odměřeným krokem
míří k němu: »Vzdej se, kováři!«

Střásl dívku, jež kol něho vila
s nářkem ruce, odstrčil ji mocí.
Postat obrovská se vytýčila,
bleskly oči svisýlch vlasů nocí —
»Nepoddám se!« křik'... »to půda moje!
Nikdo tu mé právo nezmaří!«
Napřáhl jak děsný démon boje
kladivo své — — Běda, kováři!

Rozlehl se náhle výstřel hromný,
pád a dívčí výkřik srdcelomný;
dýmu oblak modravý se vznesl —
perlík padl, kovář k němu klesl,
krev mu z prsou valem vyřinula,
nazad obličej se sklonil siný
a jak na podušce spočinula
mroucí hlava v lemu kovadliny.

❀

XV.

Lešetínské zvony slyšet valné hony,
přes pole a háje zní ten svatý hlas,
hlaholí tak jasně, hlaholí tak krásně —
Brzy uslyším vás, milé zvony, zas!

Když jsem v cizí straně do ztýrané dlaně
skládal čelo, péčí těžkou schýlené,
často k duši zprahlé zavanul mi náhle
stříbrný váš hlahol, zvony milené!

A ten vanot sladký zanesl mne zpátky
mezi rodné hory, v tiché údolí,
kde mi věží rudou nad vesnicí chudou
kynul známý kostel mezi topoly.

Zjevila se letem pod jabloně květem
kovárna ta stará, chaty okénka, —
křišťálem se třpytí, v nich se směje kvítí,
vyhlédá jak růže krásná dívenka...

Tu vždy nová síla do paží se vlila,
vzchopily se opět, ráz tu stíhal ráz,
a v tom kladiv hřmotu jako rajskou notu
s nadějí jsem sladkou, zvony, slýchal vás!

Konec krušné píle, dosáhl jsem cíle,
brzy rodnou vísku opět pozdravím.
Bystře noha kráčí — kéž mám křídla ptačí,
abych doletěl k těm horám modravým!

Zda jsi pro mne lkala, věrnost zachovala,
kterous pod jabloní tenkrát slíbila?
V radosti a plesu prstýnek ti nesu,
choval jsem ho věrně, dívko rozmilá.

Na ruku prstýnek, z rozmariny vínek
přináším ti, drahá, na heboučký vlas;
šťastnou ruku dvojí na čas věčný spojí
Lešetínských zvonů jasný, krásný hlas!

XVI.

Leží kovář, zůstaven již skonu,
v kovárně pod výhní plápolavou,
o kovadla podnož opřen hlavou
jako král o pelesť svého trónu.
V dílně své, kde dlíval nejraději,
v záři veselé z dob slávy její
přál si zemřít — vůli jemu dali;
měkké mu jen lože podestlali.

Kolem prsou mohutných se vine
širý obvazek; jej slza smáčí,
která z oček Lidunčiných řine
k němu bez ustání v hořkém pláči.
Časem dívka usedavě štkajíc,
k šíjí mroucího svou tulí ruku
a líc k jeho prsům, naslouchajíc
v posled srdce laskavého tluku.

Stranou Brázda s pochýlenou hlavou
mžiká oček řasou třepetavou,
z nížto chvilkou krůpěj vláhy třpytné
sprchne na kožich a tam se kmitne
lemu kosmatinou řídkou, plavou
jako perla rosy suchou travou.

Slyš! tu kroky — zaskřípnuly dvéře — —

»Václav!«

K ňadru příštím okamžikem
tulila mu hlavu s tichým vzlykem,
a on dívku líbal na kadeře.

Takto chvilku dleli. K loži pak
děva klekla zas; po druhé straně
Václav klesl; kovář matný zrak
upjal naň a zdvihal těžké dlaně
k vítání; leč Václav zlíbal vřele
ruce chladnoucí, a srdce celé
zachvělo se v žalném jeho hlase:
»Mistře, tak — tak spatřujem' se zase!«

Mistr slabě usmál se i vece:
»Zdráv buď, hochu! Hle! přec tebe mohu
vítat — ve své kovárně — dík bohu! —
krev to stálo — ale jsem tu přece.«

»Ach, vím všechno!« Václav pravil s bolem
»Ve vsi slyšel jsem, ký strastí roj
za ni podnik' jste, jak těžký boj!

Viděl jsem, jak v poutech vedli kolem
Prokopa i jiné vzpoury vůdce,
Józu viděl jsem, jenž klesl v půtce —
strašně pomstiv dívku milovanou!
Mrtev zpupný svůdce. — Jeho syn
nevzkřísí ruch zašlý ze ssutin,
rozloučí se navždy s touto stranou,
rozprodá prý dědictví to celé.
Zeman blízký kupcem poloviny,
z naší krve, k lidu lnoucí vřele —
Tak tu brzy život zkvete jiný!
A já — zdatné práce usilovné
ovoce si nesu, jmění skrovné;
koupím tuto kovárnu i s chatou —
krví svou jste posvětil tu půdu,
zlatem vzpomínek s mým srdcem spjatou.
S Liduškou zde v lásce žíti budu
a zdar bohdá ruce přičinlivé
pokvete — — Proč nepřišel jsem dříve?!«

Ještě jednou zasvit' mistrův zor,
skráň se vzpjala hynoucí už silou:
»Hle, přec uchoval jsem naposled
svému rodu tuto půdu milou! —
Však ne sám — tvá práce, drahý synu,
zásluhy má lepší polovinu.
Spoj to dvoje: Pracuj statně dál
a stůj pevně, jako já jsem stál!
A teď, milé dítky, spojte dlaně
na mých prsou, přichylte se níže —
oh! mé ruce! — železná v nich tíže! —
jak jim daleko na vaše skráně! —

Tak — mé požehnání na vás plyne,
drazí! A k mým rukám jiných dvé
neviditelných se tajně vine.
Cítím blízkost drahé Anny své —
dobré oko hvězdou v šeru kyne —
za chvilku s ní navždy duch můj splyne!
Buďte požehnány, hlavy drahé!
Pod tím krovem, jenž boj spatřil můj,
v tiché práci plyňte vám dni blahé,
a duch lásky vždy vás obletuj!
Ó! — vše zaniká mi v pustém víru —
vidím slunce jen — tam vzchází rudě —
a já hasnu navždy — hasnu v míru —
neb kde žil jsem, na té zmírám půdě!«

Menší básně.

Podávám v tomto oddíle menší básně dílem ve vydaných již sbírkách (vyjma samostatné cykly »Jitřní písně«, »Nové písně«, »Písně otroka« a »Modlitby k Neznámému«) vedle větších prací obsažené, dílem dosud jen po různu v časopisech a jinde uveřejněné. Vynechávám jen proslovy a podobné verše příležitostné, které vřadím do některého z pozdějších dílů.

Při básních, které v dosavadních sbírkách obsaženy nejsou, po namenávám, kdy a kde byly původně uveřejněny.

S. Č.

I.

1867—1874.

—

VĚNOVÁNÍ

k první sbírce básní (vydané roku 1871).

Za vlast, pravdu, lásku k lidem, světu,
co mne k písni budí, za to vše,
za dědictví krásných snů a vzletů,
za památku muže poctivce,
za otcovskou převelikou lásku,
za oběti, za nadějí zmar,
za hruď zemdlenou a v čele vrásku —
přijmi, otče můj, ten skrovný dar!

Za tu píseň, jíž's mne uspávala,
za ty kyvy prosté kolíbky,
za ten křížek, jímž's mi žehnávala,
za ty tiché, vroucí polibky,
za ty dobré oči, plné lásky,
za mateřských ctností řídký zjev,
za líc ubledlou a v ní ty vrásky —
přijmi, matičko, můj chudý zpěv!

KANDIOTKY.

Na koberci pestrém v stínu palmy
osmahlý se baša halí v dým;
vous mu kryje pás a chochol čalmy
křídlem třepetá se motýlím.
Kyne. — Otvírá se sluhů řada.
A hle! v pozadí tam u prostřed
na odiv se vynořuje vnada,
jakou v ráji neshléd' Mohamed:
dívka hor tak štíhlá a tak svěží,
v očích půvab ohnivý jí leží,
vlas jí zčeřen splývá do pasu,
kvítí pln a slunce topasů,
tak tu stojí v malebném svém kroji
a v ní stud je s pohrdáním v boji. —
Za ní stařena, jak ohněm blesků,
vichrem, deštěm zpustošený sloup —
ale jako zlatou arabesku
zachovala jiskru oka hloub.

Baša vstal.
»Ha bohatší jsi v kráse
nad Kašmíru požehnaný důl;

sajhy zrak a palma na oáse,
ó co proti sličnosti tvé gul?*)
Slyš mne, černobrvá džaurkyně,
dokládám se velkým prorokem:
ty že nemáš mně být otrokyně,
ale já tvé krásy otrokem!

Pokyň jen — a zelené hedvábí
jako břečtan ovine tvé vábу,
na čele ti bercen, drahý kámen,
zazáří jak stobarevný plamen,
kolem šíje perel kruh se svije,
a kol prstu démantová zmije,
roucho zlaté spinadlo ti sepne,
kdo tě spatří, div že neoslepne,
ozdobím tě jako kněžnu bájky —
a pak vsednem' do lehounké čájky.
Zajdeš tam, kde v kole usedaje
žen mých lepých veselí se sbor
od Tiflisu, od Bachčiseraje —
ves jich půvab zatemní tvůj zor.
Tamo po nápěvu tamburiny
jako vír se točí chorovod
a kol kolem bloudí jako stíny
mouřenínek vlnovlasý rod.
Na zlatých se perlách vodoskoku
chvějí kola stobarevných duh
a kdy přání zableskne se v oku,
k nohám hlavu skloní ti eunuch . . .

*) gul tur. — růže.

Za matkou tvou do rodinné vísky
půjde soumar se břemenem zlata —
O již zajmi trůn mé odalisky!
Lehkáť pro tebe hor těchto ztráta.«

Dívka pravila:
»Prv nohy, ruce
zbaviti dej řinčivých těch pout,
naposled bych v rozloučení muce
k matičce se mohla přivinout.«

Kyne baša. Okov pádem zvoní —
dcera v náruč matčinu se kloní.

Vášnivě se okolo ní vine,
jako břečtan o bezlistý suk;
zrak jí plápolá a z úst jí plyne
země rodné čarokrásný zvuk:

»Víš, ó matko, jakou kleftů dcera
uspává se písní za večera:
Kdyby při Turku kdy měla spáti,
že by ustlala si do jezera?

Víš, jak otec hrdý na úsvitě
žehnává jí, do boje se řítě:
Kdyby měla za Turka se vdáti,
že by proklel ji a její dítě?«

Zachvěla se matka — ze tmy víka
jiskra horečná jí pozasvitla;
z ňader ven se vybleskla jí dýka,
a jak meteór se vzduchem kmitla.

O plášť šírý otírá ji z dlouha —
A hle! ze strakatých jeho řas
dívka padá — po ní krve prouha
a kol kvítím propletený vlas.

Nezavyl to šakal vytím hladu —
zkřik' to baša, rva si světlou bradu,
nezavlál to pestrý chochol s čalmy —
matčin trup se pozachvěl to s palmy.

KYRYSNÍK.

Přišel voják z vojny domů,
postesk by si — nemá komu.

Matičku mu pochovali,
otce vedle zakopali,

milá jeho u oltáře. —
Došel on si na hrobaře:

Oj, hrobaři, v tuto dobu
do nového dej se hrobu!

Nekopej ho v svaté zemi —
kopej ty ho za olšemi,

za olšemi, u rybníka —
pro vojáka kyrysníka!

CHALOUPKA.

Tichou znal jsem chaloupku,
jak je člověk vídá:
na střeše pár holoubků,
a v ní holá bída.

Pod křídla si hlavinku
holubi schovali, —
dole mrtvou dívčinku
v rubáš oblékali.

Broukali jsou do noty
čápi mudrlanti:
Hle! — když dcera žebroty
za pánem se fantí!

Z matčiny že lakoty
dítě v hanbu dáno,
broukali jsou do noty
čápi — nevídáno!

Nezná čáp tam nahoře,
jaké hladu zpěvy;
v podzim letí za moře,
co je zima, neví . . .

Matka líbá chladnou tvář,
otec kletbu hřímá,
babička pak nad žaltář
nahrbena klímá.

U okna opírá syn
  o dlaň hlavu snivou,
hledě nočních do krajin
  notu bručí divou:

»Páni bratři, vesele!
u nás vždycky neděle,
dokud v kapse dukáty.
Víno, holky pro junáky:
Bratře, to je život ňáký —
hraj, ty dědku hrbatý!

Zahraj, dědku, veselou;
však nám brzy ustelou
na houpavou postýlku:
Pěkná postel — v prvním patře,
konopná to šňůra, bratře,
na dřevěném bidýlku . . .«

Leží dívka — svit jí hrá
  kolem obličeje —
otec kleje, matka štká,
  a syn zticha pěje.

Mlčky jenom babička
  k růženci se kloní,
za kuličkou kulička
  pod prstem jí zvoní.

Znal jsem tichou chaloupku,
  jak je čľověk vídá:
na střeše pár holoubků,
  a v ní holá bída.

HUSITA NA BALTU.

Hromu rachotem a vichru letem
vozy Husitů se valí světem,
vojínů v nich tváře opálené,
žen i dívek prsy rozhalené;
uprostřed tam kalich zlatoskvoucí
bledý kněz hle! tyčí ku nebesku —
uhánějí jako orkán řvoucí
za lomozu zbraní, bubnů vřesku.

Kmet je vede. Vlas mu bělí stáří,
z obrví však jarý oheň září.
Jako dóm, kdy již již v prach se boří,
však v něm dosud věčná lampa hoří.
Na čele mu šišák bleskem hraje,
na hrudi se třpytí šupin řada,
po pleci mu jako prapor vlaje
vichrem zdmutá, sněhobílá brada.

Ha! již Baltu odvěké ty vzdory
řvou jim vstříc. Již bohatýrů zory
s šedých skal se nad pěnnými valy
jako moršti orli roztěkaly.

Mužů šíje vzpínají se výše
ve vítězoslávě. Ženám hledy
bujněj' planou, ňádra dmou se v pýšc,
slza kmetům ve vous splývá šedý.

Aj, tu vůdce: »Trup se loučí s duší,
našed hrobu, jaký reku sluší!
Slavný hrob — to skalní tato stěna,
naše jednou, potom odcizena,
teď ha! naše v novém vítězení!
Tu můj složte trup: dlaň palcát svírej,
přílba blýskavá pak na temeni
vlasy vichrem rozeváté sbírej!

Hlavu opřete, bych zíral, bratři!
hrdě před sebe, jak reku patří.
I štít lesklý položte mi k noze —
jak jsem sedal ve válečném voze.
V sluch ať hučí Balt mi rozkypělý
jako bubny ku krvavé srážce,
tak tu budu dlíti zkamenělý,
věkovité slávy české strážce —«

V krátce skonal kmet — a vedle přání
na skalní hrob upraven mu skráni.
V ruce palcát — přílba kryje čelo —
tak tu dřímá bohatýrské tělo. —
Ve sluch Balt mu hučí rozkypělý
jako bubny ku krvavé srážce,
tak tu sedí, jako zkamenělý
dávnověké slávy české strážce!

Hromu rachotem a vichru letem
Husitů vůz nebouří již světem.
Sláva kalicha již zbledla, zhasla,
a pěsť hnije, Evropou co třásla.
Však tam v dáli jeden posud sivý
sedí Husita a hlásá světu,
kam až druhdy český vítězivý
ve velebném zavlál prapor letu.

Štítem rozpuklým mu vítr hvízdá,
na přílbu pták mořský staví hnízda,
palcát halí mech a po krunýři
skalní květ své sporé zvonky šíří,
s prsou však mu kalich září zlatý
jako maják moře do dálavy,
nad hlavou pak jemu rozepjatý
vlaje prapor dávné české slávy.

Bouře do pěnné kdy hřívy švihá
Baltu, že až k nebesům se zdvihá
rozlícen — a koráb v bezdno vrhá,
stěžeň praská — plachta v dvé se trhá:
často plavec, stoje na řebříku
lanovém, se děsí nenadále
hledě ve tvář reku nebožtíku
v blesků svitě, na vysoké skále.

Zdává se mu, jakby život nový
probouzel se náhle v hrdinovi,

mrtvé rty jak by se rozsmekaly
k písni, před níž Němci utíkali,
jakby oko děsivého zjevu
blesky metalo a svíral tu
palcát těžký ve strašlivém hněvu
starý mrtvý Husita na Baltu.

BOUŘE.

— Mořská fantasie. —

I.

MODLITBA DÍVKY PŘED KAPLÍ NA BŘEHU.

Ó hvězdo mořská, matko milosti,
ve sváru živlů mír svůj rozhosti,
a zažeň vichrů divý sněm
nebeských očí pokynem,
ó hvězdo mořská!

Ó hvězdo mořská, slze stavící,
měj nad korábem svatou pravici,
zahal jej v plášť své záštity
a stěžeň zacel rozbitý,
ó hvězdo mořská!

Ó hvězdo mořská, duší touha mi
zavívá jako vítr plachtami,
ó kněžko čisté lásky ty,
již stěžeň zacel rozbitý,
ó hvězdo mořská!

II.

PÍSEŇ PLAVCŮ O LODNÍM SKŘÍTKU.

Lodní mužík — ten si vodí
vám co šlakovitý šlak,
jako klíšť se drží v lodi —
(povídá to starý Jak).

V kazajce a pruhovaných
spodkách jako marynák
v plachtách sedá nadouvaných
(viděl ho tam starý Jak).

Rád má lidi — plavců děcka
uhýčkává — sklénku však
nad stvoření kochá všecka —
(právě jako starý Jak).

A kde skoupý na výčepky
soudek proň, tu cpe si vak
a prach lodní stírá s trepky —
(na to důkazy má Jak).

Hledá sobě lepší bydlo,
ale s lodí amen pak:
zkáza sedá za kormidlo,
utone — — (kříž dělá Jak).

III.

ZPĚV HOCHA V KOŠI NA STOŽÁRU.

V košíku vysoko
v hnízdě co pták
vysílám široko
bedlivý zrak.
Otec můj koráb, voda má matka,
plachty mé sestry, stěžeň má chatka,
veselé jsem hoše,
prozpěvuju z koše:
La la la!

V jiný se vykrádá
lodní duch stan,
bouře loď ovládá
ve hvizdu lan.
Pode mnou loď se kolísá divě
po vodních ořů bělavé hřívě,
stěžeň praská holý,
já však ve vrcholi:
La la la!

Pod nohou stožár mi
chví se jak děd,
a blesků požár mi
zalívá hled.

Nech stěžeň praská! V mokrém tam hrobě
voda mne matka přitulí k sobě
krystalnými lokty
a vln šeptnou klokty:
La la la!

IV.

JINOCH POD STOŽÁREM.

Jak ten obraz božské Panny
v šedý stěžně kmen,
obrázek mi přelíbezný
v srdce zasazen.

A jak tuto pod obrazem
lampa mžiká tmou,
lásky hvězdička se míhá
tmavou duší mou.

Za hory jsem strmé zašel,
hlubé za moře,
však mé srdce zůstalo tam
v chatce nahoře.

Uviděl jsem dálných lesů
divukrásný květ,

ale krásnější je přece
dívčinky mé ret.

Nespatřil jsem hvězdy také
v nebi celičkém,
jaká rybářce mé zlaté
svítí pod víčkem.

Za poklady obešel jsem
cizích zemí lem,
však ten poklad ve tvém, dívko,
srdci rozmilém.

Kněžko nebes, ochraň zmaru
šedou stěžně hruď
a dvou srdcí věrné lásce
milostiva buď!

V.

V KAJUTĚ.

Dívka

(ve visutém lůžku).

Bojím se tě, můj otroku!
Šílenství ti hárá v oku —

Černoch.

Spi má mladá, spi má paní
ve velkého ducha dlani,
spi má paní, spi!
Já jsem černý, ty jsi bílá,
musselín tě obestýlá
jako peruť mhy,
spi má paní, spi!

Spi, má paní, v bouře ruchu,
perly blýskají ti v uchu
jako hvězdičky.
Ty jsi světlá, já jsem tmavý —
v luzném vlase plápolavý
diadém ti tkví —
spi má paní, spi!

Spi má mladá, spi má paní,
ve velkého ducha dlani,
spi má paní, spi.
Brzy budem bílí oba,
jasnými nás vodní koba
spojí prsteny —
spi má paní, spi!

Dívka.

Slyšíš, slyšíš, můj otroku,
jak to praská v lodi boku . . .?

Černoch.

Já nejsem otrok, však slavný jsem král,
před časy Sudan se pěsti mé bál,
zlatý kruh okolo lýtka mi plál,
ve vlase perly — ba slavný jsem král!
Spi má paní — koráb letí
cizím břehům do objetí,
na něm okov zní —
spi má paní, spi.

Ba nejsem otrok, jsem veliký král,
jemuž plášť tygří kol ramenou vlál —
spi má paní — dollar zvoní,
pod bičem se ze zad roní
krve potoky —
spi má paní, spi.

Ale teď znovu jsem veliký král,
slyš rachot bitevní — zvoní cimbál . . .
Nespi, drahá moje milko,
zulíbám ti bílé čílko,
korálové rty,
milko neusni!

Dívka.

Nech mne — Satan ve tvém oku,
udusíš mne, z lodi boku
voda vplývá, zhynem v toku
pro Ježíše, můj otroku . . .

VI.

NA PALUBĚ V BOUŘI.

K u ch t í k
(vylézaje z nitra lodi).

Pod palubou vody jako v žumpě.

L o d n í c i.

Vyvalíme soudky, bratři!

K a p i t á n.

K pumpě!

L o d n í c i.

Ha ha ha!

K a p i t á n.

Vám k smíchu? Však si ticho
zjednám bičem.

J e d n i.

Rozpařme mu břicho!

J i n í.

Přivažme ho k stěžni, nechať patří
na řádění naše!

Ostatní.

Dobře, bratři!

Jinoch pod stožárem.

Kněžko nebes, uchraň zmaru
šedou stěžně hruď
a dvou srdcí věrné lásce
milostiva buď!

Lodníci
(vyvalujíce soudek na palubu).

Plnýť celý — ani šplechu —
však ti dopomůžem k dechu,
jen co vyjdeš na palubu;
kapitán ti zacpal hubu
lakomý,
ha ha ha
lakomý.

Vodní řasa, staré dítě,
za to věnci ověsí tě,
opláchnou tě jasné brody,
napiješ se slané vody
jako my,
ha ha ha
jako my.

Z kajuty křik.

Pro Ježíše, můj otroku!

Sbor opilých lodníků (křepčících okolo stožáru).

Hezky, hezky do kolečka
toč se brachu beze strachu,
kdo se bojí, ten je bečka,
ple — ple — ple — plesnivá bečka.

Ženy (lomíce rukama).

O Mar'je, shlédni na nás shůry
a rozptyl hvězdným pláštěm chmury —

Sbor lodníků.

Kdo se modlí, ten je bečka,
ple — ple — ple — plesnivá bečka.

Ženy.

Ty, ježto v nebešťanů kůru
roníš pablesk hvězdný
    skrze chmuru
    v bezdny,
ó slituj se, hle pod nohama
nám otvírá se moře tlama
a kolem rozsápaná lůza —
    ó hrůza!

Sbor lodníků.

Celý svět je be — be — bečka,
ple — ple — ple — plesnivá bečka
(Stožár se řítí s děsným praskotem.)

Hlas se stožáru.

La la la . . .

VII.

DVA POBŘEŽNÍ LOUPEŽNÍCI.

První.

Nu co's ulovil?

Druhý.

Hoch v písku bledý —
známých tahů —

První.

U svatého Bedy!
Aj, toť našeho je břehu dítě.
Míval děvče, na skalním kde štítě
tamo chaloupka se míhá v šeru.
Odplul kdysi — v dálku obemženou
její prsten s sebou nes' —

Druhý

(prohledav mrtvolu).

— a věru
s jinou také nevrátil se cenou.

První.

Prstýnek mu nech a v moře zpátky
ponoř jej . . .

Druhý.

Hleď, se skály ten vratký
dívky skok! Již bílé vznáší dlaně
z vln —

První.

Toť ona! Pomodlem' se za ně!

VIII.

ZÁSTUP RYBÁŘŮ PŘED KAPLÍ.

Ó hvězdo mořská, kotvo naděje,
posvátnou dlaní uhlaď peřeje,
sviť libě vodním závojem
těm, co tam spějí s pokojem,
ó hvězdo mořská!

Ó hvězdo mořská, zdroji života,
nech bouře zlá i koráb ztroskotá,
ty na dně pustém novou chýš
z těch trosek lásce vystavíš,
ó hvězdo mořská!

Ó hvězdo mořská, dejž, by úpadem
král bouře sklonil mračný diadem,
a z trosek lásce — hlas náš slyš —
tam na dně věčnou vystav chýš,
ó hvězdo mořská!

V PITEVNĚ.

S učazené klenby, jasné slze
na dlouhý stůl roníc, lampa visí,
pod příkrovem tuto jako v mlze
mrtvoly se odstiňují rysy.
Zableskl se nůž a z pod přikrývky
vynořil se obraz — mrtvé dívky . . .

Něžná podoba: ach, málo vesen
strakaté své zvonky věšelo
ve vlas zatmělý, jenž poroztřesen
na ňádra jí splývá, na čelo.
Hle! jak mezi rty se bělá skvěle
řada perliček a v oblém víčku
modra kmit — jak smutné vděky stele
smrti ruka po sinavém líčku!

Oj, což vázne nůž tvůj u povětří
nad obětí sladkou, muži vědy?
Želíš jí? — Jen bodni! — Neušetří
toho červ, co změkčuje tvé hledy —
červ — ó hnusný ženich! vrhne zmaru
v oběť věnec andělských těch tvarů!

Jaké myšlenky to v lebku starou
vtírají se, jakby vinní parou
byla ztřeštěla — což moje hledy
poprvé zří smrti obraz bledý? —

Co tu blýská na prstu? — Aj, tenký
zlatý kruh — jak mnoho obestírá —
duše tvá veň sladké upomněnky
vepřádá, jak uvadlé si sbírá
listí v hnízdo opuštěné jeseň...

Prsten zdvihaje, hled vyslal přeseň
k dívce umrlé —
Však ta, ó divy!
zdvihá se, zrak pootvírá snivý,
hlavinku ve světel diadému
tyčí, ručku popodnáší k němu,
sedíc na stole — v dol nožka sklouzla —
a lká hlasem plným smutku kouzla:

Vrať mi ten kroužek zlacený,
ty muži chladné vrásky!
onť žehnaný a svěcený
posvátnou slzou lásky.

V něm více dřímá tajných věd,
než chápe leb tvůj suchý,
onť ode mne jak amulet
odhání černé duchy.

Ten prsten ať se s prstem mým
již více nerozstane,
až s něho žárem světovým
jak zlatá slza skane!

Vrať mi ten kroužek zlacený,
ty muži chladné vrásky,
onť žehnaný a svěcený
posvátnou slzou lásky . .

Ach, ty zvuky! Jako hlahol zvonů
rodné vísky provívají jej,
zdá se mu, jak poznával by onu
bujnou kadeř, vábný obličej —
prsten písmem, zdá se mu, obtáčí
jméno jeho — je mu divno, k pláči —
utřel zrak — —

A hle! tu nepohnuta
smutnokrásných, neznámých však rysů
leží mrtvola — a zlatokutá
proužka v ruce, tenká, bez nápisu —

Prsten padnuv smutně pozazvonil
a nůž k řezu prvnímu se sklonil . . .

UMÍRÁNÍ.

Ve světla a temna věčném sporu
mrká jizba, hrob to dřevěný,
hodin starých pradávného vzoru
ozývá se tikot se stěny.
Modlitby v to stará matka šepce
černý klokoč řadíc ku klokoči,
pod lalochy chatrného čepce
tisíc vrásek, pláčem spuchlé oči . . .

»Matko, dusno, dusno tu až běda!
Otevři! Snad navštíví mne dech
jara vonný, motýl neposeda,
okřídlení zpěváčkové střech.
Tady trámů očazených tíseň
drtí mne — ach, pootevři trochu —
vlhkých zdí mne obestýlá plíseň —«
»»Nemluv, šetř se, ubohý můj hochu!««

»Aj, co šetřit — život můj již v koncích —
ven chci, ven! Tam v stínu vrcholů
umříti chci na modravých zvoncích
v šumu lesním, ptačím šveholu — —
Podej klec mi! Pustím ze žaláře
ptáče to, by současně s mou duší

rozpjalo svá křídla v ranní páře —«
»»Ach, jak pod okny to hřmotí, buší!««

»Matko ne! — to není vřava všední —
slyš, to buben volá k útoku
děvy volnosti — jen popatř, vzhledni,
jak jí pěkně sedí po boku . . .
Pusť mne, matko! Tady umřít nechci — —
ven tam, ven; slyš bubnů rachot v dáli,
pušek hromy, jásot, koně řehcí — —«
»»Bože, synu! — smysly se mu kalí!««

»Sem tu korouhev, ať okane mne
celého svým zlatým třepením —
u před, orle, perutě své temné
pod oblačným rozviň sklepením,
orle můj, ty myšlenko má svatá!
Bratří u před, bouřící co mraky!
V ruce palaš, v čele hvězda zlatá . . «
»»Běda, vstává — ztrhané má zraky —««

A zdvih' jinoch úsilím se divým
polou z lože, vznesl ruku v před,
ocelem jak by chtěl máchnout křivým;
zaplápolal zrak mu naposled,
jak by v dumy nejsmělejší žehu
pod kadeří, kdy v ní přilba trůní,
při praporu zlaté třísně šlehu
ve hruď bujnou, kdy hrom bitvy duní . . .

*

Zaplál naposled a zhasl náhle,
čelo sklonilo se na pelesť
hrdě vypjaté — rty ztichly zprahlé —
na hruď klesla rozhalenou pěsť.
Schýlila se matka uchem bdělým
nad synem, zda rtové drazí dýší,
však jen hodin vetchých nad zemřelým
uslyšela tikot v děsné tiši.

MÁ POESIE.

Poesie má je pravšední,
setkáš se s ní všude:
ku slepci si v kapli přisedni,
on ti ji zahude.

V roztlučené vozky svítilně
pod plachtou se kmitá,
s hvězdou na vod utonulou dně
rákosu se chytá.

Pod chaloupky čepcem sněhovým
v zimě bájky bájí,
dívčí vrkoč rosným květem svým
ovlňuje v máji.

Nad kolébky stinným obloukem
»Hajej, hajej« šepce,
a síť hebkou s šerým pavoukem
v dědů spřádá lebce.

V korouhve se rozstřílené v cár
zlatou tříseň choulí,
divochům zas šípů metá zmar
u kožené touly.

Poesie má v hor mračný štít
hromu mlatem buší,
všude, věčně v sluch ti bude znít,
byť's i zacpal uši.

Poesie ta, kdy v ohně soud
lid mé písně stočí,
plachou ještě bezcenný troud
jiskřičkou obskočí . . .

V KLÁŠTERNÍM SKLEPĚ.

Frater Krištof, jemuž pod ochranu
dány sklepy, po zátce tam zátku
vytahuje nočním při kahanu —
zkoumáť vína k zítřejšímu svátku.

Onť i v noci prospěch řádu pilnou
střeží rukou a tak málo žádá
chvály — skromná duše! — že se vkrádá
po špičkách tam, ruku před svítilnou . . .

Nejmilejší Lacrymae jsou Christi
posilou mu při noční té práci,
a v těch slzách se duch jeho čistý
jako v moři pobožnosti ztrácí.

Za to nebes požehnání celé
v takém nadplňku se v jeho těle
zmnožuje, že nemá místa v pasu,
a tvář — odlesk slunečního jasu . . .

Půlnoc je a lampa fraterova
slabým svitem sudy obepřádá.
Slyš! tu v sudech — mocných náhle slova —
podivná se rozzuřila váda.

Div, ó div! tu vína různorodá
prou se hlučně, ve které z nich v Káně
Galilejské proměněna voda
všemohoucí byla rukou Páně.

Drzým šumotem slyš! lehké zboží
z Champaně tu čest si osobuje;
od jakživa svatební prý množí
veselí a nejvzácnějším sluje.

Od Rýna mu, jízlivé pln záště,
Němec prostředně i bezprostředně
dokazuje, že to nemůž' předně
vůbec být a za druhé i zvláště.

Důvody je mocně překonává
zdravé logiky a Bůh ví čeho,
jemu jen že náleží ta sláva,
jakž prý vůbec všechno všudy jeho.

Maďar od Tokaje — teremtete!
na to, hově odvěkým svým zvykům,
křičí, div že obruč nerozmete:
»Nullum vinum nisi hungaricum!«

Ba i skromná takto Mělničina
na svůj účet v debattě je činna,
staví nároky své, jako vždycky,
hlavně na důvod filologický.

Však don Xeres nadýmá se hrdě
a slov chlubných rozesílá šiky,
že jsou všichni dohromady, tvrdě,
kacíři neb aspoň schismatiky.

On prý jenom hoden milosti té,
země syn kacířskou krví zpité,
on prý do očí ty blesky mnichům
zasíval, jež zhoubu dštily hříchům . . .

Tak se hašteřily. Tu však ticho
frater ruky pokynutím velí,
k rozsudku rty spravednému dělí,
převelebné pohladiv si břicho:

»Bratři milí, z vás se neskvěl žádný
na svatebním v Galileji stole,
věděltʼ Pán, že kdyby mok váš ladný
byli okusili apoštolé,

že by žádný z nich byl nechtěl dbáti
o to, aby stal se mučenníkem,
ale každý spíše chtěl se státi
v našem řádu fraterem-sklepníkem.«

O JEDNOM KRÁLI.*)

Kéž by znovu povznesla svůj štít
doba přílbic, kápí,
nade hlavou báječnosti kmit!
S košem's tenkrát do lesa moh' jít
na medvědí tlápy.
Rytíř romantiku kupcům s šera
vtloukal obuchem,
dámy v partách nosívaly péra
místo za uchem.

Tehdy osvěty jsi korouhev
vznášel, věčný Říme!
ctností kvetl bohumilý zjev,
zbožné umění, církevní zpěv
a jus noctis primae.
V bázni boží mocnáři se rvali,
jednou rukou kříž,
poháru pak druhou vznášívali
drahocennou tíž.

*) Ve »Světozoru«, 1870, pod šifrou *S.*

Nebylť ještě prach a lidu hlas
vynalezen ani —
život na trůně byl věčný kvas;
moudrost státnická tě, pouhý špás,
spočívala v dlani.
Ku zábavě pro knížecí hochy
za kříž, otčenáš
národy a říše do punčochy
cpával Mikuláš.

Nu, tu malá králi jednomu
nehoda se stala:
Nevím, pro jakou to pohromu —
ostatně nic po tom nikomu —
říš mu byla malá.
Víte zajisté, že přešeredná
malý kabát věc;
avšak říše malá, prapřehledná
mrzutější přec.

Sedneš-li, tu z říše musíš ven
vystrčiti botu,
a než vstaneš, věstí upachtěn
vyslanec, že soused ten a ten
posílá ti notu
Odplivneš si zlostí . . . znovu říčný
posel řízy lem
líbá ti, že's pych svým pohraničný
spáchal odplivem.

Však mu osud horší ještě žel
v duši vrážel břitko,
to že pod žezlem svým v šíř i dél
v říši trpasličí nacházel
poddaných jen řídko.
Ba, až se to říci stydím, věru!
Král ten staričký
neměl říše celém u rozměru
ani dušičky.

Kdo z vás někdy sedal na trůně,
pochopíť on jistě
hořký cit, když čelo v koruně,
a bezlidné říše na lůně
vymeteno čistě.
V audienci tváří božsky klidnou
těšiti tu spřež,
ba, ani tu konstituci bídnou
dát jí nemůžeš.

Aj, tu jednou s léčkou ukrytou
čert se zjevil králi.
Tenkrát nebyl ještě raritou,
nad Bloksbergu hlavou zavitou
babám dával bály.
Trident však s Loyolovými sluhy
přiskřipl mu chvost,
a teď po divadlech bas jen druhý
zpívává co host.

S poklonou tu Satan úskočnou
za špet krve v péře
trojí králi žádost výbočnou
splniti chce, nežli započnou
hvězdy kmitat v šeře.
Coufl starý král ve zbožném žasu,
udělat chtěl kříž —
však se rozmyslil a velel ďasu:
»Rozprostraň mou říš!«

Čert se shýbl k zemi s úsměvem,
vzal říš v ruce obě —
žasni, duše, nad tím výjevem! —
táhl, táhl, až roztáhl zem
těsta ku podobě.
Roztáhl ji, že se setkal náhle
západ s východem
v říši přeohromné, neobsáhlé —
»Poddané teď sem!«

A čert vyňal z kapsy zázračnou
píšťalku hned bídy.
Zapískl, — a spoustu přízračnou,
v siné dálce jedva význačnou,
vládčí zřely vidy.
Blíž a blíž! To lidstva trou se davy
se všech světa stran,
jako na břeh, rozviklav své stavy,
bouří okeán.

Však ó hrůza! větrem za nimi
cáry divné vlají —
s hlavami se vlekou kleslými,
s okem zhaslým — stíny matnými
lidí být se zdají.
»»Musíš vzíti za vděk tímto brakem!
Nevytáhneš, věz,
šťastné občany ni pekla hákem
za domova mez!««

»Budiž! Však bych mohl provádět
královské též ranty,
musím hrdou suitu míti v sled,
dvorní divadla, v nich pěvkyň květ,
a k nim intendanty.
Musíť cizina mou stále vídat
otevřenou dlaň,
musím šperk a ministerstva střídat —
stluč mi k tomu daň.«

Satanáš se ulekl těch slov.
Vzhlédl na zástupy
choulící se hadrů ve příkrov,
jak boj vedou o šeredný lov
s hladovými supy — — —
Na to hlavou zavrtěl a křídla
rozpjav temnoty —
střemhlav ulít' v horoucí svá sídla
z říše žebroty.

Však čas, letě páry na křídlech
v před, se vysmál čertu.
On, jenž chytá blesky na bidlech,
líp též ve finančních pravidlech
vyzrál na pobertu.
Říše zříš, kde bídy pouze šlápěj,
hladu jenom pláč,
a přec — — Nech však tendence a zapěj
o hvězdičkách radš!

HLUCHÉ KOPŘIVY.*)

Pan profesor X.

Důležité pro nás státní právo,
národní též vědomí nám zdrávo,
avšak, bratři, volám k vám, ba křičím:
Bez kolečka nad *u* nejsme ničím!

Recept na talent.

Dluhy měj, nech zarůsti se plně,
mžourej očima, mluv nesmyslně,
časem špatné uveřejňuj plody —
a choď s recensenty do hospody.

Naše divadelní strasti.

Co náš ústav divadelní tíží,
nejlépe pan Houba vyloží ti;
vyhledat jej můžeš »u dvou díží«
každý den — od sedmi do desíti.

---

*) Ve »Světozoru«, 1871, pod značkou *Sv. Č.*

Diminutiva.

Sladkýť človíček — má pěkné knírky,
kytičku pak u vestové dírky,
ve veršíčkách vlnky, konvalinky,
a rozoumek v hlavě malilinký.

Na kalamář jistého spisovatele.

Ó, kéž variaci divu v Kaně
konala na tobě ruka Páně,
by, když pán tvůj má se ku porodu,
změnil se tvůj inkoust v čistou vodu!

Způsoby samovraždy.

U nás mnoho samovrahů týdně
provazem a břitvou končí bídně,
mnoho také jedem, revolverem,
uhlím, vodou — ale nejvíc pérem.

Aesthetik.

Co je krásné? ptáš se v zamyšlení,
odpověď tu věru snadná není;
však co není krásné, chceš-li znát,
přečti včerejší svůj referát.

SNOVÉ.

K nohám noci matky do hvězdného sídla
snů se shromáždila tíseň zlatokřídlá;
letem unaveni v odpočinku době,
co dnes který činil, vyprávěli sobě.

I.

Zahlédl jsem jizbu. Měla plíseň
na stropě a v šerém přístěnku,
v krbu chlad, v komíně větru píseň,
černý les a hvězdy v okénku.
Žena s okem kalným, lící bledou
bzučela tam nad kolébkou šedou:
hajej, hajičkej!

Přikradnuv se ticho ku kolébce
křídla nad robátkem svěsil jsem
a zrak jeho opatrně, hebce
zaclonil svým pestrým vějířem.
Hvězdy, kvítka, perle, andělíčky
rozsypal mu nad kleslými víčky —
hajej, hajičkej!

Na to ženě před slzavé hledy
rozestlal jsem jasné obrazy:
Dítě vzrůstá nedotknuto jedy
hříchů sladkých, luzné nákazy,
hvězdu ctnosti na odvážném čele
s losem zpurným v boj se dává směle —
hajej, hajičkej!

Matka sama. Jednou v síni kroky —
»Synu!« »Matko!« — Jásot do nebe.
‚Paní ta? Andílek modrooký?‘
»Žena, dítko Jdu si pro tebe.«
Vnouče stařena teď laská, hřeje,
jemně kolébá a nad ním pěje:
hajej, hajičkej!

V chýši blaho. Zaplašil jsem tíseň
z hrudi její. Ticho v přístěnku;
i v komíně zmlkla větru píseň;
les a hvězdy zdřimly v okénku.
Všechno kleslo míru do náručí,
ze sna jen to nad kolébkou bzučí:
hajej, hajičkej!

II.

Hošík snědý, snivých zraků
ve plášť zabírá se hrubý,
opice pak v rudém fraku
s ramene mu cení zuby.

*

Pod ním klobouk opestřený
vybledlými fábory,
v jehož hloubi groš se stydí
za neštědré siňory.

Nahradím ti, dítě jihu,
strastiplné dnes i včera!
Hůlkou dotkl jsem se v mihu
chlupatého premiera.
A v tu chvíli — divno k víře —
uhladiv si v předu frak,
chlapci v salonní manýře
poklonil se opičák.

A prál jemně: »Vzácný pane!
Račtež shlédnout se své výše
na ministra požehnané,
rozkošné opičí říše.
Libo-li vám snížiti se
opičího do plesu,
račte usednouti se mnou
v tuto dvorní kalesu.«

V nárožní se záři sloní
vozík titěrného díla,
před ním rolničkami zvoní
koza divná, sněhobílá.
Vsedli, jeli, zastavili.
Po praskavém žebříku
naposledy vyšplhali
do jakéhos kurníku.

Uvnitř hlučí to a třeští,
zvoní, klape, deptá, buší,
kvičí, mlaská, piští, vřeští,
že hoch obě zacpal uši.
Hemží se tu, kupí, tísní
opičáci, opice,
v různých barvách, v různém kroji —
přepodivná směsice!

V čáce, turbanu i čapce,
s portou, chocholem i stužkou,
kol do kola hvězdy, střapce,
s trubkou, vějířem i puškou,
v sukni, spodkách, kamizole
plné třpytných knoflíků —
jak by se sem byli shlukli
se všech tyčí, řebříků,

kruhů, bidel, kolovrátků,
bubínků, velbloudích hřbetů,
ze všech klecí, budek, sádků,
zvěřinců a kabinetů,
ze všech trhů, veletrhů,
sbírek, výstav na odiv —
také mely neuviděl's,
neuvidíš jaktěživ!

A to vše se nosí, řídí,
klaní, krčí, brvy klene
po člověčku — jakby lidí
stíny drobné, znetvořené.

Opičák tu se smetákem
v papírové koruně
na rohožce tvář nadýmá
jako mocnář na trůně.

Jedni po dvořansku křiví
křivá záda všemi směry,
druzí po lokajsku civí
na zbytky a na duzéry.
Jiný nakřivenou berlou
divné tropí pabuňky,
onen k vážným okulárům
směšné druží posuňky.

Jeden stropy nosem boře
advokátsky mžourá okem,
jiný paničkám se koře
kotrlcem je baví, skokem,
opičky pak obličeje
rozšklebené v dél i šíř
jakby studem nedovedně
schovávají za vějíř.

Dívaje se tomu reji
nízkých, nerozumných zvěrů
s pitvornými obličeji,
myslí hoch: »Toť směšné věru!«
Však tu na ubruse řásném
zočil náhle před sebou
hrozny, mandle, fíky, datle
s ananasů velebou.

Pomeranč tu zlatohávý
otevírá plná ňádra
a v paprscích vonné šťávy
bílá objevuje jádra,
slívy modrají se velké
jako vejce slepičí —
a hoch myslí: »Krásný věru
je ten život opičí!«

A již mnohou na lahůdku
brouše zuby, bystře hledy,
mnohou vodě do žaludku
pozapomněl hošík snědý
na hlad, žízeň, bláto, zimu,
denní strasti, úkory,
na groš ve klobouku hloubi
i na skoupé siňory.

III.

Já se, bratři! v podobě motýla
snesl v ňádra rozpoutaná, bílá
kněžky mladé. S houpavé té vlny
v obličej jsem zíral kouzla plný.

Ale prve v neprůhlednou clonu
zahalil jsem starou strážnou donnu,
léč by skrytou na knížecí dcerku
nezvětřila ve křídlatém šperku.

Dívka vzhlédla. Vidí žasnouc tiše
obrovského květů tovaryše
na své hrudi — očka v brvy tříseň
plaše ukrývá, však slyší píseň:

»Vsedni na mne, pojmi letné pásky!
Unesu tě v jasnou říši lásky:
Rozkoše, jíž srdéčko tvé nezná,
okusíš tam, dívko přelíbezná!«

Váhá kněžka. Motýl vábí, loudí.
A již vstává, zlatý déšť jí proudí
po bělostné šíji, po rameně —
a již vězí nožka ve třemeně

Letí vzduchem — dole háje, nivy ...
Křídel velkých, ozlacených kyvy
nad čelem jí vlásky rozvívají,
do líbezných dum ji uvívají.

Divný komoň zanesl ji v letu
do kalicha ohromného květu.
Ach, tam krásno! Rosa blýská z hloubi,
se stínem zář růžová se snoubí.

Tu však, běda! vonnou nad kolébkou
ruka kostnatá se jeví s trepkou.
Bdělá donna, pohřešivši děvu,
únosce to stíhá v krutém hněvu.

Než i pomoc blízka: motýl pod ní
již co loď se noří v tůně vodní
a jak plachty se zlatými kraji
pestrá křídla nad ní třepetají.

Zlostná donna! Nad průsvitnou nivou
vějířem svým bouři bělohřívou
rozmávala. Vítr v plachty lehá,
lanem hedbávným loď v boky šlehá.

Otvírá se opěněný jícen
a člun s hůry do propasti sřícen
rozpadá se. Rozhlučené
již se moře nad kněžicí klene.

Než, ó divy! v křišťálové stropy
vln se hlavy pojiskřené klopí,
sloupy průsvitné se vzhůru točí,
květný koberec, kam noha kročí ..

V kouzelném tom sídle jinoch krásný
uvádí ji na trůn bleskojasný,
líc mu plane, z oka nebe svítá,
a ret slovy sladkými ji vítá:

»Krásná kněžko! Ne po boku sobce,
který v zlaté pochová tě hrobce,
démantem ti vrásky v čelo vpíše
z vůle rodičů — zde buď tvá říše!

»Zde stan lásky, blaha! Nech tam v dáli
boří, staví, přenášejí skály,
učí, kupčí, dobývají světa —
sem ta všední vřava nedolétá!«

Náhlý hřmot jí spánek plaší s čela.
Po třetí to donna omrzelá
rozkoš její krátí. — Bylť jsem donnu
letem štětce změnil na madonnu.

Jemné růže v pleti sněhobílé,
ladné brvy, kadeř zlatou v týle
nastínil jsem. Jarní půvab svěží
v oku plá a na hrudi se sněží...

Pak jsem zrcadlo jí podal maně.
Jak tu výskla, zatleskala v dlaně,
s lože vyskočila v mladé kráse — —
stará bručíc vylezla tam zase.

IV.

Démant ve rmutu mne zvábil skrýše.
Lampy čadné objevoval kmit
pestrý cimbál, překocené číše,
kostky, roucha, svůdný kovu třpyt,
vrásky, oči vypoulené tupě,
nahá ňádra — v divé, pusté kupě.

Spali po kvasu. A stranou v šeru,
kde se vlna hříchu ztrácela,
spatřil jsem — ne divou bajaderu —
ale pokleslého anděla.
O loket tam dívka opírala
hlavu krásnou — oči zastírala.

A jí k uchu skloněn, v němžto září
budoucího hříchu zástava,
démon s černou, divošklebnou tváří
slova šepce mrzká, rouhavá:
O cnosti, že dým je, prázdné slovo,
o bídě, že tíží nad olovo...

S druhé strany nachýliv se chvatem
zanesl jsem duši její zpět
do dědiny, kde se v klidu svatém
kolem ní a v ní usmíval svět;
ňádrem vlálo prvé lásky přání,
matka žehnala jí v umírání...

Zachvěla se dívka. Pozdvihl se
k nebesům ten velký siný zrak,
minulosti ráj v něm zamihl se,
jako hvězda letíc přes oblak,
slza z něho vyřinula žhavá,
sepjaly se ruce — sklesla hlava.

Aj, tu démon — v divém soptě hněvu —
v cimbál udeřil. Hned vzchopila
k novému se chasa šumu, zpěvu,

bleskly oči, v číši ztopila
poslední se studu část — a z míry
vykypěly smyslnosti víry.

Pokynul jsem. Mžikem řada roků
tlupu minula. Tu zapletá
hnát se s bílým hnátem; zmije v oku
siptí dutém; žebra oblétá
pestrý cár; leb chřestí rozkývaná
v divém tanci — hrozná podívaná!

S děsným výkřikem tvář děva skryla.
Vzchopila se, letí do dveří;
démon v patách: jeho dlaň se vryla
do vlnivých, rusých kadeří.
Spěchám na pomoc — a tuhé zvřelo
zápasení o spanilé tělo.

V tom tu s hůry na peruti tmavé
sestra — bledá smrt — mi přispěla,
sklonila rty chladné, bolnosmavé
klesající dívce do čela,
v náruč pojala ji stinnou, řásnou,
ku hvězdám ji vznesla — bílou, krásnou . .

V.

Zalétl jsem těsné do prostory
věže pochmurné. Tam nad čelem
spoutaného muže strastí sbory
perutě jsem uspal ševelem.
Vzlétal k nebi — letadla mu spjali,
o svobodu volal — žalář dali,
kámen odvaloval s vlasti rovu — . . .
za to pohřben do tmy, do okovů.
Teď mu světem na okénka lemu
proužek nebe, vrabčí rodina;
návštěvou já sám přicházím k němu
a v mých patách krásná vidina.

Zdálo se mu: Bleskem rozraženy
dokola se řítí věže stěny,
a on z rumu, puklých okovů
vznáší témě k nebes pokrovu.
A hle! nad ním v pobouřeném vzduchu
jako chmury, bledě, kolísavě
uhánějí legiony duchů
v nepřehledném tísníce se davě.
Na oblačných štítech, vozech, koních
obrovské se mužů kreslí tvary;
žen pak ladná těla vzhůru po nich
pnou se přítulně jak bílé páry.
Zbraně dávné: kyje, šípů vaky,
meče, kopí, rozhoupané praky
nadhlaví jich plní blyskotem
a zpěv šumí větru hukotem:

První dav.

Z hloubi pravěků to hlučí temně:
Svoboda!
A zpět hřímá tisíceré plémě:
Svoboda!

Leonidův sbor.

Jak zákon velel nám, své životy
jsme položili za hráz cizoty,
meč perský sklál nás do mohyly,
však věčně žijou — Thermopyly!

Makabejci.

Za chrám svatý, za praotců víru
ronili jsme žití toky vřelé,
nad vyhnanstvím plane zákon smíru
a chrám stojí v srdci Israele!

Gracchovci.

Hvězda Gracchů — problesknuvši krátce —
za Aventin klesla truchlým letem.
Však boj jejich za lid utlačený
neutlumen dosud bouří světem!

Otroci římští.

Okovy jsme pánům pohrozili
zlomenými, na kříže nás vbili
řadou nepřehlednou. A hle s kříže
den se snesl na otroctví mříže!

Nové davy. Blíže, zřetelněji
postavy se odstiňují hrdé,
viděti zrak bleskný, rysy tvrdé
v osloněném reků obličeji.

Slunce hávů ozlacuje řasy,
štít se třpytí, uzda, podkova,
na přílbicích křídla kovová,
plamenité meče, pukle, pasy,
krunýře, korouhví zlatá tříseň,
bubny víří, rozléhá se píseň.

Albigenští.

Krutý Montfort bouřil na Tulúzu,
Béziers poklesl v rum,
však duch pravdy nad oheň a hrůzu
čelo vypjal k nebesům!

Husité.

Zableskl se kalich v duchů noci,
Tábor novým Betlémem se stal,
národ jeden celé světa moci
myšlénky své silou odolal.

Švýcarští spolčenci.

Vzpomeň na den slavný u Morgart'nu!
Nevymřelo plémě Winkelriedů,
ještě mnohý s prsou svého lidu
ve svá srazí cizou halapartnu.

Srbové u Kosova.

Velký hrob nám ustlal Turek na Kosovu —
vnuk náš z něho vstává — Osman klesá k rovu —
jména naše slaví píseň jasnozvuká
a hrom kletby drtí — Brankoviče Vuka.

Geusové.

Zem, již vydrali jsme Oceánu,
podruhé nám Filip zatopil
naší krví. — Nám z té krve zkvetla
svoboda — on v ní se utopil!

Bělohorští.

Zdálo se, že celý národ zhasl
mžikem tím, kdy meč nám přeťal vazy;
a hle! národ dvěstěletý střásl
náhrobek — a kde jsou naši vrazi?

A dál nové řady bohatýrů.
Šíře, šiř' se stelou mračna pluků,
zaniká jich píseň v písní víru —
jediná to bouře slavných zvuků!
Však ta bouře sama píseň hlasná,
jejíž slova anděl nadšení
tuto vepsal v oči, čela jasná —
píseň slávy, píseň vzkříšení!

Píseň o myšlenkách velkých, svatých,
které nad malátnou země hrudou
duchů smělých, srdcí božstvím vzňatých
hledají — a věčně hledat budou!
Píseň o boji, jenž s otců k synům bouří,
nade proudem staletí se kouří,
nevidomě, v siném bezmezí —
v němž i poražený vítězí!
Kdo je sečte, stíny bojovníků
za vlast, právo, pravdu, svobodu,
světa obnovení? Tíseň šiků
úžasná, směs pestrá národů,
oblak praporů a zbraní lesy —
letí tu jak orkán pod nebesy...

Prapor hvězdnatý zde tyčí mrakem
hubič pralesů a otročiny;
za ním v rudé čapce blesknỳm zrakem
hrdá Francie své vede syny;
tamo tlupa starců, žen i dětí —
obrana to vzdorné Saragossy;
nad vojem, jejž sbor proroků světí,
péra vlajou, míhají se kosy;
Vlach tu ohnivý, tam Irčan smělý,
řecký fes, albánské fustanelly,
Srb tam rvoucí poloměsíc bledý,
pusty syn i Arab, Hindu snědý...

Však, ó viz! Jak druhdy při něm stáli
v jednom šiku za věc posvátnou,
s ranami, jež vrahové jim vkláli
v prsa věrná zbraní malátnou,

nyní tamo v jasném proměnění
pod praporem starým vesele
pozdravují vězně v šumném pění
bratří v boji, druzi, přátelé.

A teď s hůry komoň jeden bílý
prázdným sedlem v dol se k němu chýlí;
v střemenu se rozhoupala pata,
prsa ovlála mu hříva zlatá
a již ve velebné duchů vřavě
jak list vichrem stržený se chví.
»Kam?« zašeptal — a kol kolem v davě
odvět šumný: »Tam, kde vítězství!«

Ohlédl se: Juných zraků třpyty —
družné pozdravy — palašů kmity —
a dál nových vojů spousta šedá,
šírá, šumná — konce nedohlédá...

VI.

V šedém domku přebývají
dědeček a babička,
ve dvou tělech nahrbených
jedna dobrá dušička.

Ve dvou hlavách osněžených
jedna tichá myšlenka
a do srdce jediného
čtyři jasná okénka.

A nač oba po den celý
zpomínají jedině,
ruka má jim odestírá
v temné spánku hodině.

Zdá se jim, že anděl bledý
v jednom retů dotknutí
oba uspal, k nebi vznesl
na bělostné peruti,

a že k domku podívat se
chvátá celá vesnička,
jak tam v jedné rakvi spějí
dědeček i babička;

že jim jedna hrana zvoní,
jedno miserere zní,
a kněz za oba že čítá
jedinou mši smuteční;

jeden hrob že oba sloučil,
jediný kříž nad nima,
pod křížem pak jediná jen
růžička se ujímá;

a tam na nebeské báni
obě dobré dušičky
světa pán že ubytoval
do jediné hvězdičky.

Nevím, co tam dále mluvilo snů plémě,
neb se jeden s hůry náhle snesl ke mně;
nevšeptnu jej ani v krásné ouško děví,
vždyť sen prozrazený prý se nevyjeví.

KŘÍŽEK.

Zelená se žitíčko
po širokém poli —
‚Matičko, ach, matičko,
u srdce mne bolí!‘

Panny Mar'je kaplička
probělává v žitě —
»Tam spěš! Bohorodička
zhojí tě, mé dítě!«

‚Ach! já jsem tam byla již,
matičko má milá,
ale srdce mého tíž
jen se přitížila.‘

»Ku zpovědi spěj! Až kněz
udělá ti křížek,
roztaje tvůj smutek, věz,
jako jarní snížek!«

A než slunce plameny
roztál jarní snížek,
udělán byl dřevěný
nad zhojenou křížek . . .

*

VŮZ.

Vůz těžký brázdí silnici
a nad ním plachty krovy,
pod plachtou bledou dívčici
kam vezou — kdož mi poví?

Snad za hory a za lesy
ji naděj' vábí lestná —
ó mezi čtyřmi kolesy
tak mnoho snů se směstná!

Snad hanba bič v ni zatíná
pudíc ji v cizí lány —
ó šedá plachta přepíná
tak mnohé srdce rány!

Kol pusto – topol s topolem
se podél cesty honí —
a vezmu-li to kolkolem,
ať jede, co mi po ní . . .

HROB V LESE.

N zký v lese rov, kříž březový —
koho zastírá, vám nepoví.

Cikán-li tu, šumné pouti syt,
v tichý, pevný uchýlil se byt;

Dívka-li tu, hanbou uštvána,
v bouři klesla, bleskem oplána;

Čili zoufalec to uschoval
v lůno země neodbytný žal?

Ach, to vše — to vše vám nepoví
nízký v lese rov, kříž březový.

JARNÍ DÉŠŤ.

Deštíčku, jarní deštíčku,
skrápěj mi rusou hlavičku,
abychtě rostla, vzrůstala
jako ten topol bez mála!

Jako ten topol v zápolí —
dorostu, přerostu — možno-li —
milého hocha, věrného,
do vlasu zlíbám jej černého.

OREL BALKÁNU.

Sedl orel na mečetu,
sivý orel Balkánu,
pod ním muezzíni světu
hlásají zvěst koránu,
pod ním moslemín se béře
k harému, by touhy své
vlíbal bujné do kadeře
otrokyně tauridské.

Na mečetě na vysoké
zdá se orlu starému
o časech, kdy smavooké
prchnou děvy z harému,
o časech, kdy umlkne tu
tajemná zvěst koránu,
a k hrdému peruť letu
vznese orel Balkánu . . .

ŠUMAŘOVO DÍTĚ.

Umřel starý šumař,
obec dědí všecko:
na kolíku housle
a v kolébce děcko.

Pod obecní pečeť
ihned všecko vzali,
babu s okuláry
za stráž k tomu dali.

Na kolébce rudkou
psána muří noha,
avšak bezpečnější
štít je Pána Boha!

Jemu poručila
baba andělíčka,
okulár jí spadl,
uzamkla se víčka.

O půlnoci náhle
protírá si řasy:
jizba vystříbřena
měsíčními jasy.

A tam nad kolébkou —
sotva očím věří —
starý, suchý šumař
jako stín se šeří.

Se skřipkami v ruce
k děťátku se kloní,
pod zcuchaným smyčcem
tichá píseň zvoní:

»Andílku ty sladký,
Lidunko má zlatá,
prozři, vypni ručky,
zaštěbetej: táta!

Pojdiž v lásky náruč,
nenechám tě tady,
umřelo by dítě
jako tatík — hlady!

Štvali by je v bouři
za nevlídné práhy,
mrazem srdcí lidských
uvadlo by záhy.

A kdyby tě s hlavy
do pat ozlatili,
tím by jenom duši
tobě zaplatili!

Pojď, mé drahé dítě,
poletíme vzhůru
nad nivy a lesy,
nad pozemskou chmuru.

Housle vezmu s sebou,
budu ti tam hráti,
v oblaku tě zlatém
věčně kolíbati.

Čarokrásní snové
obklopí tvou hlavu
o hvězdičkách zlatých,
o andílků davu!«

Políbil tu šumař
v ústa spící děcko,
náhle baba křížem
zažehnala všecko.

Měsíc hledí v okno,
stromy venku šumí,
stráž si nově zdřimla —
tak to baby umí!

A když přišel rychtář
po snídani krátko,
pilně kolíbala —
mrtvé Jezulátko.

Však i housle ty tam —
obec škodu měla;
na stráž vzdor pohádce
krutě zanevřela.

Však já věřím babě —
důkaz tyto řádky;
vždyť by svět si nudou
zoufal bez pohádky.

NA LODI VYHOŠTĚNCŮ.

Složiv ruce, svěsiv čelo,
opřev záda o stožár
zadíval se neveselo
ve vody a větru svár.
»Stupte, pane, v podpalubí!
škaredí se mořský lán,«
přál mu, bílé jevě zuby
v sivé líci, kapitán.

»»Od vlasti mne bujným skokem
loď ta vrhla tisíc mil;
dovolte, bych aspoň okem
chvilku tam se navrátil.
Dovolte, bych páru bílou
měnil v rodné chaty dým,
z obláčků tkal žínku milou,
drahé dítko — hrál si s ním!««

»Marné lkání! — Slza Vaše
v moři bezdném zaniká.
Hleďte sebe! Loď hle! naše
již se s bouří potýká!«

»»Však jsem zažil horší bouři,
slyšel hřmění pušek, děl,
nad námi kdy v ohni, kouři
prapor volnosti se rděl.

Svobody se koráb svatý
ztroskotal mi pod nohou.
Což teď život s bídou spjatý,
pod bezdušnou oblohou?! —««
»Času skříň je léků plna,
v duši vrátí mír i jas.
Však již pojďte! Již nám vlna
pěnou vroubí vous i vlas!«

»»Nech mi slinou tváře líčí,
do nichž plval celý svět!««
»Ráhno skřípá — lano syčí —
vzpychne bouř co nevidět!«
»»Sykot lan a sykot lidí,
sykot, posměch se všech stran,
s jeviště se herec klidí
blátem hanby znamenán.

Ztřeštěnec — chtěl v řádu škály
vztyčit nové znamení,
ve štítu měl ideály,
máchal mečem nadšení.
Volnost, lidskost, pravda byla
heslem jeho bláznovským —
Oj, rci bláznu, dobo shnilá,
tvým co znakem, — heslem tvým?««

»Hleďte sem!« dí patron lodě
s trpkým na rtech úsměvem,
prstem ukazuje k vodě,
nad obrovské vlny lem.
Bílé ptáče na hřebenu
zpěněném se zamihlo,
však již s hůry lačno plenu
oko zlé je postihlo . . .

Zaťav pěstě, schmuřiv čelo,
opřev hlavu o stožár,
hledí psanec neveselo
ve vody a větru svár,
jak tam dravec mračné výše
v černých křídel rozpjetí
krví v bílou pěnu píše
divé heslo století

II.

1875—1880.

DLE PERSKÝCH BÁSNÍKŮ.

BŮH.

Jsem prášek v záři slunce, jsem slunce jasný vznět
i velím prášku: zůstaň! a slunci: dej se v let!

Jsem první zábřesk jitra, jsem soumrak večerní,
bouř' na moři i vánek, jenž čeří stepi květ.

Jsem kormidlo i stěžeň, jsem kapitán i loď,
jsem výspa korálová, jež trosky vrhá zpět.

Jsem zrcadlo, jsem obraz, jsem zvuk i ozvěna,
jsem ptáče, jsem i ptáčník i lep, jímž líčí snět.

Jsem života strom šírý, jsem papoušek i v něm,
jsem mlčení, myšlénka, jsem jazyk, hlas i ret

Jsem flétny libeznění, jsem duše člověka,
jsem jiskra ve křemeni, jsem zlata třpytný hled.

Jsem opojení, réva, jsem lisovna i mešt,
jsem hospůdka i piják i číše, kterou zveď.

Jsem svíce, jsem i motýl, jenž krouží kolem ní,
jsem slavík, jsem i růže, k níž řídívá svůj let.

Jsem choroba i lékař. jsem jed i protijed,
jsem sladké vše i hořké, jsem žluč i také med.

Jsem vítězství, bojiště, jsem války řev i mír,
jsem útočník i hradba i střelba na odvět.

Jsem kámen, malta, zedník, jsem půdorys i krov,
jsem stavba dokonaná, jsem zbořeniště sled.

Jsem lev i jeho kořist, jsem jehňátko i vlk,
jsem pastýř, jehož stáda um žádný nespočet'.

Jsem bytostí všech řetěz, jsem veškerenstva kruh,
jsem stupnice, v níž stoupá i padá celý svět.

(*Dželal-ed-din Rumi.*)

PIJÁCKÁ.

Mudrci, patř do zrcadla révového moku!
Viz, jak červené se víno perlí ve hluboku.

Zanech honby po vidinách, odlož charé sítě;
prázdný vzduch jen zůstane ti v každém sítě oku.

Dokud plna číš, pij statně: v paměti měj stále,
že ni Adam dlouho nepil vláhu rajských toků.

Na kratičkých hodech žití vyprázdni dvě číše;
třetí neždej! Smrt se blíží jako tygr v skoku.

V jaru žití utrhni si aspoň růži jednu —
Ctnost a slávu můžeš chválit za čtyřicet roků.

Tajemství ti světa zjeví zasvěcenci číše,
marně hledáš k němu klíče u pobožných mloků.

Ač práh krčmy raděj volím, nežli prahy chrámu,
přec ty na hříšníka shlédneš, bože ve vysoku.

Protož vánku, jenžto chladíš Hafisovy líce,
pozdravuj mi vinárníka, sto ať žije roků!

(*Hafis.*)

Z POPĚVKŮV OMARA CHIJAMA.

Já k sobě děl: Chci obsáhnouti vědu!
a málo ušlo zpytavému hledu;
teď, když jsem zbadal všeho rub a líc,
mám hlavu šedivou a — nevím nic.

O rajských slastech, nadpozemském pychu
mně vypravuješ, žebravý ty mnichu?
Na, vezmi groš a s cesty se mi hni,
vždyť jenom z dálky buben pěkně zní.

*

*

HANDŽÁR.

Přede mnou tu handžár, pochvy prost,
na stole se blýská — z dálky host.
Na ozdobné knize českých zpěvů,
sladkodechých, vyfintěných slov,
nutících se k slzám, do úsměvu —
podivně tu svítí drsný kov.
Hledím k němu, v dlaň se hlava kloní,
čelem chmurné vidiny se honí
a duch stíhá věků tajemství — —
Přede mnou se handžár klidně skví.

Přemítám, kdy vyschne kalich muk,
jejž pil praděd můj, pít bude vnuk.
Přemítám, proč vedl bůh mé plémě
pouští jen a nocí bezlunnou
a proč osud zedrané mu témě
trnovou jen věnčí korunou.
Kdy se dovrší běd, hanby míra?
Zrak můj teskně do budoucna zírá
a hruď chabá úzkostí se chví — —
Přede mnou se handžár klidně skví.

Jako kněz, jenž nad Chebarem snil,
v údolí jsem kostí zabloudil.
Stál jsem v bílé, neobhledné tříšti
kostí rozmetaných v šíř i dál,
ztrouchnivělých sterém na bojišti —
ve Slovanstva kostnici jsem stál.
A jak onen Hebrej v pole hluché,
nad kostmi jsem zvolal: »Kosti suché
zdali oživnete, bůh jen ví — —«
Přede mnou se handžár klidně skví

Mrakem dýmu hledím v tichou ves —
trámů černých doutnající směs.
Mrtvo kol. Jen tamo na prs bílý,
zacloněný pustou kadeří,
s kvílením se drobná hlava chýlí —
mroucí děcko k mrtvé mateři.
Utišil je čepel s hůry mračné
a zlé oko, rudé, krvelačné
pod zelenou blýsklo korouhví — —
Přede mnou se handžár děsně skví.

Slyším bratrů nářek, pláče jek,
jako kdys kol Babylonských řek.
Dívku vidím, s mořem žalů v oku,
holubici krotkou, tichou laň,
jak jí s útlých, sněhobílých boku
poslední rve clonu tmavá dlaň,
v porobu ji smýká vilník hrubý;
vidím zločin, zločin — skřípám zuby
a jak podrážděné oko lví
přede mnou se handžár náhle skví

Ha, již do úpění kmetů, děv
pomsty hřímavý se mísí zpěv.
V meče rezavé již perlík buší,
houkla puška hlasně, vesele —
a již zaslechli ji, k nářku hluší,
naši příznivci a přátelé.
Jeden žehnáním a druhý zlatem
vraha obsypal, by v boji svatém
brat můj klesl, s pouty otroctví — —
Přede mnou se handžár klidně skví.

Kulí smrtných pronikavý hvizd
ohlásil již orly skalních hnizd.
Jako živý vodopád se řítí
s výšin svých již bratři junáci,
blýskavicí handžáry jich svítí
a jich píseň hromem burácí.
Nic je nepoleká, nezastaví,
v prachu válejí se lysé hlavy
a hor ohlas hřímá: vítězství! — —
Přede mnou se handžár jasně skví.

Sem, ty handžáre, sem na mou hruď!
Na srdce tě vinu, zdráv mi buď!
Pryč s té knihy veršů sladkomřivých,
zvučných rýmů! Nehodíš se k nim:
jiné básně ve slokách ty křivých
sepisuješ písmem krvavým.
Nepoznal jsi našich sladkých žalů,
slovanských's jen sílu poznal svalů
a tvá čepel surová se skví
divokým jen leskem hrdinství.

Zde tě zavěsím! Tvůj smrtný lesk
rozptyluj mé hrudi žal a stesk,
zbrani vítězná, již ukul k boji
dalekých mých bratrů svatý hněv!
Nestyď se, že na čepeli tvojí
bledým ruměncem hrá lidská krev.
Řeka ještě do prachu jí steče,
nad sledním než vrahem, jehož meče
v srdci 1odu slovanského tkví,
poslední se handžár pozaskví.

NA HROB HAVLASŮV.

Byl's jedním z těch, jimž tísní prsa smělá
jak pouto otročí kruh českých hor,
jimž teskno v otčině, kde obestřela
vše mdloba mrákotná jak těžký mor.
Chtěl's žíti. Ne však po Feáků mravu,
jimž úkolem je žití sytý břich,
ni jako skot, jenž v jarmu kloně hlavu,
svůj život měří počtem sypkých ryh.
Chtěl's žít, jak slušno pro nadšení syna,
chtěl's půdu deptati jak volný oř,
tvou hlavou myšlenky jak perly vína
šosáctví všemu hrály na příkoř.
Leč záhy zakusil's, že místa není
v tom kruhu našem pro tvé bujné chtění,
že v tupé mrákotě zde všechno tlí,
že v polosnách vše bez činu se klátí,
že shaslo nadšení, ba přestal smáti
sám nad sebou se ret náš ochablý.
I jal tě stesk jak volné ptáče boru
uzounké klece dusném u prostoru,
rozepjal's křídla jasný pod blankyt —
Oj, s bohem buďte, přátelé! Chci žít!

Přec miloval's tu zem, svých otců chatu
Na cizím lánu sníval's o návratu,
v toužebném nazpět putoval jsi spěchu
a hroudu vlasti nadšen zulíbal
a strádal opět, ba i v teskném vzdechu
pod jarmem hrubým šíji ohýbal.
Než, jarními když kraj se plnil ruchy,
přilétlo ptáče, zkvetla fiala,
vše procitlo, jen hlavy naše hluchy
a srdce naše mrtva zůstala,
tu zableskl tvým okem touhy kmit,
a znova rozpjal's perutě: Chci žít!

A žil jsi, příteli! Dnů málo jen —
než, za rok života byl každý den.
Ves půvab země obsáhl tvůj zor:
klín moře bezměrný se pod ním vlnil,
dech jihu slzou rozkoše jej plnil
na patě sněžných velkolepých hor,
noc jižní v lokty kouzelné tě jala,
a pralesem tvá noha putovala.
Tam v božský večer, když se třpytné hrany
hor ledovatých odívaly v nach,
když zkvetly bílé nesčíslné stany
po stráních jasných, v šerých dolinách,
když jak les živý s úbočí se řítil
řadami železnými temný šik,
a prachu oblakem ve hřívách svítil
hrot kmitající nachýlených pik,
když písně kozácké kol ohňů zněly
a bubny kolem vířily a hřměly —
v ten večer poznal's rodu svého sílu,

jejž dotud zřel's jen v bídě, povržení;
tam olbříma jsi k velkému jej dílu
jdoucího spatřil v němém vytržení.
Ba, divákem jsi němým nebyl jen
ve slavný lidu slovanského den.
Ach, kolikrát as v jezdců mraku lítém
vichorem letě, hlavu vzpřímil's, výskl,
a kolikrát meč nahý z pochvy blýskl,
bys pokochal se slunným jeho třpytem,
jak často na rty palčivé jsi tiskl
kov studený a zpomněl, skřípě zuby,
na všechnu hanbu, trýzeň domácí,
jak mrzké jho tam ducha, srdce hubí
a sterým poutem síly podvrací,
jak nohou cizota tam deptá šíje
a na vše, co nám svato, drze plije.
Zde děj zas velký nad tvou vanul hlavou,
duch okřál bleskem nadšení a slávou,
zde spatřil's bouři slovanského moře
a v očích stotisíců svatý žár,
i zaslechl jsi poklesaje s oře,
vítězný hrom, jímž duněl Avliár.

Teď dřímáš v zemi daleké — ne cizí.
Pod Kavkaz ustlala ti slávská říš
v lem čarokrásný knížecí své řízy,
pod olivu a platán, pod cypříš.
Tam iris lazurná ze stinné hloubi
vavřínu kyne nebes modru vstříc,
chmel tamo s révou divokou se snoubí
a v hrob ti sklání věnců na tisíc.

Tam vlnami se plamennými chvějí
granátů květy, růží, azalejí,
že vůní klesá opojena skráň.
Ves hmyz a plaz tam drahokamem svítí,
sám pavouk ten, jenž lehkou protká nití
kdys myšlenek tvých bujných prázdnou schráň.
Tam ze tvých ňader oheň jarý ssaje
růžový hrozen, lesní merunka,
jež v úkrytu jak děvče jihu zraje.
Tam svěží, jasná květu korunka
prosvitne houštím, jakby oko tvoje
vyhlédlo ven věčnosti ze závoje.

Tam hlomoz kramářský ni smutek lživý
ni školská chvála hrob tvůj nenavštíví,
ni pozdní přízeň. Sbory slavíků
kol pěti budou. Časem hlavu skloní
Gruzínka nad ním, v chůzi pozazvoní
kovovou zdobou bílých kotníků,
neb řada velbloudů kol stoupat bude
s větrným stanem na čabrace rudé,
neb starý kozák, opřen o píku,
tam stane chvíli ve vysoké trávě
a zadumá se o boji a slávě.
Tam tisíců jsi klesl do mohyly,
již s nadšením krev za otčinu lili,
a líp se ti v tom hrobě bezejmenném,
příteli, dřímá v hrdin objetí,
než pod laciným veršem, pod kamenem,
jejž snesli by ti z chlubných obětí,
jejž vztyčili by u slavnostním hluku
a v klín zas chabou položili ruku.

*

ZIMNÍ NOC.

Naslouchám samoten, co vítr pěje.
Zhasíná svíce. Hledím na stěnu,
kde mroucí zář, jak lampa čaroděje,
míhavých stínů kreslí proměnu.
Stín vánočního stromu mezi nimi
větvemi kývá, hraje kosmatými.
Tma nyní kol. Skráň do dlaně se hrouží.
Leč kolem čela, cítím, že mi krouží
má poesie chmurná vděků planých
jak motýl noční křídel otřepaných.

Pryč, motýle, s těch zvadlých čela květů!
Proč nepřilétáš v zašlé podobě,
kdy nebes azur vlny smaragd v letu
jsi sobě sbíral k pyšné ozdobě?
Proč do zprahlého nenosíš mi nitra
pel růže stolisté a rosu jitra?

Pryč, motýle! Pryč vánoční ty sne!
mně nesou žal tvé zpěvy líbezné.

Mně lépe do noty tam venku zvučí
varhany bouře. Nesčíslný shluk
tam píšťal skrytých šumí, stená, skučí
tajemnou hudbu nezbadaných muk.
I hledím do noci, kde vichr šílí
a trhá v chomáčky plášť zimy bílý.

Teď vykřikl jsem. Známé drahé hlavy
ve vločkách mih' se obrys třepetavý.
Toť on! Jen chvíli hrůzou zachvělo
se tělo mé jak dechem věčných ledů,
pak s jasnou vláhou v roztouženém hledu
s pocitem blahým na něm utkvělo.
I hledím vytržen, jak burným sněhem
ta drahá líc se jasněj' probírá,
pod rubášem, jenž urván větru šlehem
vlá kol a prchá, v dál se prostírá.
Ach, otče můj, tak obličej tvůj drahý
mi září v paměti z mých dětských let,
kdy věk a hoře ve tvé krásné tahy
nevryly ještě hluboký svůj sled,
kdy čelo hladké k nebesům se pjalo
a jarým leskem oko plápolalo.
Kdy v mužné síle, ideálů pln,
ramenem silným v píli nehynoucí
zrak upíraje k lidstva hvězdě skvoucí
jsi veslo ztápěl do života vln;
ba krásou nadzemskou teď tamo září
tvůj obličej, nebeským světlem vzňat,
závoje žití poslední ti spad'
útržek sporý s lunojasných tváří
a zcela proměněn tvůj dobrý hled
v ten hvězdný třpyt, co životem tě veď.

Ach, čeho žádáš na svém bídném synu?
by z cizí země vykopal tvůj prach
a přenesl jej v milou domovinu?
Či přicházíš, bys drahou ruku vztáh' —
jak před skonem jsi žádal — nad mou skrání
a otcovské jí vdechl požehnání?
Či slovo nějaké, jež's chtěl mi říci
před skonem svým, jež nevyřknuté vzal
ti ze rtů anděl smrti bledolící,
bys pro útěchu rád mi zanechal?
Ó, promluv! promluv! Prahnu po tvém hlase
a po všem tom, co spočívalo v něm,
co nikdy v uchu nezazní mi zase —
Ó promluv již! Jen pohni drahým rtem!

Otcův hlas.

Co vyznával jsem, v srdci choval vezdy,
co bylo myšlenkou všech mojich dnů,
co vedlo mne, jak záře dálné hvězdy,
mých tužeb korunu, mých perlu snů
den příští vyplní, den velkých činů,
můj plesá duch — a ty mi truchlíš, synu?

Což zapomněl jsi dob, kdy na mé hrudi
jsi skrýval slzu, k mým se vinul rtům,
kdy v tiché světničce, před světem chudi,
jsme střehli poklady svých svatých dum?
Mé srdce mrtvé plesá v hrobním stínu,
že sen se plní — a ty truchlíš, synu?

Ó pojď, pojď v náruč mou! Chci tebe vznésti
zas k výši zářivé nad zemský prach,
zas věnec nadšení ti v kadeř plésti
a v boj ti žehnat, dědici mých snah,
a dějiště ti zjevit velkých činů,
bys okřál k životu, můj chorý synu!

V tom pozdvihla se náruč otce mého
jak valná závěj sněhu jiskřivého
a pojala mne v lokty. Jak mi blaze!
Ze skrýše teplé sněhu vánicí
hled můj se prochází po mléčné dráze,
jak v zašlý čas, kdy hladkou sanicí
v objetí jeho, útlý hoch, jsem sníval
a pláště skulinou se k nebi díval.

Přes kraje letíme, jak větru vání.
Teď pod nohou nám ledu valí kry
mohutná řeka. Po bílé tam pláni
nesčetných jisker skotačivé hry.
Leč nastojte, ta niva jiskřící
pojednou vzhůru kouří se a práší,
pak celá bílým oblakem se vznáší
jak pozdvižena prudkou vichřicí.
Však život tajemný ten jeví sníh:
ze spousty jeho beztvárné a hrubé
znenáhla obrys všeliký se klube,
směsice divná tvarů lehounkých,
jak hříva komoňů, jak plášťů cípy,
jak vlasy, vous, jež bouře zimní rve,
jak meče, lučiště a toulce s šípy
i pušky, šavle, bubny, korouhve —

jak sever oživlý, jenž vojskem sněhu
podmanit chvátá jihu květ a něhu.

Ba, zřetelně již kolem v jasném vzduchu
bitevní severu se jeví šik,
sněhové pláště v divném hrají ruchu
a ledové se blyští hroty pik,
sníh kolem žerdí v chomáče se chytá,
mráz praporů těch stříbří okraje,
kdes jíní květem na pochvách se kmitá,
a časem třásní s ramen zavlaje,
na čapkách bílých z kosmatého sněhu
skvost ledu plane v démantovém žehu.
Jsou smíchány tu různé zbraně, kroje:
třpytivé šupiny, v něž Oleg slavný
kdys odíval své bohatýrské voje,
i Síče bulava a bunčuk dávný,
i prapory, jež Petr k letu pudil,
a bubny, jimiž Děbič Balkán budil —
Ba, zdá se, jakby Hospodinův dech
byl náhle zavál u nesčetné hroby,
jež vyryly v zem tuto zašlé doby,
a jak by z kůry ztuhlých plání těch
slovanských kostí miliony vzrýval,
zas těla podobou je přiodíval,
hnát v rezavých jim tyčil třemenech
a toužením, jež druhdy nevyplnil,
zas mrtvá prsa bouřlivě jim vlnil.
Dál k jihu letí; kudy krajem bouří,
mrak nových duchů od země se kouří.
Kdes moře hlav se vyvlnilo z rovu,
jež kdysi Lazar sčítal na Kosovu.

Pak ráje porubané smutný hon:
roj starců, žen i dívek, zevšad sletlý,
i povražděných dítek oblak světlý
jak andílků, již boží věnčí trón.

Teď hory před námi. Tam pode skalou
spícího muže děva oblačná
se dotkla obrovského ručkou malou:
Markova sestra, víla průzračná.
I povstal jonák, protírá si oči,
ze skály vytrh' slunojasnou zbraň,
poskočil, výskl, buzdoganem točí,
jej metá k hvězdám, v pevnou chytá dlaň
a mezi letící se vznáší stíny
po sladkém boku víly posestriny.

Hoj, cypříš, pinie — dech jihu sladký —
lesk divný v dálce temnem proniká,
kde k zemi dřímající Pontus hladký
toužebně skvoucí ňadra přimyká.
Než jaký stín to jasnou plochu kalí?
Ký mrak se z dálky nad vodami valí,
jak racků dlouhokřídlých hustý sbor?
Již letí kol, již rozeznává zor
lehounkých lodic nesčíslných mračna,
jež rodí dálka i sám moře klín:
hemživých člunů spousta polprůzračná,
bezčetných zobců mnohotvárný stín,
druh druhem projíždí jak mlhou mlha,
stín člověka po stínu rahna šplhá,

obláčkem vlají plachty různotvárné
a zbraně kmitají se v přízi lan;
nesčetné davy kozačiny švarné
po moři sbírá mrtvý ataman,
hřmí »urá« bez konce a v plachet mihu
jak listí vichorem se nesou k jihu.
Teď před námi, jak město z bájí říše,
ve stříbře luny štíhlých věží les
jak tisíc prstů bílých nad cypříše
vztaženo slavně hvězdných do nebes.
A brána, zazděná po mnohý věk,
se mžikem rozskočila. V šumném letu
přes plochy střech, kde na koberců květu
zastřených dívčin odpočívá vděk,
jichž bílý kotník, zvonci ověšen,
před chvilkou ještě v jarém tanci zvonil
šedému starci, jehož leb se sklonil
k jich kolenu — teď ze sna vyděšen
skráň lysou vypíná, zrak do tmy poulí
a v zimní vichřici se mrazem choulí.
Velebný chrám se duchům otevírá
a v jeho temeni, čím vanou blíž,
půlměsíc bledne, tisíc hvězd se sbírá
v obrovský, skvoucí, plápolavý kříž.

Voj severu teď chrámem šumí, víří
a prudkou vichřicí s pošmourných stěn,
jak pavučinu, křídla netopýří,
praporů vetchých rozmetává plen,
kol na zdi mizí verše prorokovy
a zlatých písem zdoba všeliká,
koranu tamo blednoucími slovy
obličej Kristův jasně proniká,

jenž věky zahalen byl v malty cloně.
Zas postať obrovská na skvoucím tróně
se světlem věčné lásky v božském zraku
plá s hůry, jakby požehnati chtěl
hustému duchů nesčíslných mraku,
jenž velebným se chrámem rozestřel.
Jak příboj bez konce se hlavy vlní
do šeré svatyně, hruď její plní.
Zasvitla hvězda v temném pozadí,
ve dvě se hvězdy rozskočila mžikem,
a z každé nových řada tajným vznikem
vytryská, vzlétá, chrámem dovádí,
již sto, již tisíc do kola jich hoří,
chrám velebný ve světel ztopen moři,
planoucích svící v rukou nesčetných;
i v kopuli se světel věnec nítí
od římsy k římse, plamenné co kvítí,
věncoví skáče září třepetných.

Zeď otvírá se, oltář vydává,
jejž kdysi strážnou hrudí obemknula,
když ve chrám spousta Osmanů se ssula, —
nesčetných kněží vážná postava
na stupních v oblaku se třpytí dymném
a velebný chrám šumí duchů hymnem:

Den spásy nadešel! Procitlo plémě,
jež povrženo v plemen zástupu,
jim bylo otrokem a v prachu země
snášelo jarmo, bič a potupu,
jež svíjelo se věků řadu mnohou
pod berlou cizinců, jich těžkou nohou,

jak Rómy barbar za jich krb se bilo,
v arénách k zábavě jim krev svou lilo,
až skleslo tak ve světa pohrdání,
žc samo tupilo svých předků rov,
svůj mrav a způsob, vlastních citů vlání,
řeč rodnou s kouzlem prvních matky slov.
Však nyní rozpomněl se rod ten, vstává
a pociťuje v údech obří síly,
již perutěmi k letu pozahrává
Slovanstva orel bílý!

Ve stesku západ k východu se dívá
a ve zlých snech tam vidí lesklou jež
pik sáhodlouhých, jimiž step se kývá,
a spoustu noh, jež stoupá na otěž,
jak moře kobylek roj drobných koní,
mrak jezdců huňatých, již v let se kloní,
jen chvíle čekají, by náhlým tryskem
půl země v kopyt zahalili prach,
zář ducha ztlumili svých kopí blyskem,
zdupali podkovou žeň svatých snah;
Gog Magog písma, Hunů nových mračna
chrám zapálí, jenž snesen věků pílí,
a v popele tom zhřeje prsa lačná
Slovanstva orel bílý.

Sen zlého svědomí, stín bázně lichý.
Ne k plenu, výboji náš vstává rod:
jhem povrhá jen cizí zvůle, pýchy,
svůj z vodítek vyzouvá juný chod.
Ctí s tebou, západe, tvé hrdé dómy,
jak ty jsi z ňader Hellady a Rómy

ssál božských osvěty kdys mléko jasné,
on vzdělanosti tvojí na hrudi
byl odkojen. Však dospěl k síle žasné
a sahá pro los v dějin osudí.
Skráň zdvihá plnou nových dum a vznětů,
svou kolejí chce spěti k lidstva cíli
a k volnému svou peruť vznáší letu
Slovanstva orel bílý.

Došuměl chorál duchů. V dálce zmírá.
Chrám jasný zanikl, tma kolem čirá.
Jsem samoten. Skráň do dlaně se hroužÍ.
Však nad temenem cítím, že mi krouží
ohromnou perutí, pln jaré síly
Slovanstva orel bílý.

ŽIŽKA.

Kolem Žižky při večerním chladu
sebrali se podhejtmani v radu.
Unaveni denním po zápolu
stírají pot s lící, krev i prach,
louč pak, vězíc ve štěrbině stolu,
odívá je v přelétavý nach
a jich stíny obrovité matně
na šedivém kreslí stanu plátně.

Za stolem tu sedí hejtman slepý
bez pohnutí, jakby v těžký sen
pozabrán; leč prsty mocné třepí
starodávné bible pergamén.
Po levici mladší jeho brat
na dlaň čelo kadeřavé níží,
nad nímž listnatou je zdobou svíží
přílbice lem skvoucí obepjat.
S pola vojín, s pola písař on:
zkrvavený mlat na bílé bláně
před ním spočívá, brk šeré káně
vlasem protčen, z jehož rusých clon
k bratru zírá oko mužně skromné
v oddanosti vroucí, neoblomné.

Po pravici Roháčovy zraky
pod obočím hustým, z temných řas
svítají jak blesky pode mraky;
od temene prostý černý vlas
snědé tváře hrbolaté rysy
oplývá a nad blyštivou řadou
šupin železných se dole mísí
ve mrak temný s rozcuchanou bradou.
Před ním leží obnažený meč,
z něhož tknutím obrněné ruky
časem jasné vyluzuje zvuky, —
v radě nemluvný, jen *tu* zná řeč.
Ostatní pak různo v šeru, záři
skupeni jsou stanem; dvojí duch
zástupem jich vane; v hnutí, tváři
obráží se prudký vášně ruch.
Smíšeni tu vojíni a kněží.
Mnozí obé v jedné postavě:
pod biretem kněžským rouhavě
Prokůpkův knír vztyčený se ježí,
vedle Ambrož v dlouhé černé říze,
s blyštivou však přílbou na hlavě
obrací list v žalmů svaté knize:
hledáváť vždy citát, nenajde-li,
v pochvu sahává pro důvod skvělý.

Jedněch k zápasu a druhých k míru
přiklání se mysl bohatýrů.
Na úmluvu s panstvem obé strany
přivěsila pečeť zrádná Praha,
s Římem dvorné vyměnila blány,
na Zikmunda zakývla též vraha,

na vše strany lstivou přízi tkala,
lva by slepého v ni zamotala,
však lev zařval, zatřás' mocnou hřivou,
v nevěrnou se ztopil českou krev,
v plamenech a dýmu rodnou nivou
rachotil jak bouře jeho hněv.
Hoj, což doposud je uši brní
po strašlivé tlápy jeho ráně,
jížto zdrtil jako žernov zrní
tisíc lebek v malešovském láně!
Dlouho krajem hřměl. Teď od hor kdesi
k Praze samé udeřil co blesk
náhlým obratem. Tři dny již děsí
v poli špitálském ji temný třesk
nesčíslných zbraní. Však proč stojí
klidně tam? Proč výpady zlý škůdce
odráží jen v liché drobné půtce?
či hlas v jeho útrobě též dvojí
ozývá se, jako vůkol v stanu
ze rtů radících se podhejtmanů?
Jedni volají: Již činu chvíle,
než se páni seberou nám v týle,
již na zrádnou houfnicemi vrkni,
berany ji, Žižko, v plece trkni,
znič to zrady hnízdo v sloupech dymných!
Co tím ztratí kalich, národ, Jene?
Sto jen věží, Antikristem zděné,
a hrsť kupců zištných, neupřímných.
Druzí radí: Dost již k plesu vrahů
v útrobách jsi řádil rodné země,
ušetř aspoň srdce — nech jí Prahu —
pro kalich, jejž nad vrtkavé téme
stále vznášela — dost jinde díla.

Taký vůdců spor. Jak bystřin dvou
s protějších když skal se rovná síla
v pádu střetne, změří prudkost svou,
s třeskotem se obou tříští toky,
s rachotem se lámou, bijí, rvou
mezi skal těch zpěněnými boky,
až pak letí hlučném při zápole
střemhlav u propast, že poutník dole
naslouchá vod vádě s úžasem:
tak tu vůdci hlučně, hlučněj v kole
měří se slov prudkých zápasem.

Náhle povstal Žižka. Hluk a váda
rázem tichne. Oněmělých zor
v jeho líci bledé, temné bádá,
v jakou stranu rozhodne jich spor.

Mluví Žižka. Tiše. Hlas však stále
hněvem vzrůstá, jak hrom blíž se vale:
Sšikujte své houfy v útok ranní,
k Praze obraťte všech pušek jícen,
až Týn vzplane, jitra svitem znícen,
jak hrom boží udeříme na ni!
Bůh ví, že mi mocně k srdci sahá
večerní teď dumných zvonů zpěv,
jímž mi stará připomíná Praha
minulých let mnohý blahý zjev.
Avšak cítím, že Pán hvězdných stanů,
jenž nám v Husi seslal pravdy zvěsť,
za kladivo hrozné na obranu
v národa mne mého vtiskl pěsť,

abych řádil v jeho vrahů tlumě
a je tepal jak cep žito v humně,
abych ubránil mu pravdu svatu
a náš jazyk milý. Proto k mlatu
sahal jsem, ne z ukrutnosti lité,
z touhy po cti marné. Všichni víte,
co jsem konal — boží nástroj slepý —
vždyť tam svištěly též vaše cepy!
Než kdy potepal jsem vlky cizí,
domácí mi zmij' své jeví hryzy:
s panstvem Praha, jižto v boji litém
Tábor chráníval svých prsou štítem.
Zpříčil se jí boží zákon ryzí,
po němž spraviti chci český lán,
by v něm bratři jen — ni rab ni pán —
v jedinou se shlukli obec svornou
a tvrz boží pravdy nerozbornou.
Ještě víry škrabošku si vtiská
v neupřímnou líc, — však ze spod blýská
po jhu zašlém oko chtivé zpět,
po nevolné zemi s pány, chlapy,
po širáku rudém, černé kápi,
po bláznovské kukli cizích tret,
jež jsem s každou lží a hanbou, strastí
vymésti chtěl na vždy za mez vlasti.
Kletba zlá, jíž hněv nás tíží nebe:
žádost cizoty — neváŽnost sebe!
Kalich ten, jejž světa všeho zlobě
na vzdory dlaň naše k nebi třímá
vítězná, chce vyžebrati sobě
za almužnu z chabých rukou Říma!
Korunu tu, od níž bitev žáry
cizáckou jsme odrazili dlaň,

vydavší nám Jana v popů spáry,
zvoucí proti nám svět celý v zbraň,
na prokleté vložiti chce témě
arcivraha naší víry, země!
Leč tak nebude! Již dotkala
v šaleb osnově své tajné nitky,
rozetne tu přástvu meč můj břitký,
jejž tak zpupně z pochvy vyzvala.
V krvi poklesne a ve plameni
frejířka ta, jež se s každým líbá
jak nevěstka písma Aholiba,
nezůstane kámen na kameni,
a kde stála Praha lícoměrná,
zbude jen mé pomsty stopa černá!

Zahřímal tak Žižka. Hněv mu krutý
škubal rtoma; řasy pozdvihly se,
příšerně dvě sluje zamihly se
démona jak pohled mračný, dutý.
Na meč sklonil Roháč pádnou ruku,
že kov zazněl, jak by v plesném zvuku,
jedni mlčky, druzí s pochval slovy
opustili vůdci stanu krovy.
Osamotněl slepec. Louče zmírá
plápol poslední. Tma jako v hrobě
pod stanem se pustým rozestírá.
Pochýlil skráň Žižka v dlaně obě.
Naslouchá té známé zvuků směsi,
v nížto tábor zvolna pousíná:
slyší, jak zem duní pod kolesy,
s řetězem se řetěz zvučně spíná,

slyší zbraní lomoz, bičů hvizdy,
nesčíslné kroky, dusot jízdy,
hlasy mužů, dětí křik, žen pění,
svatého blan písma šelestění, —
vše to splývá pozvolna a zmírá —
ještě šepot vedle stanu kdes —
i ten ztichl — zvučně sponou kněz,
domodliv se, bibli uzavírá.
Dítěte kdes ze sna blábolení
ozvalo se — matky chlácholení —
stráže v dáli zvolání kdes táhlé —
kdesi na blízku kůň ještě náhle,
hodiv hlavou zvoncem pozazvonil —
ještě bubnu kůže hnutím čela
spícího kdes temně zabručela —
a klid čirý na tábor se sklonil.
Však on bdí tu, hlava, mysl umná
těchto lidských spoust. Na jeho kyn
vznesou se těch vojů mračna šumná,
za ním poletí, jak obra stín.
Kolikerý slavný konal čin
nástrojem tím živým ruky svojí!
Však teď zdá se mu, že zemdlel v boji,
malátná že ruka klesá v klín.
Vítěz nezdolný že našel soka,
jenž jak titan roste do vysoka,
stokrát sražen, znovu před ním vzlétá —
nesvornost to lidu jeho kletá.
Zachvěl se rek slepý. V jeho vlasy
vichr zadul, zdvihnuv okraj stanu.
Zachvěl se jak v blízké smrti vanu,
zachoulil se těsněj v pláště řasy
a sen divný oblétl mu hlavu.

Klesá mrak, jenž oči jeho halí;
vidí hvězdu dálnou — k ní se valí
bitevní vůz jeho v branném davu.
Mezi ním a hvězdou jako moře
spousta hlav se vlní v šumném vzdoře,
však on drtí vozů svojich koly
zástupů těch tlum, jak stébla v poli.
Marně drtí, před ním setba hustá
hlav těch vzdorných v nekonečno vzrůstá.
Bouří kolesa přes mrtvol valy —
však ta hvězda ještě v dáli — v dáli.
Zdá se mu, že zvolna tichne, zmírá
vozů lomoz za ním. Hledí zpět
a hle! z vozů trouchnivých tam vzpírá
nesčetný se k němu dutý hled
mrtevců, již nad lebkami točí
vetchých cepů rzí a červotočí
v rukou kostlivých. A jako led
rámě jeho poklesá — hnát bílý —
prázdnou hruď plášť vetchý obletuje,
žeber skoulí mrazný vichr duje;
ale dotud ruka, plna síly,
kostlivými prsty svírá mlat,
vůle dotud v duté hnízdí lebi
a ji vzpíná, v tužný pudí chvat
k bílé hvězdě na dalekém nebi —

Zarděla se v jitra barvách čarných
hrdá Praha věží, štítem, krovem,
růžových jak stínů, lepotvárných,
divná výspa v moři červánkovém.
I Týn velkolepý, dvojvěžatý

v purpurový odívá se hav,
až pak náhle, bleskem slunce vzňatý,
zlatem zdobí dvojici svých hlav
a již celý v záři tone skvělé —
Či chce krásou zmámit nepřítele?
Nevidí však stanu otvorem
Žižka matku měst, jak vnadou skví se.
Slyší jen, jak tábor probouzí se
kroků zvukem, šumným hovorem.
Slyší lomoz kol a dusot koní,
o vozů jak boky řetěz zvoní,
kladivo jak temně na hřeb tluče,
jak se budí buben ze sna, bruče,
tětiva jak bzučí na lučišti,
na zkoušku jak palcát vzduchem sviští,
slyší modlitby žen, dětí vzlyk,
bojovníků pomíšený křik,
až tu náhle souzpěv kdesi hřmící:
»Kdož jste,« zavzněl »boží bojovníci!«
A jak vichr, v rozsáhlém kdy lese
od vrcholku k vrcholku se nese,
někde zahučí, hlas onde ztlumí,
až pak mocnou hudbou rozešumí
všechny vrcholky po celém boru:
tak ta píseň hlučná, zvoucí k válce,
dál a dál se nesla po táboru,
až kraj celý v široširé dálce
zaburácel jako moře hřmící:
»Kdož jste, kdož jste boží bojovníci!«

Zaplanuly vůdci tváře bledé
při tom zpěvu – těžký schvátil mlat —

vztáhl ruku a již před stan vede
k prostému jej křeslu věrný brat.
Sedl Žižka. Na klín palcát klade.
»Nuž, co Praha?« ze rtů se mu krade.

»Oblekla se v jitra zlatý hav
před skonem,« — dí bratr Jaroslav.
»Však co to? Teď brána otvírá se,
padací most na příkop se chýlí,
pestrá tlupa po něm ubírá se,
povznášejíc v čele prapor bílý.

Jízdní jsou i pěší. Péra kynou
s Lechů čapek, zlato skví se ryzí,
vánek hraje s drahou sobolinou,
konšelů háv cuchá, kněžské řízy.
A hle! před zástupem v bílém šatě
pacholátek dvé, jak poslů máje,
polštářů dvou nesou na šarlatě,
s jehož třepením dech jitra hraje,
haluz zelenou a visuté
pečeti na bláně svinuté.«

Přiblížil se zástup. Krok svůj staví
před Žižkou, jenž v stanu šerém stíně,
v davu podhejtmanů, s mlatem v klíně,
sedí zamračen. A mluvčí praví:
Kníže Korybut i město Praha
k zastavení proudů bratské krve,
k potírání společného vraha

mír ti nabízí, jak býval prve,
aby nad krvavé svárů brody
sklenula se duha libé shody
a nás pojila věk věků příště — —

Žižka
(s trpkým úsměvem).

Dlouho as, jak mír u Konopiště.

Kolda.

Vari s pečetí, jež za vás — zrádce —
na Havelské smlouvě rdí se studem!

Pražan.

Však tvůj znak se v poli, krví rudém,
za škůdce rdí země —

Jiní Pražané.

Konec hádce!

Kolda.

Blesky boží!

Několik Táborů
(zdržujíce jej).

V pochvu meč!

Bartoš z Valečova.

Ať brání
teď vás Zikmund, Řím a zrádní páni,
jejichž korouhev po třetí právě
s pranýře jste sňali k nové slávě!

Pražan.

Však se bohdá ubráníme sami!

Kněz Ambrož.

Dosti slov! Ať hřmí teď srubnic tlamy!

Křik a lomoz. Výš a výše vzplává
váda bratří, Pražan, — Žižka vstává —
Než tu náhle pomíchanou vřavou
postava se mihla lepá, směrná,
kol níž vlála vlnou poletavou
mrak co temný kněžská říza černá.
I vlas tmavý kněžským pod biretem
havraní jak křídla vzpjal se letem.
A v té chmuře jako měsíc bílý
mladá, bledá zjevila se tvář,
v níž zrak temný, kouzelné pln síly,
plamennou kol kolem vrhl zář,
obojí že maně couvla strana
a ret mnohý zašept': Rokycana!

A jak za štít Praze, s hlavy sklonem
náruč rozepjal co křídla temná
mladý kněz, a slova srdcejemná
zazněla mu ze rtů jasným zvonem:

Slepý hrdino, svou vztáhni dlaň.
Hlavy dosáhneš, v níž jarým chvatem
plamenná krev bije v mladou skráň —
Roztříšti to čelo těžkým mlatem,
znič tam všechnu bujnou naděj', snahu,
dřív než první šíp zasviští v Prahu!
Dřív, než vyrveš po bratrském boji
srdce z ňader matky, vlasti svojí!
Srdce to, jímž od pradávna bije
země tato, v jehož čilý tluk
od staletí kraj náš rodný vije
každý záchvěv plesů svých i muk,
tento střed, jenž všechny snahy, síly,
všechen lidu pojil, živil ruch,
tuto skříň, v níž snesl s umnou pílí
nejkrasší své šperky český duch.
Všechny děje své a slavné kony
v kamenné to moře národ tesal
a těch věží nesčetnými zvony
stokrát k boji bil a vítěz plesal.
Rozpomeň se, Žižko, na lopotu
předků nesčíslných, moře potu,
než těch věží nepřehledný řad
nad pilířů lesy hrdě vzletl
k nebesům, než v modru libě zkvetl
kamenných těch květů slavný sad!
Připomeň si krve moře žalné,
jímž lid český mnohé věky valné
uhájil ten klenot, pýchy zdroj.
Zpomeň si, jak v tomto právě láně
bojoval jsi první slavný boj
s vojem Němců Prahy ku obraně!

*

A teď chtěl bys ohnivé své střely
do věží těch rýt, jež věky zřely?
Chtěl bys vykonati děsný čin,
před nímž Zikmund sám se zachvěl, coufal?
Zdrtí-liž své matky hlavu syn?
Kdybys čin ten vykonat si troufal,
raníš vlasti hruď, již nezacelí
věků řada. Kraj by zalkal celý,
vzkřik' by hrůzou, zaúpěl by bolem,
zalkaly by hory modré kolem,
šumavské i staré sosny černé
a kde jaké české srdce věrné!
Pomni, že tam pravdy boží svaté
nad Betlémem vzplanul hvězdný zjev,
že dlaň Prahy jařmo svrhla klaté,
za kalich že první lila krev,
že ten kalich vznesla k hrůze vrahů
nad vítěznou hlavu v bitev hrom
a že vzplesá, pohrobíš-li Prahu,
všemi zvony Antikristův dóm.

Vinni jsme, že kráčet ve své mdlobě
bez tebe jsme chtěli cestou jinou;
však teď, vůdče, vracíme se k tobě.
Hle, tam naši na východě hynou
a vrah cizák řádí na Moravě.
Nuž tam veď nás! Tvé se bystré hlavě
podřídíme pevným svorným šikem.
Ukroť hněv — i Bůh je slitovníkem!
V tolikerém velkém, slavném boji
vítězství se smálo tvému meči, —

*

ale nad vše, nad vše bude větší,
dnes-li zvítězíš nad zlobou svojí!
Ó, bys viděl, jak tam k tobě vzpíná
kamenné své lokty, plna kras,
Praha velebná, jak slunce jas
královské jí čelo bleskem spíná,
jak těch věží, věkem černých, tíseň,
kamennou tu slávy české píseň
červánek rtem purpurovým líbá — —
Však ty nevidíš. Nuž její hlas
ze rtů mojich slyš. Ó, slyš mne, reku,
jenž tu k tobě koleno své shýbá,
potud shýbané jen k nebes vděku:
Jsi-li Žižka, jak jej v srdci máme,
jsi-li boží hrdina, jenž zbraň
nepřátel jen vlasti, víry láme,
jemuž nadšení jen tyčí skráň
pro národa čest a svaté snahy —
vstup co přítel do plesavé Prahy!

Mlčí kněz. A v tichu přehlubokém
stojí davy. Všechna kolem tkví
lidu spousta badajícím okem
v líci vůdcově. Tou divná chví
citů proměna. Tu mračné brvy
škubnutí, jak by chtěl knězi říci,
dál že zří duch jeho pátrající,
že by zardousit měl přece v krvi
plémě zvrácené, jež dále tkáti
bude přízi svou, až v českou vlasť
cizák vrah se s Antikristem vrátí —
nyní jakby nořil ve propasť

duše hled — teď jakby těžkou mdlobou
klonil tvář — zas líc mu plane zlobou —
a teď jakby jasnou po ní zář
jarní slunko mihotavě střelo —
Zachvěl rtem. Však nepromluvil. Tvář
dlaní zastřel. Náhle vypjal čelo
a máv' těžkým palcátem kol hlavy:
»Jménem Páně, dítky — do Moravy!«

V BUŘANU.*)

Moře jarní trávy, buřan květuplný
po obzor až valí měkké, pestré vlny.
S ním se blankyt snoubí. Kamo sáháš okem,
tichá step jen dřímá ve snu přehlubokém.

Dávno tomu, dávno. Stepi sen
nezvyklým byl šumem rozplašen.
Uviděla, žasnouc, od západu
valiti se vozů temných řadu,
blížiti se vichrem jezdců roj, —
neznámý jí hostů šat a zbroj.
Hlahol rozléhá se kol do kola, —
naslouchá mu, rozumí jen zpola.
Ký sem vítr přivál divnou chasu
snědých tváří, pustých brad a vlasů,
půl jak hrdé bohatýry báje,
půl jak bludné syny Himalaje?!
Vetchých oděvů a zbraní směs
postýlá jim plíseň, krev a rez.
Letem vzdouvají se kusé hávy,
čapky sršť tu hledy zaclání,

*) Ve »Květech«, 1879, pod pseudonymem *Fr. Palát.*

s přílby rezavé brk onde páví
k osmahlé se šíji uklání.
Kosmatou hruď mnohý jeví spár
těsných kabátců, s jichž prsou chudé
povívají zbytky látky rudé,
kalicha jak hrubý, sešlý tvar.
Kůže hnědá, odraná se choulí
na dřevěných štítech. Prázdné touly,
těžké cepy houpají se vzadu
s pohárem a tykví v divném ladu,
s dropem zloveným — ba smutný vid
skýtá neznámý ten branný lid!

Stanuly teď vozy. Jezdci oře
k pastvě vyhnali ve květů moře.
Ženy ňader osmahlých a lýtek
sestoupily s vozů. S nimi pak
po obrovských kolech chomáč dítek
sesypal se jako šotků mrak.
Nejeden tu hošík pružný, smědý,
pod přílbičkou na bělavé hlavě
stepí rozesílá bystré hledy
jako sokol honce na rukávě.
Ba i nahé robátko tam stranou
na pavézu snesli oprýskanou.
Děvče k němu kleklo miloněžné,
kalich majíc na košili režné
v ňadrech vetkaný jak rudý květ,
usmívá se na ně, k němu kloní
bílé čelo s řadou lesklých tret,
při tom v přilbě kostkami mu zvoní.

S prvního teď vozu muži, ženy
opatrně kmeta snesli v trávu,
zvolna, lehce opřeli mu hlavu
o štít velký, k vozu přikloněný.

Tak tu sedí, polovzpřímen tělem.
S temene mu splývá vlasů sníh
kolem tváří vpadlých, zvráštělých,
a krev zardívá se plátna bělem
v rozhalených prsou. Oči sklenné
bloudí v knize staré otevřené,
ležící mu v klíně. Ztichl šum
a všech zrak se sklonil k jeho rtům

Stařec promluvil: »Nad blízkým rovem
kajicným se s vámi loučím slovem.
Zhřešili jsme, bratři! K mnohé seči
za jazyk a víru spěl náš voj,
ale posléz' přirostla nám k meči
srdce lítá, zvykem stal se boj,
bez volby již prapor náš se klonil,
kam plen pozýval, kde měšec zvonil,
z bohatýrů hrdých, Páně sluhů
stali jsme se hejnem dobrodruhů!

V boji mrzkém, v Uhrách naši četu
Hospodin teď rozbil na odvetu,
mně hruď proklál, vás co trosku žalnou
vyvrhl v tu stepi valnou, dálnou —
však vás aspoň spřízněný nám v rodě
družný národ přijme na východě!

Ale já zde věčný budu sen
v šíré stepi spáti samoten.
Skloňte ke mně třáseň praporu,
válečný zpěv zazni ve sboru,
vpadněte všech houfnic hudbou jarou,
rozhlučte všech bubnů kůži starou,
bych měl, na slavné že klesám dráze
v boji posvátném — pak umru snáze!
Do hrobu meč nahý dán mi buď,
nech v mé dlani mrtvé rez jej ztráví —
druha věrného mé hanby, slávy.
Bibli tu pak vložte na mou hruď —
za živa kde stále měla dlíti,
nechte spasné její blány ztlíti!

Zdá se mi, že v poslední té chvíli
Hospodin mé duše oko sílí,
budoucnosti závoj odkrývá.
Vidím — běda! — ve skráň mého lidu
hloub a hloub se trní zarývá —
však již vstává, — střásá hanbu, bídu — —
A teď vidím: z východní té strany
mrak se zdvihá jezdců hustý, branný,
a v něm vrátí vnuci našich vnuků
do vlasti se předků v bitev hluku.
Koní bouř' přeletne po mém rově,
zachytí můj popel na podkově
a jej ponese v zem rodnou zpět,
jež se zrodí nové slávy květ!«

Za svítání ustlali jsou kmetu
do peřestých vonných stepních květů.

Povzdechy, modlitby tichým slovem
s vůdcovým se rozloučili rovem.
Dál se hnula vozů řada tmavá,
prapor s kalichem vlá v Ukrajinu,
za nimi pak v ladném stepi klínu
uhnětený buřan zvolna vstává.

Zmizeli již v dáli. Kamo sáháš okem,
step jen tichá dřímá ve snu přehlubokém
po obzor až valí měkké, pestré vlny
moře jarní trávy, buřan květuplný.

Nic. *)

(Perská průpověď.)

Byť celý svět se v úděl dostal tobě,
jdi bez radosti dál — toť pouhé nic!
Byť celý svět jsi ztratil v sudby zlobě,
jdi bez žalosti dál — toť pouhé nic!
I žal i radost minou, zajdou v hrobě,
miň klidně tento svět — onť pouhé nic!

*) Ve »Květech«, 1889, pod pseudonymem *A. Rouček.*

S KUŽELE BÁJÍ.*)

Jak ze sna vidím na kuželi
bílou kadeř lnu,
z níž chůva dobrá, šedovlasá,
v šeru zimních dnů
když v dětí kruh si k ohni sedla,
nám za vrčícím kolem předla
tolik zlatých snů.

Zas pod křídloma báje letím
v trpaslíků říš
a směju se, že do lastury
zapřáhli si myš,
že ořech — člun — si vlekou k vodě
a muchomůrka v nepohodě
že jim skýtá skrýš.

Zas vnímá duch můj s podivením,
báj co šepce dál,
že drobounký ten lid si zrobil
palác v lůně skal,
že rubín, safír s drahým kovem
tam na klenutí křišťálovém
čarokrásně plál.

---

*) V pamětním listě »Národ sobě«, 1880.

Ach, stará bájko, duší vlá mi
tvoje divná zvěst,
když hana dechem hrubým kalí
rodu mého čest.
I nad ním obr soused křičí:
Hle, tento národ trpasličí
jak mi směšným jest!

Však ty, ó lide, nedbej hánců,
po svém jen se sprav
a s chutí dále rukou, čelem
pracuj, snášej, stav!
Nechť na plece druh stoupá druhu
a výš a výš se hemží v kruhu
mravenčí ten dav!

Již pilíř nejeden se vzpíná
směle nad zemí — —
Dej Bůh, ať klenba záhy vzplane
krásy zářemi,
a v práh-li obr nohu vstaví,
ať smích mu na rtech pohrdavý
žasem oněmí!

KRÁL A ŠAŠEK.

Kdys na pavlán ve slávě celé
vystoupil Jiří král;
leč pod korunou zlatou v čele
mrak starostí mu stál.
Z dum vyrušen byl zvonků hraním —
to z kukle rolničkové za ním
brat Paleček se smál.

»Oj, milý brachu,« zvolal kníže
»teď k sobě sám jsem děl,
že koruny té skvoucí tíže
mi přinesla jen žel,
že měl jsem vyměnit si záhy
za čapku tvou ten klenot drahý,
jenž trním v čele tkvěl.

Hle, pro tu kukli zvonečkovou
bych neměl válčit s kým
a denně piklů přízi novou
by neutkával Řím,

zrad neznal bych ni han a kletby,
mně pod rolničkou stále kvet' by
jen žert a smích a šprým.«

Však zavrtěl jen prudce hlavou
druh vtipný na tu zvěst,
že zdobu zvonků třepetavou
rozkýval v bujný chřest.
»Ne, ne,« řek' vážně, »bratře králi!
Tou směnou bychom vyzískali
si oba malou čest.

Já pod korunou ve dne v noci
bych vesele si veď,
však čelit panstva zbujné moci
bych věru nedoveď,
ni mařit pletich římských přízi,
ni chránit zemi zloby cizí
a spoust a han a běd.

A když bys viděl vrahů ruku
té země štěstí rvát,
zdaž v rolniček bys doveď zvuku
ty na rtech úsměv lhát?
Ne! Šašek já — ty král jsi pravý —
jen v stínu Jiříkovy slávy
můž' Paleček se smát.«

*

III.

1881—1897.

—

Z MARTIALA.*)

Kallistratus.

Hodné chváliti nechce; raděj' chválí proto všechny.
Leč komu všechno dobré, sám věru sotva dobrý.

Cottovi.

Cotto, »milýs« ty člověk, leč velkým, jak sobě žádáš,
nejsi mužem; neb věz: Muž-tě »milý« vždy »malý«.

Předčítateli veršů.

Předčítáš-li, vlnou kolem obkládáš sobě hrdlo.
Lépe by jistě našim svědčila, věř mi, uším.

*) Ve »Květech«. 1881. pod šifrou *J. S.*

LETNÍ PROCHÁZKA

Ó dívčino, hleď v okno jen,
jak motýl pestrý
na listu révy lehce rozkloněn
tě vábí ven,
ven mezi něžné květiny, tvé sestry!

Co tuto při slavnostním stole
v tom naškrobeném hostí kole,
kde náhody nás rozmar sved'
dnes poprvé — snad naposled?
Jak mám se bavit s ujcem, dědem
o válkách, moru, zašlé době,
s farářem o darwinské zlobě,
když tys jen myšlenek mých středem,
ty — jediný zde libý květ
v tom hluchém věnci suchých tet?
Pojď, unikni jich stráži bdělé
na chvilku aspoň pod blankyt,
ať povím ti, jak ráje celé
mi ozářil tvých oček svit,
jak se mi líbí líčko tvé,
ten snivý půvab čistých skrání,
ti rtové, svěžích třešní dvé,
až příliš krásní k zulíbání.

Ó pojď! hle! ku pianu právě
zlověstně kantůrek se blíží,
již plachým prstem po oktávě
jak dravec za lupem se plíží,
již soprán kvílí, reptá bas —
Ó pospěš, útěkem se spas!

Tak zval ji toužebný můj zor
a již nás objal v sadě vonném
pod větví hustých řásným sklonem
líbezný září, stínů spor.
I bloudím s ní v tom svitu měnném
jak s vílou v sadě okouzleném
a moje rty jí šepotají,
ač váhavě a s bázní jen:
že — pomalu již višně zrají
a jak dnes krásný letní den.

Tak dostihli jsme branky sadu
a dál nás volný kročej nes'.
Podobna bělavému hadu
ve blízký vinula se les
pěšina stébly žloutnoucími,
z nichž koukol, vlčí mák se rděl
a hvězdnatými očky svými
chrp siný půvab prohlížel.
A nad vlnivou spoustou klasů
skřivánek v letu míhavém
zanikal v nebes modrojasu
s jásavým země pozdravem.

Již háje lem
zelených větví tichým ševelem
nás družně k odpočinku zve
v hebounké třásně své.
Jak milo zde v té stinné skrýši,
kde za krajkami svěžích trav
rty něžných květů vonně dýší,
kde nad peřestých zvonků dav
měsíček terč svůj bílý výší,
kde jahoda pod lístky zelené
ukrývá líčko ruměné
a nad travou
orlíček houpá hlavu modravou!

Před námi v usmívavém dole
nad nízké chýše vesničky
jak pastýř v oveček svých kole
ční šedý kostel stařičký.

A za ním nad obzor
modravě vdechnut ladný obrys hor,
kam bezděky se dáváš v let
toužebnou duší
v ten širý svět, v ten boží svět,
kde krásy tolik srdce mladé tuší.

To letní zlato, v jehož vlně
kraj přede mnou se koupá plně,
jež listů zeleň nad mou hlavou
protkává září třepetavou
a skrádajíc se v nitro lesa

*

skulinou lupenaté střechy
penízky míhavými klesá
na staré pně a kypré mechy,
jež dívce sličné po mém boku
obrubu líbá snivých řas —:
i do mých ňader v klidném toku
svůj roní smavý lesk a jas.
Ó, jaká opojenost blahá
v útrobě mladistvé se hostí!
V ní tuchne každá vášeň, snaha,
zjev minulosti, budoucnosti;
rty duše ssají v tichém díku
jen sladký nektar okamžiku.
Naslouchám, jako děcko hravé
v mateřských loktech blahodějných,
ukolébavce šepotavé
včel kmitavých a stromů chvějných
i žežulce, jež volá z šera buků
kuku, kuku!

V tom polobdění, polosnění
vše kolem čarovně se mění:
Stříbrný plášť a brada šedá
tu zdobí modřín, lesů děda,
a bříza, mladá jeho paní,
v zelené cloně kadeří
bělostné tělo k němu sklání.
Z tajného bylin zášeří
mravenců bohatýrský voj
pro sličnou kněžku táhne v boj,
již v muchomůrce, štíhlé věži,
pod rudým krovem zloboh střeží.

V lískový ořech — kočár zdobný —
zapřažen koník lesa drobný,
jenž z tajemného klínu háje
přiváží zlatý poklad báje — —

Co vyprávěl jsem zlatovlásce
po boku mém, již nevím věru.
Ne o hvězdách a růžích, lásce,
o mroucí písni na jezeru,
jak mravem bylo romantiků;
než podle moderního zvyku
snad o plesích a cukru, kávě
neb o verších, jež vyšly právě.
Však za to vlhkým třpytem zor
s ní sladší vedl rozhovor
o luzném půvabu, jenž dřímá
ve střetu snivých duší dvou,
o rozkoši, jíž mocně jímá
sen milosti hruď mladistvou — —
V tom buků zástup větru dechem
zahučel v náhlém záchvatu. —
Povstala dívka s tichým vzdechem,
jejž opáčil jsem hlásným echem —
již volá chvíle návratu!
Hled můj se táže zraků víly,
jež uvolněný rovná vlas:
Zda neměli jsme zlatou chvíli
a sejdem'-li se brzo zas? — —

* * *

Po letech opět sedím tady,
leč samoten. Zas vlhký zor
údolí stíhá zlaté vnady
a v dáli modrý obrys hor;
než krásy, jež duch tušil jarý
v tom božím světě, světě širém,
uprchly jako růžné páry
drsného větru zlobným vírem.
Zas mezi klasy chrpa zkvétá
a libosmavý léta svit
zas listím k mojí noze metá
penízků zlatých bludný kmit;
však fantasie usedlá
mi nekouzlí do lesních skrýší
tu divokrásnou báje říši,
již před léty tam zahlédla.
Teď hledím na svět chladně, sytě, —
minulo jaro života
a brzy v kadeř bílé nitě
mně babí léto zamotá.
Háj šeptá o snu krasších let,
v ráj mladosti mne vábí zpět
žežulčím hlasem v teskně-blahém zvuku
kuku, kuku!

Pryč, stíny dum! Jsem spokojen,
když poskytne mi kněžka léta
těch lepých květů hrstku jen,
jež do zlatých si vlasů vplétá.
Ač tyto květy pozdějšího věku
tak nejsou svěží, plné libých vděků,

jak životního jara luzné kvítí, —
přec u vděčnosti volím pro ně žíti.

K nim druž se půvab upomínek!
V tajemné schráně ňader svých
ostříhám skromný, něžný vínek
těch nezabudek těšivých.
Ač napohled jsou chudé tak,
přec blaží duševní můj zrak,
jak ona chvíle v lesním skrytu,
v paprsků letních polosvitu
s dívčinou svěží, jejíž líc
jsem nespatřil s té doby víc.

Snad proto právě tak mně milá
ta upomínka nevinná,
že ona slasť tak čistá byla,
tak bezděčná, tak dětinná:
vždyť lidská rozkoš často bývá
jak onde v lučních kvítků kole
na pampelišky útlém stvole
lehounká koule nedůtklivá
Jak lichotně se v oko vkrádá
ten vzdušný útvar bělosiný,
jejž umně příroda si spřádá
z přejemné hvězdné pavučiny!
Však utrhneš-li dutý stvol,
neb dotkneš-li se koule dechem,
již oprchává náhlým spěchem
lehounké chmýří kol a kol,
hvězdiček hejno vzduchem kývá —
a holý stvol ti v ruce zbývá.

Nuž, lesino, buď zdráva zde,
ty stinná, tichá skrýši snění,
i ty, má družko jednodenní —
Zda posud žiješ? Jak a kde?

Zda podpíráš
jak já v tu chvíli snivou hlavu
a myšlenkou se zabíráš
do blahých upomínek davu?
Zdaž před tebou jak zlatý sen
zasvítá onen letní den,
jenž ku procházce krátké sveď
nás poprvé a naposled?

LETNÍ VEČER.*)

Ó krásná chvíle, kdy své zlaté řasy
den letní sklání na ospalý zor
a v usmívání ještě libé jasy
posílá v luh a řeku, sad a bor;

kdy srpy tichnou v ladném stráni sklonu,
jen žab a cvrčků píseň tichá zní
a snivý hlahol kostelního zvonu
kraj prochvívá svou hudbou večerní!

Tu myslívám: Již dosti trudu, znoje
mně život přinesl — jsem unaven;
kéž ukončí se, dozní žití moje
tak lahodně jak letní tento den,

v tom zlatém úsměvu, v tom vábném klidu,
v té tiché písni, jež mi duší vlá,
kéž přejde v noc, kde toužebnému vidu
hvězd nesmrtelných krása vzplápolá!

---

*) Ve »Květech«, 1881, pod pseudonymem *J. Stára.* — Tato báseň jakož i jiné z následujících byly napsány k obrazům, jchž reprodukce »Květy« přinesly — jsou tedy verše zpola příležitostné, které zde podávám jen pro úplnost díla, jež má býti celistvým obrazem mé dosavadní literarní práce. Zároveň poznamenávám, že v témž období 1881—1897 vznikly mé cykly menších básní »Jitřní písně«, »Nové písně«, »Písně otroka« a »Modlitby k Neznámému«, kteréžto cykly vřadím do jiné části Sebraných spisů.

S. Č.

VZPOMÍNKA.*)

Ve svaté noci s nebeských sídel
snáší se zástup andělů v zem;
slyšíme ševel tajemných křídel
v půlnočním vzduchu rozechvělém.

Jedny tu vábí přes bílé nivy
kostelních oken míhavý zor,
aby tam v nápěv pastýřský snivý
vmísili hlasů líbezných sbor.
Jiní se nesou v příbytky jasné,
kde blahých tváří věnec je svit;
do dětských oček, v jehličí řasné
sypou tam hvězdic radostný kmit.

Však jeden anděl opodál druhů
zalétá v pusté brlohy šum,
kde čelo jedno v hýřivém kruhu
kloní se náhle do světlých dum.

---

*) Ve »Květech«, 1882, pod chiffrou *J. D.*

Na chvilku tichne v ječivé struně
neladná hudba, hlomoz a smích —
přelétá vánek vánoční vůně,
míhá se svatých perutí sníh.
Přelétá hlahol vánočních zvonů,
pastýřská hudba, betlemský zpěv,
ochvívá skráně v zářivém sklonu
vánočních větví čarovný zjev.
Zdvihlo se suché, vrásčité čelo,
duhové pásmo blažených snů
na chvilku po něm letmo se chvělo
s odleskem zlatým krásnějších dnů . .

Zamáchl rukou — vztáhl ji k číši —
do vřavy pusté poklesá zpět — —
Anděl však nese ku hvězdné výši
z ponuré tůně leknínu květ.

VOJÍNŮV ŠTĚDRÝ VEČER.*)

Zimní nocí vojín cválá —
Ej, proč stanul? O čem sní?
V okně chaty zážeh zlatý,
milá záře vánoční . . .

Cizí štěstí zrak mu kalí,
ze rtů loudí těžký vzdech;
v dumě žalné k chatě dálné
letí touhy na křídlech.

Tamo v jizbě smutno, pusto,
nad kolébkou péčí roj;
žena vzdychá; nevysychá
v oku věrném slzí zdroj.

A muž, otec v noci svaté,
kdy zpěv míru s nebes vál,
v cizí dálce letí k válce — —
Marný vzdech! Dál, koni, dál!

*) Ve »Květech«, 1882, pod chiffrou *J. D.*

TAJNÉ HOŘE.*)

V zelený soumrak dumavý
hluboké, tiché doubravy
přicházel panoš bledý;
unyle zíral do mechu
a čelo v hojném povzdechu
ukláněl na kmen šedý.

Co nesměl ani řasy kmit
v komnatě hradní vyzradit,
zde šeptal stinné skrýši:
jak duše toužebná se pne
po skvoucí hvězdě líbezné
ach! v nedostupnou výši.

Zní opět lesem jeho vzdech,
rukama lomí, klesá v mech
a zrývá prsa mladá.
Ach, na věky již pro mne zhas'
andělských zraků čarojas
a noc mi v duši padá!

---

*) Ve »Květech«, 1832, pod chiffrou *J. D.*

Mám žíti dál? Nést věčný bol? — —
Hvozd mlčí teskně. Vánkem kol
jen listí padlé chřestí,
a s podálného hradu zní
fanfára lesem svatební
jak hrana lásky, štěstí.

Z DOB ZAŠLÝCH.*)

Na stupně usedám, jež halí mech,
a hledím dolů do zpustlého sadu.
Dob dávno zašlých tajuplný dech
skráň ovívá, již v ruku snivě kladu;
zvuk vody, jež se kalným proudem sklání
v omšený mramor, zní jak tiché štkání
a důlky steré, jež se kolem jeví
ve stupních starých, v kamenné jich mříži,
mně v duši kouzlí sterou nožku děví
a steré bílé ručky půvab svíží.
Zřím dívky, paní v šatě pestroskvělém,
zřím statné muže, kterým s šíjí vlaje
plášť hedbávný, jimž nade pyšným čelem
vlá zdoba per klobouků přes okraje;
zřím hrdé zástupy, jež s leskem, šumem
tu v párech šeptavých, tu hlasným tlumem
po stupních těchto spějou k růžím sadu,
neb vzhůru k číším v pyšném letohradu;

*) Ve »Květech«, 1882, pod chiffrou *V. M.*

tu pod živůtek zlatý lásky bůže
v nejedno srdce toužebné se vkrádá
a šepotem ret schůzi tajnou spřádá,
až luny svit se skloní v sadu růže . . .

Kam poděly se hrdé postavy
v nádherném kroji zapadlého věku?
Kam bujný šum? Taj lásky šeptavý?
Kam tolik lesku, rozkoše a vděku?
Nic nezbylo, než vlhké kamení,
mech na něm, stopy kroků tisícerých,
nic nežli snílka tiché vzpomnění,
jenž se zpustlého parku chodeb šerých
sem zabloudil a na skloněné skráni
ucítil minulosti tajné vlání.

NA BEZDĚZI.

»Zas v okně zadumán? Zas toužíš v dáli?
Kde myšlenky tvé toulají se, kde?
Nech přeludů, jež v oblacích tě šálí,
a beř, co péče má ti skýtá zde.
Snil's o doubravě pode hradem stinné,
kde v šepot listí ptačí zpěv se line:
nuž, ajhle! zde ti pro potěchu nesu
do náručí tu sladkou píseň lesů.«

Posupný Herman, na Bezdězi vládce,
tak vece královskému dítěti,
sirotku Václavu, jejž Ota zrádce
tam u nečestném chová zajetí.
Klec prostou s úsměškem mu v ruce klade,
o jejíž stěny, snítky lesní mladé,
pták polapený bije křídlem sivým
a něžnou hlavou s očkem úzkostlivým.

Hoch bledý klícku v ruce slabé jímá.
Ač na líci, jíž hebký věnčí vlas,
stín utrpení, churavosti dřímá,
přec v oko, na rty nutí klid a jas.

Ač nuzný šat mu halí útlé tělo,
přec hrdě, důstojně pne dumné čelo
a jeví moudrým okem, pevným retem,
že předstihl duch léta časným vzletem.

Zpět k oknu zašel. Obraz divných vděků:
Jak obra skvostný, velkolepý šat,
ovrouben sinou mlhou na daleku,
kraj široširý dole rozepjat.
Tu v pestrý háv se pojí hvozdy, luhy,
jím řek se vlní stříbrojasné stuhy,
tu na sta skromných vísek v houští sadů,
tu na pahorcích pyšné věže hradů . . .

Kdož pomyslil by, tato krása všecka,
ty širé nivy, dálné modro hor,
že údělem jsou nebohého děcka,
jež na ně upírá svůj vlhký zor,
že srdéčku, jež v nevoli tu nyje,
vstříc nesčetné tam srdce toužně bije,
že chlapec tento bledý s nuzným šatem
je sirotek po hrdém králi zlatém!

Tam v modru daleko se tají Praha —
Ó, což se touhy peruť po ní pne!
Tam hýčkaly jej hebce v lůně blaha
upřímné lásky lokty milostné;
tam z očí mateřských ráj děcku kynul,
tam otec na hruď zářivou jej vinul,
tam sypal nejskvostnější prestol světa
čarovné lesky v jeho dětská léta.

Vše zašlo, prchlo! — Mrtev otec milý —
Lesk, blaho minuly jak zlatý sen —
i mateřské jej lokty opustily —
teď v zajetí tu strádá samoten.
Zde záští jed mu v útlou duši kane,
zde cizoty jen mráz kol něho vane,
zde cizinský jen hlahol v ucho zvučí
a nepřátel pych tupí jej a mučí.

Zrak jeho těkal po daleké nivě,
pak v myšlenkách se do náručí smek'
na prostou klec, v níž schoulen úzkostlivě
hlavinku chýlil háje zpěváček.
Má ptáče s ním zde v tuhé vazbě strádat?
o zašlém štěstí teskné dumky spřádat?
Má vězni vězeň zpívat v žalné shodě
nevole strasti, touhu po svobodě?

Ne, nikoli! Útlounkým prstem hbitě
klec otvírá a hledí dumavě,
jak ptáče rozpíná ve slunném třpytě
křidélka volná, letíc k doubravě;
pak s okem jasným, zvonivými slovy
klec prázdnou vrací strážci Hermanovi:
»Syn Otakarův dar ti vrací s díkem:
on můž' být vězněm — nikdy žalářníkem!«

*

POHÁR MLADOSTI.

Svit hasnoucí se plaše třepetá
na sivé kadeři a vpadlé líci,
na vráskách muže, jehož pohled snící
v půvabný večer oknem zalétá.
Jak milo hleděti v ten zlatý vzduch,
ve vlaštovic a mušek čilý ruch
a ve kvetoucích stromů sněžnou řasu!
Skráň lichotivě líbá teplý van,
smích, píseň dívčí zvoní se všech stran
a duše ssaje divnou jarní krásu...
A muži zjevuje se v luzném lesku
čas dávno prchlý, srdcem cítí vlát
tak mocné toužení, tak plné stesku:
»Ach, nazpět! Býti mlád! Být zase mlád!«

A prudčeji to přání srdcem válo,
vzdech mnohý z ňader stísněných se krad'
a hoře trpké oka vlahou tálo:
»Ach, navrátit se v ráj! Být zase mlád!«

Tu v nachu mráčků na blankytném svahu
tvář spanilá se mihla vzdušných tahů,

ta světlá podoba, jež ukláněla
líc divukrásnou v jeho mladý sen,
jíž okem duše vídal roztoužen,
leč nezahlédl nikdy zrakem těla.
Teď zachvívá se v jizbě pojednou
lehounkou parou, zlatě průhlednou
a křišťálový pohár vznáší k němu;
ten kypí vlahou jasně zperlenou
a věnec růží kolem jeho lemů
utkává svěží zdobu ruměnou.

»»Tvá žhoucí tužba vyplněna buď!
Zde pohár mládí nového ti kyne.
Pij! Tímto nektarem ve zprahlou hruď
zas pramen jara životního splyne.
Zas hvězdami se duše naplní,
zas blahostí se ňadra rozvlní
a v srdce vlétne zlatý ptáček lásky;
zrak jarým ohněm zajiskří se zas
a temnou kadeří se zčeří vlas,
líc rozjasní se, s čela prchnou vrásky,
tlak starostí a nudy střese šíj'
a duší báseň zavlaje. — Ó pij!««

Hlas vidiny jak hudba z dálky zní
a číše před ním vábivě se třpytí.
On chvějící se rukou sáhá k ní
a libou vůni z poháru již cítí
tak svěží jako lesa jitřní dech,
tak líbeznou jak vánek jara vonný,
již kolébá se duše v rajských snech
a v uchu zní to jako zlaté zvony — —

Leč ucouv' náhle, ruka klesla zpět,
stín zamyšlení na čelo mu sed'
i tázal se: »Zda v čarovném tom vínu
se perlí také krůpěj zapomnění?«

»»Té tmavé krůpěje v mé číši není,
vždyť Lethe omývá jen říši stínů.««

»Mám tedy tíhu zlou, jež tělo kruší,
setřásti mlád, leč zachovati v duši
památku všeho, co mi život vzal,
a věděti, že urve mi to znova?
Žeť přeludem dnů mladých ideal
a hesla nadšení jen krásná slova?
Mám v jaro života se navrátit
s tím truchlým poznáním, jak vzácným bývá
upřímný druh, jak mělký, plachý cit
i v nejvěrnějším přátelství se skrývá,
jak snadno ruce nejvřelejší zchladnou,
jak srdce změní se a masky spadnou
a člověk náhle samoten se chví,
ovíván ze všad mrazem sobectví?
Mám s jarým srdcem zajít nazpátky
v čas tužeb milostných a při tom znáti,
že glorie, jíž mládí lásku zlatí,
je klamná cetka z říše pohádky,
že v zem se promění, co zval jsem nebem,
a manna rajská všedním bude chlebem,
že láska svatá, o níž blouzní jun,
kdes v říši nadzemské má vzdušný trůn?
Má šlehnout zase ctižádosti plam,
kdy poznal jsem, že slávy třpytný mam

za trýzně nestojí, jež v sobě chová
ta lichá, hluchá zdoba vavřínová?
Mám v paměti si zachovat, jak malé,
jak šalebné je vše, co mladý duch
ve svatozáři vídá neskonalé,
jak nicotný je ves ten zemský ruch,
kde pod praporem idealních vzletů
a za hlaholu krásných, zvučných slov
o pravdě, ctnosti, lásce k lidem, světu
jen vášeň vévodí a mrzký kov?...

Pryč, svůdná číše! Spokojen již budu
s tím vlasem šedivým. Vždyť snáze nést
tíž staroby než mladost bez přeludů.
Z těch jenom půvab mládí utkán jest,
a když nám drsná ruka života
tu zlatou přízi roztrhá, když oku
se zjeví lidských věcí prázdnota,
pak marno volat kouzlo mladých roků,
a marno hledat eden ztracený,
když s něho rajské vděky setřeny.
Miň navždy práh můj, lichý útvare
snu teskného! Pryč, mládí poháre!
Již, luzná postavo, se rozluč se mnou
na věčný čas! Chci stárnout v pokoji
a klidně vyčkat bytost jinou, temnou,
jež vyprahlé mi rety napojí
z té číše achatové, v níž se pění
tajemné černé víno zapomnění!

MATKA.*)

Své štěstí všecko chová v objetí —
 Ó, dřímej, zlaté dítě!
Snů vlídný anděl k tobě přiletí
 a hebce zacloní tě
křídloma z červánků a duhy,
ve hvězdné unese tě luhy;
a když mi navrátí pak tebe,
 snů pásku sejme s očí tvých
tu vstříc ti svitne druhé nebe
 z radostných očí mateřských.

Mé ráje zašly. Žal a tesknota
 mne trpkým vzdechům učí.
Však tebou jitřní blaho života
 zas tisknu do náručí.
A když mé srdce blízko cítí
srdéčko tvoje sladce bíti,

*) Ve »Květech«, 1883, pod pseudonymem *J. Doubrava.*

tu vždy jak vánkem nové vesny
    se ňadra moje zachvějí
a duší zazvoní ruch plesný,
    roj zlatých snů a nadějí.

Tu na tvé čílko v rajském pocitu
    můj žhavý ret se chýlí
a vlhké oko k nebes blankytu
    s modlitbou vroucí pílí:
Mně nechať ze své klenotnice
Bůh neskytne dar žádný více,
než po života krušném boji
    na skráně lesky stříbrné —
a v náhradu ať hlavu tvoji
    vším světa štěstím zahrne!

SKŘIVÁNEK.

Když chodil s apoštoly
Pán Ježíš po zemi,
kdys vonný chlad je objal
pod háje větvemi,
a písní nejkrásnější,
již ve hrdélku měl,
tu každý z lesních ptáčků
pouť jejich provázel.

Zpěv sýkor, pěnic, drozdů
tu hymnou jásavou
jak sladké hosiana
zněl Kristu nad hlavou,
že zástup apoštolů
pohřížen v rajský sen
těm libým žalmům ptačím
naslouchal vytržen.

Až posléz vyšli z háje
na široširou pláň,
kam dýchala žár letní
bez mráčku nebes báň;
jen brázdy rozrývaly
jak vrásky hnědý luh,
jímž oráč v potu tváři
svůj řídil těžký pluh.

I pravil svatý Petr:
»Jak smutné ticho tu!
Tam lovci hudba ptačí
hrá v lesní samotu;
i pastýři, když volně
nad jasným zdrojem sní,
ze stinných větví buku
hlas drobných pěvců zní;

i ten, kdo v sadě růží
čas hříčkou maří jen,
slavíků zpěvem bývá
do ráje unášen:
A hle! tu rolník pilný
za zdatným pluhem svým
bez těchy trudně kráčí
bezhlasým prostranstvím.«

Pán mlčky bral se dále
až tam, kde rádla chod
muž zarazil a zemdlen
utíral čela pot.

Ta rosa chmurných skrání
přes líce vrásčité
skanula pod radlici
do prsti rozryté.

V tom Pán se mlčky shýbl
pro tuto vlhkou prsť
a rukou z černé brázdy
povznesl země hrsť.
Tajemná slova šeptal
a vroucně k nebi zřel,
pak s božským pousmáním
dlaň svatou otevřel.

A hle, tu místo hlíny
na dlani přesvaté
zřít bylo stvořeníčko
zahnědlé, křídlaté.
Ten ptáček volným letem
rozepjal křidélka
a shůry sypal zpěvné
perličky z hrdélka.

Výš', výše třepetavě
do blankytu se nes'
a krajem sladce zvonil
líbezný jeho ples.
Zpěv jeho v rozkoš tichou
všech srdce potopil;
sám oráč, líce zjasniv,
kleč chutě uchopil.

A zástup apoštolů
pln citů slastných, něm,
zpěváčka ještě stíhal
zářivým pohledem,
když zanik' v modru nebes
útlounký ptáčka zjev,
a jedva slyšet bylo
tichounký shůry zpěv...

Tu promluvil Pán Ježíš
v nebeském úsměchu:
»Nuž, Petře, toho pěvce
měj rolník v potěchu!
Když v zemi omlazenou
za vesny vnoří pluh,
vždy z první brázdy vzlétne
ten zpěvný jeho druh.

Ten zpěv mu bude jasnit
mrak těžké roboty
a libou zvěst mu hlásat
s azurné výsoty:
i na něho že s láskou
oteckou vzpomíná
Ten, jehož svatá náruč
svět celý opíná.

To ptáče, brázdy dítko,
nos role chudý šat,
však nejsladším se pěvcům
má písní vyrovnat,

a na znamení má se
z nich nejvýš k nebi nést:
jak milá Bohu práce,
k níž člověk stvořen jest!«

PŘEDČASNÁ SMRT.*)

Moře snů mladých útrobou šumí,
naděje pnou se v odvážný let,
čelem se chvějí zářivé dumy,
hruď chová lásky čarovný květ.
Vzpíná se komoň — šavlí jun zvoní —
válka jej volá v široký svět —
hlavinka dívčí žalem se kloní,
v modlitbě vzlyká mateřský ret.

Rachotí buben, polnice vříská,
uhání komoň v bitevní šum;
v oku je temno, palaš se blýská,
rozsévá zhoubu v nepřátel tlum.
Náhle ach! ruka v ňadra se klade,
bolestný výkřik ulétá rtům —
S bohem, vy růže milosti mladé!
S bohem, vy hvězdy jinošských dum!

---

*) Ve »Květech«, 1883, pod značkou *J. D.*

Olovo zrádné do srdce vlétlo,
navždy tam jarý ztišilo tluk,
bujarou hlavu do prachu smetlo,
zničilo sterý nadějí puk.
Přes ňadra kleslá vojsko se řítí,
ston jejich tlumí vítězný hluk —
Kdož tu dbá zhouby mladého žití,
milenky siré, mateřských muk?!

RODNOU VSÍ.*)

(Z »Vojenských písní«.)

Zas po letech mě války běh
zanesl v okruh známých střech;
než ret můj truchlivě se ptá:
Zda tys' to, milá vísko má?

Kam obrací se smutný hled,
zří šlepěj hrůz a zkázy sled,
a hnízdo zlatých dětských dum,
má rodná chata — troud a rum.

Jen tuto chatu, rodnou ves
jsem širým světem v srdci nes' —
mí drazí dávno mrtvi již
a teď i rodná klesla chýš.

---

*) Ve »Květech«, 1884. pod chiffrou J. D.

Kde na útulný, starý štít
rod vlaštovčí svůj lepil byt
a štěbetal k mým dětským hrám,
tam zčernalý se kloní trám.

Kde z milé jizby matky líc
okénkem zářila mi vstříc,
teď teskně nořím pohled svůj
ve šklebný otvor, pustou sluj.

A prázdno, pusto jako tam
i v srdci vlastním na vždy mám:
vše, co mi draho, mileno,
v tom černém rumu pohřbeno.

Leč na kůň! Dále! Polnic jek
mne hlasně volá v boje vztek,
snad zas tam najdu v dešti střel,
co drahého jsem v žití měl.

NA ÚTĚKU.*)

Koní dvé klusá soumrakem buků,
měkký mech tlumí podkovy ruch;
chví se dvé srdcí v úzkostném tluku
a přece plno blažených tuch.

Nadarmo přísné pohledy bděly —
přes hlubou propast předsudků všech
přenesl děvu skok jeden smělý
na tajné lásky zakletý břeh.

S miláčkem ráda zříká se všeho,
opouští zámku rodného lesk —
Chudobu raděj po boku jeho,
nežli tam věčný v nádheře stesk!

Rychle jen dále ve družném honě! —
Hle, co tam stranou? Jaký to zvuk?
V leknutí ruka zaráží koně,
v úzkosti srdce tají se tluk...

---

*) Ve »Květech«, 1884, pod chiffrou *J. D.*

Nic! — Jenom srna v poskoku hbitém —
slyšet jen háje lahodný dech.
Dále, jen dále pod lásky štítem
na věrné družby bezpečný břeh!

NA VÁHU.*)

Plášť noci tměl se nad Tatranským dolem
a v rákosině šeré kmital Váh;
proud teskně šuměl jako tichým bolem
a tklivou žalobou mi k srdci sáh':
Ach, proměnil se mému sluchu, vidu
v tok slzí nesčetných a v nářek lidu,
jenž mroucím hlasem stená o pomoc —
Váh šumí, šumí
své teskné dumy
a nad Tatrami těžká, černá noc.

Leč zpomínka mi v noční clony hnědé
obrázek vábný zlatou nití přede:
zřím opět, jitřním blahodějným svitem
jak usmívá se chatky čistá stěna,
prostičkou malbou pestře ozdobena,
pod sivých došků obemšeným krytem.
A přede vrátky švarná děva stojí,
tak svěží, vábná ve svém pestrém kroji,

*) Ve »Květech«, 1885, pod pseudonymem *Bohdan Žitný*.

ve sněžných řasách, nachu, zlaté cetě,
jak bohatý mák s rosou v zářném květě.
Po milém, tichém, dobrém obličeji
jí hrají veselé slunéčka třpyty;
zrak hledí v dálku, sladkým sněním zpitý,
a ňadra, čerstvé rty se lehce chvějí;
až náhle píseň z ústek zazvonila,
jak jásot skřivánčí, stesk slavičí,
jak ručej zpěvných perel romonila
ze snivé hloubi duše hrdličí,
vše tlumočila v dušejemném znění,
co dívčí srdce čisté sní a tuší,
že naslouchal jsem v němém opojení
a dosud zvuk ten prochvívá mi duší.

Zjev mizí, tichne hlahol dívčích rtíků.
Noc kolem halí Váhu němý břeh;
jen onde tlupu spících kočovníků
svit luny jeví v matných obrysech.
A řeky žalný pláč mi srdce svírá:
»Skráň potupenou chýlíš smrtnou mdlobou
ó národe můj, hyneš vrahů zlobou
i proviněním vlastním — větev sirá,
jež odtrhla se od rodného kmene
a jejíž listy schnoucí, rozptýlené
rve zevšad vichrů nepřátelských moc — — «
        Váh šumí, šumí
        své teskné dumy
a nad Tatrami černá, těžká noc.

Ztiš, starý Váhu, šumné svoje lkání!
Nechť lid tvůj chud a povržen je světu:

on poklad ceny báječné si chrání
ve sněhu hor svých, ve svých dolin květu,
v ok mořských jase, ve krystalných zdrojích
i v dobrých, upřímných těch očích svojich,
pod chatek nízkých obemšeným krovem,
v tom každém kvítku, lístku jetelovém,
jímž prostě září chatrčí těch stěna,
jímž děvic jeho roucha ozdobena,
v té ryzí duši své i v srdci zlatém,
ve zkazek svojich sadě přebohatém,
a ve rtu, s něhož sladký zpěv se lije — —
ten bájný poklad vděků, poesie.

Nechť útisk mučí rod tvůj holubičí,
ne, nevěřím, že tolik ryzí krásy
a tolik dobroty spár zloby zničí.
Zřím v temnotách již zoru jeho spásy:
Z těch nízkých chat, jak druhdy v zemi naší,
mu vzejdou noví věštci, mesiáši,
lid chabý žárem nadšení se vzpruží,
i síla úporná mu svaly ztuží,
zpět volně přitulí se do náruče,
kde věrné srdce bratrské mu tluče.
A větve rozváté se z ovu spojí
ve květnou korunu, již nerozdvojí
na věky vichrů nepřátelských moc —
        Váh zahrá plesně
        vstříc mladé vesně
a s Tater prchne dlouhá, těžká noc.

SVLAČEC.

Sloup vážně strmící do nebes blankytu
na čele větrném nes' mnicha stylitu.
Ten nivě mizící ve hloubi kolkolem
dal výhost na věky tím hrdým hlaholem:
»Ze rmutných světa vln, nad lichou, bídnou zem
ať v oblaka můj sloup ční pravdy majákem,
ruch nízké všednosti jak dálný moře šum
sem jedva zaléte j do hvězdných mojich dum!«

Když do výše muž stoupal svatý,
u sloupu maně tíhou paty
vtisk' malé zrnko do rmuti.
Dech jara vzbudil spící sémě:
dva lístky vzneslo z lůna země,
dvé útlých, něžných perutí.
Leč motýlek ten v zemskou kůru
je zaklet vazbou věčných pout
a nikdy vzhůru do azuru
křidélka nemůž' rozepnout.

Rok míjel po roce. Muž na lbi sloupu dlel,
na tváři vrásek roj, na hlavě stáří běl;
než zanícený duch se vznášel výš a výš
do týnu věčnosti, ve svatých tajů skrýš.
Nech dole vadnul kraj, nech jarní zdobou kveť,
rej zjevů prchavých netísnil starce vzlet —
z té rmuti pozemské, jíž vymk' se z objetí,
sem v oblasť nebeskou ni prášek nevzletí!

Hle! ostýchavě svlačec klade
na podnož sloupu lístky mladé
a výše vzpíná útlý stvol.
Již na sloup věsí jemnou nitku,
peň žulový mu do závitků
zapřádá lehce kol a kol;
tká po něm vzhůru zdobnou sponku,
hruď jeho v zeleň zastírá
a s lehkých stonků úběl zvonků
na všechny strany otvírá.

Smrť temnou perutí nad starcem zachvěla
a ret svůj ledový mu vtiskla do čela.
Na sloupu leže zřel jen blankyt nad sebou,
plášť věčna, protkaný hvězd jasnou velebou;
svou duši ztápěje v jich nesmrtelný jas,
ve sboru bleskutném svých božských vidin has',
jak orel povznešen nad zemskou nicotou,
jež pod ním v tupém snu se střela temnotou.

Vzplál východ zoří. Mroucí hledy
v tom upjaly se naposledy

na lože, sloupu strmý lem.
Aj! lístek dvojí v ranním lesku
tam na hlavice arabesku
sed' zelenavým motýlem.
Kdys uhnětený nohy tlakem,
až k nebi klíček prachu vzlet' —
před kmeta zrakem skonu mrakem
svit' bílou hvězdou svlačce květ.

Věk mnohý uplynul. Sloup omšen k nebi ční
a čelem zvětralým o zašlých dobách sní.
Vše změnilo se kol: i lid i řeč i kraj,
o víře starcově zní temná pouze báj.
Hrsť kostí s popelem a dutou holou leb
již dávno s hlavice svál vítr v širou step,
zvěsť o něm zanikla; ve sloupu toho stín
ku snění uléhá jen bludný beduin.

Než dosud k bokům vetché žuly
raménka jemná svlačec tulí
a věncem pne se do výšky;
až na vrcholek sloupu stoupá
a kolkol čistým vzduchem houpá
své běloskvoucí kalíšky.
Až minulosti hrdou stvůru
bouř časů v trosky rozbije —
on ještě vzhůru do azuru
kol ssutin věnce uvije.

*

JARNÍ SNĚNÍ.*)

Chceš věděti, co v rákos šepce
vln křišťálových čilý shon,
když máje dech se vlní hebce
po jasných zvoncích anemon?

Chceš poznat, čím se blankyt směje,
ký hvozdem vane sladký taj,
když divnou rozkoší se chvěje
a vzdychá, září jarní kraj?

V té chvíli v dívčí oko drahé
pod snivou řasu pohleď jen
a pronikne ti srdce blahé
všech jarních vln a květů sen.

*) Ve »Květech«, 1885, pod pseudonymem *J. Doubrava*.

VÁDA KVĚTŮ.

Ruch klevetivý jednou na záhoně
vjel do besedy drobných macešek,
sem tamo peřestá jich líčka kloně,
v nichž pitvorný se jevil úsměšek,
až ze šuškání zlomyslných krásek
ke svlačci donesl se ostrý hlásek:
»Jen vizte, hi hi hi, kam až se pne
ten větroplach do výše závratné!
Prsť tato živná ku rozvoji stačí
nám všem — jen dobrodruh ten zhýralý
tká fantastické svoje spiraly
kams pod blankyt až do oblasti ptačí.
Snad sprostou jest mu roditelka zem,
snad pohrdá všech květin údělem
a směšně opičí se po motýlech,
kejklířsky těkaje po vzdušných cílech?!
Hle, kterak otvírá své květné číše
jen hmyzu v posměch s nedostupné výše!«

Jim svlačec hrdě odpověděl s hůry:
»Jak vás, ó duše nízké, vzlet můj hněte!
Že vy tam dole vypnout nemůžete
skráň trpasličí z prachu zemské kůry —

aj, mníte proto, aby každý s vámi
se krčil do rmutu, v němž tlíte samy?
Nechť podlá závist sočí pode mnou,
mé snahy nadšené výš, výš se pnou
v ten jasný éther, blíže k nebes taji,
kde nehyzdí mne střevlec kalem svým,
kde kalichy mé čisté oblétají
jen vzduchu dítka křídlem zářivým.«

A dále vzpínal bandalír svůj řasný,
jenž z lístků, květných pohárků byl tkán,
statnému stromu na vrcholek jasný.

Tu zahovořil pyšný tulipán:
»Vím, proč se pachtí svlačec do výšky;
tam nahoře, ze stínu loubí svitnou
přec do oka ty bledé kalíšky,
když obdaří je slunce prškou třpytnou.
Však zde, na půdě prosté vedle nás
by zanikl ve sboru skvělých krás.
Jak stín by s matnou svojí bělobou
zde mizel v chudém, starosvětském šatě,
kde jiní září skvostnou ozdobou
ve stříbře, perlách, purpuru a zlatě —«

»Za svlačce nechci dřevce lámat,« vece
z besídky jasmín. »Avšak míním přece,
že vkusnější jest jeho kalich prostý,
než tvoje, tulipáne, říza drahá,
ty barvy plamenné a vzácné skvosty.
K té pestré nádheře vkus hluchý sahá,

chuť zvrácená; jen zrak se chladně pase
bez vyšších vznětů na tom pyšném jase.
Ty's mrtvá loutka pozlátkových třpytů:
vždyť duše květná — vůně — tobě chybí,
ten pravý květin vděk, ten opar libý,
jenž srdce potápí v tůň sladkých citů.«

V tom ozvalo se z azurného lemu,
jejž tkaly pomněnky kol vodojemu:
»Jak se tu chlubí vetřelcové cizí,
že před nimi vděk našich luhů mizí!
Přec nám zde sluší vavřín vítězný.
Nás vlastním popudem ta zem si plodí,
a šat náš vkusný, prostě líbezný
v rám toho kraje nejlépe se hodí.
Jen vizte modré naše hvězdičky —
zdaž neokouzlí, ač tak maličky,
zrak umný víc než tulipánů pýcha?
A nechť si opojně tam jasmín dýchá,
přec vůně fial sladší vůní všech,
jsouc kraje toho vlastní jarní dech.
Však námi zhrdá cizomila pych:
jej oslňuje divný útvar bajný
a žárných barev přepych cizokrajný,
aróma prudké, dráždící mu čich;
on z daleka si tvary, vůně snáší,
jež nehodí se do přírody naší«

I růže vmíchala se v tento spor:
»Jste úzkoprsí, modráčkové milí;
zášť k cizině vám kalí slabý zor.
Aj, pěkný byste záhon sestavili

ze straček, pampelišek, myších oušek,
chrp, fial, heřmánků, mateřídoušek — —
Ne! Samy kralujte si v háji, luhu;
než umělá kde ruka sadu velí,
ta širým světem sbírá květnou duhu,
tká v rodný vděk i cizí půvab skvělý.
A pravá krása domovem je všady.
Hle! mnou se pyšní každé ponebí
a nadšeně bard severu mé vnady
jak Farsistanu pěvec velebí.
Mne panovnicí květin všude zvou,
a nebude snad jmíno neskromností,
že nad vás všechny kladu krásu svou:
můj čárný květ nejsladší vůni hostí,
v prach nekrčí se, aniž v oblak vzlétá,
tvar vábný má i velkost v ladné míře,
červánků libým ruměncem se pýře —
zdaž nejsem v pravdě první kráskou světa?«

»Tvých ctností rejstřík vyčerpán je zcela,
jen — trnů svých jsi skromně zapomněla,«
náprstník pravil s uštěpačným smíchem
a za ním škodolibé macošky
sem tamo kývaly se v chechtu tichém,
až třásly se jim pestré lalošky,
i tulipán se smíchem rozkýval
a svlačec sám se s hůry usmíval.
»Ó všetečná vy ústa jedovatá!«
hněv růže vzkypěl — ale ztichla mžikem;
i macošky umlkly s náprstníkem,
všech květin ústka tichem náhle spjata.

Chřest kročejů . . . Po boku sličné děvy
muž mladý vešel; v sadě stanuli
a radostí jim zraky vzplanuly
nad místa toho rozkošnými zjevy.
Muž vzdechl posléze: »Jak vábný sad!
Jak utěšený soubor sterých vnad!
V jak ladný, bohatý se celek pojí
ty kalichy a zvonce různotvárné,
ty rozmanité barvy, bledé, žárné,
ty velké květy v něžných kvítků roji,
kde v lepý věnec rodné květeny
i vděky cizích pásem vpleteny!
Zde květný had se směle vzhůru vije,
tam koberec hvězd modrých zemi kryje
a jinde jiné září větvic šerem —
rej květů shora, zdola, každým směrem.
Zde macošek líc pitvorná tě baví,
tam snivé očko pomněnky tě zdraví,
blíž tulipán plá skvostů pokladem,
keř růží vstříc ti šine vonnou řasu
a svlačec nabízí ti diadem
ze sněžných zvonců do ruského vlasu,
stem zářných zraků vonný jasmín kyne
tam naší lásce do jeskyňky stinné — —
O rci, co vábněj' toho sadu zkvítá,
jenž ve sto vůní rozličných se hrouží,
v němž různých květů na tisíc se splítá
a každý po svém kráse celku slouží?!«

SNĚŽENKY.

Chorému chlapci
mladičká sestra
nosila denně
kvítečka pestrá;
vonné ty pozdravy
lučin a doubravy
plašily od něho
nudu i žal —
neduhu trapného
zapomínal.

Ale ach! květy
bledly a svadly,
rubáše sněhu
na luhy padly,
vichřice po nivě
bouřila mrazivě,
s hukotem vnikajíc
v každičkou skrýš,
skučíc a hýkajíc
komínem v chýš.

Zamrzlým oknem
do smutné chaty
vkrádá se zřídka
paprsek zlatý.
Pacholík churavý
nemá již zábavy,
kane mu slzička
na bledou líc:
»Květy mně sestřička
nenosí víc!« —

»Květy,« dí matka,
»v zimním teď spánku —
zbudí je zase
píseň skřivánků
po luhu, po lese
v májový čas, —
náruč jich přinese
sestřička zas.«

Míjeli dnové,
měsíce s nimi,
na nivách posud
rubáše zimy.
»Brzo-li zaplesá
skřivánek v nebesa,
pod bílou plachytkou
procitne květ? —«
touží jen s výčitkou
chlapecký ret.

Těší jej máti,
k loži se shýbá,
tvářičky vpadlé
horoucně líbá.
V oblasti krásnější
spánek jej konejší;
slzou však matinka
vlaží mu líc:
»Fialky, chudinka,
nespatří víc.«

Děvčátko slova
plačící matky
slyšelo, tiše
vyklouzlo z chatky:
»Spatří je! V útají
pod sněhem dřímají;
pod krovy zimními
vynajdu je --
bratr se nad nimi
zaraduje.«

Nechať jí zimou
prstíky křehly,
bodaly mrazu
ledové jehly;
ve sněhu po nivě
hledala dychtivě,
hrabala v závěji;
avšak, ó žal!
kvítek se nikde jí
neukázal.

*

Nebeský otec,
sypaje s hůry
hvězdičky bílé
do zimní chmury,
s výsosti blankytu
shlédl k ní v soucitu;
sněhových chomáčků
rozhodil hrsť
v bělostném obláčku
na ztuhlou prsť.

»Leťte, vy mračen
pochmurných dítka,
změňte se dole
v lahodná kvítka,
u nohou dítěte
ze sněhu vypněte
v milounkém zvonečku
bělostný třpyt,
v dětském jak srdéčku
sesterský cit.«

A kam ty vločky
na nivu slétly,
kalíšky něžné,
bělostné zkvetly;
svitlo jich pažitem,
hvězdic jak blankytem —
zplesala dívčina
nad krásou jich,
trhala do klína
kvetoucí sníh.

Chvátavě bratru
přinesla kvítí —
kterak mu očka
radostně svítí!
Prchla mu z útroby
příšera choroby — —
Venku však plesaje
vesnický lid
uvítal do kraje
sněhulek třpyt.

»Vítejte, první
líbezné zvěsti,
že nivě vrací
život a štěstí,
lupení houštině,
skřivánky výšině,
omládlým lučinám
koberce z duh,
teplo a záři nám
laskavý Bůh!«

PRVNÍ A POSLEDNÍ.*)

Tvář kloně ubledlou ve stínu kápí,
v sad svatý nesa plaché kročeje,
mnich mladý do snů ponurých se ztápí,
v nichž pohřbil všechny žití naděje.

V tom zastavil se, ztrnul. Ve zdi chrámu
rek dávný, vytesaný z kamene,
živ zdá se tyčit z žulového rámu
a k němu vzpírat zory plamenné.

I zdá se obrněnou zdvihat ruku
a temně horlí mramorovým rtem:
»Mé podoby se lekáš, bídný vnuku,
a klopíš zrak před mrtvým pradědem?

Já mužným činem, silou ducha, páže
svůj rod jsem povznesl nad hluchý dav,
stál v čele národu, byl vlasti stráže,
své jméno slávy bleskem obetkav.

---

*) Ve »Květech«, 1885, pod chiffrou *J. D.*

Já doufal, že jak z mohutného kmene
z mé krve větví nesčíslných tlum
ku hvězdám hrdou korunou se sklene,
v šíř světa rozlije svůj slavný šum,

Že odolá všem věkům. Než ó žaly!
dnes pahýl zdoupnalý tu smutno ční
a na něm tetelí se k pádu zralý,
před časem zvadlý lístek poslední.

Kde hrad můj stával, vichr jenom kvílí
nad erbem kleslým v rumu prázdných kob,
a rodu mého poslední se chýlí
v tůň nepaměti, v živých němý hrob.

Mlád, v chabém stesku žití výhost dává
bez činu, plodu hrdin sešlý vnuk,
s ním bídně zhasne rodu mého sláva
a navždy dozní jména mého zvuk.«

Tu přelud zanikl. Do chmurné stěny
rek v míru pověkém se klade zas,
a hledě v mrtvý kámen, obemšený,
mnich šepce: »Vanitatum vanitas!«

KRÁL JEČMÍNEK.

Kde Haná plyne mořem klasů,
král Ječmínek za starých časů
žil v radosti a nádheře:
nach vlčích máků splýval s trůnu
a věnec chrpy za korunu
ovíjel zlaté kadeře.
On miláčkem byl svého lidu
i hlásá vděčná vzpomínka,
že Haná kvetla v rajském klidu
  za krále Ječmínka.

On se sousedy neměl svárů
a nesplétal si v bitev žáru
na skráně vavřín krvavý;
na místě zbraní, v míru svatém
jen srpy zněly stébel zlatem
po nivách smavé državy.
A šťastný lid pěl k jeho chvále
v radostném šumu obžinek:
Ať blaze kraluje nám stále
  náš dobrý Ječmínek!

Leč divný příběh — povím krátce,
že ztratil se ten vzorný vládce
kdys — nikdo neví, kam a jak.

Co myslil, konal k země štěstí,
nám nehlásají chlubné zvěsti,
vše zastřel nepaměti mrak.
A nevijou mu kronik svazky
ni lístek slávy do vínku —
nic nezbylo než temné zkazky
o králi Ječmínku.

Než od úst k ústům žírnou Hanou
tajemné o něm šepty vanou;
co zvěstují, vám napovím:
Král Ječmínek prý dosud žije
a v dubovém žaláři nyje,
okovem sepjat březovým.
Tam hněvem kypí v lichém vzdoře
a v slzách tone, chudinka —
Hanáci dobří cítí hoře
pro krále Ječmínka.

Když večer klesá v nivu šerou,
ve spěchu k vězení se berou
a nelitují úplaty;
a když jim strážce vyprosťuje
na chvíli vězně z temné sluje,
jak plesá dav ten vlasatý!
Tu v ústrety vše králi výskne,
o sklenku sklenka zacinká
a každý vroucně ke rtům tiskne
plášť krále Ječmínka.

A dobrý kníže v jejich kole
zas trůní jasném na prestole

vous zlatý čechrá spokojen;
kruh ctitelů se před ním kloní
a mnohý slzy slasti roní,
královskou přízní opojen.
Tu chmura v oku nezůstane,
ni vráska v čele jedinkém;
tvář každá blahem čirým plane
před králem Ječmínkem. —

V dum omrzelých družbě nudné
kdys zanesly mě nohy bludné
v ten rozmarný a bodrý kruh.
Hned zaplašily s čela mraky
ty jasné tváře, třpytné zraky
a mžikem zveselil se duch.
Tu ruka tiskla ruku vřelou
a sklínka zněla o sklínku,
i zapsal jsem svou duši celou
mocnáři Ječmínku.

A teď, když péče duši hnětou,
jak záhon máku náhle zkvetou
koženky rudé kolkolem
a plesavým se věncem točí
ty jasné tváře, třpytné oči
se skočných zpěvů hlaholem.
Ze srdce prchá všecka tíseň
a ztopen v milou vzpomínku
při znění sklenky bzučím píseň
o králi Ječmínku.

U MOŘE. *)

Tiše vzdychá dívka lepá,
k ní brat malý přitulen;
opodál v břeh nízký tepá
smaragd vln a stříbro pěn.
»Sestřičko, pojď dolů k moři,
budeme si v písku hrát —
jak jsou krásné vlny jasné,
jak mám dobré moře rád.«

»»Není dobré, hochu milý!
Moře nevlídný je brach,
nestálý a potměšilý,
plodí hoře, bídu, strach,
lodě tříští, plavce hubí,
chová nestvůr divých rod —
srdce vroucí, k sobě lnoucí
dělí spoustou chladných vod.««

»Ne, ne!« hoch si moře brání.
»Ty ho sama v lásce máš —
proč den každý k jeho pláni
dlouho, dlouho pohlédáš!

---

*) Ve »Květech«, 1886, pod pseudonymem *V. Šip*.

Krásná, dobrá je ta voda,
ze srdéčka rád ji mám:
hojně v písek pestrých misek
přináší mi k pěkným hrám.«

Dívčí oko v dálce tkvělo . . .
Z modra vysvit' plachty běl —
Zaplesala, v dětské čelo
polibků déšť zapršel.
»»Pravdu řek' jsi. Dobré moře!
Již se k němu dejme v let —
Tobě skytne mušle třpytné
a mně lásky celý svět!««

KLÁŠTERNÍ KVĚT.*)

Zlou nemocí jest uvězněn
mnich starý v pusté cele
a těsným oknem vidí jen
pilíře chrámu stmělé —
nic nevnímá z těch smavých vnad,
jež dole v luhy, háj i sad
máj rukou štědrou stele.

»Tvých jarních krás,« mnich zašeptal,
»již neuvidím, světe!
Však že ti mládec výhost dal,
teď starce málo hněte.
Vždyť zemský život marný sen
a pouhý mžik; vím, z hrobu jen
že pravé žití zkvete.«

Tu v okno, římsy na hrbol
zrak pochmurný se snížil,
kam zdola úponkový stvol
po šedé zdi se vplížil

---

*) Ve »Květech«, 1886, pod pseudonymem *J. Žák*.

a v celu modrým květem zřel;
hled starce v jeho rosný pel
pln divných dum se hřížil.

Kdys novic bledý zrnko vsil
v roh klášterního sadu,
kde v upomínkách trpkých kryl
zmar lásky, přátel zradu —
teď starci nese v soucitu
květ do cely kus blankytu
a vonnou jarní vnadu.

Ba, nese víc — Ten modrý květ
jak oko známé plane
a sladké kouzlo dávných let
kol dechem růží vane,
dnů mladých rozkoš, žití máj,
tuch krásných prchlý skvoucí ráj —
A slza v žaltář kane.

Ó více jsou než marný sen
ty jara, mládí jasy!
Nechť, zemský ráji, kveteš den —
pláš v touze na vše časy,
i v cely vnikáš smutnou skrýš
a vonným květem ovíjíš
tam šedé ještě vlasy.

PTÁČNÍK.*)

V Číně, kde se dějou věci
divné, možné v Číně jen,
ptáčník jeden u dvou klecí
kdysi stanul zamyšlen.

Rozjímaje, přemýšleje
vložil prst na moudrý nos:
»Krásně sice slavík pěje,
pěkně také zpívá kos.

Ale kdyby kos pěl mravem
slavičím, ten kosím zas,
celý svět by chvátal davem
slyšet vzácný obou hlas.«

Slavíka hned začal učit
švarným písním kosovým,
kosa slavičím zas mučit
hymnem lásky májovým

*) Ve »Švandu dudákovi«, 1891.

Ale za své trpké trudy
jaké posléz díky měl?
Kvíkal kos jak sešlé dudy,
slavík zcela oněměl.

Zdání své vám ještě povím,
že i mnohé kritiky
kosy učí slavíkovým,
kosím zpěvům slavíky.

KOMENSKÝ.*)

Ve stonu vichřice a mrazném šlehu,
jenž v roucho, vlas i vous tkal třpytný led,
sbor psanců klečel na pomezí v sněhu
zpět pohlížeje v slzách naposled:
»Již s Bohem, vlasti! Do širého světa
jdem' vyhnancové smutní — po všem veta!«

Pláč k nebi stoupal z duší hluboka,
až pozdvihl se v bědujících středu
muž vážné tváře, laskavého vzhledu,
v němž slzou prosvit' zápal proroka:
»Již vznesme kříž svůj, bratří milovaní,
a v posled pocelujme rodnou zem',
tu matku sirou, pomodlem' se za ni,
by Hospodin jí zůstal ochráncem.
Tam setbu naši divá bouře smetla
a v cizinu nás vrhá vzteklý vír,
však zbyl nám mocný štít, zbraň ducha světlá;
jí šiřme světem bratrství a mír

*) V »Nivě«, 1892.

a nejsnažněji klaďme dobra sémě
v hruď mládeže, kde dřímá příští svět,
by lepší, spanilejší vzrostlo plémě
z běd, temnoty a bouří těchto let. —
Ó, již mi v mlhách svítá rajským leskem
ta doba šťastnější, v níž vyraší
zas libý květ i v pustém luhu českém,
a pevná víra skráň mi povznáší,
že přes vyhnanství skaliny a hloží
zpět uvede nás v domov ruka boží!«

Tak bratr Amos posiloval druhy,
a políbivše zemi, na níž tál
jich slzou horkou ledu příkrov tuhý,
mez vlasti překročili, zašli v dál.

Nad krajem českým chmura smutně vlála,
jíž nekmital ni paprsk v mrtvý luh,
a cizím nivám světla jeho plála —
hvězd těchto sluncem Amosův byl duch.
Kam bludnou nohou vkročil v cizí lada,
květ spanilý mu v každé stopě rosť
a s něžnou láskou síla v srdce mladá
dlaň jeho lepší lidstva budoucnost
a brzy obrem strměl v duchů říši
svět širý podmaniv své jasné výši

Leč také strasť, jíž poznal v žití záhy,
mu byla věrnou družkou bludné dráhy.
Trud, svízel, nouzi, ztrátu duší milých,
zášť, nevděk, ústrk, soků pletichu,

zmar, zneuznání tužeb ušlechtilých —
vše našel v trpkém sudby kalichu,
a žehem bolestným vždy v srdci plála
strasť z bídy vlasti, touha po ní stálá.
Z niv Polsky družné, z luhů Britska dálných
k ní zraky pjal, se švédských břehů skalných,
na vratké palubě ve hluku vln
a svistu lan snil o ní stesku pln,
v lad pruských písku, v révách Tokaje,
a chtivě pátral ve tmách po záblesku,
jenž v uvolněnou vlasť by zjevil stezku;
vždy oklamán a znovu doufaje
tam v onu stranu hleděl smutným okem —
však bez útěchy rok se střídal s rokem . . .

Již schýlila se hlava v stáří sněhu,
zrak, země syt, se k hvězdám upínal
a v městě hostinném na mořském břehu
kmet velký, vlasti dalek, zhasínal.
V tu chvíli duch, svět opustiti maje,
jak blesku mihem ještě přelétá
dnů zašlých pásmo, všechny známé kraje,
kde upomínka mládí rozkvétá.
I zamodral se v jeho vnitřním oku
tlum Karpat, mlýn u tiché vesnice,
svit' Přerov, Fulnek, svědci šťastných roků,
než bouř ho svála na břeh Orlice,
zří jasný proud, hrad Žerotínů vlídný,
kde z Labyrintu světa, psanec bídný,
si v lesní skrýši našel srdce ráj . . .
A žhavá touha naposled ho chvátí —
Již konec! V rodnou zem' se nenavrátí.

*

Však nereptá. Jen slza teče lící,
dlaň povznáší se, vlasti žehnající:
»Měj, národe, mé požehnání vroucí,
mocnější nad žehnání otců mých
a jdoucí s tebou v síle nehynoucí
až ku pahrbkům končin věčitých,
buď ratolestí u studánek živých,
jež nad zeď roste, povždy zelená,
v prach klesniž pýcha nepřátel tvých divých
a ty drť patou jejich temena!«

S tím požehnáním hasnoucí již hledy
v dál, k rodné straně létly naposledy.
Leč tu se ozval v jeho smrtnou dumu
ten svatý hlas, jejž slýchal vnitřní sluch,
když uzavřev se pozemskému šumu
v taj nořival se nadehvězdných tuch:
»Již po všech bouřích mír ti kyne v hrobě,
jejž tělu tvému chystá cizí luh,
však navrátí se kdysi v lepší době
do blažší otčiny tvůj světlý duch.«

* * *

I stalo se. Žil dále nad mohylou
a vrátil se i v domovinu milou.
Zas žehnajíc se vznáší mezi námi
ta velebná i libá postava,
zrak hvězdný, každému z nás mile známý,
tvář ušlechtilá, vážná, laskavá,

měst ruchem tiše kráčí s dumnou skrání,
ves každá zná těch lící vlídný jas,
zná patriarchu, který něžně sklání
dlaň pečlivou na hebký dětský vlas
a vážně dí, an zrak mu láskou svítí:
»Pojď, synu milý, uč se moudrým býti!«

I mluví k starým, všemu lidu hlásá:
»Jen v srdci dětském příští zdar a spása!
Svou lásku cele obětujme jemu,
stkvost moudrosti a dobra množme v něm,
ku vlasti lásku, lásku k lidstvu všemu
a touhu k jasným pravdy výsostem,
by vzrostlo po nás pokolení nové,
jež vešlo by v to šťastné Kanaán,
kam létali již toužní moji snové,
když lid můj hynul ve tmách ušlapán.
Aj, zora jitřní mrákotou mu zkvetla
a prchnou bohdá chmury poslední:
ve věku příštím, věku pravdy, světla,
nad vlastí mou se plně rozední«

PÍSEŇ.*)

Klesť šustí pod nohou a loubí rudé
ve smutném tichu zpustlé obory,
listnatých korun visí zbytky chudé
jak rozedrané bitvou prapory.
Kdes větev zapraskala — větvic sítí
zřím srnu, zvědavě tam stojící;
jak párem hvězd ze žlutých listů svítí
svých velkých, černých očí dvojicí.

Mne mocně dojal její pohled snivý,
tak plný vděku, tiché lahody,
zář něžnou linoucí v háj zasmušilý
uprostřed zvadlé, mroucí přírody;
neb hledě na ten výjev, nenadále
jsem spatřil obraz vlastní sudby své:
v mou jeseň životní, kde chuděj' stále,
též září tichých, snivých očí dvé.

---

*) Ve »Květech«, 1896, pod pseudonymem *J. Volný*.

V nich vidím jitro, kdy se ve mně stmívá,
z nich vrací se mi tucha jarních krás,
sen mládí dávného mi luzně kývá —
ó tiché, černé oči, žehnám vás!
Ó sviťte v jeseň mou, vy oči laně,
ať vaším paprskem se zaskvějí
sny moje naposled, než padne na ně
sníh zimy věčné chladnou závějí.

RADHOŠTSKÁ DUMA.*)

Zde volno, rozkošno! Hruď lačně ssaje
vzduch plný svěžesti, hor čistý van,
a zrak se jiskří, blaze objímaje
ten obraz velkolepý se všech stran:
luk jasnou zeleň, lesů šero kolem,
hor nesčíslných vrchol za vrcholem,
i kraj zde šírý s pásmem rolí valných,
měst věže, dědin steré vísky v něm
až zase k modrým stínům vrchů dálných,
a vše to naše, všechno bratří zem.

Zde nejblíže kol břehů Bečvy ladných
v té údolině smavě zelené,
z luk svěžích, ze stromových skupin vnadných
zří v tichém snění domky dřevěné,
jak hnědé klícky s pěkným vyřezáním
lnou k patám rodných hor a slunným stráním,
jichž svatý klid jen zvonce stáda ruší,
hlas fujary a dumná zpěvanka —
ó jak svým prostým vděkem mluví k duši
ta ryze naše horská selanka!

*) V pamětním listě »Morava svým Maticím«, 1897.

V tom slunce mráček skryl — a sesmutnělo
vše pojednou, chat jasná okénka
i celý kraj — a také v moje čelo
jak stín se krade teskná myšlénka:
mně zdá se, nad půvabem toho kraje
že chmurné křídlo upírovo vlaje;
zlou hostí bídu mnohá tato chýše,
a ducha tmu, v níž zvolna jen se dní,
lid zjařmený tu slouží cizí pýše,
o právu svém, své síle jedva sní.

Mrak přeletěl — a slunka úsměv zlatí
zas horský dol — i můj se jasní duch.
Zřím k západu, kde Hané pláň se tratí
svých klasů mořem v siný dálky pruh;
a je tě dál v tu zamodralou páru
duch zaletá, až k horským hvozdům Žďáru,
a dál, kde země bratrská se kryje
v šíř, daleko až po šumavskou hráz,
k níž marně vlna nepřátelská bije —
Ne! Žijem', rostem', — nezdolají nás!

Nechť s pyšných zámků vládnou naším lánem,
nic platno zlato jim a moc a lest:
lid, prostý lid je příštím světa pánem,
ten dokud náš, jich snaha marna jest.
A lid ten procit', prociťuje všade,
i pod omšeným doškem chaty chudé,
zpět půdy své a volnosti a štěstí
svou prací dobude, krok za krokem,
a nebude chtět ničí jařmo nésti
a nejmíň cizích býti otrokem. —

Hle! víska sní tu v horských lučin klidu —
a náhle velikán vstal přede mnou,
syn vísky té, jenž s dějů svého lidu
strh' minulosti clonu tajemnou;
syn chudého zde valašského kraje
šel nivou českou, světlo rozsévaje,
a národ poznal, že je národ vskutku,
svou sílu poznal bývalou i pád
a nad zhynulé slávy rum a ssutku
vstal znovu probuzen a znovu mlád.

Teď po století strastných bojů vítá
zdráv, silen příštího již věku práh,
kde zrakům pevně doufajícím svítá
zář štěstí nového po dlouhých tmách;
a nechť i repot slyšíš v našem středu,
stesk toužící na vnitřní kaz i bědu:
Chyb máme dost, — kde národ prostý hany? —
leč vad svých poznání zdroj nových sil,
jen cíl když jeden pojí všechny strany:
by národ žil a v pravdě šťasten byl.

A tato snaha, vím, v tom kraji širém
bez počtu srdcí vřele proniká,
všech žalob, sporů, pochybností vírem
ta myšlenka vše pojí veliká,
v tom vření jenom čistí se a tuží
a v pravou chvíli vždy zas všechny sdruží;
jí každý po svém, všichni skutkem služme,
jen k činu každý, k práci vesele,
vnitř volným ruchem rámě, mysli vzpružme,
leč vrahu vstříc zeď jedna z ocele! —

Zas v jinou stranu obrací se oko —
jaks váhavě — ač spousta skalných hlav
tam velebně se vznáší převysoko,
až v dálku mizivou hor jeden dav,
kde nad Kriváněm, nad Lomnickým štítem
ční Gerlachovka lysých skrání třpytem;
sníš o hořcích a kleči strmých holí,
o stínu jedlí v jase mořských ok,
o krásném Váhu — a přec srdce bolí,
div nezkalí tvé zraky slzí tok.

Ó vlastenectví, lásko k rodu svému,
to kdyby byla pravá tvoje líc,
ta zběsilost, jež lidu tatranskému
šíj deptá, své mu jařmo vnucujíc,
jež v jiných plemen porobě a zhoubě
skráň tyčí zpupnou v rozbojnické chloubě —
to kdyby bylo vlastenectví vzorem,
pak chtěl bych zahřmít kletbu plamennou:
Pryč s touto ohavou, tím lidstva morem,
pryč s mrzkou samoláskou plemennou!

Však ne, to není pravá láska k rodu.
Tať, bytí vlastního jen věrný štít,
kyj nepozvedá jiných na svobodu
a zná též jiných rodnou lásku ctít.
Jen tato láska, prostá hrubých šlaků
dob surových, zař z osvícených zraků!
Však než té vzdělanosti pravé, jiné
svět rozjasní se září spanilou —
zda tuto drahý brat nám nezahyne
pod násilníka pěstí zběsilou?

Ne! vzhůru čelo! Slyším divné šumy
jak moře hlas — však známým zvukem zní —
a vidím oceán ten zrakem dumy,
jak v soumraky se ztrácí severní,
jak v nedozírno na východ se valí,
jak z jihu blýská — šírý, neskonalý —
toť moře bratrů jest — šum řeči jedné,
vždy srdci blízké v každé proměně — —
ó moře hromohlasné, nepřehledné,
prost péčí všech, tě zdravím nadšeně!

Stín velebný se mihl na Kriváni —
Ó znám jej, znám — toť pěvec Tatry jest,
jenž s jitřním červánkem na věští skráni
tu velkou zapěl Slávy blahověst,
jež probudila milliony spící
a vrahům zazněla jak Vari! hřmící, —
a dokud lidstvo v pravdě osvícené
v sněm národů hluk bitev nezmění,
ten maják v bouři plemen rozlícené
nám bezpečnou je hvězdou spasení.

Ni síla surová nás nezavalí,
jen stát-li bude k bratru pevně brat
a v družbě volné, velkým roven malý,
své každý hájit, vesel pracovat — —
To moře slavské šumí, duní plesně
jak písní o budoucí lidstva vesně...
Vy stíny dva, jež velebně se chvíte
zde nad Radhoštěm v jasném sdružení,
ó přijde čas, kdy blaze uvidíte
svých velkých dum a věšteb splnění!

*

DODATEK.

OTROKYNĚ.*)

Cizorodé otrokyně
sklánějí se ku rohožkám,
šedý závoj splývá stinně
k liliovým jejich nožkám.
Ruce v perleťovém pásu,
chválí kupec jejich krásu:

»Jasný pane! Chceš-li zříti
černobrvou Gruzínku? —
Dosud jinoch bílé kvítí
nevyplel jí ze vínku.
Pohleď, jak nach lící jemný
stydlivě ti ukrývá!
Po ňádrech jí vrkoč temný
v dol až k nohám poplývá.
A ta ústa, jak se vlní
v usmívání líbezném,
a jak blesk to oko slní,
se zlatým noc pojí dnem!

---

*) V »Lumíru« 1866. Jest to jakýsi variant myšlenky, kterou jsem rok na to definitivně zpracoval v »Kandiotkách«. »Otrokyně« jsou druhou mojí uveřejněnou básní; první, »Vánoční sen«, která vyšla r. 1864 v píseckých »Zlatých klasech«, podám později v oddíle literárních vzpomínek.

Dále následují v tomto dodatku některé verše mezi staršími básněmi přehlédnutím vynechané. *S. Č.*

Či ti milejší je snivá,
tichá dcera Hellady?
Ach, i slza krásná, tklivá
srdci strojí úklady.
Hle! jak růži u Jericha
nebes vlaží krůpěje, —
tak jí něha věčná, tichá
vlhké činí šlépěje
na líčka ta růžovatá.
Ve vřelém tvém náručí,
jasný pane! láskou vzňatá
plakati se odučí.

Tady třetí dívku kryji,
Černohorku spanilou.
Bělejší je nad lilii —
neuzříš ji unylou
se slzavým v oku steskem,
ale jako rekyni
se vzdoru a pýchy bleskem
v černé brvy zástíní.
Pohleď jen —«

A hle! Tu leží
dívka v ruce s kinžálem,
nahé se jí ňádro sněží,
krvavá však rána v něm.
Černé oči v sloupu točí,
hrdý smích jí škube rtem —
Ó, tu žádný neochočí
baša vilným ramenem!

*

Z EPIGRAMŮ ALEXANDRA S. PUŠKINA.*)

* * *

Nevěřím já hráčské cti,
polské k Rusi sklonnosti,
nevěřím francouzské družbě,
nezištnosti Němce v službě.

Hraběti V—vu.

Půl mylorda jest, kupce půl,
půl mudrce a hlupce půl,
půl padoucha — však ť naděje,
že na celého vyspěje

Hraběnce A. A. Orlové-Česmenské.

Čestnáť cara poddaná,
duší Bohu oddaná,
ale hříšným tělem v skrytu
Fotiu archimandritu

---

*) V »Lumíru« 1873.

Na památník Alexandra I.

Žil v cestovním jen voze
a zemřel v Taganroze.

Kněžně S. A. Urusové.

Skeptickým jsem odbýval vždy pousmáním
boží trojjedinosti ten velký div;
uviděl jsem Vás — a náhle uvěřiv
v jedné bohyni třem gráciím se klaním.

Sobě.

Velkým být má snaha,
Rusi čest mi drahá,
mnoho slibuji — zda čin
splní vše, ví Hospodin.

MYŠLENKY.*)

Na tvé čelo bílé
pod vrkoč tvůj světlý
jako na sníh ptáci
myšlenky se sletly.

Myšlenky to černé
jako ptactvo zimy;
snad myšlenka na mne
byla mezi nimi?

*) V »Lumíru« 1875, pod pseudonymem *J. Hofman.*

DVA EPIGRAMY.*)

Naše kritika.

Jinde kritik, posuzuje knihu,
aspoň kapitolu přečte v mihu,
u nás dostačí mu k chvále aneb haně
autor s tiskárnou na první straně.

Nové roztřídění.

Podle aesthetiky všude platné
umělci se dělí v dobré, špatné,
u nás jenom — píšu bez tendence —
na Petra a Pavla přívržence.

*) V »Lumíru«, 1875, pod značkou *G. V.*

OBSAH.

SBÍRKA SOUVISLÉ ČETBY ŠKOLNÍ
POŘÁDÁ PROF. FERD. STREJČEK
5.

SVATOPLUK ČECH:

VE STÍNU LÍPY

S VYSVĚTLIVKAMI OD
FERDINANDA STREJČKA.

ŠESTNÁCTÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

Tento cyklus malých povídek veršem napsán byl r. 1879 a vyšel pak v „Nové sbírce veršovaných prací“ r. 1880, naposled v sedmém samostatném vydání r. 1894.

S. Č.

Slova tato napsána básníkem r. 1902, od té doby vychází cyklus opět již po osmé samostatně.

F. S.

TISKEM »UNIE« V PRAZE.

Jak vlny osením, po tobě hrají
mé vzpomínky a touhy, rodný kraji!
Když za večera, v dusných města zdích,
kol čela starostí se věsí příze,
jak často náhle písmeny v mé knize
se měnívají v roje kvítků tvých!
Jak často, v podušku když sirou klesá
pod nízký strop má hlava zemdlená,
mně zdává se, že větev zelená
zas nade mnou se sklání tvého lesa,
že nade mnou zas hudba jeho dumná
svůj vede nápěv — mlkne —, z vršků dalných
blíž opět šumí, vod jak příboj valných —
tajemná hvozdu báje, nevýzkumná.
I snívám, zkolébán té písně vděkem,
jak druhdy pod břízami, v mechu měkkém.

Mně nevolno je v mravenčím tom ruchu,
v té hluché vřavě požitků a muk.
Mě neláká v ten šumný turnaj duchů
diváků potlesk, trub a kotlů zvuk.
Pryč, písni má! Zde mdloby tíha sklání
tvá křídla povypjatá k zemi zpět.

Snad osvěží je vánků lesních vlání,
snad rozepnou se lehce v nový let,
až perlami v nich ranní rosa vzplane
a kadeř ovinou ti růže plané.

Buď zdrávo, údolí mé tiché, skromné!
Můj ráji dávno ztracený, buď zdráv!
Jak hejno křepelek tu vzlétá pro mne
z každičké brázdy upomínek dav.
Ty jabloně nad mořem zlatých klasů
mi šeptají o blahu zašlých časů,
ta bílá stezka, vinoucí se v bor,
mne vábí k místu, kde tak často vítal
mladého samotáře jedlí sbor
a z nízkých větví poustevnu mu splítal.
Tam jiná cesta pod horou se vine —
teď mizí kdes — a z dálky znovu kyne —
O, nekývej! Vždyť onen dvorec bílý,
kam bývala's mi dlouhou, ach! tak dlouhou,
již nevábí mne okem sladké víly,
a první láska — báchorkou mi pouhou.
Z oblaků vížka třpytivá se vine
jak z minulosti šerých závojů;
zřím broskví špalír, žaluzie stinné,
a duch můj řadou známých pokojů
s pocitem blaha teskného se chvěje;
leč darmo hledá milé obličeje
a známý nábytek — nic nezří tam,
co družilo se k dětským snům a hrám,
ni skříně, o jichž tajemství jsem sníval,
ni Číňana, jenž na nich čelem kýval.
Vše jiné kol a cizích lidí pata
sen mého mládí šlape přeblahý.

jenž v každé pídi této podlahy
hrá jako slunce arabeska zlatá.
Ven z těchto míst! Zde ducha mého tísní
stesk nevýslovný — jinam zaleť, písni!

Jak vábně hledí onde na stráni
štít šedý z révy malebného kroje
a kyne věncem opentlené chvoje!
Košatá lípa před ním rozklání
stín větví kolébavých na stůl prostý —
dnes nedělními obklopen je hosty.

Šedivou hlavu soused bohabojný
tu na dlaň ukládá. Zdroj potu hojný,
letního slunce vzbuzen plápolem,
pod mocným prstem ruky zmozolené
osmáhlé tváře mnohým výmolem
se perlí k bradě, hladce oholené.
Však přece vesta, plná libých kvítků,
upjata k hrdlu, kabát důkladný
v záhybech těžkých uklání se k lýtku,
a „nebes klíč", jenž dobývá se z šosu,
vám svědectvím, že muž ten bezvadný
před zemskou vláhou rajskou čerpal rosu

Po boku jeho krejčík pohyblivý,
politik obce, sporým vrtí tělem;
pod bradou suchou vous mu vlaje divý
jak pocuchaná přástva pod kuželem.
A kabát zelený, jejž mistr nosí,
s životem krátkým, předlouhými šosy,
kobylky luční podoben jsa hávu,
výmluvně hlásá tvůrce svého slávu.

Obstárlý kantor následuje v řadě.
Ten k tabatěrce zřetel všeliký
obrací na pohled, tu víčko hladě, —
v němž vyobrazen Mozart veliký,
jak napolo již objat spánkem věčným
své skladby kouzlo vnímá naposledy, -
tu noře prsty v obsah její hnědý,
tu s klepnutím ji zavíraje vděčným.

Však péro vzletnější ať raděj líčí
teď bohatýrskou hlavu v divné čapce
s níž visí zdoba kosmatého střapce,
ten bílý knír, jenž bojovně se tyčí
na svrasklé tváři, k obočí až vzhůru,
jež k očí bleskům sivou sklání chmuru
tu starou dýmku, jejíž valný dým
skráň lysou halí věncem oblačným,
tu nohu dřevěnou a berli k tomu,
tu celou postať, sešlou v bitev hromu

Pan pojezdný svůj rozložitý břich
v ten spolek nižších blahosklonně mísí
Od brady laloch růžový mu visí,
nos rudý trůní v lících plamenných.
Jak hrbolatý vrch, když oko dne
zhasíná za ním, nádherně se nítí,
že rubínem se sterý balvan třpytí
na sklonech jeho v záři purpurné,
a fialový stín je obetkává —:
tak na pohled je nosu jeho sláva.
I zdá se, ve rtů plných úsměvu
že tisíc vilných diblíků se míhá,

že satyr s dechem utajeným číhá
v bělavé řasy každém záchvěvu.
Hle! právě lehounkou s ním končí půtku
vládkyně krčmy, ctihodná to vdova,
leč satyr se smíchem zlou přijal důtku
a než se nadá, obejme ji znova.

A mlynář u něho, muž v plné síle,
náleží hochů oněch do rodu,
s mohutným vousem, pyšnou hřívou v týle
jichž ruka za osvětu, svobodu
a jiné krásky, nedosti tam známé,
nám po venkově břitký oštěp láme.

Jak do prstenu kámen lahodný,
tak na konec ve kruh ten ctihodný
myslivce mladého má píseň šine.
Jak ladně k tělu svižnému se vine
ta štíhlá puška, malebný ten šat,
v němž lesa barvy rozkošně se snoubí —
šeď jeho kmenů, zeleň jeho loubí!
Za šňůrou zelenou, jíž klobouk spjat,
z níž zlatý žalud padá do kadeří,
jak hrdě pestré vypíná se peří!
U nohou jeho v písek žhavý sklání
okraje svislých pysků Flóra snivá
a za ním volně koroptev se kývá
na hnědé brašny zdobném vyšívání.
Ta svislá střecha klobouku ať mýlí
zrak nezkušený! Vímť já dobře, vím,
po jaké kořisti syn lesa střílí
z té stinné skrýše okem plamenným.

Však důstojna je věru všimnutí
ta dcerka paní hospodské — ba právě!
Teď šátek hedvábný na rusé hlavě
jí odpoutalo vánku zadutí,
že jako pláštík purpurový báje
se volně vzduchem rozstýlá a vlaje
nad jasným vlasem, šíjí labutí
a mladá Hebe nevěrný cíp loví,
jej vrací v ňader sladké vězení
a v rozpacích se směje; červánkový
dech studu líčko lehce rumění.
Tak pintu staví před houslistu stranou,
na víčku oblém pestře malovanou.
Však divno mi, že pohled její slunný
šumaři chmury na čele jen zmnožil.
On mlčky housle na lavici složil
a kostnatými prsty přejel struny,
že zasténaly jako divým bolem.
Po stole chvíli rázný prstů tep
ruch duše věstil — plaše pohled' kolem
a do vyzáblých rukou sklání leb.

Toť výčet povinný mých prostých reků.
Nuž větvemi teď, lípo, zakývej
a družný jejich hovor, chudých vděků,
svým tichým, sladkým dechem provívej!

I.

Řeč první soused, hladě vlasy šedé,
s kužele paměti své volně přede:

Když pohlížím v tu letní krásu kol,
na zlaté snopy, v polích narovnané,
jež bohdá zítra svezem' do stodol,
minulý příběh na mysli mně tane.
Z vás nikomu as není zcela novým;
než v lidských řečech vše se divněj' tváří,
než lesní stromy při měsíční záři:
jak věc se sběhla, teď vám věrně povím.

Pět roků tomu. Právě jako dnes
kraj celý smál se v žatvy zlatém šatě.
Jak našinci se dává srdce v ples,
když těká okem po tom šumném zlatě,
když před ním zevšad usmívá se, klaní
plnými klasy boží požehnání!
Vím, že v tom světě božím širokém
bez počtu vábných rozkoší se skrývá,
o nichž nám prosťákům se jedva snívá,

že Adamovo celé nesem' hoře,
an pot nám řine s čela potokem
v tu černou brázdu, jež nás živí spoře:
však, milí páni, když z té tvrdé země
nám zlatým zrním vzejde každé sémě,
a každá krůpěj prolitého potu
se třpytí rosou na bohatém klase, —
tu zapomínám všechnu na lopotu
a jako král ty drobné stébel voje
obhlížím s pýchou. Rád pak vlažím zase
svým potem horkým rodnou tuto půdu,
z níž děd i praděd živili se v trudu,
v níž s jejich popelem i můj se smíchá!
Nad palác je mi světnička ta tichá,
ten milý kout, s obrazy svatých v kole,
s žehnaným chlebem na prostičkém stole,
kde z večera mne pilná žena vítá
a z očí dcer mi nové jaro svítá.
Ač jsou ty naše radosti snad chudé
jak mezi klasy onde na poli
chrp očka modrá, máku líce rudé,
přec duch můj, věru, za ně nevolí
ten panský los, byť rozkoší jen šuměl,
a cizí kraj, byť zlato rostit uměl!
(Již vězte však, že rek ten zpěvu mého
rád předivo své řeči rozvláčí
a kolem cívky rozumu je svého
rád navinuje, volně zatáčí,
že leccos v šedivé si mate hlavě, —
nuž prosím, páni, suďte shovívavě!)

Nuž, — ano — tedy — právě jako dnes
úrodou zlatou kraj se pyšnil celý.

Za hájem dovázal jsem před nedělí
a chasu posed' obžinkový běs.
Co při tom činit? Těš se nebo zlob,
povříslem svážou tě po dávném právě.
Již poslední si ověnčili snop
koukolem, chrpou, mákem v plné slávě
a v jeho stínu, namanuv se v čas,
toulavý šumař k houslím bradu kloní —
již jako větrem kol se párky honí.
Kam hledíš krajem, všude zlatý klas
vláčejí zuby hrabic — srpů blýskot —
vrzání vozů, hudba, tanec, výskot!

V tom skvostný povoz silnicí se blíží
a staví teď. Na pole mého mez
pán jakýs nohu se stupátka níží
a hledí vážně na mé chasy ples.
Šat jeho nápadný má střih i tvar,
a v houšti kadeří a vousů tmavých,
předčasným bělem hustě prokvětavých,
tvář zatmělá, již rozryl času spár,
dalekých končin prudší věstí žár.
Víc k podivu mne její výraz nutí
a cizincovo konání. Jak duch
tam zakletý dlel stále bez pohnutí
a hleděl mlčky v obžinkový ruch,
dřív jakby upjatě v něm hledal, bádal,
pak jakby myšlének síť nad ním spřádal,
pak jakby ssál ten obraz v duši chtivě,
a posléz vážně, smutně, zádumčivě.

Zvědavě kráčím k podivnému hosti.
On vznesl ke mně zraky zadumané.

„To pole Bártovo?“ děl. — „„Moje, pane,
já s Bártovou je koupil usedlostí.“ “
Tvář svěsil s dumou ve sklopeném zraku.
Snad — myslím si — pán s mapou, zákonem,
z té družiny, co železnému draku
s křídloma páry, vozů ohonem,
přes hory, doly krajem cestu razí
a pánům formanům jen živnost kazí.

„A pravda-li, že pochovali Bártu?“

„„Tři leta již ho černá země kryje.“ “

„A Bártová?“ — zrak jeho lpí mi na rtu. —

„„Ta u mne, pane, na výminku žije.“ “

Zrak jeho zasvit', rozjasnil se skorem.
Že pěšky půjde — znám-li stezku borem?
Svůj průvod pánu nabídl jsem pak
a záhy větví zastínil nás mrak.

Po chvilce stanul. Naslouchá — tak zdá se.
Zrak jeho sklopen, skráně plny dum.
Sluch bystřím též. Však slyším pouze šum,
šept vrcholků, v nichž vánek kolébá se,
bzučení v mechu, listí veselé —
a ticho jinak jako v kostele.
Než on tu stojí, v mech se mlčky dívá,
jak naslouchal by hlasům s vysoka.

neb hudbě jakés divné — hlavou kývá,
dlaň k srdci vine, vzdychá z hluboka.

Ba, hádankou čím dále byl mi víc.
Hle, zbytečným jsem vůdcem v šeru háje.
co stezek tam a skrýší — všechny zná je.
Zná jeho tajemství všech rub a líc:
ví o balvanu, pod jasany skrytém,
ví o staletém dubu rozložitém,
ví o místě, jež krásné chová ryzce,
ví o potůčku, jenž se tají v blízce,
zná samovrahův smutný, pustý hrob,
kde větev jedle pošmourná se sklání
a jako krev se kopec jahod chrání,
pomíjen lidmi, ptáčků jenom zob...
Zná lidi ve vsi živé, dávno tlící,
jak byl by rodákem. A přece jen
češtinu bídnou mluví, divně znící,
vždy brkotá, z paměti slovce loví —
hůř' nežli okresní náš hejtman nový.
K mým otázkám vždy mlčí zamyšlen.
Tu na mysl mi přišel Bártův syn.
Dán do škol z prvu po vědách se honil,
však později' duši k ničemnostem sklonil,
čím dále horších dopouštěl se vin
a hlouběj klesal do hříchů a dluhů —
že s hněvem Bárta povolal jej k pluhu.
Leč Václav s hrůzou, pohrdáním hleděl
na život ve vsi hluchý, lopotný
a poslušenství otci vypověděl.
I vzlét', kam chtíč ho vábil nezkrotný —
v široký svět, kde tolik štěstí květů
mu kynulo, by uchvátil je v letu.

Po čase z Ameriky matce psal —
list putoval vám tehdáž z ruky v ruku —
jak lehce s Evropou se rozžehnal,
o plavbě na korábě, mořském hluku,
o žití za mořem, že líp tam rýti,
hrud zlatých lán, než doma orat, síti,
o mravu tamějším a zákonu,
o stromech, vyšších téměř našich věží,
jež deset lidí opnout může stěží,
o hruškách zvící našich melonů,
o Číňanu, jenž pere mu a vaří —
nu, zkrátka: čtení jako v kalendáři.
Aj, vida! Není zle v tom světě novém!
jsme říkali. Jen Bárta mlčel zcela —
onť syna nikdy nedotkl se slovem.
Po letech Bártová sousedkám řadou
list nový k nahlédnutí přinášela,
že Václav zbohat, žínku pojal mladou,
i podobiznou snachy pyšnila se.
Však byla divné krásy! Pod závojem,
jenž v lehkých záhybech po temném vlase
pol průzračný, jak mlha sněhobílá,
jí kanul v čelo, líc tak vábně milá
a velké oko s takým žáru znojem
nám kynuly, že každý divák něm
v ten obraz hleděl s čirým obdivem.

Dva listy ještě došly staré matky
i peníze v nich — více ani řádky.
Nadarmo psala, ždala za odvět,
sám starý Bárta stránku připsal plnou —
list každý nerozbalen letěl zpět —
syn zmizel, zanik', jakby spláchnut vlnou

Ach, bože! — přemýšlel jsem — zdaž to nyní
s pokleslou šíjí, v prvním vlasů jíní
po letech dvaceti svou vrací dráhu
syn pobloudilý k otcovskému práhu?!

V tom rozhrnul pán větví clonu stinnou,
jež s obou stran se spjala nad pěšinou,
a stanul, podepřev se o kmen šedý.
Dol tento rodný s tichou dědinou
objaly z nenadání naše hledy.
I byl v tu chvíli krásou jedinou —
mně nikdy v také nezjevil se vnadě!
Plamenný kotouč slunce na západě
ohnivé šípy svoje po něm metal,
že znímaly se v plápol stromů čela
a mech na nízkých střechách zlatem zkvétal.
Zámečku okna plamenem se skvěla
a kolem báně kostela rej ptáčků
v kruh míhal se jak věnec ohniváčků.
Pod mlýnem rybník v rákosí se blýská
a nad ním každý lístek topolů
se v třepetavém kmitá plápolu.
V dým večera se tichá halí víska
a z polí pološžatých, z luk a borů
vše k sobě vábí. Plným za vozem
při hlučných písních, šumném rozhovoru
dav ženců chvátá stinným úvozem;
kytice klasů dítek zástup vláčí
tam po mezi; za stádem pastýř kráčí
v kosmaté houně těžkém příkrovu —
vše navrací se, spěchá k domovu.

Na věži kostelní v tom zazněl zvon.
A rázem ve vsi, na polích se tají
zvuk srpů, výskot, šumný ruch i shon.
Již proudy slavnými se rozlévají
po snivých stráních, zmlklém údolu
posvátné zvuky v mocném hlaholu.

Tu náhle cizinec, obnaživ hlavu,
rozpřáhl ruce, na kolena kles'
a zaryl divě prsty v lesní trávu
a vtiskl obličej u vonný vřes.

I mněl jsem, že se pomátly mu smysly,
jak počínal si: líbal zemi, štkal,
a volat chtěl, však hlahol nesouvislý
se z prsou jeho pouze dobýval.

Když posléz obličej od země zdvih',
tu hrály perly v lících zbrázděných,
a tam, kde tváře své byl tiskl na ni,
též tráva leskla se jak rosou ranní.

I pravil ke mně pak:
„Jsem Bártův syn!
Kdys opustil jsem této vísky klín,
a za přeludem štěstí jsem se honil.
Čas mnohý v klamných paprscích jsem slonil
skráň bujnou, hrdou — pak ji objal stín.
Překrásné oko, jež mi lásku lhalo,
jak dýka skvoucí hruď mi probodalo,
ochladli druzi, minul štěstí klam
a v mrazu cizoty jsem zůstal sám.

Tu poznal jsem, že chudá rodná ves,
otcovská střecha vetchá, šindelová,
jasnější blaho, sladší kryje ples,
než celý svět ho v loktech šírých chová.

Tu poznal jsem, podušky zlatý lem
a hedvábí že žalost neodnímá;
jen na tom drahém srdci mateřském
i neštěstí a vina sladce dřímá.“

Tak vzdychal, volal; já pak neodhalil
v té chvíli trpké neštěstí mu všecko,
že matčin zrak i duch se stářím zkalil,
že nespatří a nepozná své děcko.

Jdem' ke vsi. O, jak zdravil šedou střechu
v úponkách révy, v zelenavém mechu,
ty staré známé milé předměty,
jež dvorcem, chatou byly rozsety!

A hle! tam na lavičce podle stěny,
berličkou ruce majíc podepřeny,
uprostřed slunečnic a slezu květů
stařenka sedí, odumřelá světu.
A je tak malá, schoulená a sivá —
víc páry stín, než lidská bytosť živá.
Den hasnoucí jí zlatí tváře vrásky
a zraků na vždy uzamčená víčka —
tak sedává tu z lidí cizích lásky
bez duše příbuzné, bez přítelíčka.

Však nyní před ní klesá drahý syn,
skráň chorou ukládá na její klín,
na její roucho lkavé tiskne rety
a rosí okem bledé jeho květy.

Tu třesavé hle! ruce vine ona
kol kadeří, jež první sníh mu schvátil,
i protrhla se šerá ducha clona:
„Můj Václav!“ šepce, „Václav můj se vrátil.“

Což vypravovat dále? Krátce choval
ji v loktech syn, co klénot opatroval,
až pohrobil ji v lůno rodné půdy
a sám k ní zemdlené pak složil údy.

Hrob jediný, jak víte, oba jímá
a lehka dojista mu černá zem:
vždyť na tom drahém srdci mateřském
i neštěstí a vina sladce dřímá!

II.

Po chvíli mlčení teď řeči nitě
vyzáblý krejčík uchopil se hbitě:

A přece dím, že v cizím jenom kraji
poznání vzácná jablka nám zrají.
Kdo za pecí se dočkal šedé hlavy,
jen polovičním zůstal člověkem;
jemnější mrav a názor žití pravý
lze ve světě jen získat dalekém.

Květ mnohý doba v novot ostrém vání
s haluzí krejčoviny odnesla;
však nejvíc, páni, želím cestování —
té krásné, vonné růže řemesla.
Jak vesele se tovaryš bral z domu
s ranečkem lehkým, lehkou myslí k tomu
Jak nad ním obláček po nebes báni,
putoval volně luhem, doubravou;
kam pohlédl, svět širý v usmívání
vstříc rozpínal mu náruč modravou.

Tak putovat — rty časem sklonit žhavé
na džbánu lem, jejž bílá dlaň ti skytá,
a s díky vzhlednout ve dvě hvězdy tmavé,
nad nimiž mák se v černou kadeř vplítá,
pak ulehnout si v trávu pod jabloní,
jež stinnou větev s vonným poupětem
na víčka lehce přivřená ti kloní,
a čekati, až v písku rozjetém
s plechovou zdobou, pestrým řešetem
vůz formanův se přikolébá líně
a pohostí tě v šíré plachty stíně,
na večer posléz branou zčernalou
v cizího města pestrou, šumnou vřavu
se pohřížiti, k tovaryšů davu
bez péče sklonit hlavu ospalou
na kůpu odstřižků, za družných řečí — —
nad cesty takové zda rozkoš větší?

Když vzpomínám na mladá svoje léta —
co zemí viděl jsem, kus jaký světa!

Byl ve Vídni jsem — Tam jen život pravý!
Kostelů mračno, lázně, divadla,
že Praha celá v paláců těch davy
co krůpěj do moře by zapadla,
a deset chrámů svatovítských stěží
by štěpánské jen po šij' sáhlo věži.

Mnich uherský mne blíže Tokaje
náprstkem vína prastarého hostil —
sám svatý Štěpán révy k němu rostil —
na šírém světě také nezraje!

Toť byla vůně jako z nebes květů
a prška perel nádherného vznětu,
kypící oheň, purpurové blesky —
a každá krůpěj v ceně granát český.

Ba v Benátkách až byl jsem, páni, v díle.
O, což bych mohl vyprávěti vám
o svatém Marku, slavné Campanile!
To město plyne na moři jak prám,
jsouc k Italie břehům připoutáno
řetězy tlustšími než lodní lano.
Tak dláždění si spoří vláda obce;
v ulicích čluny, gondolemi zvané,
dvojzubé na sáh vypínají zobce
jak černé noty, dvakrát čárkované.
Uprostřed města dávné slávy zjev,
ohromný palác dožů, k nebi strmí,
kde křídlatý svatého Marka lev
na zbožné obce útraty se krmí.
A vzdechů most — leč týdne sotva dosti
na vypsání všech města pamětností.

Než jeden příběh snad vás pobaví.
Byl tehdá hoch jsem švarné postavy,
líc broskve nach, na bradě lehké chmýří,
a s očima, z nichž lásky bůže míří
nechybným šípem v dívčí útrobu, —
nu, slovem: krasavec.
(Tu s paty k hlavě
kruh posluchačů jeho podobu
pohledem plachým přelét' ostýchavě.)

Když při okně jsem sedal na stole
s těkavou jehlou, křížem štíhlé nohy,
tu stíhával mne sladký pohled mnohý
z hedvábných záclon pyšné gondole.
Však pohled můj, nedbaje skvostných člunů,
dvou jenom záclon hlídal řasný běl,
jenž v okně za lagunou propouštěl
tvář časem sladkou, jako oblak lunu.
Ba, slunka jarního byl bratem spíš
ten svěží obličej, pln záře smavé,
v němž pod lehkým jen křídlem řasy tmavé,
skloněným snivě, stinnou měli skrýš
a v důlku brady, důlkách smavých lící
búžkové lásky, něžně laškující.

Za krátko seznal jsem, že oko její
též na mně dlívá plno záliby,
že drobné prsty častěj' odsláněji
bělostných záclon skoupé záhyby,
a brzy mluvou zraků blahou, bolnou
jsme vyznali si lásku obapolnou.
Však princeznu mou čaroděje zlého
hlídaly mračné, bdělé pohledy;
byl strýc to přísný vzrůstu obrovského,
pochmurný titan, morous škaredý.
Jak rozvalená mračna v horském kraji,
v nichž stále bouřka hrozebná se tají,
obočí husté v krabatou mu tvář
posupně visí; — než se zasní komu,
jizlivých blesků osvítí je zář
a z úst mu rachot zaburácí hromu.
Než na nejvyšší vrchol všeho pychu
to v očích mých jej věru povzneslo:

že s takou tváří muž ten bez ostychu —
cukrářství tropil sladké řemeslo.
Bělostné čapky naškrobené řasy
mu objímaly pusté černé vlasy;
nad hlavou časem sběračky se mih'
nevinný znak a plátna čistý sníh
kol údů obrovských se vlnil k patě —
divoký dravec v nevinnosti šatě!

Nebylo pochybnosti, — hrozný strýc
uhodl srdcí našich tajnou shodu
a všechen zřetel soustředil v tom bodu;
jak přízrak těkavý se jeho líc
kol mého andílka vždy v okně tměla
a hněvné oči po mně obracela.
Když pomeranč pak mocnou proklál ranou,
s úšklebkem hledě, jak se nože hranou
krůpěje perlí šťávy zardělé,
a při tom na mne zrakem pozasvítil,
tu bylo mi, jak ve vlastní bych cítil
útrobě ostří toho čepele.

Než lásky zápal neustoupil zlobě.
O brance zadní, nad lagunou snivou,
jsem zvěděl posléz', v příhodné kam době
gondoli možno řídit mlčenlivou.
Den umluvené schůze málo hbitě,
při marné práci k večeru se krad' —
každičkou chvíli přetrhl jsem nitě
neb knoflík přišil do prostředu zad.
Zřím oknem však, že škaredému strýci
též nejapnou dnes dívka pomocnicí,

Dort chystají tam ajhle! převeliký,
že člověk z nouze usedl by v něm,
v podobě divné jakés basiliky
se sloupem mnohým, římsou, obloukem.
Již nad cukrovou, okrouhlou mu stěnou
třesavá sličné stavitelky dlaň
bojácně lepou umísťuje báň,
figurkou, květem hojně ozdobenou.
Však pod prstem jí s květy, poupaty
nejeden bůžek smavý, křídlatý,
jenž měl se vznášet nad lahodným sídlem,
poklesá k zemi s porouchaným křídlem.
Teď krov již hrdý nad římsou se klene —
a k obdivu zve dílo dokončené.

Strýc vyšel z domu, — rychle, rychle k činu
K princezně zakleté tichounce plynu,
jíž v cukru, oranžů, a cibéb říši
mne klečícího v náruč povznáší
a sladký žár, jímž rtové její dýší,
je lahůdek všech soubor nejdražší...

V tom klíče chřest — o, běda, strýcův krok
Pryč odtud, pryč! Ku dveřím divý skok
a klopýtnutí — střemhlav do kádě,
tam zadělané v půdu, teď se kácím
a s omáčkou se syrobovou vracím
jak postní kapr v temné parádě.
Jak tekutá hle! říza, po mně plyne
mok sladce přítulný a z cípů všech
kol kolem hustou krůpějí se řine,
lpí na rtu, líci, bradě, ve vlasech,

slzami sladkými má víčka klíží —
a z venčí nepřítelův krok se blíží.
V rozhodný okamžik však dívčí dlaň
pozdvihla dortu obrovského báň,
mé tělo do prázdného nitra vklouzlo,
krov poklopil se — s bohem, lásky kouzlo!
Ach, uvěříte, mučírnou že pravou
mi byla sladká, cukrová ta skrýše;
na bobku v ní se choulím, sotva dýše,
v kolena přitažená skloněn hlavou
a chvím se bázní, nezdvihne-li maní
krov její mstitel zkázonosnou dlaní,
i čekám teskně chvíle příhodné,
kdy narovnám zas tělo svobodné.

Však slyším jen, jak tyran dívku plísní,
že plýtvá syrobem; by klidila se, velí
a do práce se dává s hlučnou písní.
I slyším, jak nůž brousí otupělý
a blíž se bere; v duchu zírám již,
jak dortu víko lehounce se zdvihá,
zrak slídivý se noří v moji skrýš
a tygří zlobou jiskřivě se zžíhá,
jak na skloněný, ubohý můj vaz
ocele skvoucího se nese ráz.
Však ruka vražedná můj žalář míjí.
Dál tiše naslouchám a každý zvuk
jak baňka mučivá v mou skráň se vpíjí:
tu do hmoždíře obrovského tluk
předtuchu traplivou mi v duši hostí
zdeptaných údů, rozdrcených kostí,
tu pánev syčící mne tušit učí
cit raků živých, nad ohněm kdy bzučí,

ťu pod válcem, jenž těsto hladí chutě,
se v duchu tenčím, šířím dál a dál
a na posledy v kotouč svíjím dutě:
tak bez konce s mou úzkostí si hrál
vrah nevědomky, stále kol se šina,
šukaje vůkol, to neb ono kutě,
stokráte k dortu hrozivě se vina, —
odstíny smrti všaké, tvary různé
tak maloval mi v bohatosti hrůzné.

Kdes četl jsem, že jakýs patrón sobě
smrť sladkou zvolil v sudě malvazu:
mně ustýlala v sladším ještě hrobě
obava trapná, v krasším obrazu.
Jak jidáš natřen syrobovou mastí
v cukrové strachem umíral jsem pasti
pod libým věncovím cukrových květů,
motýlů, holoubátek, amorettů,
zadýchán sladkou parou, v nozdry ssaje
lahůdek nesčíslných vonný vánek;
tak hodiny jsem dlel — až v jiné kraje
mě z nenadání unes' pevný spánek.

Jak dlouho spal jsem, nemohu vám říci.
Procitnuv s kolenou jsem zdvihl skráň
a promnul oči; syrob na nich lpící
a dotknuvší se lebi dortu báň
mi hlásaly, že nebyl pouhým snem
žalostný konec lásky cukrování,
že zdřevěnělé údy dosud chrání
klec nevídaná v nitru lahodném.
Snad možno vyklouznout, snad prázdna dílna!
mi čelem problesklo — i bystřím sluch.

Však uprchla mi naděje ta mylná:
kolkolem podivný se hlásí ruch,
zmatený hovor; nožů, číší znění, —
mráz nové hrůzy po zádech mi jde;
snad ani dílna cukrářská to není,
snad potloukám se s dortem bůh ví kde!

Ba jistě, jistě — hostiny to zvuky:
neznámých vřava hlasů, sklenic ťuky.
Snad hody svatební, snad křtiny šumné,
snad banket veřejný neb dvorní kvas,
neb rozkoš bujnou pitky nerozumné
tu s dortem okrašluju — zpral to ďas!

Již není pochyby, že mezi spánkem
jsem přenesen byl s místa bůh ví kam,
— co slepý pasažér — s cukrovým stánkem
kams na tabuli ve kruh pánů, dam,
jež sotva tuší, že v té stolu zdobě
jich veselosti klnu v marné zlobě.

Na vrchol svého vězení se v duchu
bázlivě nořím, rozesílám hled
po vlnícím se pestře šumném ruchu,
v němž strmí žalář můj co slavný střed.
Korunou bílou, purpurnou i sinou
z váz drahých pyšné kytice zde kynou,
a plodů jižních mnohobarvý pych
z mis usmívá se zlatých, stříbrných;
kol tabule pak mezi hrdé muže
ve slavné černi, rukaviček sněhu
ženštiny v blesků démantových šlehu
jsou vpleteny jak pyšné, smavé růže.

Vybrané žerty, duchaplné vtipy
kol kmitají se jako lesklé šípy,
až náhle něčí ruka k posledu
po dortu sáhne — jeho krov se zboří —
a zjev můj žalostný se povynoří
vznešené společnosti pohledu
a před ní stane v syrobovém hávu —
dík za takého představení slávu!

Či chasa mravů méně vybíravých
zde žertem rozbije mou křehkou skrýš
a já z ní vyskočím, jak bídná myš
do chumle kocourů a koček dravých?!

Však naslouchejme! Jak to mlaská, srká
kol do kola, co hlad mne tuto rmoutí!
Jak bujně židle o židlici trká,
a já zde nemohu ni prstem hnouti!
Uprostřed cukru vězím v samé žluči —
Kol všechno veselím a smíchem zvučí,
ohnivá v lících plane révy krev
a slyš! teď bujný rozléhá se zpěv:

Do sklepa přišel milý host
a vzbudil čirou veselost.
Okénko jeví oknu v záři
a za ním květu šeptá květ,
tvář jasná jasné hlásá tváři,
co porosený výská ret,
vše učí se jen sladkým tónům:
Vinum bonum! Vinum bonum!
I zvony hlaholí to zvonům:
Vinum bonum! Vinum bonum!

Snad studentů hod bujný, duch můj hádá.
Však zpěv ten hrdla nevýskají mladá.
To svatba, tuším. Slyším žerty bujné,
jež slýchají se, k hostiny když sklonu
k ložnici šilhá ženich za oponu
a v hostí spánky víno tepe rujné.
Však nejsou hosté stydliví to zvláště,
jich povídačce, vtipu, hovoru
je valně třeba Martinova pláště —
ba, sněm to mistrů v tomto oboru.
Tu volný šprým smích budí neskonalý,
hned za ním jiný s chechtotem se valí,
tak v nevázané stíhají se mele
lehtavé žerty, šašky, paboňky —
buď dámy uprchly neb rdí se cele
jak nejkrásnější světa pivoňky.

Teď nohou šelestění, číší znění,
obecné těžkých křesel šramocení —
hlas pronik' z družiny, na chvilku němé:
„Nejprve tobě, otče, připijeme!"

Přec tedy křtiny! Nač bych meškal dále?
Již nesnesu tu hroznou polohu.
Ven mezi hosty vínem rozháralé —
snad zástěrou si žertu pomohu.

Přemítám chvíli — sahám po záklopu.
Však on teď připevněn. Tu rázný vzmach —
proraziv čelem liché vzdory stropu
v žaláře svého stojím ssutinách,
rozbité cukru stěny, zdoby něžné
mne pokrývají kol jak chumle sněžné.

Nic nevidím. Jen slyším, jak se kolem
vše bouří, prchá, učiněný Babel,
poháry, vázy kácejí se stolem
a výkřik ozývá se: Ďábel! ďábel!

Než já tu k řeči zdobné slova strojím:

Promiňte, dámy, páni, ctění hosté,
že nezván k vaší besedě se pojím.
Zdráv buď, ty šťastný otče, s dítkem svojím!
Nech plémě tvé jak Isakovo vzroste!

Smích ryčný zavzněl. Prohledl jsem nyní —
Nastojte! Spousta kápí, lysých hlav,
rozprchlý mnichů různolících dav
kolkolem chumelí se širou síní.
Ten žehná se, ten zraky na mne poulí,
ten v křesle smíchem nezbedným se choulí.

A otec domnělý je starý mnich
s kulatou tváří jako slunce rudé,
když v západě poslední mráčky chudé
mu bělavě se chvějí na skráních;
o palec palcem nad břichem zde točí
a slzy smíchu splývají mu z očí.

Vše vysvětleno. V cukrovém hle! stanu
tak zchromlé údy mé se octnuly
zde v refektáři otců františkánů,
slavících šumně Porciunkuli.
Na konec, spláchnuv syrobový brod,
jsem tamo zapěl s nimi o závod:

V klášteře mešká dobrý host
a budí čirou veselosť.
Okénko jeví oknu v záři,
a za ním květu šeptá květ,
ač nestojí to v breviáři,
přec na chóře to mumlá ret,
i k varhan se to druží tónům:
Vinum bonum! Vinum bonum!
A zvony hlaholí to zvonům:
Vinum bonum! Vinum bonum!

III.

Dík, pane mistře,

— s pousmáním děl
mládeže pěstoun, štíhlé prsty noře
lehounce v tabatěrky hnědý pel,
jak ptáče letem perutě své v moře —

dík za příběh, jenž bájce roven smělé,
ač znak má pravdy bezúhonné v čele.

Zejména věřím rád, že v bujném pychu
vévodil humór při besedě mnichů.
Květ veselosti bují v stínu kápí,
když vinná rosa lupeny mu skrápí.
Nesvědčíť duši lidské věčný smutek,
v ní stále mraky střídají se s jasem,
a veselosť jen výš se vzepne časem
pod žíní drsnou, pod ranami dutek.
Kdys nahledl jsem v žaltář z dávných věků —
mnich pobožný jej na pergamén psal —
a hle! květ mnohý barvitého vděku
kajicných žertů verše proplétal:

i mnohý rarach, z askétova štětce
vyklouznuv drze na posvátnou blánu,
jak opíče tam vhoup' se k nohám světce
gótických liter zlatou na lianu
a šklebnou lící hlásal v časů příval,
že mnich již dávno slabé chvíle míval. —
Než čekal jsem, že z příhody té divé
snu vyloupne se finta škádlivá.
Vždyť spánek útvary své proměnlivé
v kroj skutečnosti časem odívá.

Zpomínám noci jedné, noci žalné.
Mráz ovíval mne za varhany v kůru
a pod nohami zbožných davy valné
se v beztvárnou mi rozplývaly chmuru,
v níž svíce oltářní tak divně plály
jak bludičky, když mlhou tančí v dáli.
A bezvýznamně, jako vody ruch,
pastýřské písně šuměly mi v sluch,
ty starodávné prostoněžné zpěvy,
že vzešla hvězda nad betlémský lán,
že narodil se, narodil se z děvy,
z nebeské růže kvítko, Kristus Pán.

Jen zvykem prsty po klávesách spěly —
však myšlénky mé v minulosti dlely.

Dům nízký vidím, v hojné révy zdobě.
Na prahu jeho něžná postava,
půl děva vesnická, půl města robě,
drůbeže davy pestré svolává.
Jeť popelka to, zapomněvší skrýti
za rána dárek blahopřejných víl:

klobouček slaměný, jenž plný kvítí
na stuhách hedvábných jí klesl v týl.
Vlas prostý vlnou bohatou se lije
na pružná ramena, po jemnou hruď,
dlaň bělostná kol zrní zlaté sije
a lahodný rtík vábí: puť puť puť!
Mrak perutí se hemží v šumném plese
u nohou jejích, v jasném zápraží —
tak nejprv jsem ji spatřil, vraceje se
z vycházky ranní, s knihou pod paží
a líbezný ten obraz prostých vděků
nesmaže s paměti mé ruka věků.

Pak viděl jsem ji v jizbě polotmavé,
jak ve závoje lehké, bílé stíny
přede mnou stoudně líčko vila smavé,
na skráních majíc vínek rozmariny.
Však posléz rozptýlil ty skoupé sněhy
prst její laškovný a z pod závoje
dvě hvězdy májové, tak plné něhy,
plesaly němě: Tvoje! Navždy tvoje!
Pak viděl jsem ji, klonící se tiše
nad stinný oblouk prosté kolíbky,
v níž unešeny do snů divné říše
houpáním jejím, písní, polibky
dvě hlavičky lnou k sobě v růžném znoji
jak pod ochranným listem poupě dvojí.
Mé rámě k srdci blahou vine matku
a ret můj na jejích teď hoří rtech.
Kolíbky šelest — vrkot kolovrátku —
praskání ohně — dítek jemný dech —
bouř zimní oknem v liché řinčí zlosti —
O, božský půvab šťastné domácnosti!

A teď? — Mým dítkám v lůžka zasněžená
ukolébavku zimní vichr stená
a ženuška má v pusté jizbě leží.
Jak nevěstě jí opět závoj střeží
bělostnou mlhou vděkuplné líce —
však chladné prsty nezdvihnou jej více.

Kol hosanna! i alleluja! pěli,
zvon kovovým se v ples ten mísil rtem,
varhany jasně pod rukou mi zněly —
však duší válo temné rekviem.
Poslední smutně sestupuji s kůru
a potácím se sněhem k domovu —
tisíce světel hraje po azuru
i po bělostném země příkrovu.

Má jizba plna stříbrného jasu,
že paprsků mi jeví klidný ples
list myrty každý ve drahém tam vlasu
i svatých obrázků těch pestrou směs,
jež snesla soustrasť na tu mrtvou vnadu,
jak suché lupení dech listopadu.

K mrtvole sličné v kolena jsem klesl
a ruku její chladnou ke rtům vznesl.
Nadarmo žhoucí vláha na ni padla —
již neokřeje lilie ta zvadlá!

Což na věky již spjata ledným chladem
ta miloteplá druhdy, hebká pleť?
Ni jeden ještě stisk? — A ruka pádem
zazněla temně v žalnou odpověď.

*

Jen jednou, ještě jednou zbuď se, milá,
tvůj druh tu zoufá — a ty klidně spíš —
vždyť jsi mi věrnou těšitelkou byla —
zda žalostné mé prosby oslyšíš?!
Ať kdekoli tě tají duchů sídla,
té prosbě neodoláš, buď kde buď:
jen jednou ještě odlož hvězdná křídla
a vrať se v tuto mramorovou hruď,
jen jednou ještě v tichém, krátkém vzdechu
otevři pro mne oči blankytné,
a libým rtem mi šeptni pro potěchu
jediné slůvko lásky soucitné!

Tak volal jsem — leč stínů jenom roje
po tváři její v tajném hrály chvění
a na rtech usmání, v němž zastihlo je
anděla smrti chladné políbení.

Za rána teprv dovedli mne k loži —
toť byl můj štědrý večer, hod můj boží.

Míjeli dnové líným, hluchým krokem,
bez cíle, vděku rok se střídal s rokem.
Jak báje rek, mdlým okem touže k rovu,
jsem přikován pněl k žití pusté skále,
vzpomínek dravci obletován stále,
již ránu mou vždy rozdírali znovu,
mé síly chably, skrovný statek hynul,
květ každý uvádal, kam krok se šinul,
pošmourných askétů jsem přijal mravy,
hled lidský míjel, řeči souzvuk jarý

a skrytě pěstoval jen bol ten dravý,
jenž v srdce moje zatínal své spáry.
Později v knihách úlevu jsem hledal.
Zejména rád jsem vědy perutí
v nesmírné světů prostory se zvedal,
v zářící slávu nebes klenutí,
nad tento svět, jenž ve kvítí svém hluchém
i s mravenčím kol něho lidstva ruchem
mou hruď jen steskem plnil, nechutí.
Leč kdy jsem bádavými vědy zraky
rej světů známých vyměřil a sčet'
až po nejzazší bledé stálic mraky,
kam ducha lidského se vznáší let,
kam v závratných se čísel vine šiku,
let myriády měře v okamžiku,
a kdy jsem představil si sbor ten celý,
tušených světů spoustu veškeru,
jak nespočetný písek, zlatoskvělý
v nesmírném velemoři étheru
i jiných světů myriády k tomu
co pouhý prášek v kosmu šírém dómu:
přec bez potěchy vracel jsem se k zemi —
vždyť v obrovském tom hmoty pantheónu
jsem darmo hledal, kde tam perutěmi
můj anděl kývá v toužném hlavy sklonu.
Ze spousty knih jsem těžké zdvihal skráně
a raděj pod oblohu živou spěl,
kde často s milosrdné nebes báně
útěcha, jíž jsem v knihách nenašel,
v podobě luzné sechvěla se ke mně
po mostě stříbroskvoucím, mléčnou dráhou —
tu kolena jsem nížil k prachu země
a srdce pookřálo zraků vláhou.

Byl štědrý opět večer. Z jizby pusté
mne vypudil roj temných myšlének
do spousty sněhu, metelice husté.
Jí kmitala zář jasných okének
pod bílých krovů ledovatým svahem
jak očka dětská, jiskřící se blahem.
Ples šuměl po vsi — chvíli zazněl náhle
přeletem saní zvonec, dívčí smích —
a do hlaholu zvonů zněly táhle
radostné zvuky rohů pastýřských.

Leč já jsem prchal z radostného ruchu
bez cíle sněhem ve kraj zatmělý,
až hlahol zvonů zasínal mi v uchu
jak andělských jen křídel ševely,
nesoucích pokoj dobré vůle lidem;
též má se hruď tu naplnila klidem.
Zrak vlhký s tichým pozoroval sněním
hvězdiček bílých dovádivý rej,
jenž nesčíslným jemným políbením
mi rozpálený chladil obličej.
Sníh padal houšť. Však přál jsem si té chvíle
by bez ustání takto padaly
na hlavu mou ty chladné hvězdky bílé,
by pozvolna se v rubáš spřádaly
a pochovaly jemně pod závějí
hruď sirou bez potěchy, bez nadějí.

V tom náhle sněhu tanec třepetavý
lehkého stínu chmuru tajemnou
objevil zraku; jemný obrys hlavy
pak zřetelně se mihl přede mnou.

A jasněji se jevil, určitěji,
až rázem hlavinku jsem poznal — její.
Těch kadeří jsem poznal světlé vlny,
milostné tílko, lehkou chůzi víl,
klobouček slaměný, jenž květů plný
na stuhách růžových se svezl v týl,
tu dívku půvabnou, jak první jitro,
když ozlatilo rajských palem sbor. — —
Nesmírným blahem zachvělo se nitro,
až slzou trysklo vlnění to v zor.

V tu chvíli zapomněl jsem, že to robě
v mou paní rozkvetlo a zvadlo v hrobě.
Vše prchlo z paměti a v blahém zdání
jsem za dívenkou spěl, jak v dávný den,
kdy poprvé jsem stezkou chvátal za ní
a dostihnout ji váhal roztoužen.
Ta stezka tehdáž v olší ranním stínu
k tichému luhem vlnila se mlýnu.

A vše tak nyní. Vánice ta krutá
v zelený kolem změnila se luh,
v němž nesčíslná září očka žlutá
a sněžných motýlů se hemží ruch,
jímž pěšina se vine do dálky
pod lehkou nohou vábné rusálky.
Však běda! V mihotavém nyní chvění
podoba něžná bledne, rozplývá se.
I spěchám blíže — sahám v roztoužení
po roucha prchavého siné řase —
tu ke mně obrací se ladná víla —
ne dívka již — zjev paní vděkuplný;

kol údů ztepilých jí sněžné vlny
vlající závoj lehce rozestýlá
a s tváře bledé, jež se ke mně kloní,
zář očí krásných těšivě se roní.
I roste, roste ve hvězdné až kraje
postava vzdušná, hasnouc pojednou,
jak mlha závoj třepetavě vlaje
v oblasti šíré vlnou průhlednou —
již jen ty oči v rozplynulé tváři
od nebes ke mně sklánějí se v zem —
teď hvězdy dvě tam vysoko jen září
nad bílé střechy chudým obrysem.

Okénka světlého se chytám rámu
do sněhu klesnuv před neznámým krovem,
jenž nade mnou hrá kmitem jasných plamů
v ledových ostnů věnci křišťálovém.
Tu poznal jsem, že k cizí kamsi chatě
jsem polospánkem objat zabloudil
sněživou nocí — jiný řek' by svatě,
že choti duch jej tamo přiloudil
z úmyslů tajných, lásky puzen plamem,
přioděv těla vzdušného se klamem.

V okénko hledím. Jizba nízká, skrovná
a přec tak vábná, plná drobné zdoby,
již ruka pilná schraňuje a rovná, —
mi připomíná zašlé s chotí doby.
Nádobí čínské, lože povlak sněžný,
mech v okně kyprý, na něm Betlém něžný,
na skříni jablek uzardělých řada —
vše, jak to mívala choť moje ráda!

Strom vánoční se hvězdičkami kmitá
a zlatý ořech kývá s každé snítky,
do stínu jeho milostné dvě dítky
peřestá vábí hříčka rozmanitá.
Stařenka šedovlasá scvrklou dlaní
v krabice sahá tajuplnou skrýš,
a před lesklá jich očka v usmívání
báječnou Liliputu kouzlí říš
z nizounkých postav, obydlí a stromů,
máť sličná opodál se těší tomu.
Přec není bez chmury ten obraz jasný:
postavu paní mladé ovívá
truchlivou vlnou černý hedváb řasný
a její hled se nyní zarývá
nad lože v obraz, obestřený flórem,
v uvadlých nezabudek věnku sporém,
rty, řasy paniny se jemně chvějí
a slza vytryskla teď v líce její.

Jí zajisté též schází bytost milá
k vánoční besedě — a křeslo páté,
jež nyní slzíc k stolu přistavila,
zpomínce jistě zasvěceno svaté.
I prostřeno má vedle krásné paní
před židlí tou neviditelný host,
jenž duchem jistě z nadzemí se sklání
v tu svatonoční tichou společnost.

Pojednou vstala paní, vztáhla ruku,
hled zakotvila v okno ztrnulý,
vzkočily dítky obě v plesném hluku
a z jizby o překot se hrnuly.

Jásavé „tatínek!“ se v cupot mísí
a již ti šotci na šíji mně visí.
Máť sličná za nimi se kloní s práhu. —
Což činit? Do teploučké vcházím koby
a dím, kdo jsem a co té svaté doby
sem hustou vánicí mou vedlo dráhu.
I slyším navzájem, že v blízkou ves
jsem zbloudil k chudé po lékaři vdově.
K večeři zvou mě. Díky! Zvou mě nově,
bych zhrdavě jim spaní neodnes',
a na obrat již ruka švarné ženy
plášť s ramenou mi snímá posněžený.

Na křeslo u stolu mě nutí prázdné.
I přisedám — ves odpor na rtu vázne.
Polévka vonná přede mnou se kouří,
bych poohřál se po sněhové bouři.
A musím vyznat, po drahné že době
lahodná prósa dobré kuchyně
mne opět jednou podmanila sobě.
A brzy jak ve vlastní rodině
jsem seděl v lidiček těch cizích středu
u kamen praskavých. Jak stříbro ledu,
jež drobnou perlou ve vlasech mi tálo,
i srdce mé se zvolna rozehřálo.
Já o choti, o mrtvém ona muži
jsme mluvili, v hovoru svěží vínek
jsme natrhali s keře upomínek
tak mnohou bělostnou i černou růži.
I žertů pak jsme rozzvučeli zvonce,
na rubu šachovnice hráli mlýnek,
ořechy louskali a konec konce
punč zakouřil se z útlobokých sklínek,

V má ramena se kloní s obou stran
hlavinky dítek jak dvé klasů váním.
Spí stařena. Již čas, bych s děkováním
opustil vděkuplný tento stan.

K domovu kráčím. Čisto září nyní
hvězdnatá obloha a řízou sněhu
na spící krajině se klénot jíní
v bezčetných jisker jasném blýská žehu.
Však také v duši mojí hravý jas
teď rozptyloval těžkou žalů chmuru,
a když jsem o půlnoční seděl zas
nad zbožným davem za varhany v kůru,
tu zasáhl jsem jaře do kláves,
že chrámem zvučný rozlehl se ples
a slavně hlásal s pastýřskými zpěvy:
že hvězda vzešla nad betlémský lán,
že narodil se, narodil se z děvy,
z nebeské růže kvítko, Kristus Pán.

A konec víte. Za rok na sanici
od vísky nedaleké v naši ves
s rolniček smíchem, sněžnou plískanicí
jsem štěstí bývalé si domů vez'.

IV.

V tom vojínova berle ranou silnou
dopadla na stůl, pozor budíc všech.
Leč naznačiv tak náladu svou sdílnou,
rek jednonohý dlouho pestrý měch
před sebou rovnal, plnil dýmku líně,
očima koulel v husté brvy stíně,
ssál dýmky vonný dech, ssál volně znova,
než s dýmu mrakem vypustil ta slova:

Hle, jak pan učitel nás pěkně bavil
příhodou zimní, prostým věcí sběhem,
jak na katedře slovo k slovu stavil
a mluvil dél, než tehdá bloudil sněhem!
Pa — naše zima! Směšné! Páni drazí,
konejte pochod, jak náš konal pluk,
Tyrolskem k jihu, dolů za Inšpruk,
v italskou stranu přes Alp sněžné vazy —
pak teprv zvíte, co jsou zimní mrazy!

Až laviny se budou kolem řítit
a ledovce vám cestou rudě svítit,
až spatříte, jak v ustrnutí sklenném
umrzlý vodopád se skály visí
a ledu škraloup naleznete kdysi
na polévce své v kotli nad plamenem,
až ruka přimrzne vám k pušky kovu,
nad kámen komisárek ztuhne v pěsti
a zpláčete-li touhou po domovu,
jen hráchy ledu lícem pozachřestí:
pak teprv nosy vaše fialové
skutečné zimy zvětří rodný stánek
a naše mrazy noční tříkrálové
vám promění se v teplý jara vánek.

Však za to dole na lombardské pláni
plamenná obloha nad smavý kraj
jak žhavá klenba safíru se sklání:
kam pohled sahá, zemský vidíš ráj,
od stromu k stromu réva věnec vine,
s oranžů zlatem snoubí hrozny siné.
Jen jedno vzpomínku naň sladí málo:
že podívání to mne — nohu stálo.
Jak vše se přihodilo, povím hned,
ač s pravdy pouze vděkem, bez ozdoby.

Rád myslí zalétám v ty krásné doby,
když otec Radecký nás k slávě veď'.
Maršálek taký nezrodí se zas!
Když před bitvou tak vstoupil mezi nás
a laskavě jen začal: „Dítky moje —"
hned rty se třásly, zrak nám slzou tál,

od pluku k pluku valným mračnem voje
vzdychání, slza šířily se dál,
až naposled se kolem v jednu notu
armáda celá dala do vzlykotu.

Však za to — huj! — když kynem jeho dlaně
armáda naše v plném blesku zbraně
za polnic vřesku, bubnů víření
rozpjala křídla k vítěznému letu:
tu dychtil každý po krvavém střetu
jak po veselém plesu hýření.
Tu mohli šumaři ti vlaští znáti,
jak má se na válečnou basu hráti,
jen jednou vesele jsme břinkli v strunu —
hned Carlo Alberto se skácel s trůnu.

Šestkrátstotisíc čekalo nás Vlachů
v lombardské pláni — málo bylo strachu.
Našinců vojsko spatřilo je rádo
jak hejno lačných vlků jehňat stádo.
Však tři dni plné bitva burácela,
děl hudbou hřímavou se chvěla zem,
po kopách mrtvá padala tam těla
jak ve žní době klasy pod srpem.

V den třetí poklesl též smrtnou kulí
náš plukovník, všem drahý. Na mém klíně
umíral tiše, v libém révy stíně.
Chtěl ještě poslední svou napsat vůli —
přinesli buben, papír, péro vraní —
za inkoust posloužila rudá krev:
tak sepsal závěť třesoucí se dlaní
a naposled rtem bledým pozachvěv,

hasnoucím okem projevil mi přání,
bych pečoval o kšaftu vykonání.
K přísaze zdvih' jsem ruku. List pak v botu
jsem zatím schoval větší pro jistotu.
Hned na to bitvy vlna v prudkém toku
k nám přikvapila — všechno couflo v zad —
jen já jsem po jednoho druha boku
příboji nepřátel zlý odpor klaď.

Vůz žebřinový, s klisnou v předu statnou,
od něhož pán před bitvou prchl v dáli,
nám v tuto chvíli službu konal platnou.
V něm s puškami jsme za žebřinou stáli
a tak se vznítil bojovný náš zápal,
že záhy řady útočního sboru
se proměnily v mrtvol děsnou horu,
po níž se zadní pracně vzhůru drápal.

Nadarmo spousta velkých, malých kulí
nám kmitala se bzučíc kolem zraků
jak chroustů roje v létě za soumraku,
a děla hřměla — stáli jsme jak z žuly.
Již již nám vítěznou den kynul slávou,
tu náhle kůň se boje splašil vřavou
a tryskem — běda! — unášel nás z místa,
kde vítězství se smála čáka jistá.
Než zkrotili jsme prokletého koně,
vůz na zad odnesl nás tisíc sáhů
a nepřátel roj, volnou spatřiv dráhu,
v před za námi se valil v prudkém honě.

Náhodou soudruh ke mně shlédl stranou
a náhle vykřikl: „Chval duše boha!

Mně zdá se, hochu, že ti schází noha!"
Přihlédnu. — Ďáble! — Nemluvil řeč planou.
Ta tam je noha! Levá chybí v páru,
dělovou koulí v letu odňata.
Já necítil to v boje prudkém žáru —
teď teprv hlodá bolesť proklatá.
Ďas měj si nohu! Hůř mi srdce bije,
že v botě na ní testament se kryje.

Tam kdesi zůstal v nepřátelském roji,
jenž hučí blíž, jak moře ve příboji.
Přec nohu z něho vyloviti musím —
s odvážnou myslí podnik slavný zkusím.
Druh udatný a věrný k mému přání
na záda silná vzal mne bez váhání
a takto dýmu mračnem, deštěm střel,
levicí hrdlo jeho objímaje,
pravicí ocel z pochvy vynímaje,
v nejhustší zástup nepřátel jsem vjel.
Sem tam se v jejich mrak můj palaš hřížil,
a jako blesk se s jejich zbraní křížil,
již nohu svoji na zemi jsem shleď
a pod paždí ji bleskurychle zveď.
Však tu — ó běda! — druh můj k mrtvol řadu
pode mnou klesl, objat smrti nocí,
a já tu s šavlí, přelomenou v pádu,
na trupu jeho ležím bez pomoci.
Již odevšad se nad mou holou skrání
palašů smrtná blýskavice sklání.

Však náhle v poucouflém vrahů roji
sám — Carlo Alberto přede mnou stojí

se štábem svým. Náš kousek zoufalý
mu dalekohled jevil z povzdálí
i přicválal, by za mou chrabrost skvělou
zpět propustil mě k našim se ctí celou.

Tak o jedné jsem ze slavného boje —
pod paždím nohu — k našim připutoval
špalírem všeho Albertova voje,
jenž přede mnou ves řadou salutoval.

Kšaft odevzdal jsem. Ale noha moje
s vojenskou slávou byla pohrobena
na místě samém hrdinného boje.

Mramoru deskou hrdě ozdobena,
mohyla tamo zlatým písmem věstí,
jak uměl Čech tam hrdinně si vésti.

Nechť cizí hrouda nohu mou tam víže!
Však shledám se s ní, páni, jednou svatě,
až přehlížeti bude světa kníže
armádu velkou v dolu Josafatě.

V.

Teď hostinská, v kruh zasedajíc hostí,
pustila uzdu bystré výmluvnosti:

Což, strýčku, schází vám — krom této nohy?
Hůř' skončil žití běh váš soudruh mnohý.

Když zájezdní jsme měli hospodu
na říšské silnici, tu povoz bídný,
jak snědých cigánů byt nepoklidný,
nám přiklepal se kdysi ku vchodu.
Pod jeho nápravou se kolébala
svítilna vetchá s žerdí strakatou,
nad polámanou obručí se pjala
děravá plachta s hojnou záplatou
a v předu budil váhavými kroky
chraptivý zvonec koník chudoboký.

U našich vrat se ztajil skřipot kol,
však nikdo s vozu nešinul se v dol.

Jen malá ručka okraj plachty zdvihla
a pod ní, s cetkou v čele bezcennou,
bělavá dětská hlavinka se mihla
pod rozedranou čapkou červenou,
jak pod lupením sprchlých růží planých,
ve věnci cůpků polorozpoutaných.

Můj posléz' k vozu přistoupil. O, běda!
Ztrnulým okem hleděla mu vstříc
ze stínu plachty nehnutá a bledá,
šediny stříbrem ověnčená líc —
tak leželo tam na peřesté truhle
v hulánském plášti tělo kmeta ztuhlé.

Až slzou polil nás ten obraz bídy!
Tvář poznali jsme starce invalidy,
jenž jedním létem ztrativ za moru
své syny oba, stáří podporu,
i manželku svou, příbuzenstvo celé
až na jediné vnouče nedospělé,
umělou rukou, zdětinštělý kmet,
dřevěných loutek urobil si sbor —
až podiv byl, jak pěkný měly vzhled,
hýbaly rtoma, otáčely zor —
a povoz přikoupiv za jmění trosku,
s hezounkou vnučkou potloukal se světem,
hrál Fausta s ďábly, Horiu a Glosku,
k úsměvu starým, k vytržení dětem.

Však nyní Pán, jenž v tomto zemském důle
s vysosti nebes na nitkách své vůle
nás loutek chabých řídí životy,
ukončil rázem jeho trampoty:

*

kmet ke svým loutkám cestou sklonil šíji
a žití dohrál smutnou komedii.

Starcovo tělo složili jsme v síni
a v jizbu vzali děcko. Leč co nyní?
Z večera u nás tlupa sousedů
se shromáždila v hlučnou besedu
a pronášela za džbánkem své zdání —
co moudrých rad tu bylo na vybrání!
A často spěly hledy přítomných
za kamna v kout — jak věž tam stála věru
zelených kachlů, hladkých, ohromných —,
kde na lavičce podezděné, v šeru,
sukénkou přioděna pestrou, kusou,
hlavinku na klín pochylujíc rusou,
sirota po loutkáři — ubožáček! —
seděla schoulena, jak v bouři ptáček.

Jen můj si mlčky v hostí kruhu jarém
s čepičkou zahrával, jak způsob měl —
tu čepičku jsem ušila mu darem,
když o námluvách k našim docházel:
z modrého sametu vám byla celá,
na vrchu hvězda z perliček se skvěla
a zlatý třapec splýval do předu —
tak chodil mlčky vřavou sousedů,
až náhle čepičku svých prstů zbavil
a způsobem svým drsným klidně pravil:
„Eh, jaké řeči! Pohřeb vezmu na se
a pro vyžle pás můj se neukrátí.
Snad najdou kupce kůň a hamparátí,
pak s nebožtíkem účet vyrovná se.“

A tak se stalo. Přivykalo robě
Lidušce mojí. Podobna si v líci,
ta dítka obě, zdravím jen se rdící,
jak spářené dvě třešně lnula k sobě.
I zdomácněla u nás sirota,
za krátko uschly slzy pro dědečka
a z toulavého při něm života
jen dvě jí věci nešly ze srdéčka.

Z těch první byla klisna vyzáblá,
zmořená tahem, stářím ochablá;
dívenka sirá ubohé to zvíře
kochala něhou, nepodobnou k víře.
K ní do stáje se kradla každé chvíle,
pamlsky různé schovávala pro ni,
svou „princeznou" ji nazývala mile —
snad přezdívka, jíž loutkář dával koni.
I byl to pohled zvláštních půvabů,
když siré děcko, vlezši do žlabu,
objalo ručkou klisny hlavu sivou
a pohrávalo s chudou její hřivou,
ji tisklo, hladilo a celovalo,
svá tajemství s ní šeptem sdělovalo,
a když kůň starý okem velkým tmavým
pod řasou bělavou k ní tiše zřel,
jak rozuměl by slovům jejím žvavým,
a lásku láskou němě oplácel.

A vedle koně láskou výstřednou
v ní kotví loutky, v truhle okované
na půdě naší zatím uschované.
Tam přistihli jsme děcko nejednou.

jak za truhlicí sedíc otevřenou
společnost pestrou z její útroby
v sukénku stěhovalo rozestřenou,
jak hýčkalo ty němé podoby
na loktech svojich, jak si s nimi hrálo,
jak těšilo se z jejich skvoucích tret,
k nim rozmlouvalo, jich se vyptávalo,
pak odpověď jim kladlo v němý ret
té každé loutky přiměřeným hlasem,
Kašpárka sopránem a Fausta basem.

Tak prošla zima. V kraj se díval smavý
hor slavný zástup, bílých čapek prost,
však s jejich boků přivalil se dravý
se zlobným hlukem do nížiny host:
potůček tichý vzkypěl jarní vodou
a na řeku si zahrál s naší škodou.

Leč za to na dvorek mi plnou dlaní
rok tento sypal boží požehnání.
Jak fazolí se z vajec vyklobalo
kuřátek pestrých na pět ošatek
a mračnu zlatému se podobalo
kol matek bílých plémě housátek,
že pouhá vzpomínka mi radost činí —
vždyť nejkrasší to pohled hospodyni!

I dětem ples byl z toho nemalý.
S housátky po lukách se toulaly
a s písněmi si v kadeř pletly vínek
z měsíčků žlutých, bílých konvalinek.

V tu dobu chlapík divné postavy
k nám zavítal. Pod čapkou s dlouhým pérem
vlas divoký se snoubil s vousů šerem
a z boty palec dral se zvědavý.
Byl poběhlý to školák, hanba rodu,
jenž s tuláky a cigány měl shodu,
žil jako ptactvo, kvítí v písmě svatém —
ač polních lilií se neskvěl šatem.
Když časem v sousedů se octnul davu
a chmeloviny duch mu vznítil hlavu,
tu vesele mu temné oči hrály
a v líci snědém smál se každý sval,
tu žití svému hlučné vzdával chvály
a šťastným sebe filosofem zval.
Tu v rozedraných pantalonech hledal
groš poslední a říkal v pustém smíchu,
že za všechnu by jmění, slávy pýchu
a všechnu světa učenost jej nedal;
svět knihou nazýval a lidstvo moli,
co prý se živí z plísně její blány,
však liter neznají, jež na ní psány —
nu, z krátka: řeči, jak je blázen volí.
Latinská slova vplítal do těch šplechů,
až čelo pokleslo na vlhký stůl:
rád býval proto viděn v mokrém cechu
a bosým filosofem v kraji slul.

Však nedávno mu po zemřelém strýci
dědictví jakés malé připadlo.
I přicházel k nám, vážnost čirou v líci,
by koupil sobě loutek divadlo.
Můj smál se, svolil. Litkup s hosty pili —
co žertů, šprýmů tehdáž natropili!

Filosof bosý v koutě za kamny
hned první hostům dával představení.
Smích otřásal tu jizbou náramný!
Co blázen tropil, není k vypravení:
ty šprýmy divoké a změny hlasu,
rej pestrých loutek v šumném poplachu
nu právě, jakby tuto drobnou chasu
byl náhle posed' zástup rarachů.

Pak truhlu s loutkami na vozík snesli,
vyvedli starou klisnu ze stáje —
nerada kráčela od plných jeslí! —
a nový loutkář vyjel do kraje.

Po chvilce Lidka sama do vrátek
vehnala zlaté mračno housátek
a hlásala, že běží s pláčem, křikem
silnicí družka její za vozíkem.

Můj hned se vypravil, zlou tuchou jat,
bláhové děcko nazpět přivolat.
Již nad silnicí křídlem hnědým, jemným
vypudil soumrak zlatou záplavu.
I spatřil na ní za povozem temným
letící v dáli drobnou postavu.
A právě tulák s chechtem koně švihl,
že daleko vůz odnes' jeho cval,
sirotek s nářkem ručky za ním zdvihl,
upadl, povstal, plačky běžel dál.

Můj darmo volá. Děcko chvátá dále,
ač hrkot vozu ve tmě usíná,

klopýtá v běhu, padá neustále,
a vstává opět, náruč rozpíná,
za vozem volá, daleko se tmícím:
„Ach, princezno! Mé loutky! Princezno!"
žalostným hlasem, srdce zrývajícím:
„Ach, princezno! Má zlatá princezno!"

Již soumraku ji halí křídlo sivé.
Jen „princezno!" zní temnem, „princezno!"
volání táhlé, žalné, úpěnlivé:
„Ach, princezno, ach, princezno — o — o!"

Můj dal se v běh. Štve zlá ho myšlénka:
Vod rozpoutaných šumy k němu vanou —
tam urván most — vůz jistě dal se stranou —
leč ku předu snad letí dívenka.
Teď rázem ztichlo volání to žalné —
jen vody pod nohou mu šumí valné.

Děs ve zraku, bled jako mrtvý v hrobě
se posléz' vrátil, svolal chasu k sobě,
lucerny, bidla vzali ku pomoci
a vydali se za ním v temno noci.
A přinesli ji. Ležela v mém klíně,
stín věčné noci majíc na víčku,
a v čele věnec žlutých měsíčků,
jejž uvila si před tím na lučině.
Však smrti okamžik jí blahočinně
zanechal úsměv sladký na líčku:
Snad myslila, když v hloubnou vodu divou
vnořila prsty, že se probírá
milého koně plavou chudou hřívou;
snad viděla, když vod ji semkla tůně,

jak známá truhlice se otvírá
a loutek dav se schází v jejím lůně.

Však nebožtík můj často s těchto chvil
zasléchal v noci, sen když míjel řasy,
hlas děcka volající, táhlý kvil,
jak tehdy v srdce hluboko se ryl,
a já, když někdy pozdějšími časy
filosof s loutkami k nám zabloudil,
těch loutek vrtění a třepotu
a šibřinkám jsem nemohla se smáti;
neb vždy jsem v duchu malou sirotu
v nevinnou náruč viděla je bráti.

I teď ji vidím, úsměv na líčku,
v kadeři věnec žlutých měsíčků
a řku: Můj bože, kolik divných bájí
i v malém dětském srdéčku se tají.

VI.

Pojezdný kadeř v purpurové skráni
si zlatou, podezřelou opravil
a nad mohutnou břicha svého báni
k tichému mlýnku palce sestavil,
mžouraje smavým okem v řase bílé,
rty potom otevřel — Leč této chvíle
ctihodná krčmy paní s lepou dceří
od stolu prchla za ochranu dveří,
a pojezdný, tam vztáhnuv ruce obě,
v žertovné káral uprchlice zlobě:

Ženštiny zbrklé! Dávají se v let,
jak hýkadlo by sedělo jim v týle,
a já chtěl historku jen vyprávět
tak nevinnou, jak poupě růže bílé.

Či nevinnou tak historie není
prvního dívčích ústek políbení?

Jest ovšem dávno tomu. Byl jsem švarný
let sedmnácti mladík lepotvárný.

Tu jednou otec — pojezdným byl taky —
s vážnými ke mně zahovořil zraky:
Můj synu, rosteš jako bujný chmel;
již věru čas, by úponky tvé zpupné
postříhal kolkol umný pěstitel
a meze vykázal jim nepřestupné,
bys těsně uvázán na kázně kůl
k zdárnému cíli snaživě se pnul.
A proto v zámku po včerejším honě
jsem zmohl mocí přímluvného slova,
že lipovský tě vrchní blahosklonně
do praxe přijme. Nuže, do Lipova!

I jel jsem zvolna na pryčce tam panské,
přímluvné v kapse psaní velikanské,
z nankýnu maje krásné pantalony,
s knoflíky zářivými siný frak
a kolem čela rusý, libovonný
kadeří pálených se vlnil mrak.

Pan vrchní — tehdá byl to kníže pravý —
mne přijal vlídným ukloněním hlavy
a důstojně se za obšírný stůl
v lenošky spustiv hedbáv zlatotkaný,
bych usadil se v křeslo s druhé strany,
mně blahosklonně rukou pokynul.

Však zdálo se, že mdloby jakés tíže
mu pohyby a sdílný jazyk víže.

Mnul sobě čelo, uzardělé temně,
a mnohokrát mu prudké kývnutí
malátné hlavy, náhlé zívnutí
řeč přetrhlo, již takto bručel ke mně:

O, hospodářství, drahý muži mladý,
má mnohé vzácné, utěšené vnady.
Však třeba při něm pilné činnosti —
horlivé — nikdy neumdléva — jící —
a především se spolků, pitek stříci,
jež hubí pružnost, vodí k lenosti —
poslední v lože — první k práci denní —
spát maličko — —

Tu zvolna hlavu nížil
a k podpoře jí na stůl ruce skřížil,
jak by se nořil v němé přemýšlení.

Ba v myšlení byl zabrán přehlubokém.
Já marně čekal, hledě teskným okem,
kdy pozdvihne svou hlavu z dumy clon,
až poučil mne harašivý ton,
jak pila, kmenem vesele kdy bzučí,
že sen ho pojal pevně do náručí.

Což nyní počnu? Marné zakašlání
a jinak vzbuditi jej, úcta brání.

Tak dlouhý čas tu sedím v rozpaku,
mačkaje bílé rukavičky sňaté
a na spícího zřím, na květy zlaté,
jež za ním na hedbávném povlaku

lenošky modré ozdobně se vinou,
na bílé třapečky, jež kol ní kynou.

Tu dveřmi za leноškou znenáhla
zvědavá hlavinka se protáhla
a párek očí, smavě blýskající
pod temnou řasou lehce vypjatou
v dívčiny něžné filigránském líci,
těkavě bloudil tichou komnatou.

Dál, dál se klonila tvář zvědavá,
až posléz, plna mladistvého kouzla,
lehounkým krokem do komnaty vklouzla
v obleku zdobném útlá postava.
Jak na zjev, o němž bdícímu se sní,
jsem na ni hleděl, ana přichvěla se
k lenošce modré, shýbla líčko k ní
a s úžasem je směšným zdvihla zase,
jak něžný prst pak majíc na rtíku
na špičky tělo lehce povypjala
v růžových trepkách, zlatých špalíků,
a ke mně srnky půvabem se brala.

Bych odpustil, mne poprosila tiše.
Že otec kvasil po včerejším honu,
dnes na oběd též mnohé požil číše.
Tak šeptala mi v jemném hlavy sklonu
s laškovné tváře odhrnujíc v zad
volného vlasu kaštanovou clonu.
Pak vedle mne — jak hostitelka snad
chtíc otce nahraditi po dřímotu —
si přistavila křeslo bez šramotu.
I byla-tě to malá koketa.

jež tvářila se, jakby nohou celou
již byla vyhoupla se do světa
a dámou byla na vše vychytřelou,
ač sotva patnáct jsem jí hádal jar.
Však má též mysl snažila se všecka,
bych kavalíra přijal celý tvar.
Tak nevinné dvě duše, polou děcka,
jak pastýřský pár malý na obrázku
jsme dvorně bavili se na vzájem
slov lichotných a vtipů turnajem.

Tak šeptali jsme spolu mnohou zkazku
až div, jak náhle jsme se spřátelili! —
tak smíchem tajeným jsme ševelili
a v přitlumené mele rozpustilé
jsme tiše hráli, jak dvě myšky čilé.
Dívčina roztomilá k posledu
přinesla šachy v naši besedu.
Byl pravý div to řezbářského díla:
Figurky nesla ze slonové kosti
vonného dříví plocha černobílá
a práce figur plna umělosti.
Tak loudivě a svůdně ke hře zval,
jak vábí k tanci vyzdobený sál.
Však ruka má vždy bez rozmyslu hmátla
v těch figur dav, já pramálo jsem dbal,
že královnu mi bujný koník vzal —
vždyť jiná královna mi hlavu mátla.

Můj zrak se toulá po hlavince její,
postavě něžné, vábném obličeji.
Obzírám kadeř, v jejíž hnědé vlně
nad skrání měkké ustlala si lůže

skropena rosou plná bílá růže —
jak tento květ jí sluší čaruplně!
Zřím ouška lem, jenž rdí se pod kadeří
jak skromná jahoda pod větve šeří.
Zřím s povzdechem na bílou, pružnou šíji,
na čela nezkalený slunný běl,
na očí třpyt, jež z pola řasy kryjí,
na rtů a líce červánkový pel,
jenž do žertu mne nepřestává zváti
svým jarým úsměvem. Však já jsem ztich'
a jí též na rtu zanik' šepot, smích
a nevím, jak jsme přestali pak hráti.

O, bože můj, když srdce mladé schvátí
sladkého pudu první zaplání,
jak v růžné mlze svět se oku tratí
a krev se perlí vínem do skrání,
jak čarovná to hudba v uchu zvoní
a z oka slza rozkoše se roní!

Co vyváží tu číši blaha plnou,
když poprvé se ke rtu skloní ret
a duše v duši splývá snažnou vlnou!
Ten se rtů dívčích utržený květ
s líbezným pelem čisté poesie,
v němž rosa jitra lidského se třpytí,
je králem všeho pozemského kvítí
a krásnější též nebe sotva kryje.

Nuž, přestali jsme hráti. Ruka moje
jí na šíji se octla, nevím jak,
a náhle úchvat milostného znoje
mi tělem zachvěl, mlhou zastřel zrak

a ret můj hořel v příštím okamžiku
na jejím drobném, chvějícím se rtíku.

Než v této blahé zapomnění noci
nás šramot probudil. A ve hrůze
do hněvných lící procitlému otci
jsem tupě zřel, jak ve tvář Meduse.

Dívčina prchla. Na můj kleslý znak
však hrom svůj vychrlil ten hněvu mrak.

Taková praxe — zvolal vrchní v zlobě —
by nešla k duhu mně ni mojí dceři.
Zpět domů putujte a v prvním keři
hned metlu notnou uřízněte sobě!

Tak žalostivé na konec má znění
ta historka o prvním políbení.
Přec v paměti ji budím mnohokrát;
vždyť jara člověk vzpomene si rád,
když po strništi hvizdne chladné vání
a listy žluté s větví padat počnou —
Však zbytečného nechme rozjímání
a vy tam, šumaři, zahrajte skočnou!

VII.

Ach, pane, — šumař zasmušilý děl —
mně ze strun, žalnou rozladěných sudbou,
duch veselosti na vždy uletěl.

Byl čas, kdy jarou zvonívaly hudbou,
kdy smutek duši mé byl řídký host.
Ač otce svého nepoznal jsem jméno,
ač sirotek, vesnici za břemeno,
jak planý chmel jsem nevázaně rosť;
ač osud uplétal již dětské skráni
ostnatý věnec zloby, pohrdání
a jediný mne těšil vlídný zjev —
stařičký učitel, jenž ze soustrasti
naučil hocha pérem, smyčcem vlásti;
ač v době jinošské, kdy mladá krev
za břehy kázně vykypěla žhavě,
ničemou mladým zval mne pohrdavě
vesnických mravokárců svatý hněv:

přec veselou jen znaly housle moje
a bez závisti jasný stíhal zor
vířící plesně pod věncovím chvoje
děv, hochů vyfintěných šumný sbor,
ať s hůry na houslistu v koutku zřeli —
já byl jsem sobě víc než dav ten celý.

Tu jednou ve sboru těch dívčích lící
sokyně nové zjevila se tvář,
nad všechny zdobou, půvabem se skvící
jak v roji hvězd jitřenky libá zář.
Zrak blankytný se v temné řasy kmitě
k dukátům ňader klopil rozpačitě,
ruměnce dech se po líčku jí střel,
jak na ovoci sladkém růžný pel.
Tak stála v dívek závistivých davě,
poprvé tance ždajíc ostýchavě.
Však brzy sotva tanečníkům stačí —
vždyť nevěsta to vísky nejbohatší.
Tu nejprve jsem ve svém životě
těm hochům záviděl, když ručku malou
objali směle dlaní neurvalou
a kroužili s ní v bujném výskotě,
a poprvé jsem k houslím hlavu zpupnou
hluboko sklonil ve své nicotě
před něžnou vnadou, pro mne nepřístupnou.

Však splnil se můj nejsmělejší sen:
když hledával ji zrak můj v plesném reji,
tu nalezal, že také pohled její
zalétá ke mně, touhou naplněn.

A netušil ten dav, že naše duše
přes hlavy jejich v tajné blaha tuše
neviditelné vinou úponky:
úsměvy, hledy, čela příklonky,
že jak dva družné kmeny v lesa hloubi
vždy houšť a houšť se lásky poutem snoubí; —
až jednou hudec, skřipky hodiv stranou,
uchvátil v náruč dívku milovanou
a všechna sudby pouta odhodiv,
s ní kolem zavířil, všem na odiv;
tu všemu světu zjevila se jasně,
plancucím písmem psána divukrásně
pod její řasou, na rtu, na tváři,
k bídnému tajná láska šumaři.

Pak poznali jsme lásky smutné trýzeň:
rodičů hněvy, soků nástrahy,
útrapy stálé, řídkou blaha přízeň,
shledání tajná, vroucí přísahy
a blíž' a blíže chvíle hrozná spěla,
kdy Anna s jiným zasnoubit se měla.

V tu dobu roznesl se krajem hlas,
že chystají se mnozí k družné pouti
v dalekou Rus, až kamsi pod Kavkaz,
kde půdou panenskou jen třeba hnouti,
by proměnil se divopustý kraj
v sad jeden čarokrásný, zemský ráj.
Tam v slovanské prý zemi, mezi braty,
můž' vykvésti jim nový domov zlatý.

Když zvěsti ty v můj sluch se dostaly,
úmysl čelem kmit' se zoufalý.

A stal se skutkem. V jeden večer tmavý
jsem chvěl se na poli u božích muk,
zrak upíral jsem ve tmu nedočkavý
a vnímal úzkostlivě každý zvuk.
Až stín se přichvěl — klesl v náruč moji —
v mou ruku sklouzla teplá ručka malá
a drahá hlavinka v slz horkém zdroji
na prsou mojich hořce pozaštkala.
Ač pudila ji v dálku láska ke mně,
přec loučení jí probodalo hruď
od otce, matky, milé rodné země,
bez křížku v čelo, slůvka: Zdráva buď!
Pak slíbal jsem té žalné rosy vděk
jí s růže líčka, rtíků poupátek
a šli jsme, těsně přivinuti k sobě.
A znenáhla nám nebe nad hlavou
zaplálo v plné hvězdiček svých zdobě;
jich drobné oči září kmitavou
nás vyhostěnce těšiti se zdály:
že s naší láskou zůstanou nám v dáli.

Klopotný dech teď zavanul nám v sluch.
Hle! třetí na cestu nám přibyl druh:
přítulný Lesoň, věren milé paní,
v dalekou cizinu se plížil za ní.

Nežđejte, páni, bych vám vyprávěl,
co na cestě té daleké jsem zřel!
Jak ve snu střídaly se, splývaly
obrazy kolem divné pestrou změnou;
leč k duši mé jen bledou hrály pěnou
těch různobarvých zjevů přívaly.

Da, právě jako ze sna stíhal jsem
tu davy hor, jež zlatě sluncem plály
a modrým stínem tratily se v dáli,
tam koní dlouhohřívých valný sněm
na stepi pusté, s nebem splývající,
tam opět ptactvo, nad vln safírem
bílými křídly zvolna kývající;
jak ze sna zasléchal jsem hlahol měst,
zpěv šumný moře, lodě hlasný ruch:
bylť zrak můj otrokem dvou jasných hvězd
a na rtu krásném ukován můj sluch.

Pak objevil nám Kavkaz mlhy krovem
kamennou hruď, zeleně huňatou;
v zátoky krásné klíně azurovém
náručí hor nás objal rozpjatou.
Krajané moji pod horami v blízku
na skromné říčce, v lesa okraji
se rozložili v tábor — příští vísku.

Však já jsem od nich oddělil svůj krok;
v kozácké vsi za cenu koupiv malou
dvoukolou káru, klisnu sestaralou,
jsem s Annou vystupoval v hory bok.
Pryč od lidí! V jich pohrdavém hledu
i zde jsem četl zašlou svoji bědu.

Když hory vysoké jsme přešli vaz
a kraj pak liduprázdný, krásy divé,
hlubokým slavným tichem objal nás,
když panenských jen lesů stromy snivé
nás vítaly svých temen ševely —
tu rozkoší se rty mé zachvěly.

I byla slavná, úchvatná to pouť!
Před námi spousta vrchů mnohohlavá,
les všechno dřímavý a zeleň smavá,
co žasnoucí můž' pohled obepnout.
A když se noříš v lesa toho hloubi,
tu zdá se ti, že tajemný kýs div
ty stromy žhavým lásky dechem snoubí.
Kmen každý v roztoužení, jakby živ,
ke kmenu tulí se a vzpíná, sklání
v zelených větví vroucím objímání.
Tak peň se ku pni vášnivě tam tiskne
v lupenů hustém, stinném oblaku,
jen časem lístek osamělý blýskne
jak zlatý peníz v tomto soumraku.
A jak by milostné těch stromů plesy
věncovím vhodně ozdobiti chtěl,
úponky malebné jim v čela věsí
had révy divoké a planý chmel.

Pak pořídlými lesa vrcholy
s povzdechem rozkoše tvůj hled se níží
pojednou v tiché vábné údolí,
kde traviny zelený samet svíží
povléká stráň, kde stromů skupení,
řetězy spjata rostlin povíjivých,
malebně mísí různé lupení;
kvetoucí keře, různých barev živých,
rozvívajíce dech svůj ambrový
zde břehy tvoří, jinde ostrovy
té zelené trav libodechých tůně —
vše krása jediná, opojná vůně.
A ves ten půvab krásný jarní sen
tu zdá se dřímat od stvoření svého

nižádným krokem lidským nerušen;
jen časem laňka z houští dřímavého
vychází v luhu kvetoucího klín
lehounkým krokem, šíji táhlou níží
a ve zrcadle jasné vody shlíží
lahodným okem ztepilý svůj stín.

Teď stoupá chodec slunnou strání žhavou,
oděnou chrastím nízkým, řídkou travou.
Píď každá divným životem tu žije.
Hemžení, šustot budí každý krok:
zde bleskorychle prchající zmije
jak stuha pestrá písčinou se vije;
tu mračno kobylek se dává v skok;
tam ještěrka co smaragdový blesk
se po kamení míhá na útěku;
s lupenu pádem onde v divném vděku
vzácného brouka září zlatolesk.
Jen želva mrtvý napodobí klid:
své nohy vtáhši, přikrčujíc hlavu,
divákům všetečným až po únavu
jen oblý, hrubý nastavuje štít.
Vše v barev čarovných tam plane pychu:
květ lepotvárný nad vysokým stvolem
i motýl, jenž mu klesá do kalichu,
i moucha veliká, jež bzučí kolem;
ba i ten pavouk velký, břichatý,
oděný v samet pestrý, huňatý,
jenž na ni spřádá lehké bílé nitě
pod větví svislou, v přeumělé sítě.

Posléze dospěli jsme úvalu,
kde stála pustá víska horalů.

již kladše Rusům dlouho marné vzdory,
s cizinou rodné zaměnili hory.
Teď byla spoustou kamení ta ves
a nad ní časem kmenů mladých davy,
křoviny ostnaté, vysoké trávy,
kapradí nádherné a bujný vřes
v divokou srostly neprostupnou směs.
Jen sekyrou jsem našel cestu do ní
a ze zřícenin pracně upravil
útulek nám, chlév zmořenému koni.
Pak hranici jsem z klestí sestavil
a s ubitou na cestě drobnou zvěří
chléb černavý nám sloužil za večeři.

Noc první v tomto neútěšném stánku
nám prošla bez poklidu, beze spánku.

Kol kolem po horách, tu blíž tu dál
ston šakalů a vlků hrozný, táhlý
se v ustavičné zlobě ozýval,
tu jednotlivé vytí, sbor pak náhlý;
a časem, jak by těsný vilo kruh
kol naší skrýše hladové to plémě,
nám blizounko jich vytí znělo v sluch —
pak Anna s hrůzou tulila se ke mně.

Však druhý den, kdy v nové opět kráse
dol rozkošný se zaskvěl kolem nás
v zeleném stromoví a květné řase
a kosů se stráně jen zvučel hlas,
jsme s chutí jarou do díla se dali,
potřebné sháněli, kraj ohlédali.

A když jsme seděli pak s večera
pod lipou kvetoucí a v posled kolem
hor slavný zástup, vrchol za vrcholem
oděla divná barev nádhera,
když halily své velkolepé tvary
v brunátné, zlaté, fialové páry
a sám ten Ošten, sněžný jejich král,
v pozadí hávem purpurovým vzplál,
tu v obdiv zaníceni těmi zjevy
jsme vyznali si, že ten pustý kraj
je s láskou naší přece jenom ráj,
a já jsem zulíbal ret svojí Evy.

Pak záhy novému jsem přivyk' žití.
Chýš upravil jsem, za ní dvorek čistý,
tam na tyč fazole se počly víti
a tabák rozkláněl své širé listy.
Za vískou pustou zdivočilý sad
schyloval větve pod ovoce tíží
do houští révy, jíž byl obepjat,
a studánka v něm prýštila se svíží.
Hvozd okolní zvěř hojnou pro nás měl
a ve pních kotlavých med lesních včel.

Tak moh' jsem žíti šťastně, spokojeně;
však jedno kalilo mé duše jas:
že družce mojí v ponenáhlé změně
stín temný klad' se do čela i řas.
Ni kraje půvaby, ni láska moje
nemohly zahnati těch stínů roje,
to stálé vzpomínání strastiplodné
zašlého života a země rodné,

a trapné výčitky zub hlodavý,
že rodiče své v hoři zůstavila,
že na věky snad již se připravila
o matky, otce pohled laskavý.

Napsala otci list. Co úpěnlivých
tam proseb vložila, do řádků těch,
skropených slzou, splynulých a křivých!
Jak čekala ve mnohých na to dnech
na kozáka, jejž vodila sem cesta,
když nosil psaní z přímořského města.
A přinesl jí odvět. Však, o běda!
List upustila k zemi, na smrt bleda:
hněvivý otec neznal dcery více
a navždy odřekl se poběhlice!

Z té doby vůčihledě bledla, chřadla,
až ruka má ji chorou v lože kladla.
A jednou nad hasnoucí jsem se shýbal.
Byl den to hrozný. Mračen temných pluk
do úvalu se těžce přikolíbal
a vzbudil bouře neslýchaný hluk.
Jak rozbíti by chtěla hromu mlatem
velebný horstva prestol kamenný,
tak burácela v kraji, děsně vzňatém
sterými žhoucích blesků plameny.
A když řev bouře mlčel na chvíli,
tu slyšel jsem, jak rtové družky mojí
za odpuštění k bohu kvílili,
jak vzlykali, než smrt ji ve hrob sklátí,
že v náruč nepojme ji otec, máti.

Oslepná blesků nesčíslných zář
mi jevila jen sesinalou tvář
s bolestným okem, vytřeštěným divě —
Déšť v okno bil — pes kňučel žalostivě.

Však bouře minula. Jas plnil chatu,
kraj znovu skvěl se v libém slunka zlatu.

Tu koně klus, krok lidské nohy chvatný
před chatou zavzněl. Hle! teď do dveří
vstupuje snědolící kozák statný.
Z mohutných vousů, hustých kadeří,
z huňaté burky, hnědé, pocuchané
perlami vláha zašlé bouře kane.

List promoklý nám z torby podává.
Nemocná zdvihá skráň, vztahuje ruku,
však má jej otvírá dlaň třesavá,
zrak přelétá jej v bouřném srdce tluku,
a čtu již nahlas prostičké to psaní,
jež slova neváží a neměří,
tak nezdobné, přec vůni božskou schrání —
tu sladkou čistou doušku mateří.
I čtu, že všechno matka prominula,
též otcův tuhý odpor pošinula,
ať přijde, přijde zlatá Anička,
by v náručí ji opět přivinula
a zlíbala ji s plesem na líčka,
že vstříc jí letí touhy perutěmi.
Co trpěla as v divné cizí zemi!

Zrak nemocné se plní svitem, vláhou.
Vztahuje ruku zas — list kladu do ní
a dcera líbá každou řádku drahou,
čte, líbá znovu, slzy v písmo roní,
je na hruď tiskne v blahém úsměvu
a pod ním cítí divnou úlevu.

Pak přála si, bych vynesl ji ven
pod jasné nebe. Ustlal jsem jí v trávě
na plášti svém. Kraj ve sváteční slávě
kol usmíval se bouří osvěžen.
Pod každým listem kvetoucího křoví,
na každém stéblu husté traviny
se houpal klénot vláhy démantový —
vše v slzách blaha, úsměv jediný.
Hor zástup zelená se, modrá v šíru,
z nich pára vlá, jak mirrhy vonný dým,
a nad nimi znak nebeského smíru
obloukem září pestrým, velebným —
v ten obraz její tichý zrak se hřížil,
než anděl smrti na věky jej sklížil.

Já opustil však chatu, krásný dol
a všechno, co jsem pro ni tamo stvořil, —
nač pro sebe bych potu krůpěj nořil?
Co mně ta záře, krása, vůně kol,
když jenom pro ni všemu jsem se těšil
a vše se táže: Zda's jí nepohřešil?

Však nyní pohání mne touha zpět
tam na hrob její ještě pohledět.

V něm netkví pyšná deska mramoru,
však za to cypřiš chví se zádumčivá
a zelených jak třáseň praporů
jí břečtan s vršku skloněného splývá
a pod ní do kraje mé družky stín
tkaninou zdobnou bujných kapradin
dvou modrých květů kalichy se dívá.

VIII.

A na to mlynář:

Bolestnou vás ranou
zasáhl osud zlý. Však, příteli,
jak jícen hrobový nad vaší Annou,
i vaše hruď se časem zacelí,
Jak na tom rově zelenými vínky
nad hrobním kvítím břečtan povívá,
i v duše vaší smutné upomínky
nadějí nových zeleň zakývá.

Hle, tak jste všichni v naši besedu
květ zapletli, ten světlý, onen černý;
než kde nám vězí lesník proněvěrný,
by zavinul v ten věnec k posledu
peřestý kvítek šumavého boru?
Aj hleďme! šibal tamo v besídce
s Lidunkou krásnou dal se do hovoru
a mní, že skryt je naší vyhlídce.
Jak líc jí rozpaluje žhavým okem!
Oč, hubinku že v posled uloví.

oč, že nám nebude již příštím rokem
nalévat dívka nektar chmelový.

Nuž, zbývám já a snad vám bude vděk,
že besedu můj končí přípitek:

Nechť kraj náš rodný stále štěstím dýše,
nechť usmívá se květů zdobou svíží,
nechť plných klasů zlatem šustí v pýše
a větve shýbá pod ovoce tíží!

Ať hrozen z kadeřavé révy kštice
jak safír náušnic mu visí dále,
ať jeho jablko i dítek líce
ruměncem svěžím zardívá se stále!

Ať jeho chmel kol tyčí převysokých,
jak půvab jeho dívek útlobokých
kol statných jinochů, se družně vine
a z plných číší k veselosti kyne!

Nechť jeho skalám rovna mužů čela,
v nich myšlenka, jak skal těch jedle smělá
nechť z jeho ňader stříbra poklad ryzí
a paní jeho něha nevymizí!

Ať z jeho brázdy stále k nebi tryská
skřivánčí jásot, slavík jeho pěje,
ať lidu jeho zpěv dál teskní, výská
a básníka mu píseň prsa hřeje!

Nechť jako hvězd na nebes jeho báni,
jak jiskřiček po jeho sněžné pláni,
bez počtu po něm krásných vznětů kyne,
však duchů noc i mráz ho navždy mine!

Nechť uhájí se před nepřátel zlostí
svých synů láskou, ramenem a krví!
Nechť duchů našich plod, prach našich kostí
jej vnukům našim k žatvě zlaté mrví!

Tak, rodný kraji náš, buď zdráv nám stále!
K pyšnému květu rozvíjej se dále!
Shrň v sebe vděky, půvaby všech zemí
a jako hvězda skvěj se nade všemi!

Buď hrdým klénotem na klínu země,
buď růží čarokrásnou v její kštici,
staň korunou se slávy v její témě
a perlou nadšení na jejím líci!

VYSVĚTLIVKY.

PŘEDZPĚV. Svatopluk Čech vzpomíná, roztoužen a rozteskněn nedávnou smrtí otce svého, ve vinohradském bytu svém blažených dob, které strávil většinou o prázdninách jako studující pražského novoměstského gymnasia a později jako právník ve Vraném, městečku nedaleko Slaného, kde býval otec jeho od jara r. 1856 do roku 1873 ředitelem kapitulních statků. Básník oblíbil si milou tu obec tak, že ji nazývá „rodným krajem", ač v pravdě narodil se r. 1846 v Ostředku na Benešovsku a pobyl s rodiči ještě na jiných místech Čech, zejména v Litni u Berouna, která se mu rovněž zlatým písmem do paměti vepsala.

K Litni také zalétá vzpomínkami, chtěje zapuditi „stesk nevýslovný". Tam scházívali se v dobách, kdy otec Čechův na liteňském panství správcoval (1853—1856), na útulném prostranství před zámkem ve stínu košaté lípy někteří sousedé litenští a hovořili o ledačems. Někdy se k nim přidružil také pan správce Čech, pan farář Hamous a pan učitel Pacovský a tak staly se liteňské besedy pro básníka tím památnějšími.

Ale tehdejších besedníků liteňských ani jejich rozhovorů S. Čech v básni neuvádí, nepamatovalť jich také, nýbrž rozesadil kolem stolu postavy, jež mu v mládí nějak silněji na mysli utkvěly, všelijak je třeba ještě přetvořil

VRANSKÝ ZAMEK A KOSTLL.

a vložil jim do úst vypravování, která jsou většinou jeho vlastními smyšlenkami a jen tu a tam měla skutečné podklady v jeho upomínkách.

I. Tak hned prvnímu besedníku, „sousedu bohabojnému“, propůjčil básník vzhled a zvyky svého dědečka s otcovy strany, který býval rychtářem v památné Peruci, půl hodiny od Vraného vzdálené, a častěji se synem i vnoučaty se stýkal. K dojemné události, o níž soused vypravuje, poskytlo básníkovi látky časté vypravování

LITEŇSKÁ LÍPA.

otcovo o jakémsi bohatém ruském jenerálu, který za pobytu Čechovic v Litni přijel se z ciziny podívat na své rodiště a hluboce dojat pohlížel s vršku na „jeviště svých dětských her, zářící v paprscích zapadajícího slunce“.

II Postava směšného krejčíka utkvěla básníkovi z pobytu vranského. Žertovně zosnovaná povídka jest přizpůsobena krejčíkově povaze a vystřídává předcházející látku vážnou, jakž vůbec v celém kruhu básní se děje.

III. V obstárlém kantoru zvěčnil S. Čech milý zjev vranského učitele Trykara, který i jej krátký čas učil a s je-

hož synem byl důvěrně spřátelen. Ponurý děj vnukl básníkovi neblahý skon choti páně učitelovy v mladém poměrně věku.

IV. Sebevědomého vysloužilce vojenského s jeho přepínáním a chvástavostí, nezbytnou to tehdy součástku každé společnosti hostinské, pomáhal tvořiti básníkovi Hálkův „Kfrajtr Kalina", kterážto báseň na studentských besedách přečasto se přednášívala.

V. Hostinskou a život v zájezdním hostinci starších časů líčil S. Čech podle vzpomínek na vypravování otcovy vzdálené příbuzné „tety Syřišťové", která opatrovala malé sourozence Svatoplukovy v Litni a místo pohádkami bavila je příhodami ze svého života. Rovněž loutkové divadlo a zajímavé jeho majitele oblíbil si Čech již v Litni, kde často se na cestě z Berouna do Prahy zastavovali.

VI. Pan pojezdný je zástupcem žertu milovných úředníků vrchnostenských, které poznal S. Čech hlavně z vypravování rodičů. Také příhoda pana pojezdného zakládá se na vzpomínkách otcových na někdejší jeho představené. Zevnějškem podobá se pan pojezdný „panu inspektoru" liteňského pivovaru, který býval postrachem zámeckého parku a často na mladé provinilce žalovával.

VII. Zasmušilý šumař měl také svůj živý vzor v Litni a to v podivuhodném houslistovi, který hrával vždy tutéž tklivou písničku a dojímal snivého Svatopluka bolestným vzezřením tichého trpitele. K dějišti smyšleného příběhu zavdala podnět básníkova cesta na Kavkaz r. 1874, na níž shlédl také české přistěhovalce.

VIII. Postavu uvědomělého mlynáře vsunul Svatopluk Čech do básně na zdůraznění vlasteneckého nadšení, kterým ovzduší českého života let padesátých a šedesátých minulého století hojně bylo prosyceno.

SVATOPLUK ČECH:

PÍSNĚ OTROKA.

JEDENATŘICÁTÉ NEZMĚNĚNÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

1908.

TISKEM »UNIE« V PRAZE.

I.

OTROCI:

Dobře dnes tu pod palmami hověti ve svitu luny
tělu prací zmořenému — po hodech spí strážce náš —
k nám si sedni, zpěvný druhu, sladkozvuké nalaď struny,
vyjev písní zlaté dumy, které v čele snivém tkáš!

MLADÁ OTROKYNĚ:

Zpívej o květech a hvězdách!

MLADÝ OTROK:

Chválu dívčích zraků pěj!

JINÝ:

Zazvoň žertu rolničkami!

STAŘEC:

Zvěstuj dávných věků děj!

Pěvec:

Jinaké dnes písně táhnou duší mojí nebohou,
jako bouře jek a rachot mračící se oblohou;
daleka jich zdoba květů, krása děv a reků pych,
zubů skřipot, ston a vzdechy, řinkot pout je slyšet v nich.

Otroci:

Pouta zvuk nám hudba všední, ale přece pěj a huď;
jen hlas přitlum, panstvo spící, strážce s bičem neprobuď!

II.

Nuže, prolom hrázi retů,
bouře, jíž se prsa dmou,
myšlénky, jak blesky v letu
křižující duše tmou,
ohni studu, vichře zloby,
z líných snů a těžké mdloby
vyburcujte strunu mou!

Nezlíhly se moje zpěvy
v měkkém hnízdě vonných kštic,
nehřálo je srdce děvy,
na mém srdci sladce sníc,
kmitly hlavou utýranou,
když pod zpupné pěsti ranou
v krvi zarděla se líc.

Ano, z krve, slz a žluči
zrodily se v dobách zlých,
když jsem patřil, kterak mučí

násilník dav bratrů mých,
když jsem marně skřípal zuby,
vida, kterak biřic hrubý
z našich muk si tropí smích.

Vím, že nebude tu vděku,
vím, že řekne mnohý z vás:
V týraného drsném skřeku
není umění a krás,
nade rmutnou doby vřavu
povznášet má pěvec hlavu
v slunných výsot čistý jas.

Snad to pravda. Ale volně
kterak vzlétat v oblohu,
na prsou když cítíš bolně
těžkou noční mátohu?
Nemohu cit jiný pěti,
než mi bouří v ňader změti —
nemohu a nemohu!

———

III.

Otrokem jsem zplozen,
otrokyní zrozen.
kolébavkou býval
děcku pouta chřest,
po můj život celý
okov zrezavělý
z jitra k noci zníval
pustinou mých cest

Sotva junou sílu
ucítil jsem v týlu,
už mi šíje spjata
ocelovým jhem,
učil jsem se shýbat
nízko vaz a líbat
důtky svého kata,
čelem bíti zem.

Rosť jsem, otrok chabý,
mezi bratry raby,
za šperk okov zvonil
sestrám u boků,
a kam zřel jsem kolem
s hanbou, hněvem, bolem,
do prachu leb klonil
národ otroků.

Zlé jsem zvykal sudbě,
drsné pouta hudbě,
plašící z mé chaty
všechen žití vděk;
i když v bouřném citu
sáh' jsem po varitu,
v moji píseň klatý
zazněl pouta skřek.

A přec oko časem
plachým svitlo jasem,
napínal jsem ucho
za les, za vody;
mnil jsem, že tam kdesi
jásá pod nebesy,
letí v naše hlucho
píseň svobody.

Ale jak se vznesla,
hlava zase klesla,
znova v hanbě, hoři
rok šel za rokem —
V šíji dosud jarmo
a zrak čeká darmo
vykoupení zoři —
zemru otrokem!

Již se vaz můj chýlí,
na skráni vlas bílý,
naděje už v temnou
jeseň nekynou;
vím, že ruce spjaté
nestřesou jho klaté,
že má pouta se mnou
v hrobě spočinou.

IV.

Z moře večera dech vane,
ochlazuje žhoucí vzduch,
vršky palem rozhoupané
oživuje divný ruch:
smaragdové listů řasy
šepotají tichou zvěst —

Sbor otroků:

Večerních to stínů hlasy,
duchů tajný zpěv to jest.

Rozumím já listů šumu,
ztlumočím vám duchů vzkaz,
podvečerní palem dumu,
pohroužených v zašlý čas,
kdy háj tento ve svém stínu
viděl volný národ kvést —

Sbor otroků:

Ach, to v šerém věků klínu,
ach, to dávno, dávno jest.

Volnými jsme lidmi byli,
patřila nám tato zem,
pro sebe jsme ryli, sili,
lán svůj střehli proti všem,
vítězné jsme vedli války
za svůj krb a za svou čest —

Sbor otroků:

Jako z nedozírné dálky
matně ševelí ta zvěst.

Svoji vůli, svoje statky
měli jsme i svoji čest,
nežli našich myslí zmatky,
naše viny stihl trest,
nežli ve prach slávu naši
strhla cizí pěst a lest — —

Sbor otroků:

Palem zkazku nyní plaší
biče svist a pouta chřest.

V.

Jsme otroci. Jsme cizí zvůle loutky,
v nás bez trestu smí bušit každá pěst,
co máme, hříčkou ledačí je choutky
a v pospas každému je naše čest.
Jsme zástup skotu v jařmu bičem štvaný
pro cizí prospěch z jitra do noci —

Sbor otroků:

Jsme bez vůle, bez práva, bez ochrany,
jsme otroci!

Pán dí: Jen plahočte se v potu, znoji,
žeň hojnou klopotně mi noste z lích,
bych mohl zkojit každou choutku svoji
a štědře plnit ruce milců svých,
bych mohl pořídit vám pouta tužší
a nové důtky na vás, otroci!

Sbor otroků:

Smích věčné potupy nám řeže duší,
jsme otroci!

Nic není našeho, vším jiný vládne,
náš pro něho pot rosí předků lán,
krom jeho pro nás není vůle žádné,
nám právem, zákonem jen co chce pán.
Lež pravdou proti nám a křivda řádem
a pro nás nebe samo bez moci —

Sbor otroků:

Jsme lájí bez práva, jsme bídným stádem —
jsme otroci.

VI.

Dost rabů zříme na blízku i v dáli,
jichž stejně jako náš jhem skloněn týl,
jež stejně potupný znak v čele pálí,
jimž stejně bič a pouto za podíl.
Ó jest jich kolem jako písku v moři,
kdož násilníkům bídně otročí,
kdož s námi ždají vykoupení zoři
z té noci, v níž se věky plahočí — —

Leč nejtrpčí my pijem' kvas,
všech nesem' větší muku:
nám jařmo dvojí hněte vaz
a dvojí pouto ruku.

Tam stejná pleť i kleslé ve jhu šíje
i ruky, v nížto bič: tam stejný zvuk
z úst pochopů i zjařmených se lije
a pán i rab jsou téhož děda vnuk.

I zkazky znají, při nichž mocněj' bije
jich obou srdce v náhlém souznění,
a když sok cizí v čest jich rodu plije,
tu obou krev se stejně rozpění — —

Však jiná pleť v prach šlape nás,
nám laje v cizím zvuku —
nám jařmo dvojí hněte vaz
a dvojí pouto ruku.

V pleť barvy jiné šleh se pádněj' vrývá
a více bolí, cizí rukou dán;
jen bázlivě nám slovo ze rtů splývá,
neb zvuk ten cizí nenávidí pán.
Vše odporno mu, co nám všeho dražší,
zač on se nítí, protivno je nám,
on z nás by vyrvat chtěl hlas krve naší
a předků znak a zvěst a jazyk sám —

Všech nejtrpčí my pijem' kvas,
všech nesem' horší muku:
nám c i z í jařmo hněte vaz
a c i z í pouto ruku.

———

VII.

Pán své důtky pozdvihuje,
mává jimi nad hlavou
a hvizd jejich doprovází
řečí zpupně rouhavou:
„Hle, jak pestří se tu pěkně,
v ladné uzly spleteny,
jako chumáč hadů lesklých
různobarvé řemeny!

Slyšte, v libé harmonii
jak tu syčí každý had!
Hle, jak svíjí se a kroutí,
vašich plecí chtiv a zad!
A by zub jich jedovatý
méně krutým zdál se vám,
každé z peřestých těch zmijí
blahozvučné jméno dám.

Hle! ten řemen sluje Vírou,
jež vám káže: Zbožně nes
jho svých pánů, za trud žití
v ráji najdeš věčný ples.

Ten zas řemen zovu Právem,
z vašich vlastních zad je drán,
vaší krví na něm psáno,
že jste raby a já pán.

Zde ten uzel Zvyk je dávný,
onde Mrav, tam Osvěta,
ba, i Svobody se fraška
s Pořádkem zde proplétá.
Lidskostí ten řemen sluje,
onen Pravdou, Ctností ten —
Co tu svistí v mojich důtkách
na vybranou krásných jmen!

Otce, pradědy již vaše
mrskaly ty řemeny,
ctihodný jsou odkaz věků,
staletími svěceny;
chcete-li však, vyfintím je
hrstkou z brusu nových cet —
jen když pěst má jimi vládnout,
cítit je váš bude hřbet!“

———

VIII.

Rabkyně, jež nad robátkem
stinnou chýlíš snět,
v lianovém lůžku vratkém
houpajíc své lásky květ:
odlož kvetoucí tu snítku —
naučím tě raba dítku
kolébavku pět.

„Zavři milá očka svoje,
malý otroku!
Již se třpytí hvězdné roje
v temnomodrém vysoku;
tvoje máť, den celý štvaná,
oddechnout smí, utýraná,
tobě po boku.

Co tě vinu do náručí,
ve tvůj dětský sluch
otrocká již hudba zvučí:
pout mých drsnohlasý ruch.

Nevíš ach! co v sobě chová,
že i tobě již seková
železný ten kruh.

Zrodila jsem tebe s bolem
a přec nejsi můj,
jako sup již krouží kolem
nedočkavě katan tvůj;
sotva rozum tvůj se vzbudí,
do dětské již zatkne hrudi
dravý pazour svůj.

Přikážou ti v prachu ctíti
strůjce našich běd,
dětský duch již bude píti
rabské povrhlosti jed,
abys pána stroj byl pouhý,
každé volné dumy, touhy
zdusí v tobě sled.

Až pak vzrosteš v jaré síle,
modla snivých děv,
odvlekou tě s jařmem v týle
pod pánovu korouhev,
poženou tě v pusté vřavě
prolít k jeho cti a slávě
mladou, vřelou krev.

Potem svým proň půdu rosit
budeš do hrobu
neb — hůř ještě! — mrzkou nosit
drábův jeho ozdobu,
budeš vlastní bratry týrat,
pomůžeš mu vaz jim svírat
v tužší porobu.

Temné křídlo noční můry
ochvívá tvou líc,
nad palmami s modré hůry
svítí hvězd už na tisíc;
zavři očka, moje kvítí —
k potupnému raba žití
neprobuď se víc!“

IX.

Pánu našemu zlý soused slovem zhyzdil čest,
a pán hněvem zjitřen chystá na zbujníka trest;
ze svých rabů vybral juny statných, jarých těl,
zavěsil jim na bok meče, na plec touly střel.

Oblekl je v rudé cáry, péra vlají s hlav —
za něho tak stoupá k boji zotročilý dav.
Táhnou němi, s čelem chmurným — jejich stud a stesk
topí saki z tykve duté, tlumí bubnů třesk.

Krvavý na žerdi prapor před nimi je vzpjat,
zkrvácený topor v zadu třímá divý kat;
kdo by vypjal vzdorně hlavu, váhal jíti v před,
pod sekyrou jeho děsnou zachropotí hned.

Již se střetli. Ston a skřeky — krve potoky —
v slepém vzteku otrokové vraždí otroky,
navzájem se sápou lítě jako dravá zvěř,
a již hlavy sokům sťaté nesou za kadeř.

Vítězně s tou vracejí se žatvou krvavou,
pánu svému k nohám kladou hlavu za hlavou,
volajíce: „Sláva tobě!“ z jitra do noci,
a on praví pohrdlivě: „Dobře, otroci.“

Zbraň jim béře zkrvácenou, v pluh je spřahá zas,
důtkám hlídačů zas dává hřbet jich na pospas,
z nich se mnohý ještě chlubí: „Já tam také byl,
v hrdinném za pána boji svoji krev jsem lil.“

Já však svírám pěsti hněvem, stud mi žehá líc.
„Dál jen padej, biči!“ volám. „Řež tu láji víc,
které bez bázně smí trapič v ruce dáti zbraň,
která za sebe mřít nezná, k jatkám kráčí zaň!“

X.

Otrokyně žhavooká,
hladkolící, pružnoboká,
nohou lehkou jako péro
přede mnou chvěj v poskoku,
zatancuj, má bajadéro,
nechť si místo zlata, sloni
kolem kotníků ti zvoní
železný šperk otroků!

Za let mladých temná kštice,
krásných očí blýskavice
častokrát mou bytost celou
strhly ve svůj čarokruh,
tiskna děvu v náruč vřelou,
zapomněl jsem rabskou sudbu,
vnímal jako plesnou hudbu
i sám pouta třeskný ruch.

Přede mnou zde víříš, lepá,
pružný krok tvůj půdu tepá,
vlají svůdně černé vlasy,
a zas cítím kouzla moc,
ze spod unylé tvé řasy
temných očí hloubka bezdná
jako nebes propast hvězdná
loudí v zapomnění noc.

Do té vábné do propasti
pohřbít hněvy své a strasti,
z rubínové rtů tvých číše
píti opojivý med,
ze sladkého jedu skrýše,
jímž duch rázem zapomíná
spáru, jenž se v ňadra vtíná,
rabství potupy a běd.

Však jsi také v podnož dána
téhož sveřepého pána,
jeho zvůle pouhá hříčka,
v jeho rukou lehký míč;
pouhým kynem svého víčka
za kus chleba tvému hladu,
za cár pestrý tvoji vnadu
může urvat jeho chtíč.

Velikou pán milost činí,
když svou zhrdá otrokyní,
když smí otrok z číše píti
těch, jež pánu patří, vnad,
v bouři smyslů zapomníti
hrotu, jenž se v duši ryje,
mrhat poslední vzdor šíje,
jeho rabů množit řad.

Nuže, spěj v mou náruč vzpjatou,
skloň se — Ne, ne! Deptni patou
pohrdlivě druha žalů,
jenž k tvé hanbě zírá něm,
jenž jsa mužem, tvrdých svalů,
zhoubci slouží otupěle,
než by, mužně smrti čele,
leb mu rozbil okovem!

XI.

Vizte, na mozol mé dlaně
náhodou si motýl sedá,
křídla skvoucí kloní, zvedá,
a já hledím zadumaně
na tu břitkou protivu:
na pleť drsnou, svrasklou, temnou,
plnou jizev práce krušné,
a ty lehké tvary vzdušné,
barev skvostných září jemnou
oko zvoucí k obdivu.

Nenadálý vzácný hoste,
ustrojený v zář a duhu,
milče kvetoucího luhu,
bytí tvé, o živý skvoste,
jeden za rozkoší let:
tančíš jenom po- své zvůli
v modru volném, v teplém jase,
v lásky hrách a věčném kvase,
k němuž v nektar svůj ti z důli
kyne sterý zářný květ.

Zatím v poutech ruka moje
z jitra k noci každé chvíle
lopotí se v krušném díle,
věčně splývá ručej znoje
s čela, jež se kloní v prach;
jako v pluhu skot se vleku
pod ranami kruté pěsti,
neznám požitku ni štěstí,
neznám životního vděku,
znám jen péči, žal a strach.

A přec nezávidím tobě,
motýle, tvůj život hravý,
požitku rej kolotavý,
ve zlata i nachu zdobě
stálý tanec lučinou:
Nechtěl bych jen sníti líně,
za rozkoší jen se honit,
osud náš: pot v půdu ronit,
po zdárných jen činech v klíně
ruce sladko spočinou.

Rád bych volnou, čestnou prací
ducha napínal i paže,
prácí, již hlas vlastní káže,
která pracovníku splácí
žitím hodným člověka;

prácí, která k dobru čelí,
z níž by vzaly plody zlaté
bytosti s mým srdcem spjaté,
lid můj, vlasť, sbor lidstva celý,
budoucnost i daleká.

Ale kletbou práce tato
ujařmená, ponížená,
znesvěcená, znevážená,
kterou rámě, poutem spjato,
koná v důtek svistění,
která pro jiného vije
rozkošnictví mrzké kvítí,
jíž on za mzdu v čelo ryje
korunu z všech trnů žití
a své moci znamení.

XII.

Ze všech kleteb otročiny,
    jíž nás stihl bůh,
nejtrapnější, nejhroznější
    otrocký je duch.
Hleďme kolem na své řady,
co tu klamu, lsti a zrady,
co tu nízkosti se plazí,
co tu zášti srdce mrazí,
    co tu zmijí
před cizím se podle svíjí,
svým pak vztekle syčí v sluch!

Hle! tu rab, jejž za hlídače
    otrokář dal nám —
kterak zapírá nás rázem
    prodejný ten chám!
Cit svůj, rozum, duši třeba
prodává mu za kus chleba,

číhá na kyn jeho brvy,
by zdvih' na nás důtky prvý,
stokrát hůře
proti vlastním bratrům zuře
nežli nepřítel náš sám.

Jiným otroctví tak vniklo
do všech žil a šlach,
že se hrbí dobrovolně,
by je šlapal vrah,
že se derou chtivě k němu,
dotknout se jen šatů lemu,
svábit na schýlené hlavy
pohled jeho pohrdavý,
sypat květy
noze, jež ty kopá skety,
zlíbat jeho stopy prach.

Druzí zas boj mezi sebou
vedou divoký,
místo na zhoubce kyj berou
soci na soky,
raděj' v zisk a radost vrahu
bratr maří bratra snahu,
sami navzájem se bijem',
v útrobách svých vlastních ryjem',
srdce jásá,
i když cizí zloba drásá
padlé spoluotroky.

Což ach! stejný všech nás útisk
nikdy k pleci plec
nepřirazí, nezvítězí
nikdy svatá věc
v osobních těch vášní vřeni.
kde zášť, závist chléb nám denní,
což vzlet vyšší shody duhu
nerozklene v našem kruhu,
který vřavou
věčně otřásá se dravou
jako šelem lítých klec?!

——

XIII.

V bázni boží na rohoži
šedý rab si hoví syt,
za svůj hrnec stuchlé rýže
poníženě důtky líže,
jimiž tisíckrát byl zbit.

Za posměchu tretu z plechu
na hruď zavěsil mu pán,
a náš dědouš v dětské pýše
nad námi pne hlavu výše,
že je rabům za vzor dán.

„Dvé jen v žití hvězd mi svítí:
pána mého čest a zisk;
za to vizte! na otroka
z přejasného Jeho oka
paprsk přízně vzácné trysk'.

Jak se tělo blahem chvělo,
slzou štěstí vlhnul zrak,
když mi na šíj rabstvím křivou
vlastní rukou milostivou
zavěsil Své přízně znak!

Díky vroucí, přehoroucí
hrudí slastně zavlály,
když jsem pochýlit směl k zemi
čelo v Jeho šatů lemy,
zulíbat Mu sandály.

Vůle boží za podnoží
určila nás Jeho pat;
pějme hymny k Jeho chvále
a kdo neplazí se stále
v prachu před Ním, budiž klat!

Kéž mé tělo kdysi stlelo
pod stopami Jeho drah,
pode prahem k Jeho kobě,
aby šlapal ještě v hrobě
raba Svého prach!“

XIV.

Vari, Zpěve mračnobrvý!
Již se tvá mi hnusí zvěst,
v nížto s prachem, slzou, krví
    smíšen pouta chřest.

Co je mi vůkol po rmutné vřavě,
po všedním znoji, okovech mých —
podoba světlá blíží se smavě,
pouta skřek mění v hrdliček smích,
věnčí mne snění makovou řásní,
skutečna trudy směňuje básní,
vznáší mne v éther z otrockých lích.

Zde jsem volný v modru šírém,
hluboko se tratí zem,
a hluk pustý s vášní vírem
    nedoniká sem.

Vzdušná tu říše vidin a zdání,
nehmotných zjevů tajemný ruch,
žádný tu okov nepoutá vlání
větrných postav, nadzemských tuch,
v nesmírno dumy peruť se šíří,
v zoři krás věčných skví se a pýří —
tělo nechť v poutech, králem je duch!

Jenom kyne a již vítá
vábnější mne sad
nežli ten, kde z růží svítá
velmogulův hrad.

V rozkošné sítě jímá vše valem
báječných svlačců lehounký vzmach,
zaplétá v obří vějíře palem
kalichů skvostných azur a nach,
vzlétajíc k nebi vzduchem se blýští
stříbrná vláha, pádem se tříští
o stupňů mramor v duhový prach.

Z vonného pak stínů přítmí
roucho vlaje pavučí,
nožky zvoní v ladné rytmy
zlatou obručí,

v kadeří noci nad lunou skrání
kmitá se věncem světlušek plam,
na ňadrech v roušky průsvitné vlání
nejdražší hoří Golkondy kam,
krásněj' však ještě pod řasou stinnou
líbezná světla září a kynou
v úsměvu věčném k milostným hrám.

Zdvihám náruč s blahým vzlykem,
zdvihám ruce — ký to třesk?
Zařinklo mé pouto — Mžikem
prchá vděk i lesk.

Kolem též řinčí okovy druhů,
pod bičem sténá rodná tu krev,
trhá mne dolů s oblačných luhů,
rozkoš se mění v bolest a hněv;
na místo písní krásy a něhy
bouří zas nitrem pod katů šlehy
nářku a pomsty divoký zpěv!

———

XV.

Kdys otroci dva z cesty daleké
jsme vraceli se širou lesní pouští,
kde shlukem větví kmeny stověké
a přivěšených úpon bujnou houští
den v soumrak měnily. Tyč vzepřenou
jsme na zedraných nesli ramenou,
na které se zbožím se houpal žok.
Co chvíli láním zrychloval náš krok
i ranami náš hlídač, s kopím v pěsti.
Tu náhle zapraskaly ratolesti
a žíhaná srsť protáhlého těla
se mihla vzduchem ohromná jak střela —
— skřek zazněl jediný — žerď klesla s žokem
v prsť rozrytou, již zbarvil krve slap:
to druh můj v předu, sražen šelmy skokem,
se svíjel pod pazoury děsných tlap.
Náš hlídač bezděky svou napřáh' zbraň —
tu dravec, pustiv mrtvý raba trup,
jak blesku mihnutím se uvrh' naň
a v houští unášel svůj nový lup.

Já, schvácen hrůzou, zdvihl oštěp maně,
jenž hlídači pad' z ochromené dlaně,
a dal se v běh. Chtě z lesa uniknouti,
než noci mrak se na krajinu shroutí,
dál, dál jsem bez rozmyslu kvapil v před
a zbloudil s cesty. Do výšky mě veď
krok bezděčný, kde příze lian řídla.
Však z nenadání černá svoje křídla
noc krajem rozpjala — tu zjevil vhod
svit poslední mně skalní sluje vchod,
kam zemdlen na vlhkou jsem klesl drť,
jat brzy spánkem, těžkým jako smrť. — —

Když procitl jsem divně osvěžen,
svět krásný byl jak v první tvorstva den.
Až v dálku tam, kde velký slunce kruh
jak božstva plápolavý štít se hřížil
nad oceánu zamodralý pruh,
les nekonečný pode mnou se nížil
po sklonu horstva nenáhlém a širém,
bez lidské stopy, slavným objat mírem.
Kam hleděl jsem, jen zeleň pralesa,
tak svěží, divukrásná, světlem sytá,
tu byla v jedno valné moře slita
vln smaragdových, z něhož v nebesa
jen orel stoupal modrojasnou šíří
nad nesčetnými palem nad vějíři.

A za mnou daleko, mhou zastřena,
svým sněhem věčným velhor temena
sem kmitala přes nižší vrcholy.
I zde již čistší, svěžejší byl vzduch,
a pralesa se mírnil bujný ruch,
leč za to smavé příční údoly
se kryly v rozeklané horstva skráni
uprostřed skalních kuželů a bání.
Tam horských bystřin křišťál tekutý
se tříštil vodopádem v sníh a duhu,
a vplétal semo tamo třpytnou stuhu
v trav kyprý samet, nikdy netknutý
snad krokem člověka. Těch květu vděky
as nikdy nessál lidský zrak a čich,
a v kouzlu rajském, nerušeném věky,
sen země dětský zdál se dřímat v nich.
Z vln pažitu se pjaly ostrovy
rozkošně skupeného stromoví,
jež protkávaly svlačce kvetoucí,
a věnce révy kol se pletoucí,
jíž nikdo nepěstil. A haluzemi
ve směsi lupenů se modral hrozen
neb ruměnil se plod, jenž padal k zemi
jen tíhou přezrálý neb větrem shozen.
To panenské byl obraz přírody,
jhem lidským netknuté, ráj svobody.

A náhle myšlénka mi bleskla skrání,
hruď zachvěla se v burném zaplesání:

Jsi svoboden! Prost navždy kletých pout!
Znik' všechen útisk potupný a bolný.
Skrýš bezpečná ten dálný horský kout,
zde můžeš hnízdit jako orel volný.
Tam daleko je život věčných běd
za stonu zjařmených a drábů skřeku,
jenž denně ronil v rány duše jed,
jed hanby žhoucí, bezmocného vzteku;
ten tam je spolurabů bídný sbor,
jich kleslost, podlost, věčný svár a spor;
vše rázem splynulo jak hrozný sen
tam v dálce mlhavé. — Jsem svoboden!

Ó přírodo, tvé v lokty zelené
chci pohřbít druhou polovinu žití,
své zapomenout rány scelené,
a v jedno s duší tvou své nitro slíti!
Ta jeskyně mi za skrýš bude vhod
a tráva ložem; stromů volný plod
a ručej skal mi hlad a žízeň zkojí;
ten oštěp bude proti šelmám zbrojí. — —

A žil jsem tam. Duch okříval jak divem
po změti sporů, běd a lopoty
v tom spočinutí klidném, volném, snivém
na klíně Přírody a Samoty.
Mně zdálo se, že teprv nyní zrak
jsem z prachu zved', kam jha jej chýlil tlak,

jak ponejprv bych rozhlížel se zemí,
svět viděl teprv s jeho vděky všemi
a překvapen se nemoh' vynadívat.
Ó v jakém tehdáž slastném obdivu
jsem vídal v moři slunka terč se skrývat
v par podvečerních vzdušném předivu,
jež prošleháno v posled jeho žehy
roj mráčků nebem tkalo nachový
a čaruplné zlaté ostrovy,
v mih každý divně měnící své břehy!

A když pak po blankytném sklepení
jak drahokamů drobných spousta valná
hvězd zasvítilo skvoucí hemžení,
tu vzlétal duch můj v ona světla dalná,
jak motýl oceánem zlatých květů,
tam v bezdnu těkal ode světa k světu,
a z nebeských těch sadů vynášel
dum velkolepých opojivý pel.
Já přemýšlel: Těch světů bezdný rej
v š e chová v sobě — všechny tvarů změny,
jež možno sníti. všechen bájný děj
i ducha divů řetěz nekončený —
vše, co si lidská fantasie spřádá,
i co jen tuší nejasně a hádá,
a nad to ještě zjevů nekonečno,
o nichžto nemá, nemůž' míti tuchu

duch člověka . . . A přece vesmír v ruchu
svém oživeném, prostor, čas i věčno
jsou Čeho's pouhý závoj hvězdotkaný,
co za tím bytím veškerým se kryje,
co nemá hmotné, duchové ni strany,
co jinak, nežli chápem', jest a žije,
co nelze měřit žádnou ducha mírou
a zdaleka ni tušit žádnou vírou,
co není hmotou ani hmoty duší,
ni duchem, který nad hmotou se chví,
ni prasilou ni bohem — Čemu sluší
jen jedno jméno: Věčné tajemství.
Nic o něm nevíme, jen duše cítí,
ví určitě, že musí Cosi býti
za světem tím, v němž vládne prostor, čas,
a za říší, jež myslí, cítí v nás,
sic jinak celý vesmír neskonalý,
by hluchý byl a nebohý a malý!

Ač do mé duše tedy hvězdný týn
jen taje vrhal nepronikly stín,
oč povznášel mě výše nežli zář,
v niž kněží otroků zde chlubně vijí
nám boha svého malou, lidskou tvář,
i víru jařmem kladouce nám v šiji,
tu víru, upravenou pánu v hod,
by ve tmách sloužil mu náš ztuplý rod.

Však nejen přeohromná světů říš
mou duši vznášela, i kvítků malých
azurná, rosou operlená číš:
co půvabů jsem poznal neskonalých
i v nejdrobnějších dítkách půdy kol,
jež dotud nedbale jsem krušil patou;
svůj různý vděk mi zjevil každý stvol,
list každý s třásní jemně pilovatou
a květů tvary, plné různých vnad,
i barev svěžích čarovábný lad.
I tvorů nejmenších mě vábil ruch:
um pavouka, když robil vzdušné sítě,
i vzhůru dolů přesný tanec much,
jak zavěšených na kmitavé nitě,
a jako říše trpasličí děj
pod travou mravenců jsem stíhal rej. —

Tak jednou v údolí jsem těsné vešel,
kam s rozličného svahů stromoví
tlum bujný rostlin popínavých věšel
tak hustě ozdobné své věncoví,
že pozvedat mi bylo v každém kroku
ty vzdušné clony, vánkem kolébané,
ze sličných květů různých barev tkané.
A za jednou se mému zjevil oku
zjev krásy kouzelné. Ve travin klínu
pod stromem spala děvice a kol
směs úpon květných skláněla se v dol

jak třásně zářivého baldachýnu,
jak padající květů bystřiny,
jak dštící safíry a rubíny.
A chvějícím se lehkým předivem
těch různobarvých zvonců paprsk ranní
sem vnikal v polosvitu měnivém,
že mihotavých světel, stínů hraní
po sličné podobě, to jemné tělo
v pel pohádkových vidin obláčelo.

Kde vzala se zde tato útlá kněžna
ve vzácném rouchu, lehkém jako dech,
v němž jevila se v libých obrysech
jak pestrou vlnou údů krása něžná?
Leč zaprášen byl jeho řasný lem
a trhlina též sem tam zela v něm,
již prohlédala jemně pozahnědlá,
však tím jen půvabnější těla pleť.
Kol skrání nádherná houšť vlasů předla
vln černých volně splývající změť,
v nich zlato čelenky se lesklo drahé,
s níž v předu skvostná perla do čela
jak velká, třpytná slza visela.
Pod hlavu podložené rámě nahé
nad loktem obejímal zlatý had
a jeden pramen vlasů kolem ouška
na hrdlo útlé, panenské se krad'
a ještě níž, kde potrhaná rouška

prs mladý, svěží, oble vypjatý
jen místy halila. Šat řasnatý
kryl ve svých třásních jednu nohu zcela,
leč druhé lepotvárný, něžný vděk
až nad kotníky z nich se povysmek',
tam, kde se šňůra perel na něm skvěla.

Jak rozkošný ten obličej mne jímal
svým něžným, čistým, sladkým oválem,
tím pelem dívčích snů, jenž na něm dřímal,
i přisnědlosti lehkým zákalem,
jenž divně slušel pleti sametové.
I rozsmekli se rtové ústek malých,
jak pootvírá za jitra svůj kalich
květ nachový, a jakby blazí snové
je oblétali, usmívat se zdáli,
ač stopy slz jí v ranním lesku plály
pod černou řasou víček semknutých
v brv jemných stínu, krásně zklenutých.

V tom zabloudil k ní motýl v poletu
a důlek její brady zvoliv sídlem,
níž, výše pohyboval velkým křídlem
s ok dvojích duhou v modrém sametu.
Tu ze sna ruku k tomu místu vztáhla —
vzlét' motýl — na skráň jí však used' zase —
tu sebou hnula, prozřela teď znáhla
a v uleknutí rychle vzchopila se.

Já pravil však: Ó dívko, neměj bázně.
Ni vlasu tobě nezkřivím. Kdos', milá,
a jaké v poušť tu zavedly tě strázně?

Tu ona zkoumavě v mé líce vryla
svůj velký, černý, sladký sajhy zrak,
mžik ještě váhala i řekla pak:
Nuž, hořký osud svůj ti vypovím.
Jsem otrokyně. Avšak horší bědu
než jarma tíž pod bičem drábovým
mně chystal mrzký oheň v pána hledu,
a jednou místo okovů mi dali
kol ramenou ty skvostné kruhy zlata,
ten šat, jenž nyní rozedrán mě halí,
a tímto z pereł poutem noha spjata —
Však oběť zdobenou než mohli vést
v dům násilníka, zoufalost mé síly
jak divem vzpružila i všeptla lest,
že vhodnou k útěku jsem našla chvíli.
I prchala jsem nocí v hustý les
a dny již těkám pouští; doušek vody
mi skýtá pramen, pokrm lesní plody
a skrytou ložnici kdes úpon směs.
Ať příští den mi chystá cokoli —
skon v šelmy drápech lepší, jedem zmije,
neb krutou ranou divochova kyje,
než ozlacená hanba v nevoli.

Já děl: Nás osud stejný k sobě veď —
i mně dal uniknouti z rabských běd.
Tam v dáli obou ždá jen zkáza jistá —
nuž, zůstaň zde! Zvol vedle mne svůj krov!
Má záštita ti klidné bydlo schystá,
chci s tebou dělit, co mi skytne lov,
a vnikne-li sem vrah, než tebe chopí,
dřív do těchto mých prsou ocel ztopí.

Tu vděčně s mým se střetl Zajmin zrak
a důvěřivě podala mi ruku;
v mé dlani něžných prstů jemný tlak
mnou celým zachvěl v mocném srdce tluku.
Já tehdáž kvetl v plné mužství síle
a ruce mladých rabek často již
se vášní třásly na mém jarém týle,
když hrubé rozkoše jsem píval číš,
muk rabských lokal krátké zapomnění;
leč světlý obraz jinošského snění,
jenž stále v dáli zářivě se míhal
a po němž náruč nadarmo jsem zdvihal,
teď teprv se mi zjevil v živém těle,
já poznal teprv lásky kouzlo celé.

Však střežil jsem se, toužebný ten cit
byť pohledem jen plachým projevit,

stud její dívčí zakalit jen dechem.
Jí přenechal jsem skalní úkryt svůj,
jej vystlav travou květnatou a mechem,
sám opodál si zvoliv jinou sluj.
V les odcházel jsem s oštěpem a domů
zvěř nosil ubitou i vzácný plod,
jenž kdes mě zlákal slézti vrchol stromu;
pak její rukou schystán prostý hod.
Ty něžné prsty z různobarvých hlin
tvar pěkný rozmanitých nádob shnětly
a rohož do mé sluje z hebkých třtin
i z lýka brašnu loveckou mi spletly —
vděk domácnosti skrovné počal kvésti
v té pustině, i poznal jsem, jak mála
je třeba k lidí poklidnému štěstí,
že dosti skromných požitků by přála
zem každému, by zbujnost sobců líných
týt nežádala z těžké práce jiných.

Vše upomínky nectné poroby,
ty ramen, skrání zlaté ozdoby
a šňůry perel Zajma s údů sňala
a krašší blýskavého přepychu
šperk za jitra si v černé vlasy tkala
ze sličných, velkých svlačce kalichů,
jež plny rosných krůpějí a pelu,
tu modrem zářily, tu v sněžném bělu.

Pod tímto svěžím skvostem přírody
zrak vzhlédal plný čisté lahody
jak pod kvetoucí větví oko laně,
tu sladkou mlhou zastřen zadumaně,
však nejčastěji v čilém veselí
se jiskře, jakby hravě blyštěly
sluneční blesky v démantové hraně,
a smavé rozkoše ten slunný třpyt
pak hrál jí po čele i na rtech, lících,
v něž mihotavý důlek býval vryt, —
ba zdál se hrát i po hrdle a kšticích,
tak jakby spanilá ta postať celá
zář veselosti byla zosobnělá.

A zponenáhlu veselý ten jas
i mně se sdílel: v čela temné runy,
jež zůstavil tam rabství dlouhý čas,
svůj odlesk vysílal ten paprsk slunný,
s úst rozkošnějších nad květ granátový,
vždy uchystaných v žert a do zpěvu,
host na rty přísné přelétal mi nový —
to hravý, zlatý motýl úsměvu. —

Kdys před jeskyní seděli jsme spolu
a v půvab kraje pohled hřížili:
Pod námi v dálném, širošírém kolu
se sklony horstva zvolna nížily

ve zvláštním, divném podvečerním třpytu,
jímž zeleň stromoví se proměnila
v zář skvostnou smaragdu a malachitu —
ta bujná zeleň, která všechno kryla,
níž, níž se čeříc protáhlými svahy,
po stupních klesajíc jak říčné prahy,
tu v hustém nakupení mnohohlavém
jak vlny slévajíc své vrcholy,
tu zase nad ostatních korun davem
pnouc osamělé pyšné chocholy,
tu skaliska zas kolmým úpadem
jsouc přerušena, srázem holé stráně,
leč jako smaragdový diadem
houšť palem sličnou vinouc v jeho skráně,
s níž popínavých rostlin věncoví
v dol spouštělo svůj závěs květový — —
Tak v čarokrásném, hustém rounu palem
níž, níž se klonil úval za úvalem
až tam, kde moře lemoval je pas,
v němž, nyní purpurném, žár slunce has'.
A mráčků lehkých příze ohnivá
svá nad ním tkala vidma měnivá,
v něž pohled snivý, když se kolem tratí
tvář země v temnotách, rád matnou tuchu
o jiném, mimohmotném světě šatí,
o kraji divuplném blahých duchů.

Tu náhle cítil jsem, jak něžná dlaň
mně na týl pozadu se vznesla jemně,

jak vlasy měkké rozlily se naň
se skráně, jež se přitulila ke mně,
a když jsem stranou shlédl v Zajmy líc,
zrak láskou zářící mi hleděl vstříc
skrz hojné slzy rozkoše a touhy,
v nichž skvěl se černé řasy hedbáv dlouhý —
mým tělem prošleh' burné slasti plamen,
že chvějící se dívku bezděky
jsem schvátil v prudké objetí svých ramen,
a srdcí dvé se spjalo na věky. — —

Byl ráj to lásky, v němž jsem odtud žil;
den ke dni jako v slastí věnci čarném
květ ke květu vždy nový půvab vil —
jáť nejen v tělu Zajmy lepotvárném
se kochal, než i v ducha kráse vnitřní,
tak čisté, smavé jako paprsk jitřní.

Však přece blahem tím se mihl časem
stín jeden rušivý; jen plaše prv'
a kradmo kmit' se někdy duše jasem,
však později' chmurně sedal v temno brv:
to vystupoval před můj vnitřní zrak
dav bídných, v dálce strádajících druhů,
strast na lících a v čele hanby znak;
já slyšel řinkot ocelových kruhů

a skřipot zubů, stony, bičů šleh —
zněl ve mně hlas: Zda smíš a můžeš v klidu
zde pít jen číši rozkoší a něh,
kdy strast a trud jsou losem tvého lidu?
Tak dumal jsem a tu pak štěstí moje
mne tísnilo jak proti bratrům hřích;
leč rozptýlil vždy opět stínů roje
mé Zajmy vděk a jasný v oku smích.

Kdys ráno se mnou ke zdroji se brala
a s vodou nazpět k jeskyni se dala.
Já na lov jít se chystal; ale chvíli
jsem postál opřen o kopí a zíral,
jak vracela se k sluji krokem víly,
džbán nesouc na hlavě, jejž podepíral
tlak útlé ruky, vzhůru vypjaté,
nad měkkým vlasem, jehož houštku temnou
spjal pružný svlačec v pouto květnaté;
zrak s rozkoší ssál harmonii jemnou
těch krásných linií, jež utkávaly
půvabný obrys štíhlé postavy
a chůzí vděkuplnou zahrávaly
ve vlnách roucha, svůdně míhavy;
a když se skryla, ještě mému sluchu
se hlásil písní sladkozvuký ret,
jíž často pěla — dosud zní mi v duchu
ten zpěv, jenž tehdy zazněl naposled:

Jak v jitřním poupěti
  plá krůpěj rosy,
jak prsten v objetí
  svou perlu nosí,
jak nebe hvězdy jas
  a křišťál horská sluj,
tak chová v každý čas
  mé srdce obraz tvůj.

Spíš v dol se pohoří,
  v souš moře změní,
spíš slunce dohoří
  a luny skvění,
spíš ve mně živoucí
  bít srdce ustane,
než k tobě horoucí
  v něm láska doplane.

Leč sotva umlknul ten sladký zpěv,
ruch podivný se ozval z hloubi lesa
jak praskot větví, supot, dravců řev,
blíž, blíže houští oživlou se nesa,
až posléz vyřítil se bědný zjev:
zjev sešlé staruchy, jíž v pustém vlání
sníh vlasů polétal kol vpadlých skrání,
kol těla vyzáblého cárů směs,
v něž oděv rozsápal jí trním les,

i svrasklou kůži sem tam zraniv hrotem,
že krev z ní pryštěla. Strach šílený
byl v jejím pohledu. Prach s krví, potem
jí obličej kryl k děcku schýlený,
jež na hruď přivíjela pevným stiskem —
tak mimo mne se kmitla divým tryskem.

Však poznal jsem ji: Jařmo téhož pána
před krátkem šíji svíralo nás obou —
Ó jistě trýzní k zoufalosti hnána
též prchá v pustinu před jeho zlobou!
Či lidokupec chtěl jí urvat děcko,
to vnouče útlé, blaho její všecko?
Hle! již tu z houští, s lesklou v ruce zbraní,
dvé jeho biřiců se vrhá za ní...

Já, ukryt za pněm obrovského stromu,
moh' zůstat svědkem tajným štvaní tomu,
a hon, jenž vynořil se z lesních stínů
jak přízrak náhle, byl by zmizel mžikem
zas v pustiny té hluché širém klínu,
jen chvilku zátiší mé vzbouřiv rykem —
leč při pohledu na staruchu štvanou,
s níž kdysi stejné jho mou šíji třelo
a na ty dráby, pod jichž důtek ranou
se často svíjelo i moje tělo,
krev horkým varem do mé hlavy tryskla
a rudá mlha zvlnila se v oku,

dlaň křečovitě dřevo kopí stiskla
a z úkrytu jsem vylét' v bystrém skoku —
Na chvilku ztrnuli před náhlým zjevem,
pak na mne drábové se vrhli s řevem.

Tu Zajma zamihla se mezi kmeny —
zřím dosud, zvířeným jak letí prachem,
jak vlají černé vlasy rozvichřeny
kol tváře sličné, bledé o mne strachem,
jak ramena mi vzpíná ku pomoci
a blesk jí šlehá z krásné zraků noci:
to nebyla již sladká holubice,
než za svou mláď v boj chvátající lvice.

Se země v běhu suchou větev zdvihla —
však slabou ranou jen páž dívčí stihla
leb drába jednoho. Ten kopí své
jí v prsa vrazil. Jako stéblo květné,
když útlou lodyhu srp žnoucí přetne,
k mým nohám kleslo tělo mladistvé —
Tu zapomněl jsem boje, všeho kolem,
k ní klesl jsem, jí hlavu mroucí zveď
a lásky pozdrav se zoufalým bolem
jsem v oku hasnoucím čet' naposled . . .

Jak bezduch pak jsem snášel bez obrany
vztek pochopů, již spoutali mě v ráz,
jich pěstí údery a běsné hany,
když zpět mne vlekli, bratři, mezi vás,

zpět ve jho potupné. Já jedva cítil
trest ukrutný, jímž pokáral mě pán —
bylť krutší bolestí duch rozerván!
A dlouho palčivý ten bol se nítil
v mém nitru chorém, až pak zpustla duše
a v osud bědný poddala se hluše.
Zas jařmu zvykla udolaná šij,
den za dnem v tupém odevzdání míjel
a douškem hrubých požitků jsem zpíjel
tu časem v ňadrech budící se zmij'.
Však přec i chvíle povzletů jsem míval
a zanícení. Tu jak paprsk luny
zjev zářivý vždy do mé noci splýval
a v toužný zpěv mé rozševelil struny,
Stár nyní jsem, vlas jíním prokvétá:
leč dosud jako tkán ze vzdušných třpytů
mé Zajmy obraz ke mně přiletá
a srdce hrouží v moře sladkých citů,
chřest perel slyším na kotníku jemném
a slyším její zpěv: zřím něžnou líc,
smích sladký zablýskne jí v oku temném
a ruce loudivě mi vzpíná vstříc,
jak zvala by mne k rajské lásky hodu
tam k sobě, za hrob, věčnou na svobodu.

XVI.

Jest leckde volnost pouhý hlahol slova
a svoboda jen hluchý, prázdný zvuk,
leč u nás prociťuje denně znova
to heslo bouřlivý všech srdcí tluk;
kam zrak se upne, plamenem je psáno
a koldokola věčným zvonem zní,
je prvním naším vzdechem každé ráno
a večer modlitbou je poslední.

Když v dálku bez mezí nás vábí moře
a volný vítr vlas nám rozvlaje,
když na obzoru kmitne hříva oře,
jenž uzdy nezná, stepí těkaje,
když hrdý orel před námi se vznese
a křídlem zahrá v modré výsosti, —
tu ruka vzpjatá poutem pozatřese
a rtové zachvějí se: Volnosti!

Ó volnosti, jak divukrásná báje
k nám luzně šumíš z časů daleka.

jak matný ohlas ztraceného ráje,
jenž dřímá ztajen v srdci člověka;
a duch náš s poutem srostlý jedva věří,
že víc ta zvěst než snivé zkazky plod,
že bylo pravdou, co se v dálce šeří,
že býval kdysi svoboden náš rod.

Tys klonila se děcku do pohádky
jak zářná víla s hvězdnou čelenkou,
když děd mu čítal starých kronik řádky;
tys byla pravou juna milenkou,
tvůj slunný zrak se před ním stále míhal,
tys byla dumou vzletných jeho chvil,
on ve snách pro tebe meč lesklý zdvíhal
a ve snách pro tebe krev horkou lil.

Tys v noci rabství byla hvězdou muži,
ač dalekou, ač nedostižnou žel!
Dum jeho tajnou, věčnou's byla druží,
všech jeho tužeb cíl jen v tobě tkvěl.
Jak země zaslíbená z dáli kyneš
i sivé lbi, když nad okovem sní,
a mihotavým leskem ještě splyneš
na mroucích očí zásvit poslední.

Ó volnosti, ať v doby rtech tvé jméno
zvuk plný ztratilo, kdys jasný tak,
ať sobci zištnými je znesvěceno,
již na svá tržiště tvůj věší znak,

nechť na svůj prapor vetkali tě lživě
i mnozí škůdci pravé svobody
a ti, kdož sami znikli jha, zas divě
tvým jménem rdousí jiné národy:

My chováme tě v srdcích ryzí stále,
nás učí znáti plnou cenu tvou
déšť políčků, na líci kleslé pále,
ty dravé ruce, jež nám všechno rvou.
Co denně šlehů surových nás švihne,
co denně trnů skráně probodá,
za každým duší obraz tvůj se mihne
a z hloubi tryskne povzdech: Svoboda!

O volnosti, my denně z tvého rubu
tvůj poznáváme plný skvoucí vděk,
v tom stonu hluchém, ve skřipotu zubů,
jímž udidlo své hryžem' celý věk;
kdy po šíji nám šlape cizí pata
a každý chám nás tupit, mučit smí —
rty mlčí sevřené pod bičem kata,
leč v srdci bouře touhy: Volnost! hřmí.

———

XVII.

Když nad zemí se shluknou mraky tmavé
jak v rozlíceném šiku satané,
jich zahřmí štíty, vzplanou meče žhavé,
tu vzhůru týčím ruce spoutané:

Vstaň, bouře, v celé hrůze své a moci,
všech živlů probuď nekonečný vztek,
ať zem se chvěje v troskách, ohni, noci,
v luh rozlije se moře, vodstvo řek!

Co pána našeho, vše zpustoš valem,
prsť odnes vlnami, v poušť luhy změň,
sklať s větví květy a plod každý s palem,
zlom, vyrvi z kořenů jich sličný peň!

Báň zlatou rozbij s vížek zdobným tlumem,
dům pánův nádherný svým ohněm ztrav
a stropů mramorových dštícím rumem
zdrť tyrana i drábů jeho dav!

Kéž nepřítel se s živlů vztekem spojí,
kol zuří pochodní a ocelem!
Ať kdokoli — zdar budiž jeho zbroji:
Kdo pána vrah, tenť naším přítelem.

XVIII.

I boha našeho nám určil pán
a věřiti nám káže,
že bohem tím bič v jeho ruku dán,
nám v pouta spjato páže —
Ó kořte se, ó klaňte se
před Pánem hvězdné báně,
ó kořte se, ó klaňte se
před pánem v zemském láně;
jen pokora i poslušnost
otvírá nebes bránu
a nejkrásnější duše skvost
je zbožná úcta k pánu.

Tak nejsvětější člověčenstva cit
je v službách otrokáře,
v líc samu božství věčného je vryt
rys jeho zpupné tváře,

a lichých kněží chórovod
se shrbenými zády
mu hymny pěje o závod,
je sloupem jeho vlády,
na každou hlavu volá zmar,
jež volněji se vztyčí
a modlí se za jeho zdar
a žehná jeho biči.

Ret velebného kdysi proroka
všech lidí rovnost kázal
a rozrážeje řetěz otroka
vše lásky poutem vázal;
leč jeho žáků lstivý sbor
v rub jeho zákon zvrátil,
nám bědným chválí svatý vzor,
sám podíl moci schvátil,
ve stínu přízně pánovy
se těší mrzkým plenem
a za to světí okovy
jak v posměch mistra jmenem.

Ó bože náš, náš pravý bože, slyš!
Ty bože chudých rabů,
jenž do zlata svůj oltář nestrojíš,
své kněží do hedvábu,

jenž trůníš v kráse přírody
a v prostých srdcí tluku:
ty velký bože svobody,
svou zdvihni mocnou ruku,
z pout odvěkých nás vyprosti,
vztyč z prachu naše hlavy
a světu v chrámech volnosti
svůj zvěstuj zákon pravý!

XIX.

Utichni teď, struno lkavá,
ticho, bratři — ztajte dech!
V ruku schyl se dumná hlava,
zbystřete svůj vnitřní slech.
Slyšíte-li? Slyšíte-li?
Z blízka, dáli temný zvuk,
jak by poutem zařinčely
milióny rabských ruk.

Celý svět širý
v nejzazší kout
temnou zní hudbou
železných pout.

Nespočísti, nedozříti,
co nás rabů chová svět,
myriády druhů cítí
stejnou bídu, stejný hnět —

berou nám i slova těchu,
trpět musí otrok něm:
Ticho dole! Ani vzdechu!
Kdo jen špetne — roubík sem!

Ale jen rukou
potřebí hnout,
ozve se v tichu
řinčení pout.

Zvuk ten mluví zvláštní řečí,
jíž moc žádná neztlumí,
jíž rab rabu tajně svědčí,
jíž pán bledna rozumí;
řeč ta nejednou mu plaší
s hedvábného lože sen,
děsnou vidinou ho straší,
že již blízek pomsty den.

Tekel ufarsin
v hodovny kout
píše mu ruka
v řinčení pout.

Darmo šepce: „Liché zvěsti!
Bez meče je rabská dlaň,

proti bouři holých pěstí
ochrání mne strážců zbraň" — —
Až hněv miliónů vzplane,
stráž tvá hrůzou oněmí,
okov ruky upoutané
v děsnou zbraň se promění.

Na lebky katů
v strašlivý soud
stotisíc třeskne
železných pout.

XX.

Zas naděje mi v prsou klíčí, —
lesk hvězdný hustou chmurou kmit';
zas pevněji se hlava tyčí —
v noc padl svěží jitra svit:
To slibné jitřní vzplání,
té hvězdy těšný jas
jsem zočil z nenadání
ve stínu juných řas.

Když nad skrání mu kadeřavou
pěst zaťal strážce surový,
hoch nezbled' se skloněnou hlavou
a nespjal ruce s okovy,
leč hrdě vznesl skráni
a vzdorně oči zved'
a v těch jsem z nenadání
svit nové doby vzhléd'.

To nebyl rabský pohled chabý,
jenž zbaběle se chýlí v prach,
kdy stačí dutek zámiň slabý,
v ráz ubít krátký činu vzmach.
Ve stínu mladé brvy
ten zrak se divě lesk',
jak blízké bouře prvý
by z něho sršel blesk.

Mně vzešla útěcha z té záře,
že předků stín v nás přece zbyl,
že nevyssál hnět otrokáře
krev jejich všecku z našich žil,
že jiskry, jež jsme střehli,
vždy v duchu zjařmeném,
se v srdci synů zžehly
tím jarým plamenem.

Nechť palčivá i výtka srší
z těch zraků mladých v naši hruď,
nechť na čas jejich zápal zvrší
jen bídu naši — vítán buď!
Buď zdráv, ty jarní blesku,
jenž svítáš z juných řas
a věstíš v noci stesku
nám brzké spásy jas!

XXI.

Ó jinochu, tys nadchl hrstku druhů,
by vzepřela se hrdě strážcům svým,
dlaň povysmekla z železného kruhu
a trapičovi zahrozila jím;
leč pán tu zařval: „Kate, měj se k dílu,
by ohromil vše rabstvo bledý strach!“
Moc jeho snadno zlomila tvou sílu
a pod mečem tvá hlava klesla v prach.

Teď na tvém pustém hrobě pod čekanem
rab šedý káže moudrou rozvahu:
„Hle, smrtí potupnou ve květu ranném
zde za šílenou pykal odvahu,
tam jeho druhů zástup hustou mříží
rve darmo, v temných slujích vadne chor,
a všem nám jařma zdvojeného tíži
vrh' na šije ten pošetilý vzdor.“

Já volám však: Ó mučenníku junný,
jak hvězda jitřní v naše temno zař!
Ty mladá otrokyně, v lesku luny
hrob jeho kvítím nejsličnějším dař;
však slzami je nepokrápěj bolu,
že ztratila jsi těchu jedinou —
plač hrdostí, ty šťastná v dévic kolu,
že milována byla's hrdinou!

On žití okov střás, host jiných luhů,
kde slunce věčné volnosti se skví,
smrt jeho vítězstvím. A sudba druhů
zda horší jest než naše otroctví?
My v širším jenom žijem' ve žaláři,
a lepší podzemní jich temný kout:
My pouta nesem' v plné slunce záři
a k tomu ještě hanbu, těžší pout.

XXII.

Vidím snahy roztříštěné,
slyším hesel pustou směs,
duchů proud se různo žene,
smetá dnes, co včera vznes',
každý hlásá nové zvěsti,
každý jiné dráhy klestí,
každým jitrem nový vůdce
vstává s rušnou družinou —
kéž by raděj' všechny ruce
v houšť se shlukly družně spjatou
za velikou, za všem svatou,
za myšlénku jedinou!

Slyším rozlícenou vádu
o svobody podstatě,
o budoucím lidstva řádu
po křivd mrzkých rozvratě,

zatím co nás všechny kruší
dále jho den ke dni tužší,
na vše naše práva plyne
a v nás deptá lidskou čest —
Mlčte, všechny snahy jiné,
před tou jednou, nejdávnější,
nejnutnější, nejhlavnější:
nejprv z jařma šíji vznést!

Když se probral z omráčení
ujařmený vrahem děd,
v prvním hlavy povztyčení
k této hvězdě upjal hled,
k ní se našich otců zraky
stále pjaly skrze mraky,
z dětství všecko naše snění
prozařoval její svit —
má-liž jiných světel chvění,
bludiček rej kolotavý
jediný ten maják pravý
naší spásy zaclonit?

Nejprv proti škůdců tlaku
všech se svorně vzepni šij,
v jednom hustém, burném mraku
všech nás hněv a vzdor se slij,

v jeden příboj srazme plece,
zlomit pruty rabské klece,
a když v odpoutané síle
v náruč stisknem Svobodu,
potom pravá bude chvíle,
přemýšlet a řešit, sníti,
kterak dál ku světlu jíti
v řadě volných národů.

XXIII.

Stojím v šeru na skalině, o niž v pěnu, déšť a kouř
duníc, ječíc rozbíjí se nesmírného vodstva bouř.
Jako pták, jenž marně hledá k odpočinku výspy tes,
pohled můj se teskně hrouží v mlhy, vln a mraků
směs,
která přede mnou se temně v nedohlednou dálku stře
a sta mrštěmi a víry jak var čarodějnic vře.

Stojím tu a hledím nazpět: V otroctví tam úpí zem.
Hledím k předu: Vše tam hrozí živlů běsným zápasem,
orkán divoký se blíží — již mi vzlétá vichrem vlas,
a pout mojich řinkot věčný přehlušuje bouře hlas.
Leč já spoutané ty ruce zdvihám příští spoustě vstříc,
polibkům jak děvy drahé šlehům větru vzdávám líc:
Vítej, bouře! Vykoupení slibuje tvůj strašný zjev,
ve tvém rachotu a řevu svobody mne zdraví zpěv!

A teď náhle moje zraky jiskřivou se plní mhou,
cítím, jak mi náhlým ohněm tepající skráně žhou,
kterak z nitra na rty chvějné blouznivý se dere šum
a jak duši do budoucna nesou křídla věštích dum.
Mžiká cosi, kmitá, svítá za tou spoustou chmur a pěn,
jakby jimi prozařoval těžce rodící se den,
v červánky se hrůzně krásné šatí burný moře hněv,
jakby místo vody šíro kypěla tam krev, jen krev.
Nestvůrných vln hřbety táhlé, rozšlehané vláhy prach,
smrště divoké a strže — všechno děsný krve nach
a sluch plní třesk a hlomoz, jakby v boji bez mezí
srážely se lítých vojů oštěpy a pavezy — —
Však již mlknou bubny bouře, zvolna ztišuje se var
a štít slunce zlatoskvoucí z růžových se klube par.
Vítězný den chmury, mlhy ve vlající cáry rve,
jako v třáseň poletavou zdrané bitvou korouhve,
prchá tmy voj rozprášený, ztichl bouře divý ruch —
modré nebe, modré moře, mezi nimi zlatý vzduch . . .

Však co vidím? Břeh tam nový — smavé slunce příštích let
ozařuje jiný, svěží, bouří obrozený svět.
Palem rozkošná tam zeleň, v níž se blýská zlatý plod,
obhlíží své libé vděky v modré hloubi klidných vod
a kraj úrodou se směje, květ a klas a hrozen rév,
k pilné práci, vděčné sobě, veselý se druží zpěv,
ruce všechny bez okovů, jasna pracovníků tvář,
nikde dozorce tu s bičem, otylý ni otrokář,

nikde neblýská tu kopí sveřepého vojína,
pokrytecky nebělá se řásné roucho bramína,
nikde nepsána tu v čelo různou hlinkou črta kast,
rovných, volných spolubratří svobodná tu, šťastná vlast.

Svorně mísí se v těch davech různá pleť a různá řeč,
nechoulí se žebrák v hadrech, neplá skvostem zahaleč,
ty tam bídné chaty, všude prostý sic, však ladný dům
a kde palác lepotvárný hrdě strmí k nebesům,
není sídlem sobců zpupných, otvírá své brány všem,
o svých osudech sám volně rokuje tam lidu sněm,
záře vědění ztad šíří blahodárný vůkol svit,
uměním se duch tam kochá, zušlechťuje lidský cit — —
Okovů mne vzbudil řinkot — prchá světlý, krásný sen
v trud a hanbu přítomnosti smutným zvratem proměněn . . .

Avšak ne! To nebyl pouhý přelud roztoužených snů.
Vím, že svitne, svitne jistě jitřenka těch lepších dnů,
že se vidiny té skvělé aspoň velká splní část.
Mně sic nebude již přáno jařmo staré šíje střást,
moje hlava posivělá v otrockou se skloní prsť,
otrocké mi ruce hodí k poutům v hrobě hlíny hrst,
ale vy, ó druzi mladší, než vám skončí věku běh,
vystoupíte nohou šťastnou na svobody slunný břeh.

Protož nechať v temnu vůkol bičem vládne hrubá pěst,
každý v srdci věrně chovej budoucnosti blahou zvěst,
všechny mysli sdružuj pevně jedné velké snahy svaz,
všechny síly sbírejte se, až je k činu svolá čas,
pobratří se lidstvo volné, klesnou pouta otroků
a též prapor náš, ó bratři, zavlá v jasném vysoku.

SEBRANÉ SPISY

SVATOPLUKA ČECHA,

vyšly ve 20 dílech, jež obsahují:

V díle:

I. **Druhý květ.** Odlesky přítomnosti a minulosti. (Většinou osobní paměti z jinošských let autorových.)

OBSAH: 1. První myšlénka o novém životě. — 2. Nový rok. — 3. Z minulosti. — 4. Recidiva. — 5. Z minulosti. — 6. Závěrek.

Krámská cena (236 str.) . . . . K 2·40

Ve skvostné vazbě v eleg. původ. deskách dle návrhu V. Olívy a se zlatou ořízkou . . . . K 3·80

II. **Lešetínský kovář** (jenž v prvním vydání ☛ *byl konfiskován*) **a menší básně.**

OBSAH: Lešetínský kovář. — Menší básně. I. 1867—1874: Věnování. Kandiotky. Kyrysník. Chaloupka. Husita na Baltu. Bouře (Mořská fantasie). V pitevně. Umírání. Má poesie. V klášterním sklepě O jednom králi. Hluché kopřivy. Snové. Křížek. Vůz. Hrob v lese. Jarní dešť. Orel Balkánu. Sumařovo dítě. Na lodi vyhoštěnců. — II. 1875—1880: Dle perských básníků. Handžár. Na hrob Havlasův. Zimní noc. Žižka. V buřanu. Nic (Perská průpověď). S kužele bájí. Král a šašek. — III. 1881—1897: Z Martiala. Letní procházka. Letní večer. Vzpomínka. Vojínův štědrý večer. Tajné hoře. Z dob zašlých. Na Bezdězi. Pohár mladosti. Matka. Skřivánek. Předčasná smrt. Rodnou vsí (Z »Vojenských písní«). Na útěku. Na Váhu. Svlačec. Jarní snění. Váda květů. Sněženky. První a poslední. Král Ječmínek. U moře. Klášterní květ. Ptáčník. Komenský. Píseň. Radhošťská duma. — Dodatek: Otrokyně. Z epigramů Alexandra S. Puškina. Myšlénky. Dva epigramy.

Krámská cena (292 stran) . . . . K 3·—

Ve skvostné pův. vazbě se zlatou ořízkou . . . . K 4·40

III. **První kniha povídek a črt.**

OBSAH: Místo úvodu. — Zimní idylla. — Trepka. — Kámen. — Zázračné těžítko. — Vyměněný klobouk. — Náčrtky z r. 2070. — Stín. — Otevřené psaní p. Konvalinky vévodovi Gramontovi. — Dopis z bojiště. — Turkos. — Spisovatel, kterého nikdo nečte. — Pan podučitel. — Novella z ničeho nic. — Taroky. — Šablony na sentimentální povídky. — Spletená historie. — Rozumné námluvy.

Krámská cena (236 stran) . . . . K 2·40

Ve skvostné pův. vazbě se zlatou ořízkou . . . . K 3·80

IV. **Báchorky veršem.**

OBSAH: Šotek. — Petrklíče. — Pravda. — Hanuman.

Krámská cena (344 stran) . . . . K 3·40

Ve skvostné pův. vazbě se zlatou ořízkou . . . . K 4·80

V. **Vzpomínky z cest a života I.**

OBSAH: **Moravské obrázky:** V Hodslavicích. Na Radhošti. Dvě chalupy moravské. Velehradská pouť. Selanka. Čtyřiadvacet hodin čertem. — **Z cesty Václava Maliny do minulosti:** Několik slov před

---

☛ Nové sešitové vydání ☚

»Sebraných spisů Svatopluka Čecha« právě vychází.

Sešit za 32 hal. Žádejte sešit na ukázku.

cestou. V jitřních mlhách života. Krásný máj mých rodičů. Neznáme bouře. Po čtyřiceti letech. — **Různé črty cestopisné a životopisné:** Prachatická elegie. V záři pyropů. Losos mého pradědečka. Pan Brůžek. Z Janova. Výlet z Janova. Několik črt z Florencie. Ve vzduchu. Z mých literárních začátků.

Krámská cena (292 stran) . . . . K 3·20
Ve skvostné pův. vazbě se zlatou ořízkou . . . . K 4·60

VI. Václav z Michalovic. — Evropa. — Čerkes. — Anděl.

Krámská cena (266 stran) . . . . K 2·80
Ve skvostné pův. vazbě se zlatou ořízkou . . . . K 4·20

VII. Vzpomínky z cest a života II.

OBSAH: **Několik obrázků z Kavkazu:** Adige. Svanet. Mocamethi. Město ve skále. Projížďka gruzínským krajem. Přátelé Osetinci. — **Z dávných vzpomínek.** — **Různé črty cestopisné:** Různí židé. Vineta. Ve stopách královny Dagmary. Příživníci pařížských kaváren.

Krámská cena (298 stran) . . . . K 3·—
Ve skvostné pův. vazbě se zlatou ořízkou . . . . K 4·40

VIII. Václav Živsa. — Slavie.

Krámská cena (298 stran) . . . . K 3·—
Ve skvostné pův. vazbě se zlatou ořízkou . . . . K 4·40

IX. Výlety pana Broučka.

OBSAH: Pravý výlet pana Broučka do měsíce. — Nový epochální výlet pana Broučka tentokráte do patnáctého století.

Krámská cena (340 stran) . . . . K 3·50
Ve skvostné pův. vazbě se zlatou ořízkou . . . . K 4·90

X. Čtyři cykly básní.

OBSAH: **Ve stínu lípy.** — **Jitřní písně:** V jitřním šeru. Kouzelná číše. Nadšení. Dosti nás. Nevěřme nikomu. Dva zvony. Fráze. Pravé slovo. Slovem a kovem. Přízrak. Modlitba. Naše zbraně. Satanský dar. Bratrství. Pod starým praporem. Moravě. Tatrám. Zimní fantasie. Mládeži. Dozvuk. — **Nové písně:** Vstup. Vyznání. První struna. Mrtvým vlastencům. Zpět a v před. Sen Koniašův (Psáno r. 1885). Ukolébavka. Péro sokolí (Psáno r. 1886). Na Sioně (Psáno r. 1883). V záři minulosti. Stín. Šablony. Švanda dudák. Čínská zeď. Divní svati. Svornost. Podobenství. Na křídle nejkrajnějším. Věčným karatelům. Naše řeč. Vyhlídka do hor (Psáno r. 1880). Geronův smích. Věřím. Svoboda. Podzemní hlas. Hrdina budoucnosti. Tyran Rozum. V temné chvíli (Psáno r. 1885). Vlny. Povzbuzení. Ledové květy. Dozvuk. — **Z potulek:** Na Humprechtě. Maloměstská idylla. Kosť. Na Valdštýně. Trosky. Podzimní myšlénka. K Alpám.

Krámská cena (288 stran) . . . . K 2·80
Ve skvostné pův. vazbě se zlatou ořízkou . . . . K 4·20

XI. Druhá kniha povídek a črt.

OBSAH: Žoli. — Liškovický pán. — Zastavená povaha. — Souboj. — Nikotina. — Vesnický svatý. — Šílenec. — Odkaz. — Rrrrbumbum. — Dobrý skutek. — Thusnelda. — Předčitatel. — Duch markýzův. — Signorina Gioventú. — Foltýnův buben. — Ledová kněžna. — Člověk, jenž vydal básně. — Malířský nápad. — Poslední vánoční povídka. — Fiorella. — Tiché řemeslo. — Jabloň. — Jak se čítají verše. — Comtessa Božena. — Mr. Plumpudding v Praze.

Krámská cena (308 stran) . . . . K 3·20
Ve skvostné pův. vazbě se zlatou ořízkou . . . . K 4·60

(Pokračování na obálce.)

